VIRGINIA WOOLF

Doamna Dalloway

RAO

Virginia Woolf

DOAMNA DALLOWAY

OPERE XX

VIRGINIA WOOLF

Doamna Dalloway

rao international publishing company

Doamna Dalloway spuse că are să cumpere ea însăşi florile.

Pentru că Lucy avea de lucru până peste cap. Uşile urmau să fie scoase din balamale; oamenii lui Rumpelmayer erau pe cale să sosească. Şi, de altfel, se gândi Clarissa Dalloway, ce dimineaţă! – proaspătă, răsărită parcă unor copii pe ţărmul mării.

Ce escapadă! Ce salt în adânc! Aşa i se păruse întotdeauna la Bourton când, cu un mic scârţâit al balamalelor pe care îl auzea şi acum, deschidea larg ferestrele şi se cufunda în aerul de afară. Ce proaspăt, ce calm, mai liniştit decât acesta de acum, firește, era aerul zorilor de atunci; ca un clipocit de val; sărutul unui val; îngheţat şi tăios şi totuşi (pentru o fată de optsprezece ani cum era ea atunci) solemn, dacă simţeai ce simţea ea atunci, stând acolo, la fereastra deschisă, că dintr-o clipă în alta urma să se întâmple ceva zguduitor; privind la flori, la arborii din care se despletea fumul, la ciorile care urcau, coborau; stând şi privind, până când Peter Walsh i-a spus: „Reverie printre legume?" – asta era? – sau: „îi prefer pe oameni conopidelor" – asta era? Spusese asta probabil la micul dejun într-o dimineaţă când ea ieşise pe terasă – Peter Walsh. Urma să se întoarcă din India zilele astea, în iunie sau iulie, uitase în care anume, pentru că scrisorile lui erau groaznic de plicticoase; ce-ţi rămânea în amintire erau vorbele lui; ochii lui, briceagul lui, zâmbetul lui, aerul lui morocănos şi, după irosirea absolută a milioane de lucruri – ce ciudat! – câteva vorbe ca acestea, despre verze.

Se încordă puţin pe bordură, aşteptând să treacă furgoneta lui Durtnall. O femeie încântătoare, gândi Scrope Purvis despre ea (o cunoştea cum prea bine cunoşti pe cineva care locuieşte la un pas de tine în Westminster); are ceva de pasăre, de gaiţă, verde-albastru, uşor, vioi, deşi are peste cincizeci de ani şi e foarte albită de când cu boala ei. Stătea acolo sus, pe bordură, fără să-l vadă, aşteptând să traverseze, foarte dreaptă.

Când ai locuit în Westminster – câţi ani sunt de atunci? peste douăzeci – simţi, chiar în toiul traficului sau veghind noaptea, Clarissa era sigură, o tăcere anume, ceva solemn; o indescifrabilă pauză; o încremenire (dar s-ar putea să fie de vină inima ei, atinsă, din cât i se spusese, de gripă) înainte ca Big Ben să înceapă să bată. Gata! Dangătul porni, întâi o avertizare, muzicală; apoi, ora, irevocabilă. Cercurile de plumb se topeau în aer. Uite ce proşti suntem, se gândi ea, traversând Victoria Street. Că numai Cerul ştie de ce ne e drag lucrul acesta aşa, cum îl vedem aşa, înfiripându-l, clădindu-l în jurul nostru, nimicindu-l, creându-l în fiecare clipă din nou; dar făpturile cele mai jerpelite, cele mai părăginite ruine aşezate pe praguri de porţi (îşi beau decăderea) fac ca şi noi; nu le poate veni de hac, era sigură, nici o lege, tocmai din pricina aceasta; le e dragă viaţa, în ochii oamenilor, în paşii lor sprinteni, apăsaţi sau greoi; vuietul şi zarva; trăsurile, automobilele, omnibuzele, camioanele, purtătorii de reclame păşind târşâit sau legănat; fanfare; flaşnete; în triumful şi zăngănitul şi ciudata, ascuţita cântare a vreunui avion deasupra era ce îi era ei drag; viaţa; Londra; această clipă de iunie.

Pentru că mijlocul lui iunie era. Războiul se terminase, mai stăruia doar pentru unii ca doamna Foxcroft de la ambasadă, căreia i se mistuia inima de durere noaptea trecută pentru că băiatul acela drăguţ fusese ucis şi acum vechea Manor House trebuia să revină unui văr; sau lady Bexborough, care, după cât se spunea, deschisese o tombolă cu telegrama în mână, John, favoritul ei, ucis; dar se terminase, slavă Domnului – se terminase. Era iunie. Regele şi regina erau la palat. Şi pretutindeni, deşi era încă atât de devreme, se auzea un tropot, o vânzoleală

de ponei în galop, ciocniturile croselor de crichet; lorzi, Ascot, Ranelagh şi toţi ceilalţi; înfăşuraţi cu toţii în năvodul lin al aerului dimineţii, cenuşiu-albastru, care, cu scurgerea zilei, avea să-i scoată din faldurile lui şi să depună pe terenuri şi peluze poneii săltăreţi, ale căror picioare dinainte abia izbeau pământul că şi scăpărau în sus, pe tinerii învolburaţi, pe fetele râzând în muselinele lor străvezii şi care, chiar acum, după ce dansaseră o noapte întreagă, îşi scoteau la plimbare absurzii câini lânoşi; şi chiar acum, la ora aceasta, bătrâne doamne discrete ţâşneau în automobilele lor după treburi de taină; iar negustorii nu-şi găseau astâmpăr în spatele vitrinelor lor cu imitaţii şi cu diamante, cu adorabile vechi broşe verzi ca marea, în monturi din secolul al optsprezecelea, menite să-i ispitească pe americani (numai că omul trebuie să fie econom, nu să cumpere pripit daruri pentru Elizabeth), şi ea, de asemenea, care iubea toate acestea aşa cum le iubea, cu o patimă absurdă şi fidelă, care făcea parte din ele, de vreme ce ai ei fuseseră curteni cândva, în vremea regilor George, ea, de asemenea, urma chiar în noaptea aceea să aprindă şi să ilumineze; să dea o serată. Dar, ce ciudat, în timp ce pătrundea în parc, tăcerea; ceaţa; freamătul; raţe înotând lin, fericite; păsări mergând legănat umflate în pene; şi cine venea spre ea, cu spatele la clădirile guvernământului, în chipul cel mai nimerit, ducând o servietă cu emblema regală pe ea, cine dacă nu Hugh Whitbread; vechiul ei prieten Hugh – admirabilul Hugh!

– Bună dimineaţa, Clarissa! spuse Hugh, forţând puţin tonul (se cunoşteau de copii). Încotro?

– Îmi place să umblu prin Londra, spuse doamna Dalloway. Zău că-i mai plăcut decât la ţară.

Veniseră, vai, să consulte medici. Alţii vin să vadă expoziţii; să meargă la Operă; să-şi scoată fetele în lume; menajul Whitbread venea „să consulte medici". De câte ori n-o vizitase Clarissa pe Evelyn la un sanatoriu sau altul! Evelyn e iarăşi bolnavă? Evelyn nu se simte bine deloc, spuse Hugh, făcând o grimasă şi umflându-şi puţin trupul, trupul lui plin, impunător,

foarte bine făcut, perfect îmbrăcat (era, de obicei, aproape prea elegant, probabil însă că așa trebuia, ținând seama de mărunta lui slujbă la Curte). Voia să sugereze în felul acesta că soția lui suferă de o boală internă, nimic grav, vechea lui prietenă, Clarissa Dalloway, îl înțelege perfect fără să mai fie nevoie să spună el ce anume. O, da, firește, înțelege; ce mizerie; și se simți emoționată ca o soră și totodată ciudat de jenată din pricina pălăriei sale. Nu tocmai pălăria potrivită pentru dimineața devreme, nu-i așa? Întotdeauna în prezența lui Hugh, care acuma se grăbea să plece, salutând-o cu o înălțare puțin exagerată a pălăriei și asigurând-o că arată ca o fată de optsprezece ani și, firește, avea de gând să vină diseară la serata ei, Evelyn ținea neapărat, numai că are să întârzie puțin, după recepția de la Palat, unde trebuia să-l ducă pe unul dintre băieții lui Jim – întotdeauna se simțea puțin în inferioritate lângă Hugh; ca o elevă; legată însă de el, în parte pentru că îl știa de când lumea, și-apoi îl socotea totuși băiat bun în felul lui, deși pe Richard îl exaspera groaznic, cât despre Peter Walsh, el n-o iertase nici acum pentru această prietenie.

Putea să-și amintească scenă după scenă, la Bourton – Peter furios; Hugh, deși nici pe departe pe măsura lui, totuși nici cum afirma Peter, un imbecil absolut; nici chiar o căpățână de frizer, nimic mai mult. Când maică-sa, o femeie bătrână, îl ruga să nu mai vâneze ori s-o însoțească la Bath, făcea ce-i cerea fără murmur; era, într-adevăr, lipsit de egoism, iar a spune, ca Peter, că nu avea nici inimă, nici minte, nimic decât manierele și buna creștere a unui gentleman englez, asta nu putea spune decât dragul ei Peter în momentele lui cele mai proaste; și putea fi insuportabil; putea fi imposibil; dar ce încântător tovarăș de drum pe o dimineață ca asta!

(Iunie scosese la iveală toate frunzele arborilor. Mamele din Pimlico dădeau pruncilor să sugă. Marina transmitea Amiralității mesaj după mesaj. Arlington Street și Piccadilly păreau să încingă până și aerul parcului și să ridice, fierbinte, sclipitor,

frunzele lui, pe valurile acelei divine vitalități atât de dragă ei. Să danseze, să călărească – Clarissa adorase toate acestea.)

Puteau foarte bine să fie departe unul de altul veacuri întregi, ea și cu Peter; ea nu-i scria niciodată, iar scrisorile lui erau așa de seci; dar adesea, pe neașteptate, o năpădea un gând. Dacă ar fi cu mine acum, oare ce-ar spune? – anume zile, anume priveliști i-l aduceau înapoi, cu seninătate, fără vechea amărăciune; ceea ce era, poate, răsplata pentru că ți-a fost cineva drag; iată, se întorceau în centrul parcului St James pe o dimineață frumoasă – se întorceau cu adevărat. Dar Peter – oricât de frumoasă ar fi fost ziua, arborii, iarba, și fetița în roz – Peter nu vedea niciodată nimic din toate acestea. Dacă-l îndemna ea să privească, își punea ochelarii; privea. Ceea ce-l interesa însă pe el era starea lumii; Wagner, poezia lui Pope, iarăși și iarăși caracterele oamenilor, și defectele sufletului ei. Cum o mai certa! Cum se mai înfruntau! Are să se mărite cu un prim-ministru și are să-și primească oaspeții din înaltul unor trepte; gazda perfectă o numea el (și ea plânsese din pricina asta în camera ei de culcare), avea stofa unei gazde perfecte, îi spunea el.

Astfel că iată, și acum, în parcul St James, continua să-l înfrunte, să-i demonstreze că bine făcuse nemăritându-se cu el. Da, bine făcuse. Pentru că într-o căsnicie, între oameni care trăiesc zi de zi în aceeași casă trebuie să existe un dram de libertate, un dram de independență; ceea ce Richard îi acorda, și ea lui. (Unde era în dimineața asta, de pildă? Vreun comitet, nu-l întreba niciodată.) Cu Peter însă totul trebuia împărtășit; totul trebuia lămurit. Ceea ce era de nesuportat, iar când asta a dus la scena din grădina cea mică, lângă izvor, a fost obligată să rupă cu el, altfel ar fi fost nimiciți, pierduți amândoi, era convinsă de asta; totuși purtase în ea, pretutindeni, ani de-a rândul, ca pe o săgeată înfiptă în inimă, tristețea, tortura; și apoi oroarea clipei când cineva i-a spus că s-a însurat cu o femeie întâlnită pe vapor, în drum spre India! N-are să uite niciodată toate acestea! Rece, fără inimă, o mironosiță, așa îi spunea. N-are să înțeleagă niciodată cât o iubește. De bună seamă însă că femeile acestea din

India înţelegeau – stupide, drăguţe, frivole femei de nimic. Şi-apoi era o milă de prisos. Era absolut fericit, o asigura el – absolut fericit, deşi nu făcuse nimic de care să se poată vorbi; viaţa lui întreagă se irosise în zadar. Şi-acum se mai gândea la asta cu mânie.

Ajunsese la poarta parcului. Zăbovi o clipă, uitându-se la omnibuzele de pe Piccadilly.

Acum nu mai spunea despre nimeni din lume că e aşa sau altfel. Se simţea foarte tânără; şi totodată nespus de bătrână. Pătrundea, ca o lamă de cuţit, în orişice; şi totodată rămânea afară, privind. Avea, în timp ce se uita la taxiuri, senzaţia durabilă că este afară, afară, departe, în largul mării, şi singură; avusese întotdeauna sentimentul că este tare, tare primejdios să trăieşti fie şi o singură zi. Nu că s-ar fi crezut inteligentă, sau foarte ieşită din comun. Cum izbutise să treacă prin viaţă cu ajutorul puţinelor mlădiţe de cunoaştere pe care i le dăduse Fräulein Daniels? Nu-şi putea da seama. Nu ştia nimic; nici limbi, nici istorie; ajunsese să nu citească mai nimic, doar câte o carte de memorii, în pat; şi cu toate acestea, spectacolul era pentru ea absolut fascinant; totul; trecerea maşinilor; şi nu avea să mai spună despre Peter, nu avea să mai spună despre ea însăşi, „sunt aşa sau aşa".

Singurul ei dar era să cunoască oamenii aproape instinctiv, se gândi ea, mergând. Pune-o într-o încăpere cu cineva, odată-şi zburleşte spinarea ca o pisică; sau toarce. Devonshire House, Bath House, casa cu papagalul de porţelan, cândva le văzuse pe toate iluminate; şi îşi amintea de Sylvia, de Fred, de Sally Seton – de o mulţime de oameni; şi că a dansat noaptea întreagă; şi căruţele trecând, greoaie, spre piaţă; întoarcerea cu maşina acasă, prin parc. Îşi amintea cum aruncase odată un şiling în Serpentine. De amintit, oricine îşi aminteşte; ce îi era ei drag era asta, aici, acuma, în faţa ei; doamna asta grasă din birjă. Şi atunci are vreo importanţă, se întrebă ea, îndreptându-se către Bond Street, are vreo importanţă că trebuie în mod inevitabil să înceteze cu totul? Toate acestea trebuie să se desfăşoare mai departe fără ea;

oare o supără lucrul acesta? Sau nu cumva ajungi să te consolezi cu credința că moartea e un sfârșit absolut? Dar că, într-un fel sau altul, pe străzile Londrei, în fluxul și refluxul lucrurilor, aici, acolo, ea supraviețuia, Peter supraviețuia, trăiau fiecare în celălalt, ea fiind parte, era ferm convinsă, din arborii de acasă; din casa de aici, așa urâtă cum era și gata să se destrame în praf și pulbere: parte din oameni pe care nu-i întâlnise niciodată; fiind desfășurată ca o ceață între cei pe care îi știa bine, care o înălțau în crengile lor așa cum văzuse ea că arborii înalță ceața, care însă se răspândește mereu mai departe, viața ei, ea însăși. Dar la ce visa în timp ce privea în vitrina lui Hatchard? Ce încerca să regăsească? Ce imagine a unor albe zori la țară, în timp ce citea în cartea deschisă:

„De-a soarelui arșiță să nu te mai temi
Nici de al iernii aspru crivăț."

Evul acesta târziu din experiența universului a făcut să izvorască în ei toți, în toți bărbații și femeile, o fântână de lacrimi. Lacrimi și tristeți; curaj și răbdare; o ținută perfect onestă și stoică. Gândește-te, de pildă, la femeia pe care ea o admira cel mai mult, lady Bexborough, deschizând bazarul.

Uite *Plimbări și nostimade* a lui Jorrock; uite *Buretele săpunit*, uite *Memoriile* și *Vânători în Nigeria* ale doamnei Asquith, toate deschise. Nenumărate cărți, dar parcă nici una potrivită s-o duci lui Evelyn Whitbread, la sanatoriu. Nimic în stare s-o amuze și s-o facă pe această femeie mărunțică și nespus de uscată să aibă, la intrarea Clarissei, măcar pentru o clipă, o înfățișare cordială; înainte să se aștearnă la obișnuita discuție interminabilă despre bolile de femei.

Ce mult ar fi dorit asta, ca oamenii să se arate încântați când apare ea, se gândi Clarissa, și se întoarse, luând-o înapoi spre Bond Street, plictisită, pentru că era o neghiobie să faci ceva din motive străine. Mai degrabă ar fi vrut să fie unul din oamenii aceia care, ca Richard, făceau un lucru pentru lucrul acela, câtă

vreme ea – cugeta, aşteptând să traverseze – din două lucruri pe unul nu-l făcea aşa, pur şi simplu pentru că trebuia făcut, pentru el însuşi, ci pentru a-i face pe oameni să creadă una sau alta; stupiditate perfectă, îşi dădea seama (iar acuma agentul de circulaţie îşi înalţă mâna), pentru că nimeni, nici măcar o clipă, nu se lăsa amăgit. O, dacă şi-ar putea trăi încă o dată viaţa! se gândi ea, continuând să se îndrepte spre trotuar, dacă ar fi putut până şi să arate altfel!

Ar fi fost, în primul rând, oacheşă ca lady Bexborough, cu pielea ca un pergament şifonat şi cu ochii frumoşi. Ar fi fost, ca lady Bexborough, lentă şi impozantă; cam trupeşă; interesată de politică exact ca un bărbat; cu o vilă la ţară; foarte demnă, foarte sinceră. În loc de asta, avea o figură îngustă, ca un arac; o faţă mică şi ridicolă, ascuţită, ca de pasăre. Că avea ţinută, asta era adevărat; şi mâini şi picioare delicate; şi se îmbrăca bine faţă de puţinul cât îl cheltuia. Dar acum adesea trupul acesta pe care-l purta (se opri să privească o pictură olandeză), trupul acesta, cu tot ce putea el, părea să nu fie nimic – absolut nimic. Avea senzaţia extrem de bizară că este invizibilă; nevăzută; necunoscută; că acuma nu mai e vorba de măritiş, de avut copii, ci că există doar înaintarea aceasta uimitoare şi aproape solemnă împreună cu toţi ceilalţi, pe Bond Street, că este doar doamna Dalloway; nici măcar Clarissa; că este doamna Richard Dalloway.

Bond Street o fascina; Bond Street devreme dimineaţa, în vara timpurie; cu drapelele fluturând; cu magazinele sale; fără paradă; fără fast; un sul de tweed în magazinul de unde tatăl ei îşi cumpărase costumele timp de cincizeci de ani; câteva perle; somon pe un bloc de gheaţă.

„Asta-i tot", spuse, privind în magazinul de pescărie. „Asta-i tot", repetă, zăbovind o clipă la vitrina unui magazin de mănuşi unde, înainte de război, puteai să-ţi cumperi mănuşi aproape perfecte. Iar bătrânul ei unchi William avea obiceiul să spună că o lady se cunoaşte după încălţăminte şi după mănuşi. Unchiul William se întorsese în pat într-o bună dimineaţă, în timpul războiului. Spusese „Mi-a fost de-ajuns". Mănuşi şi pantofi;

avea o pasiune pentru mănuşi; dar propriei sale fiice, Elizabeth, ei nu-i păsa nici un pic nici de una, nici de alta.

Nici un pic, se gândi ea, continuând să meargă pe Bond Street către un magazin unde i se rezervau flori când dădea o serată. Lui Elizabeth îi păsa mai mult decât de orice de câinele ei. Casa întreagă mirosea azi-dimineaţă a catran. Totuşi, mai bine bietul Grizzle decât domnişoara Kilman; mai bine răpciugă şi catran şi toate celelalte decât să stea zăvorâtă într-un dormitor îmbâcsit, cu o carte de rugăciuni! Mai bine orice, se simţea înclinată să spună. Dar poate e doar o fază, cum spune Richard, din cele prin care trec toate fetele. Poate e îndrăgostită. Dar de ce de domnişoara Kilman? Care a avut o viaţă amărâtă, firește; trebuie să ţii seama de asta, iar Richard spunea că e o persoană foarte capabilă, că are un spirit istoric autentic. Oricum, erau inseparabile, iar Elizabeth, propria ei fiică, se ducea la împărtăşanie; şi nu-i păsa absolut deloc nici cum se îmbrăca, nici cum îi trata pe musafirii veniţi să ia masa la ei, ştiind din experienţă că extazul religios îi face pe oameni insensibili (ca şi procesele); le toceşte sentimentele, de vreme ce domnişoara Kilman ar fi făcut orice pentru ruşi, postea crâncen de dragul austriecilor, dar în relaţiile personale provoca de-a dreptul torturi, atât era de insensibilă, îmbrăcată cum era într-un impermeabil verde. Purta haina asta de ani nenumăraţi; transpira; nici nu intra bine la tine şi te şi făcea să-i simţi superioritatea, să-ţi simţi inferioritatea; cât e ea de săracă; cât eşti tu de bogat; cum locuia într-o mahala fără o pernă sau un pat sau o carpetă sau aşa ceva, cu sufletul tot ruginit de nemulţumirea asta obsedantă, concedierea ei de la şcoală în timpul războiului – biată făptură acrită! Firește, nu pe ea o detesta, ci ceea ce reprezenta ea ca idee, idee care absorbise în ea foarte multe lucruri care nu erau domnişoara Kilman; devenise unul dintre spectrele acelea cu care te lupţi noaptea; unul dintre acele spectre care ne încalecă şi sug jumătate din sângele vieţii noastre, dominatori şi despotici; de fapt, nu încape îndoială că, aruncând încă o dată zarul, de-ar fi căzut deasupra negrul şi

nu albul, i-ar fi fost dragă domnişoara Kilman! Dar nu în lumea asta. Nu.

Totuşi o cam irita să-l ştie agitându-se prin preajma sa pe monstrul acesta brutal! Să audă frângeri de ramuri şi să simtă izbiri de copite în adâncul acestei grele de frunzişuri păduri, sufletul; să nu fie niciodată pe deplin mulţumită ori în deplină siguranţă, pentru că în orice clipă fiara putea să zvâcnească, ura aceasta, ura care, mai ales de când fusese bolnavă, era în stare s-o facă să simtă o sfâşiere dureroasă în şira spinării; îi provoca o durere fizică şi făcea ca orice plăcere – să se bucure de frumuseţe, de prietenie, să se simtă bine, să fie iubită şi să-şi facă plin de farmec căminul – orice plăcere să se zguduie, să se clatine, să se aplece, parcă într-adevăr ar fi scurmat la rădăcini un monstru, parcă întreaga panoplie a mulţumirii n-ar fi fost decât iubire de sine! Ura aceasta!

Prostii, prostii! îşi strigă sieşi în timp ce împingea uşa pivotantă a florăriei Mulberry.

Înainta, uşoară, înaltă, foarte dreaptă şi îi ură îndată bun venit, cu faţa ei plină de coşuri, domnişoara Pym, ale cărei mâini erau întotdeauna de un roşu aprins, parcă ar fi fost ţinute în apă rece, cu florile.

Iată flori: nemţişor, sângele-voinicului, buchete de liliac; şi garoafe, lanuri de garoafe. Iată trandafiri, iată irişi. A, da – aşa inspira ea reavănul, dulcele miros de grădină, conversând cu domnişoara Pym care îşi oferea serviciile şi care o considera gentilă, pentru că, în urmă cu mulţi ani, fusese gentilă; foarte gentilă, dar arăta îmbătrânită, anul acesta, întorcându-şi capul când într-o parte, când în alta printre irişi şi trandafiri, printre mănunchiuri aplecate de liliac, cu ochii pe jumătate închişi, aspirând adânc, după vuietul străzii, desfătătoarea mireasmă, minunata răcoare. Şi-apoi, când deschise ochii, ce proaspeţi arătau trandafirii, ca nişte rufe cu volane acuma spălate şi puse în coşuri de răchită; şi-ntunecate şi mândre garoafele roşii, ţinându-şi fruntea sus; şi toate florile de sângele-voinicului desfăcute în glastrele lor, cu umbre de violet,

albe ca zăpada, palide – parcă ar fi fost seară şi fete în rochii de muselină ar ieşi în grădină să culeagă sângele-voinicului şi trandafiri după ce mândra zi de vară, cu cerul ei întunecat albastru, nemţişorul, garoafele, crinii ei regali a ajuns la capăt; şi era răstimpul dintre şase şi şapte când fiecare floare – trandafiri, garoafe, irişi, liliac – străluceşte; alb, violet, roşu, portocaliu aprins; fiecare floare pare să ardă în propria ei flacără, să ardă potolit şi pur pe răzoarele înceţoşate; şi ce dragi îi erau fluturii suri de seară fâlfâind când înlăuntru, peste tarta cu vişine, când afară, peste ciuboţica-cucului, deschisă serii!

Şi când începu să treacă, împreună cu domnişoara Pym, de la glastră la glastră, alegând, prostii, prostii, îşi spuse, tot mai blând, ca şi când frumuseţea aceasta, parfumul acesta, culoarea aceasta, şi domnişoara Pym care o iubea, care avea încredere în ea, ar fi fost un val pe care îl lăsa să o cuprindă şi să covârşească ura aceea, pe monstrul acela, să covârşească tot; şi valul o înalţa, mereu mai sus când – ah! un pistol bubui afară în stradă!

– Vai, automobilele astea, spuse domnişoara Pym, ducându-se la vitrină să privească şi întorcându-se apoi cu un zâmbet de scuză, cu braţele pline de sângele-voinicului, parcă automobilele astea, pneurile astea de automobile ar fi fost toate din vina *ei*.

Violenta explozie care o făcuse pe doamna Dalloway să tresară şi pe domnişoara Pym să se ducă la vitrină şi să ceară scuze provenea de la un automobil care trăsese lângă trotuar exact vizavi de vitrina florăriei Mulberry. Trecătorii care, firește, se opriseră să privească, au avut doar timpul să întrezărească un chip de cea mai mare importanţă pe fundalul tapiţeriei fumurii, apoi o mână de bărbat trase perdeaua şi n-a mai rămas de văzut altceva decât un pătrat fumuriu.

Totuşi începură îndată să circule zvonuri din mijlocul Bond Street-ului spre Oxford Street, pe de o parte, spre parfumeria Atkinson, pe de alta, trecând invizibile, inaudibile, ca

un nor, rapid, văl peste dealuri, căzând într-adevăr cu ceva din brusca gravitate şi linişte a unui nor peste feţe care cu o clipă înainte erau complet dezordonate. Acum însă misterul le atinsese cu aripa lui; auziseră glasul autorităţii; duhul religiei ieşise pe străzi, cu ochii lui strâns legaţi şi cu gura larg căscată. Numai că nimeni nu ştia a cui faţă fusese văzută. Să fi fost a prinţului de Wales, a reginei, a prim-ministrului? A cui faţă să fi fost? Nimeni nu ştia.

Edgar J. Watkiss, cu sulul său de foaie de plumb înfăşurat în jurul braţului, spuse deslușit, cu intenţie glumeaţă firește: „Otomobilul prim-ministrului".

Septimus Warren Smith, care nu izbutea să traverseze, îl auzi.

Septimus Warren Smith, om de vreo treizeci de ani, palid, cu nas coroiat, cu pantofi maro şi pardesiu ponosit, cu ochii căprui care aveau în ei privirea aceea neliniştită care îi umple de neliniște chiar pe necunoscuţi. Lumea îşi înălţase biciul; unde oare va cădea?

Totul căzuse în neclintire. Bubuitul motoarelor de automobil suna ca un puls bătând neregulat într-un trup, făcându-l să zvâcnească tot. Soarele deveni neobişnuit de arzător pentru că automobilul se oprise în dreptul florăriei Mulberry; în înaltul omnibuzelor, bătrâne doamne îşi deschideau umbrelele negre; ici o umbrelă verde, colo, una roşie se deschideau cu un mic pocnet. Doamna Dalloway, ducându-se la vitrină cu braţele încărcate de sângele-voinicului, privi afară, iar faţa ei mică şi roză era încruntată scrutător. Toată lumea se uita la automobil. Septimus se uita şi el. Ţâşniră nişte băieţi pe biciclete. Traficul se înteţea. Şi automobilul stătea acolo, cu perdelele trase, iar pe ele era imprimată o formă ciudată, ca de arbore, se gândi Septimus, şi această progresivă convergenţă a tuturor lucrurilor către un centru unic pe care îl avea în faţa ochilor, ca şi când ceva oribil ar fi ajuns aproape la suprafaţă şi era pe punctul să izbucnească în flăcări, îl înspăimânta. Universul se clătina, şi vibra, şi ameninţa să

izbucnească în flăcări. Eu sunt cel care blochează circulaţia, se gândi el. Nu la el se uita lumea, nu pe el îl arăta cu degetul? Nu era apăsat acolo, ţintuit de trotuar cu un anume scop? Dar cu ce scop?

– Hai să mergem, Septimus, spuse nevastă-sa, o femeie măruntă, cu ochi mari într-o faţă palidă şi ascuţită; o italiancă.

Dar nici Lucrezia nu se putu reţine să nu privească automobilul şi forma de arbore de pe perdele. Să fie regina înăuntru – regina ieşită după cumpărături?

Şoferul care deschisese ceva, învârtise ceva, închisese ceva, se urcă la volan.

– Haide, spuse Lucrezia.

Dar soţul ei (căci aveau acum patru-cinci ani de căsnicie) tresări violent şi spuse: „Bine, bine!", iritat, ca şi când l-ar fi întrerupt.

Lumea, de bună seamă, observă; lumea, de bună seamă vede. Lumea, se gândi ea, privind la lumea care se uita la automobil; englezii, cu copiii, cu caii, cu hainele lor, pe care le admira într-un fel; acum însă erau „englezi", pentru că Septimus spusese „Am să mă omor"; o vorbă oribilă. Dacă l-au auzit? Privi mulţimea, „Ajutor, ajutor!" ar fi vrut ea să strige ucenicilor şi servantelor de la măcelărie. „Ajutor!" Şi nu era mai demult decât toamna trecută când s-au aşezat pe stăvilar, cu aceeaşi haină pe umeri, iar ea, pentru că Septimus citea ziarul în loc să stea de vorbă, i l-a smuls, râzând în nasul bătrânului care-i văzuse! Dar eşecul îl ascundem. Trebuie să-l ia de aici şi să-l ducă undeva într-un parc.

– Acum o să traversăm, spuse ea. Ar fi avut dreptul să-i ia braţul, dar braţul lui era străin. Nu-i putea oferi ei, atât de simplă, de impulsivă, doar de douăzeci şi patru de ani, fără nici un prieten în Anglia, ei, care părăsise Italia de dragul lui, decât o bucată de os.

Automobilul, cu perdele trase şi aerul său de inscrutabilă rezervă, înainta spre Piccadilly, încă privit, mai încreţind şi acum feţele de pe amândouă părţile străzii cu aceeaşi întunecată

adiere de veneraţie pentru regină, prinţ sau prim-ministru, cine să ştie. Chipul însuşi nu fusese văzut decât o dată, de trei persoane timp de câteva secunde. Chiar sexul era acum disputat. Oricum, nu încăpea îndoială că înăuntru sta aşezată măreţia; măreţia trecea, ascunsă, pe Bond Street, la un lat de mână de oamenii obişnuiţi care acum, pentru întâia şi cea din urmă oară, se găseau atât de aproape de maiestatea Angliei, de trainicul simbol al statului, pe care arheologii iscoditori, cernind ruinele timpului, îl vor cunoaşte când Londra va fi o cărare năpădită de iarbă şi toţi cei care se zoresc pe trotuare în miercurea aceasta vor fi doar oase cu câteva inele de logodnă amestecate în pulberea lor şi plombele de aur a nenumăraţi dinţi cariaţi. Chipul din automobil va fi cunoscut atunci.

E probabil regina, se gândi doamna Dalloway, ieşind de la Mulberry cu florile ei; regina. Şi pentru o clipă avu un aer de extremă demnitate, stând lângă florărie în lumina soarelui în timp ce maşina trecea la pas, cu perdelele trase; regina care se duce la vreun spital; regina pe cale să deschidă un bazar; se gândi Clarissa.

Era o aglomeraţie cumplită pentru ora aceea a zilei. Lorzi, Ascot, Hurlingham, ce-i asta? se întrebă ea văzând strada blocată. Exponenţi ai clasei de mijloc britanice mijlocii stând sus, pe banchetele omnibuzelor cu pachete şi umbrele, da, chiar cu blănuri pe o zi ca asta erau, se gândi ea, mai ridicoli, mai fără precedent decât îşi putea cineva închipui; şi însăşi regina împotmolită în trafic; însăşi regina incapabilă să treacă. Clarissa era imobilizată pe o parte a Brook Street-ului; sir John Buckhurst, bătrânul judecător, pe cealaltă; cu automobilul între ei (sir John nu-şi mai exercita meseria de mulţi ani şi îi plăcea să vadă o femeie bine îmbrăcată), când şoferul, cu o aplecare imperceptibilă, spuse sau arătă ceva agentului de circulaţie, care salută şi îşi ridică braţul, zvâcni din cap şi deplasă omnibuzul la o parte, iar automobilul răzbătu. Lent şi fără nici un zgomot, porni mai departe.

Clarissa ghici; Clarissa își dădu, firește, seama; văzuse în mâna valetului ceva alb, magic, rotund, un disc pe care era înscris un nume – al reginei, al prințului de Wales, al prim-ministrului? – un disc care, prin puterea propriei sale străluciri, își croise drum (Clarissa văzu mașina micșorându-se, dispărând), pentru a merge să sclipească printre candelabre, stele scânteietoare, piepturi țepene de atâtea frunze de stejar, Hugh Whitbread, și toți colegii lui, gentlemenii Angliei, în noaptea aceasta la palatul Buckingham. Iar Clarissa, și ea, dădea o serată. Se încorda o clipă; așadar, avea să stea, așteptând, la capătul de sus al scărilor ei.

Automobilul plecase, dar lăsase în urma lui o hulă ușoară care unduia prin magazinele de mănuși și de pălării, prin croitoriile de pe ambele părți ale Bond Street-ului. Timp de treizeci de secunde toate capetele se înclinară în aceeași direcție – spre vitrină. Alegându-și o pereche de mănuși – să fie până la cot sau peste cot, de galbenul lămâii sau gri-pal? – doamnele se opreau; la sfârșitul propoziției ceva se petrecuse. Ceva, care, luat caz cu caz, era atât de infim, încât cel mai fin aparat, fie el capabil să transmită impulsuri de energie până în China, n-ar fi putut să-i înregistreze vibrația, dar care, însumat, era de-a dreptul formidabil și, în unanima lui solicitare, emoționant; pentru că în toate magazinele de pălării și în toate croitoriile oameni care nu se cunoșteau se priveau între ei și se gândeau la cei morți; la drapel; la imperiu; într-o cârciumă de pe o stradă dosnică un colonial insulta dinastia Windsor, ceea ce stârni scandal, halbe sparte și un tapaj general care trezea peste drum stranii ecouri în urechile fetelor pe cale să cumpere, pentru logodna lor, lenjerie albă cusută cu dantelă imaculat de albă. Așa era, freamătul de suprafață stârnit de trecerea automobilului, propagându-se în jos, atingea zone foarte adânci.

Alunecând peste Piccadilly, automobilul viră pe St James Street. Bărbați înalți, bărbați cu fizic vânjos, bărbați eleganți, în fracuri și plastroane albe, cu părul dat pe spate, care, din

motive greu de stabilit, stăteau în balcon la White, cu mâinile la spate peste coada fracului, şi se uitau afară, percepură instinctiv că trecea măreţia, şi palida lumină a acelei prezenţe fără moarte îi învălui aşa cum o învăluise şi pe Clarissa Dalloway. Brusc, deveniră şi mai drepţi, şi îşi luară mâinile de la spate, şi păreau gata să-şi slujească suverana, dacă ar fi nevoie, până în bătaia gurilor de tun, cum făcuseră strămoşii lor înainte de ei. În ultimul plan, busturile albe şi măsuţele acoperite cu numere din *Tatler*[1] şi sticle de sifon păreau că încuviinţează; păreau că arată cu mâna grâul îmbelşugat şi casele senioriale ale Angliei; şi că reflectă foşnetul şoptit al roţilor de automobil aşa cum pereţii unei galerii cu ecouri reflectă un singur glas, sporindu-l şi dându-i amploarea sonoră a unei întregi catedrale. Moll Pratt, cu şalul pe umeri şi florile pe trotuar, îi ură băiatului bine (era, fără îndoială, prinţul de Wales) şi ar fi fost în stare să arunce pe St James Street preţul unei halbe de bere – un buchet de trandafiri – doar aşa, de bucurie şi din dispreţ pentru sărăcie, dacă nu s-ar fi văzut supravegheată de ochiul poliţistului, descurajant pentru loialitatea unei bătrâne irlandeze. Santinelele de la St James salutau; poliţistul reginei Alexandra aproba.

Între timp, o mică mulţime se strânsese la poarta palatului Buckingham. Cu un aer placid, dar plini de încredere, oameni sărmani cu toţii, aşteptau; se uitau la palat, la drapelul lui fâlfâind; la Victoria, înălţându-se ca un val pe piedestalul ei, îi admirau treptele de apă curgătoare, muşcatele; ocheau, pe Mall, când un automobil, când altul; risipeau emoţie, zadarnic, pe câte un om de rând care ieşise şi el în oraş cu maşina; îşi retrăgeau omagiul, ca să-l păstreze necheltuit până trecea maşina asta, şi cealaltă; şi între timp lăsau rumoarea să se acumuleze în vinele lor şi să le învioreze nervii coapselor

[1] Vestit ziar înfiinţat în 1709 de Richard Steele, căruia i s-a asociat curând, colaborând intens, Joseph Addison. Ziarul a fiinţat numai doi ani, dar o colecţie de numere din *Tatler* avea valoarea unui document de ilustră istorie literară.

la gândul că regalitatea îi priveşte; că regina se înclină; că prinţul îi salută; la gândul vieţii cereşti pe care Domnul o hărăzeşte regilor; al adjutanţilor şi al reverenţelor adânci; al vechii case de păpuşi a reginei; al prinţesei Mary măritată cu un englez, şi prinţul – ah! Prinţul! care seamănă leit, se zice, cu bătrânul rege Edward, doar că e mult mai zvelt. Prinţul locuia în palatul St James; putea însă foarte bine să vină dimineaţa să-şi viziteze mama.

Aşa spunea Sarah Bletchley ţinându-şi pruncul în braţe, bătând din picior ca şi când ar fi fost acasă în Pimlico la gura sobei, dar fără să slăbească din ochi Mall-ul, în timp ce Emily Coates parcurgea cu privirea una după alta toate ferestrele Palatului şi se gândea la servante, la nenumăratele servante, la dormitoare, la nenumăratele dormitoare. Un domn bătrân cu un terier de Aberdeen, câţiva gură-cască sporiră mulţimea. Micul domn Bowley, care locuia la hotelul Albany şi care avea izvoarele mai adânci ale vieţii sigilate cu ceară, dar putea fi brusc, disproporţionat şi sentimental desigilat de un lucru de genul acesta – femei sărmane care aşteaptă s-o vadă trecând pe regină – femei sărmane, copilaşi drăguţi, orfani, văduve. Războiul – ţţ-ţţ – avea în mod indubitabil lacrimi în ochi. O adiere care trecea, vioaie şi mândră, peste Mall, prin arborii gingaşi, de-a lungul eroilor de bronz, stârni fâlfâitul unui drapel în britanicul piept al domnului Bowley, care îşi scoase pălăria când automobilul vră spre Mall şi o înălţă când automobilul se apropie; şi se lăsă înghesuit de sărmanele mame din Pimlico, stând foarte drept. Automobilul înainta.

Brusc doamna Coates îşi ridică ochii spre cer. Sunetul unui avion sfredeli ameninţător auzul mulţimii. Iată-l trecând peste arbori, lăsând de la spate o dâră de fum alb care bucla şi se răsucea, scriind ceva. Într-adevăr! Trasa litere pe cer! Toată lumea privea în sus.

Avionul, din picaj vertical se avânta iar drept în sus, se dădea peste cap, prindea viteză, plonja, se înălţa, şi orice-ar fi

făcut, oriîncotro ar fi luat-o, din spatele lui ieşea tumultuos o coloană compactă şi ondulată de fum alb care bucla şi se împletea în litere pe cer. Dar ce litere? parcă A, C; un E, apoi un L? Îşi păstrau forma doar o clipă; apoi se mişcau şi se topeau; şi se ştergeau de pe cer, iar avionul se îndepărta fulgerător şi începea, într-o zonă intactă a cerului, să scrie iarăşi, un K, un E, poate un Y?

– Glaxo, spuse doamna Coates cu un glas încordat şi îngrozit, privind ţintă drept în sus, iar copilaşul ei, pe care îl ţinea culcat în braţe, ţeapăn şi alb, privi ţintă drept în sus.

– Kreemo, murmură doamna Bletchley, ca o somnambulă. Ţinându-şi neclintit pălăria în mână, domnul Bowley privea ţintă drept în sus. De-a lungul întregului Mall oamenii stăteau neclintiţi şi se uitau la cer. În timp ce priveau, universul se cufundă în tăcere, şi un stol de pescăruşi străbătu cerul, întâi un pescăruş, călăuzindu-i, apoi altul, şi în această nefirească tăcere şi pace, în această paloare, în această puritate, clopote bătură de unsprezece ori, iar sunetul lor se iroisi acolo, sus, printre pescăruşi.

Avionul vira şi gonea şi se năpustea exact încotro îi plăcea, rapid, liber, ca un patinator...

– Ăsta-i un E, spuse doamna Bletchley... sau ca un balerin...

– O *caramea*, asta este, murmură domnul Bowley – (iar automobilul pătrunse pe poartă şi nimeni nu-l privea), şi întrerupând fumul, se precipita departe, mai departe, iar fumul se risipea şi se aduna în jurul contururilor vaste şi albe ale norilor.

Plecase; era dincolo de nori. Nici un sunet. Norii de care se prinseseră literele E, G sau L se mişcau nestăviliţi, parcă destinaţi să traverseze de la vest spre est cu o misiune de extremă importanţă care nu va fi niciodată revelată, şi totuşi fără putinţă de îndoială aşa era – o misiune de extremă importanţă. Apoi brusc, cum iese un tren din tunel, aeroplanul se avânta din nou în afara norilor, sunetul sfredelea auzul tuturor celor de pe Mall, din Grean Park; din Piccadilly, din Regent Street, din Regent

Park, iar în urma lui coloana de fum ondula şi se lăsa în jos şi se avânta în sus şi scria literă după literă – dar ce cuvânt scria?

Lucrezia Warren Smith, aşezată lângă soţul ei pe o bancă de pe aleea principală a Regent Park-ului, privea în sus.

– Uite, uite, Septimus! strigă. Doctorul Holmes îi spusese să-l facă pe soţul ei (care nu avea absolut nimic grav, dar era puţin deprimat) să se intereseze de lucruri din afara lui.

Iată deci, se gândi Septimus, privind în sus, îmi fac semnale. E drept, nu tocmai cu vorbe; adică, de fapt, nu putea încă să descifreze limbajul; era însă destul de clar, frumuseţea aceasta, frumuseţea aceasta rară, şi ochii i se umplură de lacrimi uitându-se la literele de fum care lâncezeau şi se topeau în aer, aşternând asupra lui, în inepuizabila lor caritate şi în bunătatea lor zâmbitoare, formă după formă de neînchipuită frumuseţe şi semnalizând intenţia lor de a-l îmbogăţi, pentru nimic, pentru totdeauna, numai să privească, cu frumuseţe, cu tot mai multă frumuseţe! I se scurgeau lacrimi pe obraji.

Era scris *caramele;* făceau reclamă pentru caramele, îi spuse Reziei o guvernantă, împreună, ele începură să articuleze c... a... r...

– K... R... spuse guvernanta, dar Septimus o auzi spunând „Kay Arr" chiar lângă urechea lui, rostind adânc şi molatic, cu timbrul unui dulce instrument, dar cu o asprime de lăcustă în glas, ceea ce îi zgârie voluptuos şira spinării şi îi pompă în creier unde după unde de sunet, care, izbindu-se una pe alta, se spulberau. Iată o descoperire miraculoasă – aceea că vocea umană în anume condiţii atmosferice (pentru că trebuie să fim ştiinţifici, mai presus de orice ştiinţifici) poate însufleţi copacii! Din fericire, Rezia îi puse mâna, cumplit de grea, pe un genunchi, şi rămase copleşit, ţintuit, altfel surexcitarea provocată de ulmii care se înălţau şi se lăsau, se înălţau şi se lăsau, cu toate frunzele iluminate, şi culoarea lor când rarefiată, când iarăşi densă, de la albastru la verdele din arcul unui val, ca panaşele de pe capete de cai, ca penele pe capete de doamne,

atât de semeț se înălțau și se lăsau, atât de superb, surescitarea aceasta l-ar fi scos din minți. Dar n-are să-și lasă din minți, își va închide ochii; n-are să mai vadă.

Numai că semnalizau; frunzele erau vii; arborii erau vii. Și frunzele fiind corelate prin milioane de fibre cu trupul acesta al lui, de pe bancă, îl adiau, în sus, în jos; când ramura se întindea, făcea și el aceeași afirmație. Și vrăbiile, fâlfâind, înălțându-se, lăsându-se pe margini știrbite de fântâni, și ele făceau parte din text; albul și albastrul, hașurat cu ramuri negre. Sunete se combinau în armonii premeditate; pauzele dintre ele erau tot atât de încărcate de sens ca și sunetele. Un copil plânge. Îi răspunde corect, de departe, sunetul unui corn. Toate la un loc semnificau nașterea unei noi religii...

– Septimus! spuse Rezia. Iar el tresări violent. Fără îndoială, lumea observă.

– Mă duc să fac câțiva pași, până la fântână și înapoi, spuse ea.

Pentru că nu mai putea îndura starea aceasta. Putea să tot spună doctorul Holmes că nu era nimic grav. Ar fi preferat să-l știe mort! Nu putea sta lângă el când avea privirea asta fixă și n-o vedea și prefăcea totul în ceva groaznic; aerul și copacii, copiii care se jucau, trăgeau cărucioare, suflau în fluiere, cădeau; toate erau groaznice. Și n-are să se sinucidă; iar ea nu putea să spună nimic nimănui. „Septimus a lucrat prea mult" – iată tot ce putea să spună, chiar mamei sale. Dragostea însingurează, se gândi ea. Nu putea să spună nimănui, acum, nici măcar lui Septimus, și, privind înapoi, îl văzu stând singur, în pardesiul lui ponosit, pe bancă, ghemuit, cu privirea fixă. Și era laș din partea unui om să spună că se va sinucide, dar Septimus fusese în război; era viteaz; nu mai era Septimus acum. Degeaba își punea ea gulerul de dantelă, își punea pălăria ei cea nouă, iar el nu observa niciodată; și era fericit fără ea. Pe ea, nimic n-o putea face fericită fără el! Nimic! Era egoist. Așa sunt bărbații. Doar nu era bolnav. Doctorul Holmes

spusese că nu are nimic grav. Își desfăcu mâna în fața ochilor. Uite! Inelul ei de logodnă îi juca în deget — atâta slăbise. Ea era cea care suferă – dar nu putea să-i spună nimănui.

Italia era departe și casele albe și camera unde ședeau surorile ei, făcând pălării, și străzile în fiecare seară înțesate de oameni care se plimbă, râd cu hohote sonore, nu pe jumătate morți precum cei de aici, înghesuiți pe scaune de invalizi, uitându-se la două-trei flori urâte înfipte în ghivece!

– Să vezi grădinile din Milano, spuse tare. Dar cui?

Nu era nimeni. Cuvintele i se stinseră. Cum se stinge o rachetă. Scânteile ei, după ce și-au croit lin drum prin noapte, se dau bătute, întunericul coboară, năpădește conturul oaselor și al turnurilor, mohorâte coaste de deal se fac gingașe o clipă și pier. Dar deși nu mai sunt, noaptea e plină de ele; despuiate de culoare, goale de ferestre, ele există mai masiv, emană ceea ce lumina fără ascunzișuri a zilei nu izbutește să exprime – tulburarea și așteptarea neliniștită a lucrurilor îngrămădite acolo în beznă; înghesuite una într-alta în beznă; frustrate de ușurarea pe care o aduc zorile când, spoind zidurile cu alb și cenușiu, marcând fiecare geam, înălțând ceața de pe câmpuri, arătând vacile roșcat-brune, cum pasc domol, totul este iarăși așternut în fața ochiului; există iarăși. Sunt singură; sunt singură, plângea, lângă fântâna din Regent Park (privind la indianul cu cruce); poate așa, la miezul nopții, când toate hotarele se șterg, țara se întoarce la vechea ei înfățișare, cum au văzut-o romanii când au debarcat, o întindere nelămurită, și dealurile nu aveau nume și râurile șerpuiau cine știe încotro – tot așa era și bezna ei; când brusc, ca și când ar fi țâșnit un soclu și ea ar fi fost așezată pe el, ea își spuse că e soția lui, măritată cu ani în urmă la Milano, soția lui, și niciodată, niciodată nu va spune că e nebun! Când se întoarse, soclul se cufundă; și ea se prăbuși, mai jos, tot mai jos. Pentru că Septimus plecase, se gândi ea – plecase, cum amenință, să se omoare – să se arunce sub un vehicul! Dar nu; era acolo; șezând, tot

singur, pe bancă, în pardesiul lui ponosit, picior peste picior, privind fix, vorbind singur.

Oamenii n-ar trebui să doboare copacii. Există un Dumnezeu. (El nota astfel de revelații pe spatele plicurilor.) Schimbă lumea. Nimeni nu ucide din ură. Fă cunoscut lucrul acesta (așternu asta pe hârtie). Aștepta. Asculta. O vrabie de pe grilajul din față ciripi Septimus, Septimus, de patru-cinci ori, apoi, scoțându-și notele, continuă să cânte cu glas proaspăt și ascuțit, cu vorbe grecești, spunând că nu există crimă și, unindu-și glasul cu glasul altei vrăbii, cântară cu stăruitoare și ascuțite glasuri, cu vorbe grecești, vestind, de la copacii din pajiștea vieții până dincolo de râul pe unde păsesc morții, că nu există moarte.

Iată mâna lui; iată morții. Lucruri albe se adunau în spatele grilajului din fața lui. Dar nu îndrăznea să privească. Dincolo de grilaj era Evans!

– Ce spui tu? întrebă brusc Rezia, așezându-se alături de el.

Iarăși l-a întrerupt. Îl tot întrerupea.

Departe de lume – trebuie să se ducă departe de lume, spuse el (ridicându-se brusc), tocmai acolo, departe, unde erau niște scaune sub un copac și lunga pantă a parcului se lăsa ca o întindere de substanță verde, cu un baldachin de fum albastru și roz deasupra ei, sus, și un meterez neregulat de case îndepărtate, pierdute în fum, iar traficul fremăta împrejur și la dreapta animale brun-cenușii își scoteau grumajii prelungi peste gardul grădinii zoologice, lătrând, mugind. S-au așezat acolo, sub un copac.

– Uite, îl imploră ea, arătându-i o mică ceată de băieți care duceau butuci de crichet, și unul își târșâia picioarele, făcea o piruetă pe călcâi și își târșâia picioarele, ca și când ar fi făcut pe clovnul într-un music-hall.

– Uite, îl imploră ea, pentru că doctorul Holmes îi spusese să-l facă să ia în seamă lucruri reale, să meargă la music-hall, să joace crichet – acesta era exact sportul, spunea

doctorul Holmes, un sport agreabil în aer liber, exact sportul potrivit pentru soţul ei.

– Uite, repetă ea.

Uite îl îmbia nevăzutul, glasul care comunica acuma cu el, cu el, care era omul cel mai mare din toată omenirea, Septimus, de curând trecut din viaţă în moarte, Domnul care venise să reînnoiască pactul, care se întindea ca o cuvertură, ca o pătură de zăpadă bătută numai de soare, în eternitate neirosit, suferind în eternitate, ţapul ispăşitor, veşnicul mucenic, dar nu doreşte asta, gemu el, îndepărtând de la sine cu o mişcare a mâinii suferinţa aceasta eternă, această eternă singurătate.

– Uite, repetă ea, pentru că trebuia oprit să vorbească singur când nu era acasă. O, priveşte, îl imploră ea. Dar la ce să fi privit? Câteva oi. Atâta tot.

Drumul până la staţia de metrou Regent Park – puteau să-i arate drumul până la staţia de metrou Regent Park – dorea să ştie Maisie Johnson. Nu sosise din Edinburgh decât de două zile.

– Nu pe aici – pe acolo! exclamă Rezia, făcându-i semn cu mâna s-o ia în altă direcţie, ca să nu-l poată vedea pe Septimus.

Par ciudaţi amândoi, se gândi Maisie Johnson. Totul părea foarte ciudat, întâia oară la Londra, venită să ocupe un post la unchiul ei, în Leadenhall Street, iar acum, mergând prin Regent Park dimineaţa, această pereche de pe banca din parc o speriase de-a binelea; femeia aceea tânără care părea o străină, bărbatul care arăta ciudat; şi astfel, chiar când va fi foarte bătrână o să-şi mai aducă încă aminte şi o să mai facă să zornăie iarăşi printre amintirile ei cum trecuse prin Regent Park într-o frumoasă dimineaţă de vară cu cincizeci de ani în urmă. Acum avea doar nouăsprezece şi până la urmă izbutise să facă ce voise, să vină la Londra; şi acum ce ciudat era, perechea aceasta căreia îi ceruse s-o îndrume, şi fata a tresărit şi şi-a întins brusc mâna, iar bărbatul – părea îngrozitor de

ciudat; poate se certau, poate se despărţeau pentru totdeauna; ceva se întâmplase, ştia ea bine; şi acum toată lumea asta (se întorsese pe aleea principală), bazinele de piatră, florile de soi, bătrânii şi bătrânele, majoritatea invalizi în scaune rulante – totul părea, după Edinburgh, atât de ciudat. Şi Maisie Johnson, când ajunse în această tovărăşie cu paşi uşori, cu priviri vagi, sărutată de briză – veverițe care se căţărau şi se pieptănau, stoluri de vrăbii în căutarea firimiturilor, câini făcându-şi de lucru cu grilajul, sau ocupaţi unul cu altul. În timp ce aerul lin şi călduţ aluneca peste ei şi dădea privirii fixe şi fără surpriză cu care primeau viaţa ceva năstruşnic şi îmblânzit – Maisie Johnson simţi fără putinţă de îndoială că trebuie să strige O! (pentru că tânărul acela de pe bancă o speriase de-a binelea. Ceva se întâmplase, ştia ea bine.)

Ce groaznic! Ce groaznic! ar fi vrut să strige (se despărţise de ai săi; ei o preveniseră ce are să se-ntâmple).

De ce nu rămăsese acasă? izbucni ea în plâns, răsucind una din măciuliile grilajului de fier.

Fata asta, se gândi doamna Dempster (care aduna coji de pâine pentru veverițe şi adesea îşi lua prânzul în Regent Park), habar n-are încă de nimic; şi i se păru că într-adevăr e mai bine; să fii niţel dârz, niţel nepăsător, niţel cumpătat în nădejdi. Percy bea. Oricum, mai bine să ai un fiu, se gândi doamna Dempster. Avusese de pătimit şi nu se putea opri să nu zâmbească văzând o fată ca asta. O să te măriţi, eşti destul de drăguţă ca să te măriţi, se gândi doamna Dempster. Mărită-te, se gândi ea, şi-ai să vezi tu atunci: O, bucătăresele, şi aşa mai departe. Fiecare bărbat are apucăturile lui. Totuşi să-mi fi ales chiar asta, dacă aş fi ştiut, se întrebă doamna Dempster şi nu-şi putu înfrâna dorinţa de a-i şopti o vorbă lui Maisie Johnson; să simtă pe punga boţită a obrazului ei bătrân şi uzat sărutarea milei. Căci avusese o viaţă grea, se gândi doamna Dempster. Ce îi jertfise? Trandafirii obrajilor; talia; picioarele, şi ele. (Îşi trase sub rochie butucii noduroşi.)

Trandafiri, se gândi ea sardonic. Prostii, draga mea. Pentru că la urma urmelor mai cu mâncatul, mai cu băutul, mai cu împerecheatul, zile bune, zile rele, viaţa nu fusese simplă chestiune de trandafiri şi, ceea ce era mai important, ascultă-mă pe mine, Carrie Dempster n-ar fi vrut să-şi schimbe soarta cu a nici unei femei din Kentish Town! Dar, imploră ea, milă. Milă, pentru trandafirii pierduţi. Stând lângă răzoarele de zambile, cerea milă de la Maisie Johnson.

Ah, avionul ăsta! Nu dorise doamna Dempster toată viaţa să vadă ţinuturi străine? Avea un nepot misionar. Avionul se înălţa şi se avânta. La Margate avea obiceiul să iasă pe mare, nu chiar atât cât să nu se mai vadă ţărmul, dar o scoteau din fire femeile care se tem de apă. Avionul făcu o curbă şi se lăsă în jos. Doamna Dempster simţi un gol în stomac. Din nou în sus. Are la bord un flăcău de nădejde, parie doamna Dempster, şi avionul se ducea departe, tot mai departe, micşorându-se iute, avionul se avânta departe, tot mai departe, planând peste Greenwich şi peste toate turlele lui; peste mica insulă de biserici cenuşii, St Paul şi celelalte, până când, de o parte şi de alta a Londrei, începură să se desfăşoare câmpuri şi păduri cafenii unde sturzi întreprinzători, ţopăind cu curaj, aruncând priviri iuţi, înhăţau melcul şi îl izbeau de o piatră, o dată, de două ori, de trei ori.

Avionul se avânta departe, tot mai departe, până nu mai rămase decât o scânteie sclipitoare; o aspiraţie; o condensare; un simbol (aşa i se părea domnului Bentley, care îşi nivela cu vigoare fâşia de teren la Greenwich) al sufletului omenesc; al dârzeniei lui, se gândi domnul Bentley, când ocol cedrului ca să iasă din trupul său, deasupra casei sale, cu ajutorul gândirii, Einstein, speculaţie, matematică, teoria lui Mendel – avionul se avânta departe.

Apoi, pe când un bărbat greu de definit, cu înfăţişare ponosită, ducând o valiză de piele, da să se oprească pe scările catedralei St Paul şi ezita, căci înăuntru ce balsam era, ce primire măreaţă, câte morminte peste care fâlfâie drapele, dovezi

de biruinţă nu asupra unor oşti, ci asupra, se gândi el, acestui spirit blestemat al căutării adevărului care mă lasă pe mine acuma fără situaţie, şi mai mult decât atât, catedrala oferă tovărăşie (se gândi el), te invită să fii membrul unei societăţi; fac parte din ea oameni mari; au murit pentru ea martiri; de ce să nu intru, se gândi el, să-mi pun valiza de piele doldora de manifeste înaintea unui altar, a unei cruci, simbolul unui lucru care se înălţase deasupra oricărei căutări şi ciocniri de cuvinte şi devenise cu totul spirit, fără trup, fantomatic – de ce să nu intru? se gândi el şi în timp ce şovăia, avionul zbură peste Ludgate Circus.

Era ciudat; era linişte. Nici un sunet nu putea fi auzit deasupra traficului. Părea că nu-l conduce nimeni; că se deplasează din propria lui voinţă independentă. Şi acuma, în timp ce, curbându-şi în sus traiectoria, urca tot mai sus, drept în sus, ca ceva care urcă în extaz, în deplină bucurie, din spate slobozea meandre de fum alb, scriind un T, un O, un F.

– La ce se uită lumea? o întrebă Clarissa Dalloway pe fata care-i deschidea uşa.

Holul casei era răcoros ca o criptă. Doamna Dalloway îşi ridică mâna la ochi şi, în timp ce fata închidea uşa şi se auzea foşnetul fustei lui Lucy, se simţi ca o călugăriţă care s-a întors din lume şi se simte înfăşurată în vălurile familiare şi în ecoul rugăciunilor dintotdeauna. La bucătărie fluiera bucătăreasa. Auzi ţăcănitul maşinii de scris. Asta era viaţa ei şi, aplecându-se asupra mesei din hol, se înclină sub influenţa aceasta, se simţi plină de har şi purificată, spunându-şi, în timp ce lua carnetul pe care era scris mesajul telefonic, că astfel de clipe sunt ca nişte muguri pe arborele vieţii, sunt flori de întuneric, se gândi ea (ca şi când un trandafir frumos şi-ar fi deschis floarea doar privirilor ei); nu credea în Dumnezeu, nici măcar din când în când; dar cu atât mai mult, se gândi ea, luând în mână carnetul, trebuie să plătim în viaţa zilnică servitorilor, da, câinilor şi canarilor, mai ales lui Richard, soţul ei, care era

temelia – pentru sunetele vesele, pentru luminile verzi, pentru bucătăreasă, chiar dacă fluieră, căci doamna Walker era irlandeză şi fluiera cât era ziua de lungă – trebuie să plătim dând din acest tainic depozit de clipe fermecătoare, se gândi ea ridicând carnetul, în vreme ce Lucy, lângă ea, încerca să-i explice cum stau lucrurile.

– Domnul Dalloway, coniţă...

Clarissa citi pe carnetul de telefon: „Lady Bruton ar dori să ştie dacă domnul Dalloway va lua astăzi masa cu ea".

– Domnul Dalloway, coniţă, mi-a spus să vă spun că nu ia masa acasă.

– O! spuse Clarissa, iar Lucy îi împărtăşi, cum şi voise, dezamăgirea (dar nu şi muşcătura de durere); simţi concordia dintre ele; simţi îndemnul; se gândi cum iubesc boierii; îşi auri viitorul cu seninătate; şi, luând umbrela doamnei Dalloway, o duse ca pe o armă sacră pe care o zeiţă, după ce şi-a făcut cum trebuie datoria pe câmpul de luptă, o lasă din mâini, şi o aşează în suportul de umbrele.

– Nu te mai teme, spuse Clarissa. Nu te mai teme de arşiţa soarelui; pentru că şocul de a afla că lady Bruton îl invită pe Richard la prânz fără ea făcu să se înfioare clipa în care se găsea, aşa cum o plantă dintr-o albie de râu simte şocul trecerii unei vâsle şi se înfioară, aşa se cutremură, aşa se înfioră.

Millicent Bruton, ale cărei prânzuri treceau drept extraordinar de amuzante, nu o invitase. Nici o gelozie vulgară nu putea să stea între ea şi Richard. Nu, se temea de timpul însuşi, şi citea pe faţa lui lady Bruton, ca şi când ar fi fost un cadran tăiat într-o impasibilă piatră, împuţinarea vieţii; cum an de an se mai decupa ceva din partea ei; ce puţin capabil era crâmpeiul rămas să se mai lărgească, să mai absoarbă, ca în anii cei tineri, culorile, sarea, nuanţele existenţei, astfel că umplea încăperea în care intra, şi simţea adesea, ţopăind o clipă pe pragul salonului ei, o delicioasă încordare, cum încearcă probabil un scufundător înainte de a plonja, când la

picioarele lui marea se întunecă şi se luminează, iar valurile, care par gata să se spargă, se mulţumesc să-şi despice lin suprafaţa, se rostogolesc şi se ascund şi, în clipa când trec, incrustează algele cu perle.

Aşează carnetul de telefon pe masa din hol. Începu să urce încet treptele, cu mâna pe balustradă, ca şi când ar fi venit de la o serată unde o prietenă, apoi alta i-ar fi scăpărat o clipă prin faţă chipul, glasul; ca şi când, închizând uşa după ea, ar fi ieşit şi ar fi stat aşa, singură, o figură solitară detaşându-se pe fondul groaznic al nopţii sau, mai exact, pe al intensei priviri a acestei dimineţi obişnuite de iunie; catifelată pentru unii de lumina vie a petalelor de trandafir, ştia ea şi simţea asta în clipa când se opri lângă fereastra deschisă a scării prin care pătrundea zgomot de storuri trase, lătrături de câini, prin care, se gândi ea, simţindu-se brusc zbârlită, bătrână, cu pieptul plat, pătrundeau foşnetul, adierea, înflorirea zilei, afară, departe de fereastră, departe de trupul şi de creierul ei, înfrânte acum, de vreme ce lady Bruton, ale cărei prânzuri treceau drept extraordinar de amuzante, nu o invitase.

Ca o călugăriţă care se întoarce în chilia ei sau ca un copil care explorează un turn, urcă scările, se opri la fereastră, se duse în baie. Linoleumul verde şi un robinet care picura. Golul din inima vieţii; o mansardă. Femeile trebuie să-şi scoată scumpele lor veşminte. La amiază trebuie să se dezbrace, îşi puse acele în perniţă şi îşi aşeză pe pat pălăria, galbenă, cu paie. Cearşaful era imaculat, o lată fâşie albă de la o margine de pat la cealaltă, îngust, tot mai îngust are să fie patul ei. Lumânarea era pe jumătate arsă, fusese cufundată în lectura *Memoriilor* baronului Marbot. Citise noaptea până târziu despre retragerea de la Moscova. Pentru că şedinţele parlamentului durau atât de mult, încât, după boala ei, Richard ţinea foarte mult ca ea să doarmă nederanjată. De altfel ea chiar prefera să citească despre retragerea de la Moscova. El ştia asta. Astfel că odaia ei era o mansardă; patul, îngust; şi cum sta acolo citind, pentru că nu putea

dormi, nu putea să se dezbare de o virginitate păstrată în ciuda unei naşteri şi în care rămânea strâns înfăşurată ca într-un cearşaf. Fusese atrăgătoare ca fată, dar a venit brusc un moment – bunăoară pe malul râului, la poala pădurilor de la Clieveden – când, din cauza cine ştie cărei crispări a acestei reci predispoziţii, îl dezamăgise. Şi apoi la Constantinopol, şi iarăşi, şi iarăşi, îşi dădea bine seama ce-i lipseşte. Nu frumuseţea; nu inteligenţa. Ceva din adânc care iradiază; ceva cald care face ca suprafeţele să se dizolve şi care pune un fior în răceala apropierii dintre bărbat şi femeie, sau dintre femei între ele. *Asta* putea într-adevăr să perceapă, vag. Era ceva care îi displăcea, faţă de care avea un scrupul cules Dumnezeu ştie de unde sau, cum simţea ea, trimis de natură (care este întotdeauna înţeleaptă); totuşi uneori nu se putea împiedica să nu cedeze farmecului unei femei, nu al unei fete, al unei femei care îi făcea, cum i se întâmpla adesea, confidenţa vreunei încurcături, a unei rătăciri. Şi, să se fi datorat compasiunii, sau frumuseţii lor, sau faptului că era mai bătrână, sau vreunei împrejurări întâmplătoare – cum ar fi un vag parfum, sau o vioară în camera vecină (atât de ciudată e puterea sunetelor în anume clipe), simţea atunci ceea ce fără îndoială simt bărbaţii. Doar pentru o clipă; dar era de ajuns. Era o revelaţie subită, o tentă uşoară ca o îmbujorare pe care încerci să o stăpâneşti şi apoi, când simţi că se întinde, te supui expansiunii ei, te precipiţi până la extrema limită şi acolo te înfiori şi simţi că lumea vine mai aproape de tine, umflată de o anume semnificaţie uluitoare, de o anume tensiune extatică care, spărgându-i suprafaţa, ţâşneşte şi ţi se revarsă nespus de mângâietor peste fisuri şi peste răni! Atunci, o clipă, văzuse o iluminare; un joc aprins într-o floare; un sens lăuntric aproape formulat. Dar contactul slăbi; duritatea se topi. Trecuse... clipa. Cu astfel de clipe (ca şi cu cele în prezenţa femeilor) contrastau (îşi aşeza pălăria pe pat) patul şi baronul Marbot şi lumânarea pe jumătate arsă. Stătea întinsă în pat, trează, podeaua scârţâia; casa luminată se

întuneca brusc şi, dacă îşi înălţa capul, putea tocmai bine să audă ţăcănitul mânerului lăsat să se închidă cât mai încet cu putinţă de Richard, care se furişa pe scări în ciorapi şi apoi, aproape întotdeauna, scăpa sticla cu apă caldă şi blestema! Iar ea, cum mai râdea!

Dar chestiunea aceasta a dragostei (se gândi ea, scoţându-şi mantoul), dragostea aceasta pentru femei. Bunăoară Sally Seton; legătura ei de demult cu Sally Seton. La urma urmei nu fusese asta dragoste?

Stătea pe podea – asta era prima ei amintire despre Sally – stătea pe podea, cuprinzându-şi genunchii cu braţele, şi fuma o ţigară. Unde să fi fost? La familia Mannings? La familia Kinloch-Jones? De bună seamă undeva, într-o societate, (unde, nu putea fi sigură), pentru că îşi rememora perfect întrebarea pe care o pusese bărbatului de lângă ea: „Cine-i *asta?*" şi el îi spusese şi adăugase că părinţii lui Sally nu se înţelegeau (cum o şocase lucrul acesta – că părinţii cuiva pot să se certe!). Totuşi toată seara aceea n-a fost în stare să-şi ia ochii de la Sally. Era de o mare frumuseţe, de felul celor pe care le admira ea cel mai mult – oacheşă, cu ochii mari şi având calitatea aceea anume pe care, pentru că ea n-o avea, o invidia întotdeauna – un fel de abandon, parcă ştia că-i şade bine orice vorbă, orice gest; o calitate mai răspândită printre străine decât printre englezoaice. Sally susţinea că în vinele ei curge şi sânge francez, un strămoş al ei fusese în anturajul Mariei Antoaneta, fusese decapitat, rămăsese după el un inel cu rubin. De bună seamă, era în vara aceea când Sally sosise la Bourton, să locuiască acolo, apărând cu totul pe neaşteptate fără un ban în pungă, într-o seară după cină, şi scoţând-o în aşa măsură dintr-ale ei pe biata mătuşă Helena, încât n-a mai iertat-o niciodată. Acasă, ai ei se certaseră groaznic. Nu avea literalmente nici un ban în noaptea aceea când sosise la ei – amanetase o broşă ca să-şi plătească drumul. Fugise într-un acces de exasperare. Stăteau treze până la indiferent ce oră din noapte şi vorbeau. Sally o făcuse pentru întâia oară să

simtă ce adăpostită era viaţa de la Bourton. Nu ştia nimic despre viaţa sexuală – nimic despre problemele sociale. Văzuse o dată un bătrân care căzuse mort pe un câmp – văzuse vaci imediat după ce-şi fătaseră viţeii. Dar mătuşa Helena nu agrea nici un fel de discuţie (când Sally i-a dat un William Morris, a trebuit îmbrăcat în hârtie cafenie). Stăteau acolo, ceasuri în şir, stând de vorbă în camera ei de culcare de sub acoperiş, stând de vorbă despre viaţă, hotărând cum aveau ele să schimbe faţa lumii. Aveau de gând să pună bazele unei asociaţii destinate să desfiinţeze proprietatea privată şi chiar redactaseră o scrisoare, fără s-o trimită însă. Ideile erau ale lui Sally, firește – dar curând şi ea ajunsese la fel de înfierbântată – citea Platon în pat înainte de micul dejun; îl citea pe Morris; citea Shelley ore în şir. Puterea lui Sally era uimitoare, harul ei, personalitatea ei. Ce făcea cu florile, de pildă. La Bourton aveau totdeauna masa acoperită de la un cap la altul cu mici vaze de flori foarte sobre. Sally ieşea în grădină, culegea nalbe, dalii – tot felul de flori pe care nimeni nu le văzuse vreodată înmănuncheate – le tăia capetele şi le punea în cupe, să plutească pe apă. Efectul era extraordinar – când veneai la cină, în amurg (bineînţeles, mătuşa Helena considera că a trata florile în chipul acesta era un lucru pervers). Apoi îşi uita buretele de baie şi alerga goală pe coridor. Camerista aceea, bătrână şi posacă, Ellen Atkins, umbla de colo-colo bodogănind – „închipuieşte-ţi că unul dintre domni ar fi văzut-o!" Şoca într-adevăr lumea. Era o zăpăcită, spunea *papa*.

Ciudată era, privind acuma în urmă, puritatea, integritatea sentimentului ei pentru Sally. Nu semăna cu ce simţi pentru un bărbat. Era ceva cu totul dezinteresat şi, pe lângă asta, avea o calitate care nu poate exista decât între femei, între femei de-abia devenite adulte. O afecţiune protectoare, din partea ei; izvora din sentimentul că erau coalizate, presentimentul a ceva care era destinat să le despartă (vorbeau întotdeauna între ele de căsătorie ca de o catastrofă), ceea ce ducea

la cavalerismul acela, sentimentul acela protector mult mai mult din partea ei decât din a lui Sally. Pentru că Sally era pe atunci cu desăvârşire nesăbuită; făcea, din bravadă, lucrurile cele mai stupide; mergea cu bicicleta în jurul parapetului, pe terasă; fuma. Absurdă – era tare absurdă. Dar farmecul ei era copleşitor, cel puţin pentru ea, încât îşi mai amintea şi azi cum stătea în dormitorul ei de sub acoperiş, ţinând strâns în mână cana cu apă caldă şi spunând tare: „E aici, în casa asta... E aici, în casa asta!"

Nu, acum vorbele acestea nu mai aveau pentru ea absolut nici un sens. Nu mai putea percepe nici un ecou al emoţiei de odinioară. Dar îşi putea aminti cum se răcea toată, surescitată, şi cum se pieptăna într-un fel de extaz (vechiul ei sentiment începea acuma să revină, în timp ce îşi scotea acele din păr, le punea pe masa de toaletă, începea să se pieptene), cum se roteau ciorile, sus, jos, în lumina roz a serii, şi cum se îmbrăca, şi cum cobora scările şi cum simţea, traversând holul, „de-ar fi să mor acum, acum, acum aş fi mai fericită decât oricând". Asta era ce simţea – ce simţea Othello, şi simţea lucrul acesta tot atât de puternic – era convinsă – cât voia Shakespeare să-l simtă Othello, doar pentru că se ducea la masă, într-o rochie albă, s-o găsească acolo pe Sally Seton!

Era îmbrăcată în ceva roz, străveziu – era oare cu putinţă? Oricum *părea*, toată, o lumină uşoară şi vie, ca o pasăre sau ca o bulă de aer care ar fi intrat în casă, plutind, care s-ar fi agăţat o clipă într-un mărăcine. Dar nimic nu e mai ciudat când eşti îndrăgostit (şi ce putea fi altceva decât dragoste?) decât completa indiferenţă a celorlalţi. Mătuşa Helena, cum se termina masa, pleca afară; *papa* citea ziarul. Trebuie să fi fost pe acolo şi Peter Walsh, şi bătrâna domnişoară Cummings; Joseph Breitkopf era, de bună seamă, pentru că venea în fiecare vară, bietul bătrân, şi rămânea săptămâni în şir, sub pretextul că o învaţă pe ea să citească germana, de fapt însă, acompaniindu-se la pian, cânta din Brahms fără să aibă voce deloc.

Toate acestea nu erau decât un fundal pentru Sally. Stătea lângă cămin şi cu glasul acela frumos care făcea ca toate cuvintele ei să sune ca nişte mângâieri, stătea de vorbă cu *papa*, care începuse să fie atras fără voia lui (n-a putut însă niciodată să-i ierte că i-a împrumutat o carte şi a găsit-o pe terasă, udă), când a spus deodată: „Ce ruşine să stăm închişi în casă!" şi au ieşit cu toţii pe terasă şi-au început să se plimbe încoace şi încolo. Peter Walsh şi Joseph Breitkopf au continuat să discute despre Wagner. Ea şi Sally au rămas puţin în urma lor. A urmat apoi clipa cea mai încântătoare din viaţa ei, când au trecut pe lângă o urnă de piatră în care erau flori, Sally s-a oprit; a rupt o floare; a sărutat-o pe buze. Putea să se întoarcă lumea întreagă cu susul în jos! Ceilalţi dispăruseră; era numai ea şi cu Sally. Şi simţi că i se făcuse un dar, împachetat, şi i se spusese să-l păstreze, nu să se uite ce e înăuntru – un diamant, ceva infinit preţios, împachetat, ceva pe care, cum se plimbau (încolo şi încoace, încolo şi încoace), l-a desfăcut, sau poate a cărui raze au străbătut în afară, revelaţia, sentimentul sacru! – când bătrânul Joseph şi Peter se opriră în faţa lor:

– Cu ochii la stele? spuse Peter.

Era ca şi cum te-ai fi izbit în beznă de un perete de granit! Era cutremurător; era groaznic!

Nu pentru ea. Simţi numai cum Sally era deja brutalizată, maltratată; simţi ostilitatea lui; gelozia lui; hotărârea lui de a da buzna în intimitatea lor. Văzu toate acestea cum vezi un peisaj în sclipirea unui fulger – şi pe Sally (niciodată n-a admirat-o mai mult!) eschivându-se elegant, neînfrântă. A râs. L-a pus pe bătrânul Joseph să-i spună numele stelelor, ceea ce lui îi plăcea să facă cu toată seriozitatea. Stătea şi asculta. Auzi numele stelelor.

„O, ce groaznic lucru" îşi spuse, ca şi când ar fi ştiut dintotdeauna că ceva avea să întrerupă, să facă amară clipa ei de fericire.

Totuşi, în fond, ce mult a ajuns să-i datoreze mai târziu lui. De câte ori se gândea la el, se gândea, cine ştie de ce, la certurile lor – pentru că voia atât de mult ca el să aibă despre ea o părere bună, probabil. Îi datora cuvintele: „sentimental", „civilizat"; nu era zi să nu-i răsară vorbele astea în cale, de parcă Peter ar fi ocrotit-o. O carte era sentimentală; o atitudine faţă de viaţă, sentimentală. „Sentimental", poate, avea ea să gândească despre trecut. Ce-are să creadă el oare, se întrebă ea, când se va întoarce?

Că îmbătrânise? Are să-i spună asta sau doar îl va vedea, când se va întoarce, gândind asta, că ea îmbătrânise? Aşa şi era. De când fusese bolnavă, părul îi era aproape alb.

Punându-şi broşa pe masă, avu un spasm subit, ca şi când, în timpul reveriei sale, gheare de gheaţă ar fi găsit prilejul să se înfigă în ea. Nu era încă bătrână. Abia intrase în al cincizeci şi doilea an al ei. Lungi şiruri de luni mai rămâneau încă, intacte. Iunie, iulie, august! Fiecare rămânea încă aproape întreagă şi, parcă să prindă din cădere picătura, Clarissa (trecând spre masa ei de toaletă) se cufundă în adâncul inimii acelei clipe, o străpunse, fixând-o, acolo – clipa acestei dimineţi de iunie asupra căreia apăsau toate celelalte dimineţi, privind oglinda, masa de toaletă şi toate sticlele cu ochi proaspeţi, adunându-şi întreaga fiinţă într-un punct unic (în timp ce se privea în oglindă), văzând delicata faţă roz a acestei femei care urma chiar diseară să dea o serată; faţa Clarissei Dalloway; a ei însăşi.

De câte milioane de ori îşi văzuse chipul şi întotdeauna cu aceeaşi imperceptibilă crispare! Îşi umfla buzele ori de câte ori se privea în oglindă. Făcea aşa ca să dea chipului ei sensul lui adevărat. Asta era fiinţa ei în ceea ce avea specific – numai al ei; ascuţită; ca un vârf de săgeată; precisă. Asta era fiinţa ei când vreun efort, un apel adresat ei să fie ea însăşi, strângea părţile la un loc, doar ea ştia cât de diferite una de alta, cât de incompatibile şi sintetizate aşa doar pentru cei dinafară ei într-un centru unic, un diamant, o femeie care

stătea în salonul ei şi constituia un punct de convergenţă, o iradiaţie, de bună seamă asupra unor vieţi mohorâte, un adăpost la care să vină cei singuri, poate; ajutase tineri care îi erau recunoscători; încercase să fie aceeaşi mereu, fără să arate niciodată vreun semn al tuturor celorlalte părţi ale ei – greşeli, gelozii, vanităţi, bănuieli, ca de pildă aceea de a nu fi fost invitată la masă de lady Bruton; ceea ce, se gândea ea (pieptănându-şi în sfârşit părul), este cu totul meschin! Bine, acuma unde îi erau hainele?

Hainele ei de seară atârnau în dulap. Clarissa, înfundându-şi mâna în adâncimea moale, scoase cu un gest uşor rochia verde şi o duse în dreptul ferestrei. Era sfâşiată. Cineva îi călcase pe marginea de jos. Simţise că se rupe, la serata de la ambasadă, sus, între cute. Pe lumină artificială verdele sclipea, dar îşi pierduse culoarea acum, în soare. Are s-o coasă ea. Servitoarele ei aveau prea multe de făcut. Avea s-o poarte la noapte. Avea să-şi ia mosoarele de mătase, foarfeca şi – încă ce? – a, degetarul, firește, jos în salon, pentru că trebuia şi să scrie şi să vadă dacă în general treburile mergeau cât de cât bine.

Ciudat, se gândi, oprindu-se pe palier şi concentrându-se în forma aceea de diamant, acea persoană unică, ciudat cum o stăpână ştie exact fiecare accent, fiecare timbru al casei sale! Sunete vagi urcau în spirale golul scărilor; foşnetul unui pământuf; lovituri uşoare; ciocănituri; o creştere a zgomotului când se deschidea uşa din faţă; o voce repetând o poruncă la subsol; clinchetul de argint pe o tavă; argintărie lustruită pentru serată. Totul era pentru serată.

(Şi Lucy, intrând în salon cu tava în braţe, aşează sfeşnicele enorme pe poliţa căminului, coşul de argint în mijloc, întoarse către ceas delfinul de cristal. Vor veni; vor sta şi vor conversa cu tonurile de eleganţă afectată pe care ea ştia să le imite, doamne şi domni. Dintre toţi, stăpâna ei era cea mai fermecătoare – stăpână a argintului, a pânzelor de in, a porţelanului; într-adevăr, soarele, argintul, uşile scoase din balamale,

oamenii lui Rumpelmayer îi dădeau, în timp ce aşeza coup-papier-ul pe masa incrustată, sentimentul unui lucru împlinit. Ia priviţi! Ia priviţi! spunea ea, vorbindu-le prietenilor ei de demult, de la brutăria unde începuse să servească, la Caterham, şi privind pe furiş în oglindă. Tocmai o imita pe lady Angela însoţind-o pe prinţesa Mary, când intră doamna Dalloway.)

– O, Lucy, dar argintăria arată cât se poate de bine! Şi spune-mi, întrebă ea, îndreptând la loc delfinul de cristal, spune-mi dacă ţi-a plăcut astă-noapte piesa, jocul?

– O, a trebuit să plec înainte să se fi isprăvit! spuse ea. Trebuia să mă întorc acasă la zece! Aşadar nu ştiu ce s-a petrecut.

– Asta seamănă rău de tot a ghinion spuse doamna Dalloway (pentru că servitorii ei puteau întârzia dacă îi cereau voie). Vai, ce păcat! spuse ea luând din mijlocul canapelei vechea pernă ponosită; şi punându-i-o lui Lucy în braţe exclamă, împingând-o uşor: Ia-o de-aici! Dă-i-o doamnei Walker, cu complimente din partea mea. Ia-o de-aici!, strigă ea.

Şi Lucy se opri în uşa salonului, cu perna în braţe, şi spuse, foarte sfios, înroşindu-se puţintel. N-ar putea-o ajuta să coase rochia?

– Bine, îi spuse doamna Dalloway, dar ai şi aşa destule pe cap, asta îţi mai lipseşte. Totuşi îţi mulţumesc, Lucy, îţi mulţumesc, spuse doamna Dalloway, şi mulţumesc, mulţumesc, continuă ea să spună (aşezându-se pe canapea, cu rochia pe genunchi, foarfeca, mosoarele), mulţumesc, mulţumesc, continuă ea să spună din recunoştinţă pentru servitorii ei în general, pentru că o ajutau să fie aşa, să fie cum dorea: blândă, generoasă. Servitorii ei o iubeau. Şi acuma rochia asta – unde era ruptura? Şi de pus ată în ac. Era o rochie favorită, una pe care o avea de la Sally Parker, aproape ultima rochie pe care i-o mai făcuse Sally, vai, căci Sally trăia acum retrasă, la Ealing, şi dacă vreodată o să am o clipă liberă, se gândi Clarissa (dar clipa aceasta liberă n-o

va avea niciodată), o să mă duc s-o văd la Ealing. Pentru că Sally era o personalitate, se gândi Clarissa, o adevărată artistă. Avea, ce-i drept, unele mici idei bizare; totuşi rochiile ei nu erau niciodată extravagante. Puteai să le porţi la Hatfield; la Buckingham Palace. Şi ea le purtase la Hatfield; la Buckingham Palace.

Pacea coborî asupra ei, calmul, împăcarea, în timp ce acul, trăgând regulat mătasea până la domoala ei oprire, strângea cutele verzi una de alta şi le unea, foarte lin, cu talia rochiei. Aşa într-o zi de vară valurile se adună, se înalţă, cumpănindu-se, şi cad; se adună şi cad; şi universul întreg pare să spună: „Asta e tot" din ce în ce mai apăsat, până când inima din trupul care stă întins la soare pe ţărm spune şi ea: „Asta e tot". Nu te mai teme, spune inima. Nu te mai teme, spune inima, încredinţându-şi povara vreunei mări care suspină solidar pentru toate tristeţile; şi reia, începe, adună, lasă să cadă. Şi trupul singur ascultă albina care trece; valul care se sparge; câinele care latră, latră undeva departe, latră.

„Dumnezeule, soneria de la intrare!" exclamă Clarissa, oprindu-şi acul. În picioare, ascultă.

– Doamna Dalloway are să mă primească, spunea omul vârstnic din hol. O, desigur, pe *mine* are să mă primească, repetă el, dând-o pe Lucy deoparte cu multă gentileţe şi luând-o pe scări în sus nespus de repede. Da, da, da, murmură urcând în fugă scările. Are să mă primească. După cinci ani în India, Clarissa are să mă primească.

„Cine poate – ce poate", se întrebă doamna Dalloway (gândindu-se că era o gravă impoliteţe să fii întrerupt la ora unsprezece dimineaţa în ziua când urmează să dai o serată), auzind paşi pe scări. Auzi o mână pe uşă. Făcu gestul să-şi ascundă rochia, ca o fecioară apărându-şi castitatea, respectându-şi intimitatea. Mânerul de bronz se întoarse. Uşa se deschise, şi intră – o fracţiune de secundă nu putu să-şi aducă aminte cum îl cheamă! atât de surprinsă era să-l vadă, atât de bucuroasă, atât de intimidată, atât de uluită să-l vadă pe Peter

Walsh venind la ea pe neașteptate dimineața! (Nu-i citise scrisoarea.)

– Ce mai faci? spuse Peter Walsh, de-a dreptul tremurând; îi luă amândouă mâinile într-ale lui; îi sărută amândouă mâinile. A îmbătrânit, se gândi el, așezându-se. N-o să-i spun nimic în privința asta, într-adevăr a îmbătrânit. Mă privește, se gândi el, cuprins de o subită stânjeneală, deși îi sărutase mâinile. Băgându-și mâna în buzunar, scoase un briceag mare și îi deschise pe jumătate lama.

Exact același, se gândi Clarissa; aceeași privire bizară; același costum cadrilat; îi e puțin alterat chipul, puțin mai slab, mai uscat, poate, dar arată grozav de bine, și e exact același.

– Ce bucurie mare să te văd din nou! exclamă ea. El își scosese briceagul. Numai el poate fi așa, se gândi ea.

Sosise în oraș abia noaptea trecută, îi spuse el; va trebui să plece curând în provincie; și cum merg lucrurile, toate, ce face fiecare – Richard? Elizabeth?

– Și astea ce sunt? spuse el, înclinându-și briceagul către rochia ei cea verde.

E foare bine îmbrăcat, se gândi Clarissa; totuși mie îmi găsește mereu cusururi.

Își cârpește rochia; își cârpește rochia ca de obicei, se gândi el; a stat așezată aici tot timpul cât am fost în India; cârpindu-și rochia; amuzându-se; mergând la serate; făcând curse dus-întors la parlament și așa mai departe, se gândi el, din ce în ce mai iritat, din ce în ce mai agitat, pentru unele femei nimic nu e mai rău pe lume decât căsnicia; și politica; și să aibă un soț conservator, de felul admirabilului Richard. Așa e, așa e, se gândi el, închizându-și brusc briceagul, cu un pocnet.

– Richard are o situație foarte bună. Richard e membru al unui comitet, spuse Clarissa.

Şi îşi deschise foarfeca, şi-l întrebă dacă are ceva împotrivă să isprăvească ce are de făcut la rochie, pentru că la noapte dă o serată.

– La care n-o să te invit, spuse ea, dragul meu Peter! spuse ea.

Bine, dar era încântător s-o auzi spunând „Dragul meu Peter!" Da, totul era atât de încântător – argintăria, scaunele; totul atât de încântător!

De ce n-o să-l invite la serata ei? întrebă el.

Da, firește, se gândi Clarissa, e fermecător! absolut fermecător! Da, îmi amintesc ce greu mi-a fost întotdeauna să mă hotărăsc – şi de ce m-am hotărât? – să nu mă mărit cu el, se întrebă ea în vara aceea groaznică.

– Bine, dar este cu totul extraordinar că ai venit tocmai în dimineaţa asta! exclamă ea, aşezându-şi mâinile, una peste alta, deasupra rochiei. Îţi aminteşti, spuse ea, cum se izbeau obloanele la Bourton!

– Da, se izbeau, spuse el; şi îşi aminti cum lua, foarte stânjenit, micul dejun doar cu tatăl ei; care murise; şi el nu-i scrisese Clarissei. Dar niciodată nu izbutise să se împace bine cu bătrânul Parry, bătrânul acela morocănos, cu genunchii slăbănogi, tatăl Clarissei, Justin Parry.

– Am regretat adesea că nu m-am putut împăca mai bine cu tatăl tău, spuse el.

– Ce vrei, nu i-a fost niciodată simpatic cineva care... prietenii noştri, spuse Clarissa; şi tare şi-ar fi muşcat limba pentru a-i fi reamintit astfel lui Peter că el dorise s-o ia de soţie.

Firește că am dorit, se gândi Peter; lucrul acesta era chiar să mă zdrobească, se gândi el; şi îl copleşi durerea, durerea lui, care se înalţa ca o lună privită de pe terasă, o lună înspăimântător de frumoasă în lumina zilei apuse. N-am fost niciodată mai nefericit decât atunci, se gândi. Şi ca şi când ar fi fost într-adevăr aşezat pe terasa de atunci, se apropie uşor de Clarissa; îşi întinse mâna; o înălţă; o lăsă să cadă. Atârna

acolo deasupra lor, luna aceea. Clarissa, şi ea, părea să şadă cu el pe terasă, în lumina lunii.

– E a lui Herbert acum, spuse ea. Nu mă mai duc niciodată pe-acolo.

Apoi, exact cum se întâmplă pe o terasă în lumina lunii, când cineva se simte ruşinat că a şi început să se plictisească, şi totuşi, cum celălalt rămâne tăcut, neclintit, privind trist către lună, preferă să nu spună nimic, mişcă un picior, tuşeşte discret, observă o volută de oţel la piciorul unei mese, foşneşte foaia unei cărţi, dar nu spune nimic – aşa făcu Peter Walsh şi acum. La ce bun oare să te întorci în trecut? se gândi. De ce să-l facă să se gândească iarăşi la asta? De ce să-l facă să sufere, când îl chinuise atâta? De ce?

– Îţi aminteşti lacul? spuse ea, cu o izbucnire de glas, sub apăsarea unei emoţii care îi strângea inima, îi înţepenea muşchii gâtului şi îi contractase buzele într-un spasm când rostise „lac". Firește. Era un copil care aruncă bucăţi de pâine raţelor, între părinţii ei, şi totodată o femeie în toată firea care se îndreaptă către părinţii ei de pe marginea lacului, ţinându-şi în braţe viaţa, care, pe măsură ce se apropie de ei, creşte în braţele ei, creşte mereu, până când se face o viaţă întreagă, o viaţă deplină, pe care ea o aşază lângă ei şi spune: „Iată ce-am făcut cu ea! Iată!" Şi ce făcuse cu ea? Ce, de fapt? Stătea aici cosând în dimineaţa aceasta în compania lui Peter.

Îl privi pe Peter Walsh; privirea ei, străbătând adâncimea timpului şi a emoţiei, ajunse până la el şovăielnică; se aşeză asupra lui grea de lacrimi; apoi se înălţă şi se îndepărtă bătând din aripi ca o pasăre care se aşază în treacăt pe o creangă şi se înalţă şi se îndepărtează bătând din aripi. Cu un gest foarte simplu ea îşi şterse ochii.

– Da, spuse Peter. Da, da, da, spuse, parcă ea ar fi tras spre suprafaţă ceva care, urcând, îl durea într-adevăr. Simţea nevoia să strige. Ajunge! Ajunge! Căci nu era bătrân; viaţa lui nu era isprăvită; nu, câtuşi de puţin. Abia trecuse de cincizeci de ani. Să-i spun, se gândi, sau nu? I-ar fi făcut bine să-şi uşureze

sufletul de toate acestea. Dar e prea rece, se gândi el; uite, coase, are foarfeca; Daisy ar arăta banală alături de Clarissa. Ar crede despre mine că sunt un ratat, ceea ce, din punctul lor de vedere, chiar sunt; din punctul de vedere al Dalloway-lor. Da, da, n-avea nici cea mai mică îndoială; era un ratat, comparat cu toate acestea – masa incrustată, coupe-papier-ul cu montură, delfinul şi sfeşnicele, tapiţeria fotoliilor, vechile, scumpele tipărituri engleze patinate de timp – era un ratat! Îmi repugnă platitudinea satisfăcută a întregii atmosfere, se gândi; e vina lui Richard, nu a Clarissei; doar că l-a luat de bărbat (în momentul acesta Lucy intră în odaie, aducând argintărie, iarăşi argintărie, dar ce plină de farmec, ce zveltă, ce graţioasă este, se gândi el, văzând-o cum se înclină să aşeze ce avea în mâini). Şi toate acestea duraseră aşa, fără schimbare, nici întrerupere, tot timpul care se scursese! se gândi: săptămână după săptămână; viaţa Clarissei; în timp ce eu – se gândi el; şi dintr-odată toate părură că iradiază din el; călătorii; partide de călărie; certuri, aventuri, partide de bridge, iubiri, muncă; muncă, muncă! Şi îşi scoase cuţitul făţiş – vechiul lui cuţit cu mâner de corn pe care, Clarissa ar fi putut jura, îl păstrase de-a lungul acestor treizeci de ani – şi îl apucă strâns în pumn.

Ce deprindere neobişnuită, se gândi Clarissa; se joacă mereu cu un cuţit. Şi pe deasupra te face să te simţi şi frivolă; găunoasă, nimic mai mult decât o flaşnetă flecară, cum obişnuia el să spună. Dar şi eu, se gândi, şi, reluându-şi acul, chemă, ca o regină ale cărei gărzi ar fi adormit şi ar fi lasat-o fără apărare (fusese cu totul surprinsă de vizita lui – o descumpănise) aşa încât primul venit să poată intra în voie şi s-o privească cum zace acolo, prinsă într-un hăţiş de mărăcini, chemă în ajutor lucrurile pe care le făcea; lucrurile pe care le iubea; pe soţul ei; pe Elizabeth; pe ea însăşi, într-un cuvânt, cea pe care acum Peter abia dacă o mai cunoştea, chemă tot ce avea, să stea împrejurul ei şi să-l respingă pe duşman.

– Dar ţie cum ţi-a mers? întrebă ea. Aşa scurmă caii pământul cu copita înaintea unei bătălii; îşi scuturâ capul; lumina

luceşte pe crupele lor; grumajii lor se apleacă. Aşa Peter Walsh şi Clarissa, şezând alături pe canapeaua albastră, se sfidau. Puterile lui, mânioase, se avântau în el. Aduna de ici şi de colo tot felul de lucruri disparate; preţuire; cariera lui la Oxford; căsătoria lui, în privinţa căreia ea nu ştia absolut nimic; cum iubise; şi cum îşi făcuse totuşi datoria.

– Milioane de lucruri! exclamă el şi, împins de adunarea de puteri care dădeau acum năvală când într-o direcţie, când în alta şi care îi făceau impresia totodată înfricoşătoare şi extrem de amuzantă că este precipitat prin aer pe umerii unor oameni pe care nu-i mai putea vedea, îşi ridică mâinile la frunte.

Clarissa îşi luă o poziţie foarte dreaptă; inspiră adânc.

– Sunt îndrăgostit, spuse el, totuşi nu ei, ci cuiva care se înalţa dinaintea lui în întuneric, cuiva pe care n-o puteai atinge, ci doar să-ţi aşezi cununa la picioarele ei pe iarbă în întuneric. Îndrăgostit, repetă, vorbindu-i acum aproape sec Clarissei Dalloway; îndrăgostit de o fată din India. Îşi aşternuse cununa. Clarissa putea face cu ea ce vrea.

– Îndrăgostit! spuse ea. Era cu putinţă ca el, la vârsta lui, cu nodul lui mic de cravată cu tot, să fie înghiţit de monstrul acela! Şi are gâtul complet descărnat; are mâinile roşii; şi e cu şase luni mai bătrân decât mine! ochii ei scăpărară înfruntând-o pe femeia aceea; în inima ei totuşi simţea: e îndrăgostit. Are lucrul acesta, simţi ea; e îndrăgostit.

Dar neîmblânzitul egoism care trece întotdeauna, trântindu-le în pulbere, peste oştirile care îi stau împotrivă, râul care zice: înainte, înainte, înainte; chiar dacă, admite el, nu vom avea niciodată vreun ţel, totuşi înainte, înainte; acest neîmblânzit egoism îi îmbujora obrajii; o făcu să arate foarte tânără; foarte roz; cu ochii foarte strălucitori, cum stătea cu rochia ei pe genunchi, şi cu acul ţinut la capătul firului de mătase verde, tremurând puţin. Era îndrăgostit! Nu de ea. De o femeie mai tânără, firește.

– Şi cine-i ea? întrebă.

Acum statuia aceasta trebuia coborâtă din înălţimea ei şi aşezată acolo, între ei.

– O femeie măritată, din nefericire, spuse el, soţia unui maior din armata indiană.

Şi cu o bizară, ironică blândeţe zâmbi în timp ce o aşeza în felul acesta ridicol înaintea Clarissei. (Ce importanţă are, e îndrăgostit, se gândi Clarissa.)

– Are, continuă el, foarte rezonabil, doi copii mici, un băiat şi o fată; am venit aici să-mi consult avocaţii în privinţa divorţului.

Iată-i în faţa ta! se gândi el. Fă ce-ţi place cu ei, Clarissa! Iată-i în faţa ta! Şi i se păru, clipă cu clipă mai mult, că soţia maiorului din armata indiană (Daisy a lui) şi cei doi copilaşi ai ei devin din ce în ce mai vrednici de iubire, pe măsură ce Clarissa îi privea; ca şi când ar fi pus o rază de lumină pe o bilă cenuşie dintr-o farfurie şi ar fi crescut un arbore frumos în aerul aspru cu miros sărat de mare al intimităţii lor (pentru că, în unele privinţe, nimeni nu-l înţelegea, nu simţea ce simte el, cum înţelegea şi simţea Clarissa) – încântătoarea lor intimitate.

L-a măgulit; l-a prostit, se gândi Clarissa; dând contur femeii, soţia maiorului din armata indiană, cu trei trăsături de cuţit. Ce risipă! Ce nerozie! Toată viaţa Peter a fost prostit în felul acesta; întâi a ajuns în situaţia de a fi concediat de la Oxford; apoi s-a însurat cu fata de pe vaporul care-l ducea spre India; acum soţia unui maior – slavă Domnului că refuzase să se mărite cu el! Şi totuşi, era îndrăgostit; prietenul ei de demult, dragul ei Peter, era îndrăgostit.

– Şi ce ai de gând să faci? îl întrebă. O, jurisconsulţii şi avocaţii, domnii Hooper şi Grateley din Lincolns Inn, ei urmau să facă ce e de făcut, spuse el. Şi, fără putinţă de îndoială, începu să-şi taie unghiile cu briceagul.

Pentru Dumnezeu, lasă odată cuţitul ăla! strigă ea în sine într-un impuls de irepresibilă iritare; era nonconformismul lui prostesc, slăbiciunea lui; ce o necăjea, ce o necăjise întotdeauna la el, era faptul că-i lipsea cea mai vagă idee despre ce poate simţi oricine altcineva decât el; şi acuma, la vârsta lui, ce prostie!

Ştiu toate astea, se gândi Peter; ştiu cărei realităţi mă ridic împotrivă, se gândi, trecându-şi degetul pe lama cuţitului, Clarissa şi Dalloway şi toţi cei de teapa lor; dar am să-i arăt Clarissei – şi atunci, spre totala lui uimire, proiectat brusc de puterile acelea incontrolabile, proiectat în aer, izbucni în lacrimi; plânse; plânse fără cea mai mică ruşine, aşezat pe canapea, cu lacrimile curgându-i pe obraji.

Iar Clarissa se aplecase, îi luase mâna, îl trăsese spre ea, îl sărutase – de fapt simţise obrazul lui pe al ei înainte de a putea să-şi reprime în piept răzvrătirea penelor cu fulgerări argintii ca iarba din pampas pe o furtună tropicală, după potolirea căreia rămase ţinându-i mâna într-a ei, bătându-l uşor pe genunchi, şi simţindu-se, când îşi reluă vechea poziţie, foarte în largul ei în ce-o privea şi cu inima uşoară, fără veste o năpădi gândul: Dacă m-aş fi măritat cu el, bucuria aceasta ar fi fost a mea în fiecare zi!

Pentru ea, criza trecuse. Cearşaful era întins şi patul îngust. Se dusese sus în turn singură şi îi lăsase culegând mure la soare. Uşa se trântise şi acolo, în praful de tencuială căzută şi gunoiul cuiburilor de păsări, ce îndepărtată păruse priveliştea, şi sunetele veneau la ea firave şi reci (odată, pe Leith Hill, îşi amintea), şi Richard, Richard! strigă ea, cum face cineva care doarme şi tresare din vis şi îşi întinde mâna în întuneric după ajutor. Prânzurile cu lady Bruton, îşi aminti. M-a părăsit; sunt singură pentru totdeauna, se gândi, cuprinzându-şi un genunchi cu mâinile.

Peter Walsh se ridicase şi traversase camera până la fereastră şi stătea acum cu spatele la ea, tamponându-şi obrajii cu o batistă colorată. Arăta stăpân pe sine şi rece şi dezolat; omoplaţii subţiri îi înălţau uşor haina; îşi sufla violent nasul. Ia-mă cu tine, se gândi impulsiv Clarissa, ca şi când l-ar fi văzut pornind chiar atunci într-o mare călătorie; şi apoi, imediat, fu ca şi când cele cinci acte ale unei piese care fusese foarte interesantă şi emoţionantă s-ar fi terminat şi ea ar fi trăit o viaţă în ele, ar fi fugit cu el, ar fi trăit alături de el, şi acum se terminase.

Acum era momentul să se mişte, şi, aşa cum o femeie îşi adună la un loc lucrurile, mantaua, mănuşile, binoclul de

spectacol, şi se ridică să iasă din teatru în stradă, se ridică de pe canapea şi se duse la Peter.

Şi era teribil de ciudat, se gândi el, cum ea mai avea încă puterea, în timp ce se apropia de el cu clinchete şi foşnete, mai avea încă puterea în timp ce străbătea odaia, să facă luna, pe care el o detesta, să răsară la Bourton pe terasă în cerul de vară.

– Spune-mi, o întrebă el, luând-o de umeri. Eşti fericită, Clarissa? Oare Richard...

Se deschise uşa.

– Iat-o pe Elizabeth a mea, spuse Clarissa, cu o emoţie parcă teatrală.

– Bună ziua, spuse Elizabeth înaintând.

Sunetul lui Big Ben bătând jumătatea izbucni între ei cu o vigoare neobişnuită, ca şi când un tânăr, puternic, nepăsător, brutal, şi-ar fi legănat halterele încoace şi încolo.

– Bună, Elizabeth! strigă Peter, îndesându-şi batista în buzunar; se duse înspre ea, apoi spunând: „Cu bine, Clarissa" fără s-o privească, ieşi iute din odaie şi, coborând în goană scările, deschise uşa holului.

– Peter, Peter! strigă Clarissa, ieşind după el pe palier. Serata mea! Nu uita de serata mea de azi! strigă ea, trebuind să-şi înalţe glasul împotriva zgomotului de afară, şi, copleşită de vuietul circulaţiei şi de sunetul tuturor ceasurilor care băteau ora, glasul ei strigând: „Nu uita de serata mea de azi!" suna firav şi subţire şi foarte îndepărtat în timp ce Peter Walsh închidea uşa.

Nu uita de serata mea, nu uita de serata mea, spunea Peter Walsh mergând pe stradă, vorbind ritmic cu sine, în acelaşi ritm cu fluxul sunetului, sunetul strict vertical al Big Ben-ului bătând jumătatea. (Cercurile de plumb se dizolvau în aer.) O, seratele astea, se gândi el; seratele Clarissei. De ce-o fi dând ea serate? se gândi. Nu că ar fi reprobat-o, pe ea sau imaginea aceea tipică a unui bărbat în frac cu o garoafă la butonieră îndreptându-se spre el. O singură persoană în lume putea fi cum era el, îndrăgostit. Şi iată-l, iată-l pe omul acesta norocos, pe sine

însuşi, reflectat în placa de sticlă a vitrinei unui fabricant de automobile de pe Victoria Street. Întreaga Indie se întindea în urma lui; câmpii, munţi; epidemii de holeră; un district de două ori mai mare decât Irlanda; hotărâri pe care le luase singur – el, Peter Walsh; el care era acum, cu adevărat pentru întâia oară în viaţa lui, îndrăgostit. Clarissa s-a asprit, se gândi; şi pe deasupra e şi niţel sentimentală, bănuia el, privind la automobilele acelea mari capabile să străbată – câte mile cu câţi litri de benzină? Da, avea înclinare către mecanică; inventase un plug în districtul său, comandase roabe din Anglia, dar culii nu voiau să le folosească, toate lucruri despre care Clarissa habar nu avea.

Felul în care spusese: „Iat-o pe Elizabeth a mea!" – felul ăsta îi displăcea. De ce nu: „Iat-o pe Elizabeth", simplu? Era un ton nesincer. Şi nici lui Elizabeth nu-i plăcuse. (Ultimele vibraţii ale marelui glas bubuitor făceau să mai tremure încă aerul din jurul lui; jumătatea orei; încă devreme; încă doar unsprezece jumătate.) Peter Walsh îi înţelegea pe tineri; îi erau dragi. Era mereu în Clarissa ceva rece, se gândi. Avusese întotdeauna, chiar ca fată, un fel de timiditate, care la vârsta mijlocie devine convenţionalitate, şi apoi totul s-a isprăvit, totul s-a isprăvit, se gândi, privind mai mult posomorât în adâncurile de sticlă, şi întrebându-se dacă vizitând-o la ora aceasta nu cumva o supărase; copleşit subit de ruşine că se purtase prosteşte; că plânsese; că fusese emoţionat; spusese tot, ca de obicei, ca de obicei.

Cum trece un nor prin dreptul soarelui, tăcerea se aşternu asupra Londrei; şi se aşternu asupra minţii. Efortul încetează. Timpul se bate de catarg. Ne oprim aici, în picioare, neclintiţi.

Rigid, doar scheletul obişnuinţei menţine forma umană, în care nu este nimic, îşi spuse Peter Walsh; simţindu-se golit, complet vid înăuntru. Clarissa m-a refuzat, se gândi. Stătea acolo, gândindu-se: Clarissa m-a refuzat.

A, spuse biserica St Margaret, ca o gazdă care intră în salonul ei odată cu bătaia orei şi îşi găseşte musafirii acolo deja. Nu sunt în întârziere, este exact unsprezece jumătate, spune ea. Totuşi, deşi are perfectă dreptate, glasului ei, fiind glasul gazdei,

îi repugnă să-şi impună individualitatea. Vreo tristeţe din trecut i-l reţine; vreo grijă pentru clipa de faţă. Este unsprezece şi jumătate, spune ea, şi sunetul bisericii St Margaret se strecoară în ascunzişurile inimii şi se îngroapă în cerc după cerc de sunet, precum ceva viu care vrea să se destăinuiască, să se spulbere, să fie, cu un fior de plăcere, în pace – ca şi Clarissa, se gândi Peter Walsh, coborând scările la bătaia orei, în alb. Este însăşi Clarissa, se gândi, cu o adâncă emoţie şi cu o extraordinar de limpede, totuşi derutantă amintire a ei, ca şi când clopotul acesta ar fi pătruns în odaie cu ani şi ani în urmă, în camera în care stăteau în cine ştie ce clipă de mare intimitate, şi ar fi mers de la unul la altul şi ar fi plecat, ca o albină cu miere, încărcată cu clipa. Dar care odaie? Ce clipă? Şi de ce fusese atât de fericit în timp ce bătea clopotul? Apoi, în timp ce sunetul de la St Margaret începu să lâncezească, el se gândi. A fost bolnavă, şi sunetul exprimă lâncezeală şi suferinţă. Inima, îşi aminti; şi sonoritatea subită a ultimei bătăi fu ca un dangăt de moarte care vine asupră-ţi în mijlocul vieţii, Clarissa căzând de unde stătuse, în salonul ei. Nu! Nu! strigă. N-a murit! Nu sunt bătrân, strigă, luând-o pe Whitehall, ca şi când de acolo s-ar fi rostogolit la vale către el, viguros, fără sfârşit, viitorul lui.

Nu era câtuşi de puţin bătrân, nici potolit, nici uscat. Cât despre ce spuneau despre el ei – Dalloway, Whitbread şi cei de felul lor, nu-i păsa nici un pic – nici un pic (deşi nu era mai puţin adevărat că, mai devreme sau mai târziu, va fi obligat să vadă dacă Richard nu-l poate ajuta să-şi găsească un post). Păşind, privind atent, îşi fixă privirea asupra statuii ducelui de Cambridge. Fusese concediat de la Oxford – adevărat. Fusese socialist, într-un anume sens un ratat, e adevărat. Totuşi viitorul civilizaţiei este, se gândi el, în mâinile unor tineri de felul acesta; ale unor tineri aşa cum era el acum treizeci de ani; cu dragostea lor pentru principiile abstracte; obţinând să le fie trimise cărţi pe toată distanţa dintre Londra până la un pisc din Himalaya; citind ştiinţă; citind filozofie. Viitorul este în mâinile unor tineri de felul acesta, se gândi el.

Un ropot ca ropotul de frunze-ntr-o pădure îi veni din spate şi odată cu el un sunet cu izbire surdă şi regulată, care, surprinzându-l, îi cadenţă gândurile, cu pas strict, pe Whitehall, fără voia lui. Băieţi în uniformă, purtând puşti, mărşăluiau cu ochii aţintiţi înainte, mărşăluiau, cu braţele ţepene şi cu o expresie pe faţă ca literele unei inscripţii scrise în jurul unui soclu de statuie, slăvind datoria, recunoştinţa, fidelitatea, dragostea pentru Anglia.

Este, se gândi Peter Walsh, începând să le ţină pasul, un excelent antrenament. Dar nu au o înfăţişare robustă. Cei mai mulţi dintre ei erau firavi, băieţi de vreo şaisprezece ani, care mâine aveau probabil să stea în dosul tejghelelor, să vândă ceşti cu orez, bucăţi de săpun. Acum purtau asupra lor, neamestecată cu plăcere senzuală sau cu preocupări zilnice, solemnitatea cununii de flori pe care o aduseseră de la Finsbury Pavement la mormântul Eroului Necunoscut, îşi depuseseră jurământul. Era un lucru pe care circulaţia îl respecta; camioanele fuseseră oprite.

Nu mă pot ţine după ei, se gândi Peter Walsh, în timp ce ei mărşăluiau pe Whitehall, şi de bună seamă aşa era, ei mărşăluiau înainte, trecând de el, trecând de oricine, în felul lor ferm, ca şi când o unică voinţă le-ar fi acţionat uniform picioarele şi mâinile, iar viaţa, cu diversităţile ei, cu reticenţele ei, mumificată de disciplină, devenită un cadavru ţeapăn cu ochii ficşi, ar fi fost aşezată sub un drum acoperit de monumente şi cununi. Poţi respecta un astfel de lucru; poţi şi să râzi; dar trebuie să-l respecţi, se gândi el. Uite-i cum merg, se gândi Peter Walsh, oprindu-se pe marginea trotuarului; şi toate slăvitele statui, Nelson, Gordon, Havelock, efigiile sumbre şi solemne ale marilor soldaţi priveau înaintea lor, ca şi când şi ei ar fi săvârşit acelaşi act de renunţare (Peter Walsh simţea şi el că făcuse din asta marea lui renunţare), şi ei călcaseră în picioare aceleaşi ispite şi, până la urmă, izbutiseră să devină o neclintită privire de marmură. Dar privirea aceasta Peter Walsh n-o dorea pentru sine câtuşi de puţin; deşi o putea respecta la alţii. Putea s-o respecte la băieţi. Ei nu cunosc încă neliniştile cărnii, se gândi el, în timp ce băieţii dispăreau mărşăluind în direcţia Strand-ului –

am trecut prin toate acestea, se gândi, traversând strada, şi oprindu-se sub statuia lui Gordon, Gordon pentru care, băiat fiind, avusese un cult; Gordon stând singuratic, cu un picior sprijinit mai sus şi cu braţele încrucişate. Bietul Gordon, se gândi el.

Şi tocmai pentru că nimeni încă nu ştia că el este în Londra, în afară de Clarissa, iar pământul, după călătorie, i se mai părea încă o insulă, senzaţia ciudată că stă singur, viu, neştiut, la unsprezece jumătate în Trafalgar Square, îl copleşi. Ce se întâmplă? Unde mă aflu? Şi de ce, la urma urmei, să facă cineva asta? se gândi, toată povestea cu divorţul părându-i-se doar o fantasmagorie în lumina lunii. Şi cugetul lui întreg se aşternu întins ca o baltă şi trei mari emoţii se năpustiră asupra lui; înţelegerea; o cuprinzătoare iubire de oameni; şi, în sfârşit, parcă rezultatul celorlalte două, o copleşitoare, feerică încântare; ca şi când în creierul lui o mână străină ar fi întins corzi, ar fi deschis obloane, iar el, neavând nici un amestec în toate acestea, stătea încă la începutul unor căi nesfârşite, de-a lungul cărora, dacă ar fi vrut, ar fi putut porni. Nu se simţise de mulţi ani atât de tânăr.

Scăpase! Era absolut liber – cum se întâmplă atunci când se prăbuşeşte o rutină şi spiritul, ca o flacără neocrotită, se pleacă şi se încovoaie şi pare gata, dusă de vânt, să se desprindă de rădăcina ei. Nu se simţise de mulţi ani atât de tânăr, se gândi Peter, izbutind să scape (firește, doar pentru un ceas-două) de a fi exact ceea ce era şi simţindu-se ca un copil scăpat de acasă şi care, alergând, o vede pe bătrâna lui guvernantă făcând semne la fereastra de unde nu poate fi văzut. Bine, dar e nemaipomenit de atrăgătoare, se gândi el, când văzu că vine, traversând Trafalgar Square înspre Haymarket, o femeie tânără care, pe când trecea prin dreptul statuii lui Gordon, părea, se gândi Peter (sensibil cum era), că lasă să-i cadă văl după văl, până devine exact femeia pe care o avusese mereu în gând; tânără, dar impunătoare; veselă, dar rezervată; oacheşă, dar încântătoare.

Luându-şi o ţinută dreaptă şi jucându-se pe furiş cu briceagul porni după ea, să urmeze această femeie, această emoţie, care părea, chiar din spate, că revarsă asupra lui o lumină care îi unea,

care îl singulariza, ca şi când rumoarea dezordonată a circulaţiei ar fi şoptit, cu mâinile pâlnie la gură, numele lui, nu Peter, ci numele lui intim pe care şi-l dădea în gândurile lui. „Tu", spunea ea, doar „tu", spunând cuvântul cu mănuşile ei albe şi cu umerii. Apoi mantaua subţire şi lungă pe care vântul o flutura, în mersul ei prin dreptul magazinului Dent pe Cockspur Street, suflă cu o blândeţe învăluitoare, o tandreţe mâhnită, ca a unor braţe gata să se desfacă şi să-i primească pe cei osteniţi...

Dar e nemăritată; e tânără; foarte tânără, se gândi Peter, în timp ce garoafa roşie pe care, pe când traversa Trafalgar Square, văzuse că o poartă, îi ardea iarăşi în ochi şi făcea ca buzele ei să fie roşii. Dar ea aştepta pe bordura trotuarului. Avea un aer de demnitate. Nu era mondenă, precum Clarissa; nici bogată, precum Clarissa. Era, oare, se întrebă când ea porni mai departe, respectabilă? Spirituală, cu limbă vibratilă de şopârlă, se gândi el (doar trebuie să inventezi, să-ţi îngădui o mică diversiune), un spirit rece care stă la pândă, un spirit care se repede ca o săgeată; nu zgomotos.

Porni; traversă; el o urmă. S-o stânjenească era ultimul lucru pe care-l dorea. Şi totuşi daca ea s-ar fi oprit, el ar fi spus: „Vino să luăm o îngheţată", şi ea ar fi răspuns, cu perfectă simplitate: „Da".

Dar alţi trecători se intercalară între ei pe stradă, blocându-l, ascunzând-o. El continuă s-o urmărească; ea schimbă direcţia. Obrajii i se îmbujoraseră; avea în ochi o scânteiere de batjocură; se simţea un aventurier temerar, rapid, îndrăzneţ, în fond (de vreme ce debarcase noaptea trecută, venind din India) un pirat romantic, căruia nu-i păsa de toate afurisitele astea de bune maniere, de halate de casă galbene, pipe, undiţe din vitrine; de respectabilitate, de serate, de bătrâni dichisiţi purtând plastroane albe sub jiletcă. El era un pirat. Ea mergea, mergea, traversă Piccadilly, o luă pe Regent Street, înaintea lui, iar haina ei, mănuşile, umerii i se împleteau cu franjurii şi dantelele, şi eşarfele din vitrine, dând formă acelui duh al luxului şi al capriciului care ieşea din magazine şi se continua, scăzut, pe trotuar,

aşa cum lumina unei lămpi trece pâlpâind noaptea peste garduri în beznă.

Râzând, fermecătoare, ea traversase Oxford Street şi Great Portland Street şi cotise în josul uneia dintre străzile mici, şi acum, şi acum, clipa cea mare se apropia, pentru că fata îşi încetini pasul, îşi deschise poşeta şi, cu o singură privire în direcţia lui, dar nu asupra lui, o singură privire de rămas-bun, rezumă întreaga situaţie şi o dizolvă triumfal, pentru totdeauna: îşi vârâse cheia în broască, deschisese uşa, şi gata! Vocea Clarissei spunând: „Nu uita de serata mea, nu uita de serata mea", îi răsuna în auz. Casa era una dintre casele acelea joase şi roşii, de care atârnă, vag vulgare, coşuri de flori. Se isprăvise.

Ei, m-am amuzat; m-am amuzat, se gândi el, privind în sus la legănarea coşurilor de muşcate palide. Şi i se spulberase în atomi – amuzamentul lui, pentru că era pe jumătate trucat, cum ştia foarte bine; inventată, escapada aceasta cu fata; trucată, aşa cum ne trucăm partea cea mai frumoasă a vieţii, se gândi – făcând din noi înşine trucaje; trucând fata; creând o clipă încântătoare de amuzament, şi ceva mai mult. Dar pe cât de ciudat, pe atât de adevărat; din toate acestea nu ne rămâne nimic – se spulberă în atomi.

Se întoarse; o luă în susul străzii, cu gândul să găsească un loc unde să stea, până se face vremea să meargă la Lincoln's Inn – la domnii Hooper şi Grateley. Unde să se ducă? Ce importanţă are unde anume? Pe stradă înainte deci, spre Regent Park. Încălţămintea lui lovi trotuarul; „ce importanţă!?"; era devreme, încă foarte devreme.

Şi pe deasupra era şi o dimineaţă splendidă. Ca pulsul unei inimi perfecte, viaţa bătea drept de-a lungul străzilor. Fără dibuieli – fără şovăială. Cu o deviere rapidă şi fermă, riguros, precis, fără zgomot, atunci, exact la momentul potrivit, maşina se opri în dreptul uşii. Fata, cu ciorapi de mătase, cu eşarfă de pene, vaporoasă, dar nu deosebit de atrăgătoare în ce-l privea (avântul lui era acum epuizat) coborî. Valeţi impecabili, pechinezi castanii, holuri pardosite în romburi negre şi albe,

storuri albe legănându-se în vânt văzu Peter prin uşa deschisă şi îşi dădu asentimentul. O splendidă reuşită în felul ei, la urma urmelor, Londra; anotimpul; civilizaţia. Provenind cum provenea dintr-o respectabilă familie anglo-indiană care timp de cel puţin trei generaţii administrase treburile unui continent (e ciudat, se gândi el, ce sentimente am în privinţa asta, el, care avea antipatie pentru India şi pentru Imperiu şi pentru armată), erau clipe când civilizaţia, fie ea şi de acest fel, îi părea dragă ca o proprietate personală; clipe de mândrie pentru Anglia; pentru valeţi; pentru pechinezi; pentru existenţa apărată a fetelor. Destul de ridicol, totuşi asta este, se gândi el. Iar medicii şi oamenii de afaceri şi femeile capabile, toţi mergând după treburile lor, punctuali, vioi, viguroşi, i se păreau oameni admirabili, oameni de nădejde, cărora le poţi încredinţa viaţa ta, tovarăşi în arta de a trăi, oameni în stare să te scoată cu bine la capăt. Una peste alta, spectacolul era, într-adevăr, suportabil; şi are să se aşeze la umbră şi are să fumeze.

Iată Regent Park. Da. Copil, se plimbase prin Regent Park – ciudat, se gândi, cum amintirea copilăriei îmi revine tot mai mult – poate pentru că am vizitat-o pe Clarissa; femeile trăiesc mult mai mult în trecut decât noi, se gândi el. Se aşează de locuri; şi de taţii lor – o femeie e întotdeauna mândră de tatăl ei. Bourton era un loc plăcut, un loc foarte plăcut, dar n-am putut deloc să mă împac cu bătrânul, se gândi. Ajunseseră chiar să se certe într-o seară – o controversă despre una sau alta, ce anume nu-şi putea aminti. Politică, probabil.

Da, îşi amintea de Regent Park; aleea cea lungă şi dreaptă; căsuţa de unde puteai cumpăra baloane, la stânga; o statuie absurdă cu o inscripţie, pe undeva. Căută cu privirea un scaun neocupat. N-avea chef să fie plictisit (pentru că îi era puţin somn) de oameni care să-l întrebe cât e ceasul. O dădacă bătrână, căruntă, cu un copil care doarme în cărucior – nimic mai potrivit pentru el; să şadă lângă dădacă, la celălalt capăt al băncii.

Ciudată fată, se gândi, amintindu-şi subit de Elizalbeth, când intrase în cameră, alături de maică-sa. A crescut; s-a făcut mare,

nu doar drăguță; mai degrabă frumoasă, și nu poate avea mai mult de optsprezece ani. Probabil nu se înțelege cu Clarissa. „Iat-o pe Elizabeth a mea" – felul ăsta de a vorbi – de ce nu „Iat-o pe Elizabeth", simplu? – încearcă să te facă să crezi, ca multe mame, că lucrurile stau cum de fapt nu stau. Se bizuie prea mult pe farmecul ei. Îl supraevaluează.

Fumul de țigară, bogat, mângâietor, îi cobora în piept, răcoros; îl suflă afară în inele care, o clipă, înfruntau vitejește aerul; albastre, circulare – o să încerc diseară să stau de vorbă între patru ochi cu Elizabeth – se gândi el – apoi începură să șovăie, să ia forme de clepsidră, să se irosească; ciudate forme iau, se gândi el. Brusc, închise ochii, ridică cu greu mâna și azvârli mucul țigării. O mare adiere îi trecu prin creier, purtând cu ea freamăt de crengi, glasuri de copii, foșnetul pașilor, și trecători, zumzetul traficului, mai puternic, mai slab. Se cufundă adânc, adânc în penele și în puful somnului, se cufundă adânc în tăcere.

Dădaca în gri începu din nou să împletească, în timp ce Peter Walsh, pe scaunul cald, lângă ea, începea să sforăie, în rochia ei cenușie, cu mâinile care se mișcau neostenit și totuși liniștit, părea campionul drepturilor celor care dorm, una dintre acele prezențe spectrale care apar în amurg prin păduri, alcătuite din cer și din ramuri. Călătorul singuratic, cel care străbate potecile, care strică pacea ferigilor și pustiește răzoare întinse de cucută, vede, ridicându-și brusc privirea, uriașul chip la capătul cărării.

Convingerile lui fiind, poate, ateiste, din când în când e cuprins pe neașteptate de clipe de extraordinară exaltare. În afara noastră nu există altceva decât o stare de spirit, se gândește el; o dorință de alinare, de mângâiere, de ceva mai presus de pigmeii aceștia mizeri, de femeile și de bărbații aceștia nevolnici, urâți și fricoși. Dar dacă poate să-și imagineze o ființă ca ea, atunci, într-un fel, ea există, se gândește el și, înaintând pe cărare cu ochii îndreptați către cer și către ramuri, el le atribuie în câteva clipe feminitate; vede cu uimire cât de grave devin; cât de

maiestuos, clătinate de vânt, ele împart, cu un freamăt întunecat al frunzelor, caritate, înţelegere, iertare, şi apoi, avântându-se brusc în sus, destramă sfinţenia înfăţişării lor într-o sălbatică chermeză.

Astfel de viziuni se oferă ca mari cornuri ale abundenţei, pline de fructe, călătorului singuratic; sau îi murmură în urechi ca nişte sirene care zburdă şi fug pe valurile verzi ale mării; sau îi sunt azvârlite în faţă ca nişte mănunchiuri de trandafiri; sau urcă la suprafaţă ca nişte chipuri palide către care se zbat prin valuri pescari, să le cuprindă în braţe.

Astfel de viziuni plutesc deasupra sau păşesc înlăuntru sau ascund cu chipul lor realitatea imediată; adesea îl copleşesc pe călătorul singuratic şi îi răpesc sentimentul vieţii pământeşti, dorinţa de a se reîntoarce, şi îi dau în loc o pace atotcuprinzătoare, parcă (aşa se gândeşte el înaintând pe cărarea pădurii) parcă toată febra aceasta a vieţii ar fi simplitatea însăşi; şi miriade de lucruri contopite într-unul singur; şi forma aceasta, aşa alcătuită din cer şi din ramuri cum este, s-ar fi înălţat din frământarea mării (e un om în vârstă, trecut de cincizeci de ani) ca o formă ţâşnită din valuri care lasă apoi să cadă din mâinile ei, ca o ploaie, compătimire, înţelegere, iertare. De aceea, se gândeşte el, aş vrea să nu mă mai întorc niciodată în camera mea, sub lumina lămpii; să nu-mi mai termin niciodată cartea; să nu-mi mai scutur pipa niciodată; să n-o mai sun niciodată pe doamna Turner să-mi facă ordine în odaie; nu, să păşesc drept înainte spre această mare făptură care, cu o clătinare a capului, are să mă înalţe între ramurile ei de ceaţă şi are să mă lase să fiu măturat în neant, împreună cu tot.

Aşa sunt viziunile. Călătorul singuratic iese curând din pădure; şi acolo, stând în uşă cu mâna la ochi, poate să vadă, dacă se întoarce, cu mâinile înălţate, cu un şorţ alb fluturat de vânt, o femeie în vârstă care pare (atât de puternică e slăbiciunea aceasta), să caute, pe întinderea deşertului, un fiu pierdut; să caute urma unui călăreţ nimicit; pare să fie chipul mamei ai cărei fii au fost omorâţi în bătăliile lumii. De aceea, în timp ce

călătorul singuratic trece pe drumul din sat, unde femeile așezate împletesc, iar bărbații sapă în grădină, seara pare blestemată; chipurile, neclintite; ca și când o soartă augustă, cunoscută de ei, așteptată fără frică, ar fi fost gata să-i mature în deplina neființă.

În casă, printre obiecte obișnuite, bufetul, masa, pervazul ferestrei cu mușcatele sale, silueta proprietăresei care se apleacă să strângă fața de masă devine dintr-odată mângâietoare în bătaia luminii, o emblemă demnă de dragoste, pe care numai amintirea recilor relații dintre oameni ne împiedică s-o îmbrățișăm. Ia de pe masă marmelada, o închide în bufet.

– Mai aveți nevoie de ceva astă-seară, domnule?

Dar cui să-i răspundă călătorul singuratic?

Și astfel, dădaca cea bătrână împletea la capul pruncului adormit, în Regent Park. Iar Peter Walsh sforăia. Se trezi brusc, spunându-și: „Moartea sufletului".

– Doamne Dumnezeule! spuse el cu glas tare, întinzându-se și deschizând ochii. „Moartea sufletului." Cuvintele se legau de o anume scenă, o anume cameră, un anume trecut pe care le visase. Lucrul deveni mai limpede; scena, camera, trecutul pe care le visase.

Era la Bourton în vara aceea, nu mult după 1890, pe vremea când era atât de îndrăgostit de Clarissa. Era o grămadă de lume acolo, râzând și stând de vorbă, șezând în jurul unei mese după ceai, iar camera era scăldată în lumină și plină de fum de țigară. Stăteau de vorbă despre cineva care o luase de nevastă pe fata în casă, un moșier din vecinătate, îi uitase numele. O luase de nevastă pe fata în casă și o adusese în vizită la Bourton – îngrozitoare vizită fusese. Era împopoțonată în chip absurd, „ca un papagal" spusese Clarissa, imitând-o, și nu-i mai stătea gura. Spunea și spunea întruna, spunea și iarăși spunea. Clarissa o imita. Apoi cineva întrebă – era Sally Seton – dacă avea vreo importanță pentru cineva să știe că, înainte de căsătorie, fata avusese un copil. (Pe vremea aceea, într-o societate de ambele sexe, era o îndrăzneală să spui așa ceva.) Putea și acuma s-o

vadă pe Clarissa înroşindu-se; contractându-se parcă; şi spunând: „o, n-o să-i mai pot adresa cuvântul niciodată!" după care întreaga companie din jurul mesei de ceai păru să se cutremure. Era extrem de jenant.

Nu-i luase în nume de rău faptul că fusese scandalizată, de vreme ce în epoca aceea o fată crescută cum fusese ea crescută era complet ignorantă; îl plictisea însă felul ei de a fi; timidă; dură; arogantă; afectată. „Moartea sufletului." Spusese asta instinctiv, etichetând clipa după obiceiul lui – moartea sufletului ei.

Fiecare se cutremurase; fiecare părea să se fi aplecat, în timp ce ea vorbea, şi apoi să se fi redresat, schimbat. O mai vedea şi acum pe Sally Seton, ca un copil care făcuse o poznă, aplecându-se, cam îmbujorată, dorind să vorbească, dar speriată; şi Clarissa ştia să sperie lumea, nu glumă. (Sally era cea mai bună prietenă a Clarissei, mereu la Bourton, o fiinţă atrăgătoare, frumoasă, oacheşă, cu reputaţia unei mari îndrăzneli pentru vremea aceea; iar el obişnuia să-i dea ţigări, pe care ea le fuma în camera ei de culcare; ori fusese logodită cu cineva, ori se certase cu familia ei, iar bătrânul Parry nu-i putea suferi nici pe ea, nici pe el, deopotrivă, ceea ce constituia o puternică legătură.) Apoi Clarissa, având încă aerul că fusese jignită de ei toţi, se ridică, invocă o scuză oarecare, şi ieşi, singură. Când să deschidă uşa, dădu buzna înăuntru dulăul lăţos care păzea oile. Clarissa se repezi asupra lui, transportată de bucurie. Parcă i-ar fi spus lui Peter – toate acestea îl vizau pe el, ştia bine – „Ştiu că m-ai crezut absurdă adineauri, în privinţa femeii aceleia; uită-te însă ce teribil de afectuoasă sunt; uită-te cât de drag mi-e Rob al meu!"

Ei doi aveau mereu această bizară putere de a comunica fără vorbe. Ea îşi dădea imediat seama că el o judeca rău. Atunci făcea ceva ostentativ ca să se apere, ca toată povestea asta cu câinele – dar nu-l păcălea niciodată, o ghicea întotdeauna. Nu scotea o vorbă, bineînţeles; doar şedea, cu un aer posac. Aşa începeau adesea certurile lor.

Ea închise uşa. Brusc, Peter se simţi extrem de deprimat. Toate acestea păreau zadarnice – s-o mai iubească; să se mai

certe; să se mai împace; şi ieşi să se plimbe singur, printre dependinţe, grajduri; se uită la cai. (Locul era extrem de modest; familia Parry nu era prea înstărită; totuşi aveau întotdeauna grăjdari şi rândaşi – Clarissei îi plăcea să călărească – şi un vizitiu bătrân – cum îl chema oare? – o dădacă bătrână, bătrâna Moody, bătrâna Goody, cam aşa îi spuneau, şi erai condus s-o vizitezi într-o cămăruţă ticsită de poze şi de colivii.)

Groaznică seară! Deveni din ce în ce mai sumbru, nu numai pentru asta, ci pentru tot. Şi nu putea s-o vadă, nu putea să-i explice, nu putea să lămurească nimic. Era întotdeauna lume; Clarissa avea să continue ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Aceasta era partea ei infernală – răceala aceasta, insensibilitatea, ceva foarte adânc în ea, ceva pe care îl simţise iarăşi în dimineaţa aceasta vorbindu-i; ceva de nepătruns. Totuşi numai Dumnezeu ştie cât o iubesc! Avea o anume putere ciudată de a face să-ţi vibreze nervii, să-ţi prefacă nervii în coarde de vioară, da.

Sosise la masă cu puţină întârziere, dintr-o toană stupidă de a se face remarcat, şi se aşezase alături de bătrâna domnişoară Parry – mătuşa Helen – sora domnului Parry, care ţinea loc de stăpână a casei. Şedea acolo, în şalul ei de caşmir alb, cu spatele la fereastră – o formidabilă bătrână lady care era însă bună cu el pentru că îi găsise o floare rară, iar ea era o botanistă pătimaşă, făcea drumuri lungi, încălţată cu cizme groase şi purtând atârnată la spate o cutie neagră de tinichea. Se aşează alături de ea, dar nu putea să scoată o vorbă. Toate păreau să-i fugă pe dinainte; şedea acolo şi mânca, doar atâta. Apoi, către mijlocul cinei îşi impuse s-o privească peste masă pe Clarissa, pentru prima oară. Stătea de vorbă cu un tânăr aşezat la dreapta ei. Peter Walsh avu o subită revelaţie. „Se va mărita cu omul acesta", îşi spuse. Nici măcar nu ştia cum îl cheamă.

Pentru că, firește, Dalloway sosise chiar în după-amiaza aceea; şi Clarissa îi spunea „Wickham"; aşa a început toată povestea. Îl adusese cineva acolo; iar Clarissa îi înţelesese greşit numele, îl prezenta tuturor drept Wickham. Până la urmă el spuse: „Numele meu este Dalloway!" – aşa îi apăruse Richard

pentru întâia oară – un tânăr blond, puțin stingherit, care, așezat într-un șezlong, protesta: „Numele meu e Dalloway!"; Sally profită de situație ca să nu-i mai spună niciodată altfel decât „Numele meu e Dalloway!"

Era, pe vremea aceea, pradă revelațiilor. Aceasta – că ea avea să se mărite cu Dalloway – a fost instantanee, orbitoare, copleșitoare. Era un fel de – cum să exprime el asta? – un fel de degajare în felul ei de a se purta cu Dalloway; ceva matern; ceva blând. Discutau politică. În tot timpul mesei încercase să audă ce-și spun.

Mai târziu își amintea că stătuse în picioare lângă scaunul bătrânei domnișoare Parry, în salon. Clarissa venise la el, cu manierele ei desăvârșite, ca o adevărată gazdă și voia să-l prezinte cuiva – îi vorbea ca și când nu se văzuseră niciodată, ceea ce îl scoase din sărite. Și totuși, chiar atunci, o admirase pentru purtarea aceasta; îi admira curajul; felul în care simțea ce se cuvine în societate; îi admira puterea de a scoate lucrurile la capăt: „Ce amfitrioană perfectă!" îi spusese, și ea se crispase toată. Dar el tocmai asta voia, ca ea să simtă. Ar fi dat orice s-o poată răni, după ce-o văzuse cu Dalloway. Ea plecă de lângă el. Iar el avea impresia că toți se uniseră să conspire împotriva lui, râzând și vorbind în spatele lui. În picioare lângă scaunul domnișoarei Parry, ca și când ar fi fost tăiat în lemn, vorbind despre florile de câmp. Niciodată, niciodată nu îndurase o suferință de iad ca aceasta! Probabil uitase până și să simuleze că ascultă; într-un târziu se dezmetici; văzu că domnișoara Parry are un aer puțin uimit, puțin contrariat, privindu-l fix cu ochii ei bulbucați. Era gata să-i strige că nu poate fi atent, pentru că trece prin chinurile iadului! Lumea începu să iasă din odaie. Îi auzi spunând că o să-și ia hainele, că e frig pe apă și așa mai departe. Urmau să se plimbe pe lac cu bărcile, în lumina lunii — una dintre ideile trăsnite ale lui Sally. O auzi cum descrie luna. Și ieșiră cu toții afară. Fusese lăsat absolut singur.

– Nu vrei să mergi cu ei? îl întrebă mătușa Helena – biata bătrână! – ghicise. Și când se întoarse să plece, iat-o din nou pe

Clarissa. Venise să-l ia. Era copleşit de generozitatea – de bunătatea ei.

– Vino, îi spuse. Ne aşteaptă.

Nu fusese atât de fericit de când era pe lume! Se împăcară, fără o vorbă. Coborau spre lac. Au fost pentru el douăzeci de minute de perfectă fericire. Glasul ei, râsul ei, rochia ei (ceva vaporos, alb, purpuriu), antrenul ei, îndrăzneala ei; îi puse pe toţi să debarce şi să exploreze insula: sperie o pasăre, râse, cântă. Şi în tot acest timp, Peter ştia foarte bine, Dalloway se îndrăgostise de ea; ea se îndrăgostise de Dalloway; parcă n-avea însă nici o importanţă. Se aşezară pe pământ şi stătură de vorbă – el şi Clarissa. Fiecare intra în gândul celuilalt şi ieşea fără nici un efort. Apoi, într-o clipă, gata, se isprăvise, îşi spuse, pe când urcau în barcă „O să se mărite cu omul acesta", sumbru, fără ciudă; era însă evident. Dalloway avea să se însoare cu Clarissa.

La înapoiere vâsli Dalloway. Nu scoase un cuvânt. Totuşi, când plecă, încălecându-şi bicicleta ca să străbată douăzeci de mile prin pădure, şi-l văzură făcând zigzaguri în josul cărării, făcând semn cu mâna şi dispărând, a fost oarecum evident că simţise adânc, viu, puternic toate acestea; noaptea; romantismul ei; Clarissa. Merită să o aibă.

Cât despre el, el era absurd. Ceea ce-i cerea el Clarissei (acum îşi dădea seama) era absurd. Voia de la ea lucruri imposibile, îi făcea scene cumplite. Poate l-ar fi acceptat totuşi, dacă n-ar fi fost atât de absurd. Aşa credea şi Sally. Sally i-a scris toată vara aceea scrisori lungi; cum vorbeau despre el; cum ea îi făcuse elogii, cum izbucnise Clarissa în plâns! A fost o vară extraordinară – toată numai scrisori, scene, telegrame – sosirea lui la Bourton, în zori, aşteptând prin preajmă până s-au trezit servitorii, groaznice *tête-à-tête-uri* cu bătrânul domn Parry la micul dejun; mătuşa Helena – impunătoare, dar bună; Sally târându-l afară, să stea de vorbă în grădina de legume; Clarissa – la pat cu dureri de cap.

Scena finală, teribila scenă care, după cum credea el, fusese cea mai însemnată din întreaga lui viaţă (poate exagera – totuşi şi

acuma i se părea la fel) avu loc la ora trei, în după-amiaza unei zile toride. Scena se declanşă dintr-un fleac – la prânz Sally spusese ceva despre Dalloway şi-l numise „Numele meu e Dalloway"; Clarissa deveni subit rigidă, se înroşi într-un anume fel al ei şi spuse sec şi tăios: „Ne-am săturat de gluma asta proastă". Atâta tot; pentru el însă era ca şi când ea ar fi spus: „Cu dumneata doar mă amuz; între Richard Dalloway şi mine e ceva mai profund". Aşa a înţeles el lucrurile. Nu dormi nopţi în şir. „Situaţia asta trebuie încheiată într-un fel sau altul", îşi spuse. Îi trimise prin Sally un bilet cu rugămintea să se întâlnească la trei, lângă izvor. „S-a întâmplat ceva foarte important", mâzgăli el la sfârşit.

Izvorul era în mijlocul unui crâng, departe de casă, înconjurat de arbuşti şi de copaci. Clarissa veni acolo, ba chiar înainte de vreme, şi rămaseră în picioare, cu izvorul între ei; din robinet (care era stricat) picura apă fără încetare. Cum se întipăresc în minte imaginile! Muşchiul, de pildă, cu verdele său viu.

Ea nu se clinti. „Spune-mi adevărul, spune-mi adevărul", stăruia el. Capul parcă-i sta să plesnească. Iar pe ea o simţea crispată, încremenită. Nu se clintea. „Spune-mi adevărul", repetă el, când îşi făcu brusc apariţia capul bătrânului Breitkopf, care aducea *Times;* îi privi; căscă gura; şi se duse. Nu se clintiră nici unul, nici celălalt. „Spune-mi adevărul", repetă el. Avea impresia că se tocea frecându-se de ceva în sens fizic dur; ea nu ceda; era de oţel, de cremene, rigidă până la măduvă. Iar când îi spuse: „N-are nici un rost. N-are nici un rost. S-a isprăvit" – lui i se părea că vorbise ceasuri în şir, cu lacrimi curgându-i pe obraji – i se păru că-l loveşte peste obraz. Se întoarse, îl părăsi, se duse.

– Clarissa! strigă el. Clarissa! Dar ea nu se mai întoarse. Se terminase. Plecă de acolo chiar în seara aceea şi n-a mai revăzut-o niciodată.

A fost groaznic, strigă el, groaznic, groaznic!

Şi totuşi, soarele era fierbinte. Totuşi, izbutim să trecem peste lucruri. Totuşi, viaţa are un fel al ei de a adăuga zi după zi. Totuşi, se gândi el, căscând şi începând să vadă în jur – Regent

Park se schimbase foarte puțin de când era el copil, numai că acuma erau veverițe – totuși, omul pare să găsească și compensații; în clipa aceea micuța Elise Mitchell, care culesese pietricele pentru a spori colecția de pietricele pe care ea și fratele ei o adunau pe polița căminului din camera lor, trânti un pumn întreg pe genunchii dădacei, plecă din nou grăbită și se repezi din plin în genunchii unei doamne. Peter izbucni în râs.

Dar Lucrezia Warren Smith își spunea: E nedrept; de ce să sufăr? se întreba ea mergând de-a lungul aleii principale. Nu; nu mai pot să îndur, spunea ea, după ce-l lăsase pe Septimus, care nu mai era Septimus, să spună lucruri aspre, crude, răutăcioase, să-și vorbească lui însuși, să vorbească unui mort, pe banca de acolo; în clipa aceea fetița se repezi din plin în ea, căzu și izbucni în plâns.

Era ca un fel de consolare. O ridică în picioare, îi scutură rochia de praf, o sărută.

Doar, la urma urmei, nu făcuse nimic rău; îl iubise pe Septimus; fusese fericită; avusese o casă frumoasă unde surorile ei mai locuiau încă și făceau pălării. Și *ea* de ce să sufere?

Fetița se întoarse fuga la dădaca ei și Rezia văzu că dădaca o ceartă, o liniștește, o ia în brațe, punându-și împletitura de-o parte, văzu că domnul acela cu înfățișare de om bun îi dă ceasul să-l deschidă, ca s-o consoleze – dar de ce să fie ea abandonată? De ce nu rămăsese la Milano? De ce chinul acesta? De ce?

Ușor legănate de lacrimi, aleea, dădaca, omul în gri, căruciorul se ridicau și se lăsau în fața ochilor ei. Să fie torturată de acest călău, asta-i era soarta. Dar de ce? Era ca o pasăre adăpostită în fragila concavitate a unei frunze, clipind din ochi la soare când se mișcă frunza, tresărind la trosnetul unei ramuri uscate. Era abandonată; era împrejmuită de arborii uriași, de norii vești ai unei lumi nepăsătoare, era abandonată; torturată; și de ce trebuie să sufere? De ce?

Se încruntă; bătu din picior. Trebuia să se întoarcă la Septimus pentru că era aproape vremea să se ducă la sir William Bradshaw. Trebuia să se întoarcă și să-i spună, să se întoarcă

acolo unde şedea pe banca verde, sub copac, vorbind cu el însuşi sau cu mortul, cu Evans, pe care ea nu-l văzuse decât o dată, în magazin. Îi păruse un om plăcut, potolit; un foarte bun prieten al lui Septimus, şi el fusese ucis în război. Dar un lucru ca acesta se întâmplă oricui. Oricine are prieteni care au murit în război. Oricine renunţă la ceva când se căsătoreşte. Ea renunţase la ai ei. Venise să locuiască aici, în oraşul acesta groaznic. Dar Septimus îşi abandonase mintea unor gânduri oribile, cum ar fi putut foarte bine să facă şi ea, dacă ar fi încercat. Devenise din ce în ce mai ciudat. Spunea că dincolo de pereţii dormitorului lor vorbesc oameni. Doamna Filmer găsea lucrul acesta bizar. Avea şi vedenii – văzuse capul unei femei bătrâne în mijlocul unei ferigi. Totuşi, când voia, putea să fie liniştit. Se duseseră o dată la Hampton Court pe imperiala unui omnibuz şi fuseseră atât de fericiţi. Toate florile, mici flori roşii şi galbene, ieşeau din iarbă ca nişte lămpi plutitoare spusese el, şi vorbise şi sporovăise şi râsese, născocind poveşti. Apoi dintr-odată spusese: „Acum o să ne sinucidem", pe când stăteau pe malul râului şi el privea apa cu căutătura pe care i-o văzuse în ochi când trecea un tren sau un omnibuz – o privire parcă fascinată de ceva; simţi că se îndepărtează de ea şi îl apucă de braţ. Totuşi, în timp ce se înapoiau acasă fusese perfect liniştit – perfect rezonabil. Discuta cu ea despre sinuciderea lor; îi explica ce răi sunt oamenii; cum era în stare să-i vadă născocind minciuni când treceau pe stradă. Le ştia toate gândurile; ştia tot. Cunoştea secretul universului, spunea el.

Când au sosit acasă, el abia mai putea să meargă. S-a întins pe canapea şi a pus-o pe Rezia să-l ţină de mână, ca să-l împiedice să cadă, să cadă, striga el, în flăcări! Vedea chipuri care râdeau de el, care îl ocărau cu vorbe oribile, scârboase, din pereţi, şi mâini care îl arătau cu degetul de după paravan. Şi totuşi erau absolut singuri. Dar el începu să vorbească tare, să răspundă unor oameni, să discute, să râdă, să plângă, să se înfierbânte, s-o pună să noteze tot felul de lucruri. Erau numai absurdităţi; despre moarte; despre domnişoara Isabel Pole. Nu mai putea să suporte. Are să se întoarcă.

Acum era aproape de el, îl putea vedea privind fix cerul, vorbind în şoaptă, încleştându-şi mâinile. Totuşi doctorul Holmes spunea că n-are nimic. Atunci ce se întâmplase – atunci de ce o luase razna, de ce, când se aşează lângă el, tresări, se încruntă la ea, se trase de-o parte, apoi arătă spre mâna ei, i-o luă, o privi îngrozit?

Oare pentru că îşi scosese verigheta? „Am slăbit tare rău, spuse ea, am pus-o în portmoneu".

Îi lăsă mâna. Căsnicia lor se isprăvise, se gândi el cu durere, cu uşurare. Cablul fusese tăiat; urca; era liber, aşa cum fusese statornicit ca el, Septimus, stăpânul oamenilor, să fie liber; (singur, de vreme ce soţia lui îşi aruncase verigheta; de vreme ce îl părăsise) el, Septimus, era singur, ales şi chemat mai devreme decât mulţimile de oameni să audă adevărul, să cunoască secretul care acum, în sfârşit, după toate strădaniile lumii civilizate – greci, romani, Shakespeare, Darwin şi acum el, Septimus – avea să fie dezvăluit în întregime... „Cui?" întrebă el cu glas tare, „Prim-ministrului" îi răspunseră glasurile care foşneau deasupra capului său. Secretul suprem trebuie anunţat cabinetului; întâi, că arborii sunt vii; apoi, că nu există crimă; apoi iubirea, iubirea universală, murmură el gâfâind, tremurând, scoţând în chinuri la lumină aceste adevăruri profunde care cereau, atât erau de adânci, atât de dificile, un efort imens ca să fie rostite, dar lumea se schimba datorită lor cu totul pentru totdeauna.

Nici o crimă; iubire; repeta întruna, căutându-şi stângaci hârtia şi creionul, când un terier care-i adulmeca pantalonii îl făcu să tresară cu o groază cumplită. Câinele era pe cale să se prefacă în om! Nu putea să asiste la asta! Era oribil, îngrozitor să vezi un câine devenind om! Câinele, cu paşi mărunţi, plecă îndată mai departe.

Dumnezeiesc de îndurător era Cerul, nemărginit de bun. Îl cruţa, îi ierta slăbiciunea. Dar care era explicaţia ştiinţifică (doar trebuie, mai presus de orice, să avem spirit ştiinţific)? Oare de ce poate să străbată trupurile cu privirea, de ce are puterea să vadă în viitor, în timp ce câinii sunt pe cale să devină oameni? Era,

probabil, efectul valului de căldură, operând asupra unui creier sensibilizat de o evoluţie milenară. Ştiinţific vorbind, carnea lui se topise, dispăruse. Trupul său se macerase până nu mai rămăseseră decât fibrele nervoase. Erau întinse ca un văl pe o stâncă.

Se rezemă de spătarul băncii, epuizat, dar ferm. Se rezemă ca să se odihnească, aşteptând să fie din nou, în munci, în chinuri, interpret al misterelor în folosul omenirii. Şedea foarte sus, pe spinarea lumii. Pământul fremăta sub el. Flori roşii îi creşteau prin trup; frunzele lor aspre îi foşneau lângă cap. De stâncile acestea de sus începea să se izbească, reverberând, o muzică. E claxonul unui automobil de pe stradă, murmură el: dar aici, sus, sunetul bubuia din stâncă în stâncă, se diviza, aveau loc ciocniri puternice de sunete care se înălţau în formă de coloane netede (faptul că muzica poate fi văzută era o descoperire) şi deveneau un imn, un imn pe care în clipa aceasta îl răsucea cântecul de fluier al unui ciobănaş (e un cerşetor bătrân care cântă din fluier lângă o cârciumă, murmură el), cântec care, fără ca băiatul să facă vreo mişcare, ieşea clocotind din fluierul său şi apoi, urcând mereu mai sus, devenea plângerea aceea frumoasă, în timp ce traficul trecea pe dedesubt. Băiatul îşi cântă elegia în mijlocul traficului, se gândi Septimus. Acum se trage în sus, spre zăpezi, şi în jurul lui atârnau trandafiri – trandafirii roşii şi grei care cresc pe peretele dormitorului meu, îşi atrase el atenţia. Muzica se opri. Şi-a câştigat banul, explică el, şi s-a dus la cârciuma următoare.

El însă rămânea sus, pe stânca sa, ca un marinar înecat pe o stâncă. M-am aplecat peste balustrada corabiei şi am căzut, se gândi el. M-am cufundat în mare. Am fost mort, şi totuşi acuma sunt viu, dar lăsaţi-mă în pace să mă odihnesc, imploră el (îşi vorbea iarăşi sie însuşi – era groaznic, groaznic!); şi după cum, înainte de a te trezi, glasurile păsărilor şi sunetul roţilor îşi răspund murmurând într-o ciudată armonie, se fac mereu mai sonore, iar cel care doarme se simte apropiindu-se de ţărmurile vieţii, tot aşa simţi el că se apropie de viaţă, că soarele arde mai tare, că ceva îngrozitor e pe cale să se întâmple.

Nu-i mai rămânea decât să deschidă ochii; dar îl apăsa o greutate; o teamă. Se încordă; izbuti; privi; văzu că are în faţă Regent Park. Lungi fâşii de lumină îi jucau la picioare. Arborii unduiau, se clătinau. Noi zicem bun venit, părea să spună universul; noi acceptăm; noi creăm. Frumuseţe, părea să spună universul. Şi ca o demonstraţie (ştiinţifică), oriunde privea, la case, la grilaj, la antilopele care se întindeau peste ţarc, de pretutindeni izvora pe loc frumuseţe. O frunză tremurând în adierea aerului era o dulce bucurie. Sus, în cer, rândunele care se avântau, deviau, se repezeau încoace şi încolo, rotindu-se, rotindu-se iarăşi şi totuşi cu o perfectă stăpânire a mişcărilor, parcă ţinute de-un fir elastic; şi muştele urcau, coborau; şi soarele scoţând în lumină când o frunză, când alta, necăjindu-le în joacă, stropindu-le cu aur blând, într-o perfectă bună dispoziţie; când şi când câte un sunet (poate un claxon) trecând ca un glas ceresc de clopoţei peste firele de iarbă – şi totul, calm şi rezonabil cum era, făcut din lucruri obişnuite cum era, era acum adevărul; frumuseţea, asta era acum adevărul. Frumuseţea era pretutindeni.

– E timpul să plecăm, spuse Rezia.

Cuvântul „timp" îşi despică păstaia; îşi revarsă asupra lui belşugul; şi de pe buzele lui se desprinseră, fără voia lui, ca nişte cochilii, ca nişte aşchii de rindea, cuvinte dure, albe, nepieritoare, care zburau să se fixeze într-o odă închinată Timpului; o odă nepieritoare închinată Timpului. Începu să cânte. Evans îi răspundea de după copac. Morţii se găseau în Tesalia, cântă Evans, printre orhidee. Au aşteptat acolo până s-a sfârşit războiul, iar acum morţii, acum şi Evans...

– Pentru numele lui Dumnezeu, nu veni! strigă Septimus. Nu se simţea în stare să-i privească pe morţi.

Dar crengile se desfăcură. Un om în gri se îndrepta într-adevăr spre ei. Era Evans! Dar nu era mânjit cu noroi; nu avea răni; nu era schimbat. Trebuie să spun lumii întregi, strigă Septimus, ridicând mâna (în timp ce omul în haine gri se apropia), ridicând mâna cu gestul unei statui colosale care, veacuri de-a rândul, a jeluit soarta omului, în deşert, singură, cu

fruntea-n palme, cu obrajii brăzdaţi de deznădejde, şi care acum vede lumină în zarea deşertului, şi lumina creşte şi săgetează statuia neagră, de oţel (iar Septimus se ridică pe jumătate de pe bancă), şi în spatele lui, bocitorul uriaş, stau cu faţa la pământ gloate de oameni şi el primeşte pentru o clipă în faţă întreaga...

– Sunt atât de nefericită, Septimus! spuse Rezia, încercând să-l facă să se aşeze la loc.

Milioanele de oameni jeluiau. De veacuri stăteau în tristeţe. Iar el are să se întoarcă spre ei, are să le vorbească peste câteva clipe, nu mai rămâneau decât puţine clipe, despre înseninarea aceasta, despre bucuria aceasta, despre această revelaţie uluitoare...

– E timpul, Septimus, repetă Rezia. Ce oră este?

El vorbea, se zbuciuma, omul acesta o să-l observe. Îi privea.

– O să-ţi spun cât e ceasul, rosti Septimus, foarte rar, foarte buimac, zâmbind misterios mortului în haine gri. În timp ce el zâmbea, bătu de trei sferturi – douăsprezece fără un sfert.

Dacă şi asta mai e tinereţe! se gândi Peter Walsh trecând pe lângă ei. Să-şi facă o scenă oribilă – biata fată părea disperată – în miezul dimineţii. Dar oare ce era cu ei, se întrebă el; ce putea să-i spună tânărul în pardesiu ca s-o facă să arate aşa. În ce impas intraseră ca să arate amândoi aşa de disperaţi într-o dimineaţă frumoasă de vară? Ce era amuzant la înapoierea aceasta în Anglia după cinci ani era felul în care, măcar în primele zile, lucrurile aveau o înfăţişare de parcă nu le mai văzuse niciodată; îndrăgostiţi care se ceartă sub un copac; paşnica viaţă de familie din parcuri. Niciodată nu i se arătase Londra atât de fermecătoare; blândeţea depărtărilor; bogăţia; verdeaţa; civilizaţia, după India, se gândea el păşind pe iarbă.

Sensibilitatea aceasta excesivă îi stricase viaţa, fără îndoială. La vârsta lui mai avea, ca un tânăr sau chiar ca o fată, schimbările acestea alternative de dispoziţie; zile bune, zile rele, fără absolut nici un motiv serios, fericire pentru o faţă plăcută, depresie totală la vederea unei femei nearătoase. Când te întorci din India, firește, te îndrăgosteşti de toate femeile care îţi ies în

cale. Au atâta prospeţime; chiar cele mai sărace se îmbracă vădit mai bine decât cu cinci ani în urmă: în ochii lui, moda nu le stătuse niciodată atât de bine oamenilor; lungile mantouri negre; zvelteţea; eleganţa; şi apoi această încântătoare şi, pare-se, unanimă întrebuinţare a fardului. Toate femeile, chiar cele mai respectabile, aveau trandafiri de seră în obraji; buze cu contururi ferme; bucle de tuş; căutare, artă, pretutindeni; ceva se schimbase fără îndoială. Ce gândeau oare tinerii despre asta? se întrebă Peter Walsh.

Aceşti cinci ani – din 1918 până în 1923 – fuseseră, într-un fel, credea el, foarte importanţi. Oamenii arătau altfel. Ziarele păreau altfel. Iată, de pildă, se găsea cine să scrie pe şleau într-un săptămânal respectabil despre closete. Era un lucru pe care n-ai fi putut să-l faci acum zece ani, să scrii pe şleau despre closete într-un săptămânal respectabil. Şi de asemenea felul acesta de a scoate un tub de ruj sau un puf şi de a te farda în public. Pe bordul vasului cu care venise erau o mulţime de tineri, băieţi şi fete – îşi amintea mai ales de Betty şi de Bertie – care flirtau fără nici o reţinere; mama, bătrână, şedea şi se uita la ei împletind, rece ca un sloi. Fata se oprea şi-şi pudra nasul în faţa orişicui. Şi nu erau logodiţi, pur şi simplu se amuzau; fără inimi zdrobite nici de-o parte, nici de alta. Era dură ca piatra Betty Cutare – dar soi tare bun. La treizeci de ani avea să fie o excelentă soţie – avea să se mărite când o să-i vină cheful; avea să se mărite cu un om bogat şi să locuiască într-o casă mare de lângă Manchester.

Dar stai, cine-a făcut aşa? se întrebă Peter Walsh cotind spre aleea principală – cine se măritase cu un om bogat şi locuia într-o casă mare de lângă Manchester? Cineva care îi scrisese foarte de curând o scrisoare lungă şi exuberantă despre „hortensii albastre". Hortensiile albastre o făceau, când le privea, să-şi amintească de el şi de zilele de odinioară – Sally Seton, firește! Sally Seton – ultima persoană din lume de la care te-ai fi aşteptat să se mărite cu un om bogat şi să locuiască într-o casă mare de lângă Manchester, cutezătoarea, sălbatica, romantica Sally.

Dar din tot grupul de altădată, prietenii Clarissei – Whitbread, Kindersley, Cunningham, Kinlock-Jones – Sally era cea mai reuşită. Se străduia să apuce lucrurile de capătul cel bun. Izbutise să vadă limpede în Hugh Whitbread – admirabilul Hugh – în timp ce Clarissa şi ceilalţi erau la picioarele lui.

„Whitbread?" şi-o amintea el spunând: „Cine sunt Whitbread ăştia? Negustori de cărbune. Comercianţi respectabili".

Ştia ea de ce nu poate să-l sufere pe Hugh. Nu-l interesa decât propria înfăţişare, spunea ea. Ar fi trebuit să fie duce. Ar fi fost atunci sigur că se însoară cu una dintre prinţesele din familia regală. Şi era incontestabil că Hugh avea pentru aristocraţia britanică un respect extraordinar, mai spontan şi mai sublim decât orice făptură omenească pe care o întâlnise vreodată. Chiar şi Clarissa era obligată să admită. O, dar era un băiat atât de bun, atât de puţin egoist, renunţase la vânătoare ca să-i facă plăcere bătrânei lui mame – ţinea minte zilele de naştere ale mătuşilor şi aşa mai departe.

Sally, ca să fim drepţi, văzuse limpede. Unul dintre lucrurile pe care şi le amintea cel mai bine era o discuţie, într-o dimineaţă de duminică, la Bourton, despre drepturile femeilor (subiectul acesta antediluvian); Sally, brusc, şi-a ieşit din sărite, a luat foc şi i-a declarat lui Hugh că reprezintă tot ce e mai detestabil în viaţa burgheziei britanice. I-a spus că îl consideră responsabil de situaţia „acelor biete fete din Piccadilly" – Hugh, perfectul gentleman, bietul Hugh! Nimeni n-a arătat vreodată mai îngrozit! A făcut-o anume, îi spuse ea mai târziu (obişnuiau să se ducă împreună în grădina de zarzavat, să-şi schimbe impresiile). „Nu citeşte nimic, nu gândeşte nimic, nu simte nimic", şi-o amintea el spunând cu glasul ei apăsat care se auzea mult mai departe decât îşi închipuia ea. Rândaşii au mai multă viaţă în ei decât Hugh, spunea ea. Era un specimen desăvârşit al tipului de om educat în colegiu, spunea ea. Anglia era singura ţară care-l putea produce. Era furioasă de-a binelea, cine ştie de ce; avea pică pe el. Se întâmplase ceva – uitase ce – în fumoar. O insultase – voise s-o sărute? De necrezut! Nimeni nu credea o vorbă

împotriva lui Hugh, firește. Cine să creadă? S-o sărute pe Sally în fumoar! Dacă ar fi fost vreo onorabilă[1] Edith sau lady Violet, poate; dar nu pe puşlamaua asta de Sally care n-avea un ban şi avea un tată sau o mamă care juca jocuri de noroc la Monte Carlo. Dintre toţi oamenii cu care avusese de-a face, Hugh era snobul cel mai mare – cel mai slugarnic – ba nu, nu era tocmai omul să se ploconească. Era prea scorţos pentru asta. Un valet de categoria întâi era comparaţia care-ţi venea cel mai uşor în minte – cineva care merge la un pas în urmă cărând valiza; căruia puteai să-i încredinţezi liniştit expedierea unei telegrame – un om de care stăpâna unei case nu s-ar fi putut lipsi. Şi şi-a găsit serviciul potrivit – s-a însurat cu onorabila lui Evelyn; a obţinut un mic post la Curte, inspecta pivniţele regale, lustruia cataramele de la încălţămintea imperială, circula în pantaloni scurţi şi cu jabou de dantelă. Ce neîndurătoare e viaţa! O mică slujbă la Curte!

Se căsătorise cu această lady, onorabila Evelyn, şi locuiau pe undeva, pe-aici, aşa avea impresia (şi aruncă o privire asupra clădirilor impunătoare care se înălţau în preajma Parcului; prânzise odată acolo, într-o casă care avea, ca toate posesiunile lui Hugh, ceva pe care nici o altă casă nu l-ar fi putut avea – parcă nişte dulapuri speciale pentru lenjerie. Erai obligat să te duci şi să le priveşti – erai obligat să pierzi o grămadă de timp de fiecare dată ca să admiri una sau alta – dulapuri pentru lenjerie, feţe de pernă, mobilă veche de stejar, tablouri, lucruri pe care Hugh le strânsese de ici-colo pentru nimica toată. Numai că, din când în când, doamna Hugh înfigea un ac în aceste baloane. Era una dintre acele femei mărunte şi şterse, cu înfăţişare de şoarece, care admiră bărbaţii trupeşi. Aproape că n-o luai în seamă. Apoi, brusc, spunea ceva cu totul surprinzător – ceva izbitor. Păstra, poate, rămăşiţe din stilul unei mari doamne. Focul cu cărbune îi era aproape insuportabil – făcea un aer tare

[1] Titlu de respect, acordat copiilor de nobili de rang inferior celui de marchiz, domnişoarelor de onoare etc.

greu. Şi astfel, locuiau acolo, cu dulapurile lor de lenjerie, cu tablourile lor de vechi maeştri, cu feţele lor de pernă împodobite cu dantele autentice, cu un venit anual probabil de cinci sau zece mii, în timp ce el, care era mai mare cu doi ani decât Hugh, umbla să cerşească un post.

Era obligat, la cincizeci şi trei de ani, să vină şi să le ceară să-l plaseze în vreun post de secretar, să-i găsească o slujbă de meditator de latină pentru băieţaşi, la cheremul te miri cărui mandarin, într-un birou, ceva care să-i aducă un venit de cinci sute pe an; într-adevăr, dacă se însura cu Daisy, mai puţin decât atâta nu le-ar fi ajuns chiar punând la socoteală pensia lui; Whitbread putea să-i găsească aşa ceva; sau Dalloway. Nu-l supăra să-i ceară ceva lui Dalloway. Era un băiat excelent; puţin mărginit; puţin greoi la minte, adevărat, dar un băiat excelent. Tot ce întreprindea îndeplinea în aceeaşi manieră plată şi rezonabilă; fără o tentă de imaginaţie, fără nici o scânteie, dar cu inexplicabila acurateţe a acestui tip de om. Ar fi trebuit să fie un gentleman de ţară – în politică nu era la locul său. Calităţile lui cele mai bune se vedeau când era afară, cu cai şi câini – ce excelent se comportase de pildă când câinele acela mare şi lăţos al Clarissei căzuse într-o cursă de vânătoare care era gata să-i taie laba, iar Clarissa a leşinat şi Dalloway a făcut tot ce trebuia; l-a bandajat, i-a pus laba în atele; i-a spus Clarisssei să nu se prostească. De aceea şi ţinea la el, poate – de aşa ceva avea ea nevoie. „Hai, draga mea, nu te prosti. Ţine asta. Adu-mi cutare", iar câinelui i-a vorbit tot timpul ca unui om.

Totuşi cum putea ea înghiţi inepţiile lui despre poezie? Cum îl putea lăsa să peroreze despre Shakespeare? Serios şi solemn, Richard Dalloway se ridica pe labele dindărăt şi declara că nici un om onorabil nu trebuie să citească sonetele lui Shakespeare, pentru că era ca şi când ai fi ascultat pe la uşi (afară de faptul că nu aproba sentimentele acelea). Nici un bărbat onorabil nu trebuie să-i îngăduie soţiei sale să viziteze pe sora soţiei lui decedate. Să nu-ţi vină să crezi! N-au putut să-l facă să tacă decât bombardându-l cu drajeuri – erau la masă. Dar Clarissa îi sorbea

cuvintele; era convinsă că asta arată cât e de cinstit, cât e de independent. Dumnezeu ştie dacă nu-l credea spiritul cel mai original pe care-l întâlnise!

Era unul dintre lucrurile care îi unea pe Sally şi pe el. Era acolo o grădină unde obişnuiau să se plimbe, un loc înconjurat cu zid, cu tufe de trandafiri şi cu conopide uriaşe – şi-o amintea pe Sally rupând un trandafir, oprindu-se să exclame la frumuseţea foilor de varză în lumina lunii (ce extraordinar de viu îi reveneau în amintire toate lucrurile astea la care nu se mai gândise de atâţia ani) în timp ce-l implora, pe jumătate râzând, bineînţeles, s-o răpească pe Clarissa, s-o scape de aceşti Hugh şi Dalloway şi de toţi ceilalţi „perfecţi gentlemeni" de felul lor, care au să-i „înăbuşe sufletul" (în vremea aceea Sally scria tomuri întregi de versuri), au s-o facă să ajungă o simplă amfitrioană şi-atât, au să-i încurajeze mondenitatea. Trebuiau totuşi să fie drepţi cu Clarissa. Nu avea în nici un caz de gând să se mărite cu Hugh. Ştia foarte exact de ce are nevoie. Emoţiile ei erau toate la suprafaţă. Dedesubt era pătrunzătoare – ştia mult mai bine să cântărească un caracter decât Sally, de exemplu, şi, în plus, pur şi simplu feminină; având darul acesta extraordinar, darul acesta pe care numai o femeie îl poate avea, de a face în jur o lume a ei oriunde s-ar fi aflat. Intra într-o cameră; se oprea, cum o văzuse adesea, în dreptul unei uşi cu un mare grup în jurul ei. Dar de ţinut minte, pe Clarissa o ţinea. Nu că ar fi fost frapantă; nici frumoasă, căţuşi de puţin; persoana ei nu avea nimic pitoresc; nu spunea niciodată lucruri deosebit de inteligente; o simţeai existând, acolo, totuşi; era acolo.

Nu, nu, nu! Nu mai era îndrăgostit de ea! Se simţea doar, după ce o văzuse în dimineaţa aceasta, printre foarfeci şi mosoare de mătase, pregătindu-se pentru serată, incapabil să-şi întoarcă gândul de la ea; persoana ei se impunea iarăşi şi iarăşi, ca un călător adormit care cade peste tine în hurducăturile unui compartiment de tren; lucru care, firește, nu însemna că eşti îndrăgostit; însemna doar că se gândeşte la ea, că o judecă, reîncercând, după treizeci de ani, să şi-o explice. Lucrul cel mai

evident care se putea spune despre ea era că e mondenă; ţinea prea mult la rang, la societate, la succesul monden – ceea ce, într-un sens, era adevărat; recunoscuse asta. (Puteai întotdeauna s-o faci să mărturisească ceva dacă îţi dădeai osteneala; era onestă.) Declara că detestă fiinţele ponosite, fosilele, rataţii, ca el probabil; socotea că oamenilor nu le e îngăduit să se târască de ici-colo cu mâinile în buzunare; trebuie să facă ceva, să fie ceva; şi toate mărimile acestea, aceste ducese, aceste bătrâne cărunte pe care le puteai întâlni în salonul ei, şi care lui i se păreau la o enormă distanţă de tot ce în lumea aceasta are cât de cât importanţă, reprezentau pentru ea realităţi autentice. Lady Bexborough, spunea ea odată, se ţinea dreaptă (ca şi Clarissa însăşi, care nu se relaxa niciodată, în nici un sens al cuvântului; era dreaptă ca o săgeată, puţin rigidă de fapt). Spunea că au un curaj al lor pe care, cu vârsta, îl respecta tot mai mult. În toate astea era firește o mare doză de Dalloway; o mare doză din spiritul de clasă guvernantă, bine public, Imperiu Britanic, reformă vamală care pusese stăpânire pe ea, cum se întâmplă.

Deşi de două ori mai deşteaptă decât el, se simţea obligată să vadă lucrurile cu ochii lui – una dintre tragediile căsniciei. Deşi capabilă de opinii personale, erai silit mereu s-o auzi citându-l pe Richard – ca şi cum n-ai fi putut şti din fir în păr ce gândeşte Richard citind într-o dimineaţă *Morning Post!* Seratele acestea, de pildă, le făcea pentru el sau pentru ideea pe care o avea despre el (vorbind cu dreptate, Richard ar fi fost mai fericit la fermele sale din Norfolk). Făcea din salonul ei un fel de loc de întâlnire, avea talent pentru asta. De câte ori n-o văzuse luând în mână pe vreun tânăr încă amorf, sucindu-l, învârtindu-l, dezmeticindu-l; lansându-l. Firește, se adunau în preajma ei un număr infinit de fiinţe plicticoase. Dar apăreau pe neaşteptate şi oameni deosebiţi; câteodată un artist; câteodată un scriitor; fâpturi ciudate în atmosfera aceasta. Şi totul avea drept fond o reţea inextricabilă de vizite, de atenţii, de amabilităţi; să dai fuga cu un buchet de flori; să faci mici daruri. Cutare pleacă în Franţa – trebuie să-i dăm o perniţă pneumatică; o cheltuială serioasă de

forţe; tot şirul acesta interminabil de relaţii pe care femeile de felul ei îl întreţin; dar o făcea cu spontaneitate, din instinct.

Destul de curios, Clarissa era unul dintre spiritele cele unai radical sceptice pe care le întâlnise vreodată şi poate (asta era o simplă ipoteză pe care o fabricase ca să şi-o explice pe fiinţa aceasta atât de transparentă în unele privinţe, atât de inscrutabilă în altele), poate ea îşi spunea: De vreme ce suntem o specie condamnată, legaţi cu lanţuri pe o corabie care se scufundă (înainte să se mărite lecturile ei favorite erau Huxley şi Tyndall, şi ei aveau preferinţă pentru acest gen de metafore nautice), de vreme ce toată treaba asta nu-i decât o glumă proastă, hai să ne jucăm, orice-ar fi, rolul; să alinăm suferinţele tovarăşilor noştri de închisoare (din nou Huxley); să decorăm celula cu flori şi perniţe pneumatice; să avem maximum de ţinută cu putinţă. Tâlharii aceştia, zeii, nu trebuie lăsaţi în voia lor – avea ideea că zeii, care nu pierdeau niciodată o ocazie de a răni, de a zădărnici şi de a strica vieţi omeneşti, erau serios descumpăniţi dacă, orice ar fi, te comporţi ca o lady. Criza aceasta se produsese imediat după moartea Sylviei – accidentul acela oribil. Să-ţi vezi sora ucisă sub ochii tăi de căderea unui copac (era vina exclusivă a lui Justin Parry – neglijenţa lui), o fată în pragul vieţii, cea mai bună dintre ele, cum spunea întotdeauna Clarissa, era de ajuns să te răzvrătească. Mai târziu n-a mai fost, poate, atât de categorică; credea acum că nu există zei; nu puteai să dai vina pe nimeni; şi aşa ajunsese să-şi formeze acest fel de religie atee de a face binele de dragul binelui.

Şi, firește, se bucura enorm de viaţă. Era firea ei să se bucure (deşi, Dumnezeu ştie, avea reticenţele ei; chiar el, după atâţia ani, simţea adesea că nu e în stare să-i facă Clarissei decât o simplă schiţă). În orice caz nu era amărăciune în ea; nu dădea în nici un fel impresia aceea de virtute morală atât de respingătoare la femeile cinstite. Puteai să spui că se bucură de orice. Dacă te plimbai cu ea în Hyde Park, când uite un răzor de lalele, când un copil în cărucior, când cine ştie ce mică dramă imaginară pe care o improviza sub îndemnul clipei. (Fără îndoială, ea

ar fi vorbit cu îndrăgostiții aceia dacă i s-ar fi părut că sunt necăjiți.) Avea un sens al comicului cu adevărat încântător, dar avea nevoie de lume, mereu de lume în jurul ei ca să-l manifeste, cu inevitabilul rezultat că își irosea timpul cu dejunuri, cu seratele acestea ale ei pe care le tot dădea fără răgaz, cu discuții absurde, spunând lucruri în care nu credea, tocindu-și ascuțimea minții, pierzându-și discernământul. Parcă o vedea șezând în capul mesei și silindu-se să facă amabilități infinite vreunui bătrân neghiob care i-ar fi putut fi util lui Dalloway – erau frecventați de cei mai crânceni plicticoși din Europa – sau intra Elizabeth și atunci totul trecea pe planul al doilea în favoarea ei. Ultima oară când venise el, Elizabeth era la liceu și la vârsta ingrată, o fată cu ochi rotunzi și cu chipul palid, neavând nimic din mama ei, o făptură tăcută și apatică care lua totul așa cum venea și care o lăsa pe maică-sa să se agite pe seama ei, apoi întreba: „Pot să plec?" ca o fetiță de patru ani; iese, te lămurea Clarissa, cu amestecul acela de amuzament și de mândrie pe care Dalloway însuși părea să-l trezească în ea, se duce să joace hochei. Iar acum Elizabeth ieșea, probabil, în lume; și credea că el e un bătrân plicticos, râdea de prietenii maică-sii. Bine, n-are decât. Când îmbătrânești, ai o compensație, se gândi Peter Walsh, ieșind din Regent Park, cu pălăria în mână; aceea că pasiunile rămân tot atât de puternice ca oricând, numai că ai dobândit – în sfârșit! – puterea care adaugă existenței suprema ei savoare, puterea de a pune mâna pe experiență și de a o întoarce, lent, în lumină.

Era o mărturisire teribilă (își puse din nou pălăria pe cap), dar acum, la cincizeci și trei de ani, aproape că nu mai ai nevoie de nimeni. Viața însăși, fiecare clipă a ei, fiecare picătură, aici, clipa asta, acuma, în soare, în Regent Park, era de ajuns. Chiar prea mult. O viață întreagă era prea puțin pentru a-i extrage, acum, când ai dobândit puterea aceasta, întregul suc; pentru a extrage fiecare gram de plăcere, fiecare nuanță de sens; și una și alta sunt acuma mult mai compacte, mult mai puțin personale.

Era cu neputinţă să mai sufere vreodată atât cât îl făcuse să sufere Clarissa. Ceasuri în şir (slavă Domnului că poţi să-ţi spui lucrurile acestea fără să fii auzit!), ceasuri şi zile în şir nu se gândise la Daisy deloc.

Şi atunci, o iubea? Unde erau amărăciunea, chinul, extraordinara pasiune de odinioară? Era ceva cu totul diferit – un lucru mult mai agreabil – pentru că, la drept vorbind, acuma *ea* era îndrăgostită de *el*, firește. Şi, de bună seamă, aceasta era pricina pentru care, în clipa în care vaporul a ieşit în sfârşit în larg, a simţit o nemaipomenită uşurare, n-a mai dorit altceva decât să fie singur; l-au plictisit micile ei atenţii – ţigări, carnete, un pled de voiaj – găsite în cabină. Orice om de bună-credinţă ar putea spune acelaşi lucru; nu mai ai nevoie de nimeni după cincizeci de ani; nu-ţi mai vine să tot spui femeilor că sunt frumoase; asta ar mărturisi cei mai mulţi bărbaţi de cincizeci de ani, se gândi Peter Walsh, dacă ar fi de bună-credinţă.

Atunci însă ce era cu accesele acestea uluitoare de emoţie, ca de pildă faptul că de dimineaţă îl podidise plânsul? Ce-o fi gândit Clarissa despre el? Probabil îl crezuse un prost şi nu pentru întâia oară. În adâncul acestor lucruri era gelozia — gelozia care are o viaţă mai lungă decât toate celelalte pasiuni omeneşti, se gândi Peter Walsh, ţinându-şi briceagul deschis, cu mâna întinsă. Îl întâlnise pe maiorul Orde, îi spunea Daisy în scrisoare; îi spunea asta dinadins, ştia el prea bine; îi spunea asta ca să-l facă gelos; parcă o vedea încruntându-se în timp ce scria, întrebându-se ce-ar putea să spună ca să-l doară; şi totuşi asta nu schimba nimic; era furios!

Toată tevatura asta – să vină în Anglia, să consulte avocaţi – nu era ca s-o ia de nevastă, ci ca s-o împiedice pe ea să se mărite cu altul! Asta îl chinuia, asta îl copleşea când o văzuse pe Clarissa atât de calmă, atât de rece, atât de absorbită de rochia ei sau ce-o fi fost, în timp ce el îşi dădea seama de ce l-ar fi putut ea cruţa, la ce ajunsese din pricina ei – un prost bătrân care scânceşte şi se smiorcăie. Dar femeile, se gândi el închizându-şi briceagul, nu

ştiu ce e patima. Nu ştiu ce înseamnă pentru un bărbat. Clarissa era rece ca un sloi de gheaţă. Da, şezuse lângă ea pe sofa, îl lăsase să-i ia mâna într-a lui, îi dăduse o sărutare pe obraz. – Aici trebuia să traverseze strada.

Îl opri un sunet; un sunet plăpând şi tremurat, un glas care se exala fără direcţie, vigoare, început sau sfârşit, un murmur ascuţit, lipsit de orice sens omenesc

ee um fah um so
foo swee too eem oo...

un glas fără vârstă şi sex, glasul unui vechi izvor ţâşnind din pământ; ieşea vizavi de staţia de metrou de la Regent's Park, dintr-o formă înaltă şi tremurătoare, care semăna cu un horn, cu o pompă ruginită, cu un copac bătut de vânt, despuiat pentru totdeauna de frunzele lui, care lasă vântul să-i joace printre crengi cântând

ee um fah um so
foo swee too eem oo...

şi care se leagănă, şi trosneşte, şi geme în adierea lui eternă.

Din adâncul timpurilor – pe când pavajul acesta era iarbă, pe când era mlaştină, în vremea colţilor şi a mamuţilor, în vremea răsăriturilor mute – femeia aceea ponosită (căci făptura purta fustă) cu mâna dreaptă întinsă, cu cea stângă înfiptă-n şold, stătea şi cânta un cântec de iubire – iubirea care durase un milion de ani, cânta ea, iubirea care biruie tot, şi acum milioane de ani, iubitul ei, mort acuma de veacuri, se plimbase, aşa fredona ea, se plimbase cu ea în luna mai; dar veacurile au trecut, lungi ca zilele verii şi scânteind, aşa îşi amintea, numai de astre roşii, şi el se dusese; secera enormă a morţii pustiise dealurile acelea uriaşe şi când, în sfârşit, şi-a aşezat şi ea capul, capul ei cărunt şi străvechi, pe pământul care acuma nu mai era decât o zgură

de gheaţă, i-a implorat pe zei să aşeze lângă ea un mănunchi de buruieni purpurii, acolo, pe înaltul podiş al morţii sale, mângâiat de ultimele raze ale ultimului soare; pentru că atunci feeria universului se va fi isprăvit.

Dar în timp ce vizavi de staţia de metrou de la Regent's Park se înalţa murmurul vechiului cântec, pământul se mai arăta vederii încă verde, încă înflorit; şi, deşi izvorând dintr-o gură atât de grosolană, nu mai mult decât o gaură în pământ, şi noroioasă, încâlcită în rădăcini şi în ierburi, totuşi bătrânul cântec, murmurând, gâlgâind, răzbătând prin hăţişul de rădăcini al veacurilor fără număr, al scheletelor, al comorilor, şiroia pe pavaj, curgând pe Marylebone Road, la vale spre Euston, fertilizând, lăsând în urmă o pată umedă.

Şi, amintindu-şi mereu cum demult, într-o primordială lună mai, se plimbase cu iubitul ei, pompa aceasta ruginită, bătrâna asta ponosită, cu o mână întinsă după pomană, cu cealaltă înfiptă-n şold va fi mereu aici şi peste zece milioane de ani, amintindu-şi cum se plimbase cândva în mai, prin locuri udate acuma de apele mării, cu cine nu mai ştia bine – era un bărbat, da, da, un bărbat care o iubise. Dar trecerea vremilor tulburase limpezimea acelei vechi zile de mai; iar florile de-atunci, cu petale sclipitoare, erau veştede acum şi argintate de brumă; şi nu mai vedea, în timp ce-l implora (perfect distinct acum) „priveşte-mă adânc în ochi cu ochii tăi cei dulci", nu mai vedea ochi căprui, mustăţi negre sau un chip ars de soare, ci doar o formă vagă, o formă de umbră căreia, cu prospeţimea de pasăre a oamenilor foarte bătrâni, ea îi mai ciripea „dă-mi mâna ta s-o strâng uşor în mâna mea" (Peter Walsh nu se putu opri, înainte de a se urca într-un taxi; să nu-i dea o monedă) „şi de ne vede careva, ne pasă oare?" întrebă ea; avea un pumn strâns la piept, zâmbea, îşi băga banul în buzunar, iar ochii cercetători, curioşi, păreau că se irosesc – trotuarul era înţesat de mici burghezi forfotind – că se scutură, ca frunzele, să fie

călcați în picioare, udați, îmbibați, prefăcuți în mâl de apele izvorului acestuia etern –

ee um fah um so
foo swee too eem oo –

– Biata bătrână, spuse Rezia Warren Smith.

Nenorocita bătrână, sărmana de ea! își spuse, așteptând să traverseze.

Dacă plouă la noapte? Dacă taică-său sau cineva care o cunoscuse în zile mai bune se nimerește să treacă pe-acolo și-o vede stând așa, în șanț? Și unde doarme noaptea?

Voios, aproape vesel, firul acesta tenace de sunet urca în aer făcând rotocoale ca fumul din hornul unei vetre de cocioabă, se înfășură în susul fagilor curați și răzbea, printre frunzele din vârf, într-un smoc de fum albastru. „Și de ne vede cineva, ne pasă oare?"

De când era atât de nefericită, de săptămâni în șir, Rezia se deprinsese să dea un sens întâmplărilor și uneori simțea nevoia să oprească pe câte-un trecător care arăta a om de treabă și bun, doar ca să-i spună „Sunt nefericită"; și bătrâna asta care cânta pe stradă „și de ne vede cineva, ne pasă oare?" îi dădu brusc impresia certă că toate au să se îndrepte. Se duceau la sir William Bradshaw; numele acesta i se părea că sună bine; are să-l vindece pe Septimus imediat. Și apoi uite căruța asta de berărie și caii aceștia suri care au în cozi fire zbârlite de paie; uite și afișe proaspete de ziare. O, ce coșmar neghiob, neghiob, să fii nefericit.

Așadar traversară, domnul și doamna Septimus Warren Smith, și aveau ei oare ceva care să atragă atenția asupra lor, ceva care să trezească în trecători bănuiala că văd un tânăr care duce în el cel mai însemnat mesaj din lume și care este, pe deasupra, cel mai fericit om din lume și cel mai chinuit? Poate mergeau mai încet decât alții și în pasul bărbatului era ceva șovăielnic, dar ce putea fi mai firesc pentru un funcționar care

de ani de zile nu mai fusese, într-o zi de lucru şi la ora aceasta, prin West End decât să se tot uite la cer, să se uite când la una, când la alta, ca şi când Portland Place ar fi fost o odaie în care intri în lipsa locatarilor, plecaţi departe: candelabrele atârnă învelite în huse de pânză, iar îngrijitoarea, ridicând un colţ al lungilor perdele, lasă să străbată dâre lungi de lumină prăfoasă care se aşază pe fotolii pustii, cu forme bizare; şi explică vizitatorilor ce casă minunată e aceea; ce uimitoare, dar totodată, te gândeşti, cât de bizară.

După înfăţişare, părea funcţionar, dar unul de rang mai bun: purta pantofi maro; avea mâini de om instruit; şi profilul, la fel – profilul lui ascuţit, cu nas mare, cu aer inteligent şi sensibil; dar buzele, nu, buzele erau fără fermitate; iar ochii (cum au tendinţa ochii) erau doar nişte ochi; căprui, mari; astfel că omul era, în ansamblu, un caz ambiguu, nici una, nici alta; poate va avea până la urmă casă la Purley şi maşină sau poate va locui toată viaţa în apartamente închiriate, pe străzi dosnice; un autodidact semiinstruit care şi-a luat toată cultura din cărţi împrumutate de la bibliotecile publice, alese la sfatul unor scriitori celebri, consultaţi prin corespondenţă, şi citite seara, după lucru.

Cât despre celelalte experienţe, experienţele solitare, prin care oamenii trec singuri, în dormitoarele lor, în birourile lor, mergând pe câmpuri şi pe străzile Londrei, le avusese; fugise de-acasă, încă de copil, din cauza mamei sale; pentru că îl mintea; pentru că venise a cincizecea oară la ceai cu mâinile nespălate, pentru că nu vedea în Stroud nici un viitor pentru un poet; aşa că, făcându-şi-o confidentă pe surioara lui, plecase la Londra, lăsând în urmă un bilet absurd, aşa cum ştia că scriseseră oameni mari şi-apoi le citise lumea întreagă mai târziu, când istoria luptelor lor devenise celebră.

Londra a înghiţit multe milioane de tineri cu numele de Smith; şi nu dădea două parale pe numele de botez năstruşnice, cum ar fi Septimus, prin care părinţii cred că le dau copiilor lor un semn distinctiv. Locuind pe Euston Road, avusese experienţe peste experienţe, din cele care transformă în doi ani o faţă

inocent-roz şi ovală într-una trasă, crispată şi ostilă. Dar despre toate acestea ce-ar fi putut să spună prietenul cel mai pătrunzător decât ce spune grădinarul când deschide dimineaţa sera şi găseşte pe strat o floare nouă: – A înflorit; a înflorit din vanitate, ambiţie, idealism, pasiune, singurătate, curaj, lene, seminţele obişnuite care amestecate toate (într-o cameră de pe Euston Road), l-au făcut timid, bâlbâit şi dornic să evoluèze, l-au făcut să se îndrăgostească de domnişoara Isabel Pole, care ţinea prelegeri despre Shakespeare în Waterloo Road.

N-are să fie un nou Keats? întreba ea; şi chibzuia cum i-ar putea deschide gustul pentru *Antoniu şi Cleopatra* şi pentru tot restul; îi împrumuta cărţi; îi scria bileţele; şi a aprins în el un foc care nu arde decât o singură dată într-o viaţă, un foc fără căldură în care juca o flacără roşie-aurie, infinit eterică şi imaterială, peste domnişoara Pole; peste *Antoniu şi Cleopatra;* peste Waterloo Road. O găsea frumoasă, o credea de o înţelepciune fără scăderi; visa la ea, îi scria poeme pe care ea, neştiind cui îi sunt închinate, le corecta cu cerneală roşie; o văzu într-o seară de vară plimbându-se în rochie verde, printr-o piaţă. „A înflorit", ar fi putut să spună grădinarul dacă ar fi deschis uşa; dacă ar fi intrat, adică, în fiecare noapte pe la vremea aceasta şi l-ar fi găsit scriind; l-ar fi găsit rupând ce scrisese; l-ar fi găsit isprăvind o capodoperă la trei dimineaţa şi apoi zbughind-o afară să măsoare străzile, să intre prin biserici; postind azi, mâine bând, înghiţind pe nemestecate Shakespeare, Darwin, *Istoria civilizaţiei* şi Bernard Shaw.

Se pregăteşte ceva, ştia el, domnul Brewer; domnul Brewer, director la casa Sibleys şi Arrowsmiths, licitaţii, evaluări, vânzări-cumpărări de terenuri şi case; ceva se pregăteşte, se gândea el, şi, având sentimente părinteşti pentru tinerii lui subalterni şi o excelentă părere despre capacităţile lui Smith, despre care prezicea că, peste zece-cincisprezece ani, va fi succesorul său în fotoliul de piele din camera din fund, sub luminator, printre dosare „dacă nu-l lasă sănătatea", spunea domnul Brewer, asta era primejdia – arăta plăpând; îl sfătuia să joace fotbal, îl invita la masă şi se gândea cum să facă să-l recomande pentru un spor

de salariu, când s-a întâmplat ceva care i-a stricat domnului Brewer multe socoteli, l-a lipsit de cei mai capabili dintre tinerii săi şi, până la urmă, atât de indiscrete şi de insidioase erau degetele războiului european, i-a făcut praf un bust al lui Ceres, i-a scurmat o groapă în răzoarele de muşcate şi a distrus complet nervii bucătăresei domnului Brewer, în locuinţa sa de pe Muswell Hill.

Septimus a fost printre cei dintâi care s-au angajat voluntari. S-a dus în Franţa, care era alcătuită aproape în întregime din piesele lui Shakespeare şi din domnişoara Isabel Pole plimbându-se, în rochie verde, printr-o piaţă. Acolo, în tranşee, schimbarea pe care o dorea domnul Brewer când îl sfătuia să joace fotbal s-a produs imediat; calităţile lui bărbăteşti s-au dezvoltat; a fost avansat; a atras atenţia, ba chiar afecţiunea ofiţerului său, pe nume Evans. Erau ca doi câini care se joacă pe un covor, dinaintea căminului; unul îşi face de lucru cu un ghemotoc de hârtie, mârâie, dă să muşte, îl înhaţă din când în când de-o ureche pe celălalt câine, mai bătrân; iar acela stă întins şi moţăie, clipeşte la foc, ridică o labă, se întoarce şi mârâie fără supărare. Simt nevoia să fie împreună, să-şi împartă tot, să se hârjonească, să se certe. Dar când Evans (Rezia, care îl văzuse o singură dată, spunea că e „un om potolit", un om voinic, cu părul roşu, reţinut în prezenţa femeilor), când Evans a fost ucis, tocmai înainte de armistiţiu, în Italia, Septimus, departe de a arăta vreo emoţie sau de a spune că asta punea capăt unei prietenii, se felicită pentru reacţia lui foarte moderată şi foarte rezonabilă. Războiul îl făcuse om. Era sublim. Trecuse prin toate, prietenie, război european, moarte, fusese avansat, n-avea încă treizeci de ani şi era destinat să scape cu viaţă. Şi a avut dreptate în privinţa aceasta. Ultimele obuze n-au izbutit să-l nimicească. Asistă la explozia lor cu nepăsare. La încheierea păcii era la Milano, încartiruit în casa unui hangiu, o casă cu curte, flori în ghivece, măsuţe în aer liber, fiice care făceau pălării, iar cu Lucrezia, fata mai mică, s-a logodit într-o seară când îl cuprinsese panica – că nu mai e în stare să simtă nimic.

Într-adevăr, acuma, după ce toate se isprăviseră, pacea fusese semnată şi morţii îngropaţi, avea, mai ales seara, accesele acestea subite de spaimă. Nu mai putea să simtă nimic. Când deschidea uşa odăii în care aceste tinere italience confecţionau pălării, le vedea; le auzea; lustruiau sârme printre mărgele colorate, în farfurioare; dădeau împletiturii de pai când o formă, când alta; masa era ticsită de pene, de paiete, de mătăsuri şi de panglici; foarfeci se izbeau de masă; dar îi lipsea ceva; nu putea să simtă. Totuşi izbiturile de foarfecă, râsul fetelor, confecţionarea pălăriilor îl apărau; era sigur că nu i se poate întâmpla nimic; era la adăpost. Dar nu putea să stea acolo şi noaptea. Se trezea uneori devreme, în zori. Patul cădea în gol, cădea şi el. O, foarfeca şi lumina lămpii, şi formele de împletitură! O ceru de nevastă pe Lucrezia, sora mai mică, cea veselă, zglobie, cu degetele ei mici de artistă pe care le ridica spunând: „În ele e tot meşteşugul". Mătase, pene, totul pentru ele era viu.

„Lucrul cel mai de seamă e pălăria", obişnuia ea să spună, în timp ce se plimbau împreună. Cerceta orice pălărie care trecea; şi mantoul şi rochia şi ţinuta femeii. Înfiera toaletele urâte, toaletele supraîncărcate, fără violenţă, mai mult cu o mişcare agasată a mâinilor, ca ale unui pictor care îndepărtează de el o operă bătătoare la ochi, vădit bine intenţionată, dar fără valoare reală; apoi lăuda, din toată inima, dar cântărind întâi, pe o vânzătoare de magazin care îşi aranjase bine peticul ei de stofă sau admira, fără rezerve, cu entuziasm şi competenţă profesională, câte o franţuzoaică descinzând din automobil cu blană de şinşila, mantou, perle.

„Ce frumos!" şuşotea ea, dându-i lui Septimus un cot, ca să observe. Dar frumuseţea era după o placă de sticlă. Nici plăcerile gustului (Reziei îi plăceau îngheţata, ciocolata, dulciurile) nu-l desfătau. Îşi aşeza la loc ceaşca pe măsuţa de marmură. Se uita pe stradă, la oameni; păreau fericiţi să se îngrămădească în mijlocul străzii, să strige, să râdă, să se ia la harţă pentru te miri ce. Dar el nu mai avea gust, nu mai simţea nimic. Acolo, în ceainărie, printre mese şi flecăritul chelnerilor, îl năpădi groaza

aceea cumplită – nu mai putea să simtă. Putea raţiona; putea citi foarte uşor, Dante de exemplu („Septimus, lasă cartea din mână" îi apunea Rezia, închizându-i binişor *Infernul),* putea să calculeze nota de plată; creierul lui era perfect; atunci era, de bună seamă, vina lumii că nu putea să simtă.

„Englezii sunt aşa tăcuţi", spunea Rezia. Îi plăcea asta, spunea ea. Îi respecta pe englezi şi dorea să vadă Londra, caii englezeşti, costumele făcute de croitori şi îşi amintea că auzise ce minunate magazine sunt acolo, de la o mătuşă care se măritase cu un om din Soho şi locuia acolo.

S-ar putea, în fond, se gândi Septimus, privind Anglia pe fereastra vagonului, după ce au plecat din Newhaven; s-ar putea ca lumea să nu aibă nici un sens.

La serviciu, a fost avansat la un post de mare răspundere. Erau mândri de el; fusese decorat. „Ţi-ai făcut datoria; e rândul nostru..." începu domnul Brewer; şi nu putu să isprăvească, atât de agreabilă era emoţia sa. S-au instalat într-o locuinţă admirabilă, pe Tottenham Court Road.

Aici îl deschise iarăşi pe Shakespeare. Beţia limbajului, exaltarea aceea de adolescent – *Antoniu şi Cleopatra* – se irosise cu totul. Ce silă îi era lui Shakespeare de oameni – îmbrăcatul, copiii, murdăria gurii şi a pântecelui! Aceasta i se revela acum lui Septimus; mesajul ascuns în frumuseţea cuvintelor. Semnalul secret pe care o generaţie îl transmite, în forme învăluite, celei următoare: scârbă, ură, deznădejde. Dante, la fel. Eschil (în traducere), la fel. Iat-o pe Rezia la masa ei, făcând pălării. Făcea pălării pentru prietenele doamnei Filmer; făcea pălării ceasuri în şir. Arată palidă, misterioasă, ca un crin, înecată, sub apă, se gândi el.

„Englezii sunt atât de serioşi", spunea ea, cuprinzându-l pe Septimus cu braţele, lipindu-şi obrazul de al lui.

Dragostea dintre bărbat şi femeie îi repugna lui Shakespeare. Faptul acesta al împreunării era pentru el în afara ţelului său firesc, o scârnăvie. Dar Rezia spunea că trebuie să aibă copii. Erau căsătoriţi de cinci ani.

S-au dus împreună să viziteze Turnul; muzeul Victoria şi Albert; au stat în mulţime să-l vadă pe rege deschizând parlamentul. Şi mai erau şi magazinele – magazine de pălării, magazine de rochii, magazine cu poşete de piele în vitrine, în dreptul cărora Rezia se oprea şi privea îndelung. Dar trebuia să aibă un băiat.

Trebuia să aibă un fiu ca Septimus, spunea ea. Dar nimeni nu putea fi ca Septimus; atât de blând; atât de serios; atât de inteligent. Oare nu putea şi ea să-l citească pe Shakespeare? E Shakespeare un autor dificil? întrebă ea.

Nu ai dreptul să aduci copii într-o lume ca asta. N-ai dreptul să perpetuezi suferinţa, nici să sporeşti rasa acestor animale pline de pofte, care nu au sentimente durabile, ci doar capricii şi impulsuri vane care îi învolburează de ici-colo.

Se uita la ea cum croieşte, cum modelează, aşa cum te uiţi la o pasăre care ţopăie, zburătăceşte prin iarbă şi nu cutezi să clinteşti un deget. Adevărul e (şi e bine ca ea să nu-l ştie) că oamenii nu au nici bunătate, nici credinţă, nici caritate mai multă decât le trebuie ca să sporească plăcerea clipei. Vânează în haite. Haitele lor cutreieră deşertul şi se pierd, urlând, în sălbăticie. Îi părăsesc pe cei căzuţi. Chipul lor e doar spoială, grimase. Uite-l pe Brewer, la birou, cu mustaţa lui dată cu ceară, acul de cravată din coral, jiletca albă, cu plăcutele lui emoţii – în întregime rece şi vâscos pe dinăuntru – muşcatele lui, nimicite în război – nervii bucătăresei sale, distruşi; sau Amelia Cutare, servind jur-împrejur, la cinci fix, cești de ceai – o mică scorpie obscenă, aruncând priviri dubioase, făcând schime; sau Tom şi Berty şi cei de felul lor, sub al căror plastron scrobit şiroiesc stropi mari de viciu. Nu-l văzuseră niciodată cum îi desenează în carnet, goi, dedându-se la bufoneriile lor. Pe străzi, treceau pe lângă ei mugind camioane; pe afişe trâmbiţa brutalitatea; în mine, oamenii erau prinşi ca în cursă; femei erau arse de vii; şi, într-un rând, o bandă de nebuni estropiaţi, trimişi să se dezmorţească sau să amuze populaţia (care râdea în hohote), au trecut pe lângă el în pas vioi, dând din cap şi rânjind, pe Tottenham Court Road şi fiecare din-

tre ei, pe jumătate ruşinat şi totuşi triumfător, îşi exhiba răul incurabil. Oare avea *şi el* să-şi piardă minţile?

La ceai, Rezia îi spuse că fata doamnei Filmer aştepta un copil. Nu voia să îmbătrânească fără să aibă copii! Era tare singură, tare nefericită! Plânse pentru întâia oară de când erau căsătoriţi. De foarte departe, auzea hohotele ei de plâns; le auzea foarte limpede, le înregistra foarte desluşit; le compară cu pulsaţiile înfundate ale unui piston. Dar nu simţi nimic.

Soţia lui plângea şi el nu simţea nimic; numai că, la fiecare din hohotele acestea adânci, tăcute, deznădăjduite, mai cobora încă o treaptă în negrul adânc.

Până la urmă, cu un gest teatral pe care îl execută mecanic, conştient că nu este sincer, îşi lăsă capul să-i cadă în mâini. Nu mai putea lupta; trebuia să-i vină în ajutor alţii. Să fie chemaţi. El se dădea bătut.

Nimic nu-l putu readuce în fire. Rezia îl culcă. Trimise după un doctor – doctorul Holmes al doamnei Filmer. Doctorul Holmes îl examina. Nu avea absolut nimic, spuse doctorul Holmes. Ce uşurare! Ce om bun, ce om de treabă! se gândi Rezia. Când se simţea aşa, el, personal, se ducea la music-hall, spuse doctorul Holmes. Îşi lua o zi de vacanţă cu soţia lui şi juca golf. Ce-ar fi să încerce cu două tablete de bromură dizolvate într-un pahar de apă, la culcare? Casele acestea vechi din Bloomsbury, spuse doctorul Holmes ciocănind peretele, sunt pline adesea de lambriuri foarte frumoase, pe care proprietarii fac prostia să le tapiseze cu hârtie. Nu mai de mult decât ieri, vizitând un pacient, sir Cutare în Bedford Square...

Aşadar, nu există nici o scuză; nu avea absolut nimic; numai păcatul pentru care natura umană îl condamnase la moarte: acela de a nu simţi. Nu-i păsase când a murit Evans; asta era cel mai rău; dar toate celelalte crime îşi înălţau capul, ameninţau cu degetul, îşi băteau joc, rânjeau zeflemitor peste marginea patului, devreme în zori, la trupul care zăcea prostrat ştiindu-şi josnicia; ştiind că luase de soţie o fată pe care n-o iubea; că o minţise; că o sedusese; că o ofensase pe domnişoara Isabel Pole şi ca era atât

de stigmatizat cu bubele viciului, încât femeile se înfiorau când îl vedeau pe stradă. Pentru o astfel de lepădătură, sentința naturii umane e moartea.

Doctorul Holmes îl vizită din nou. Voinic, cu culori proaspete, arătos, când dând un bobârnac unui fir de praf de pe pantofi, când privindu-se în oglindă, mătură tot – dureri de cap, insomnie, spaime, vise – manifestări nervoase și atâta tot, spuse el. Dacă el, doctorul Holmes, constata că scăzuse măcar cu o jumătate de kilogram sub șaptezeci, îi mai cerea nevesti-sii o farfurie de budincă la micul dejun. (Rezia va trebui să învețe să gătească budincă.) Dar, continuă el, sănătatea e ceva care stă în bună măsură sub controlul nostru. Trebuie să te lansezi în ceva exterior care să te intereseze; să-ți găsești o distracție favorită. Deschise pe Shakespeare – *Antoniu și Cleopatra;* dădu pe Shakespeare de-o parte. O distracție, spuse doctorul Holmes; oare nu datora el excelenta lui sănătate (și doar muncea ca orice om din Londra) faptului că putea oricând să treacă brusc de la pacienții săi la mobila veche? Și, dacă își poate permite să spună asta, ce pieptene splendid purta doamna Warren Smith!

Când prostul ăsta afurisit veni iar, Septimus refuză să-l vadă. Chiar nu vrea? întrebă doctorul Holmes, zâmbind cu amabilitate. Și a fost silit să o dea amical la o parte pe această fermecătoare micuță lady, doamna Smith, ca să poată pătrunde în camera soțului ei.

– Așadar, ai o stare de panică, spuse el amabil, așezându-se pe pat lângă pacientul său. Vasăzică îi spusese într-adevăr soției sale că are de gând să se sinucidă, o doamnă atât de tânără, o străină, nu-i așa? N-o să-i dea asta o idee foarte ciudată despre soții englezi? Oare nu avem datorii față de soțiile noastre? Și n-ar fi fost mai bine să facă ceva decât să zacă în pat? Avea în urma lui patruzeci de ani de experiență și putea să-l creadă pe cuvânt pe doctorul Holmes – nu avea absolut nimic. Și, când are să vină data următoare, doctorul Holmes speră să-l găsească pe Smith sculat din pat și fără s-o mai sperie pe soția lui, această fermecătoare micuță lady. Pe scurt, natura umană îl prigonea –

bruta scârboasă cu nările ei roşii. Holmes îl prigonea. Doctorul Holmes venea absolut regulat, în fiecare zi. Dacă te-ai poticnit o dată, scrise Septimus într-o zi pe o carte poştală, natura umană te prigoneşte. Holmes te prigoneşte. Singura lui şansă de scăpare era să fugă fără ştirea lui Holmes; în Italia – oriunde, oriunde, departe de doctorul Holmes.

Dar Rezia nu-l putea înţelege. Doctorul Holmes era un om atât de bun! Arăta pentru Septimus atâta interes! Nu voia decât să-l ajute, spunea el. Avea patru copii şi o invitase la ceai, îi spuse ea lui Septimus.

Era, aşadar, părăsit de toţi. Lumea întreagă îi striga: Omoară-te, omoară-te, de dragul nostru. Dar de ce să se omoare de dragul lor? E plăcut să mănânci; soarele e cald; şi, ca să te omori, cum trebuie să procedezi, cu un cuţit de masă, să mori hidos, în valuri de sânge, aspirând o conductă de gaz? Era prea slab; abia dacă-şi putea ridica mâna şi, pe lângă asta, acum, că era singur de tot, condamnat, părăsit, singur cum sunt cei care trag să moară, acum era în asta o voluptate, o izolare grandioasă; o libertate pe care cei legaţi de viaţă n-o pot simţi niciodată. Holmes câştigase partida, firește; bruta cu nările roşii câştigase. Dar nici măcar Holmes nu putea ajunge până la acest ultim supravieţuitor care rătăcea la marginea lumii, până la acest proscris care privea înapoi la pământurile locuite, care zăcea întins, ca un marinar înecat, pe ţărmul lumii.

Acesta a fost momentul (Rezia plecase la cumpărături) când a avut loc marea revelaţie. O voce glăsui de după paravan. Vorbea Evans. Morţii erau cu el.

– Evans, Evans! strigă.

Domnul Smith vorbeşte tare, cu el însuşi; Agnes, servitoarea, îi strigă ceva doamnei Filmer în bucătărie. A strigat: „Evans, Evans!" când a intrat ea cu tava. A zbughit-o Agnes, da, şi a luat-o la sănătoasa, pe scări, la vale.

Şi Rezia intră, cu florile, şi traversă camera şi aşează trandafirii într-o vază pe care începu s-o bată curând soarele, şi se porni să râdă şi să sară împrejurul odăii.

A trebuit să cumpere trandafirii, spuse Rezia, de la un om sărac de pe stradă. Erau însă deja aproape morţi, spuse ea aranjând trandafirii.

Aşadar, afară era un om; probabil Evans; iar trandafirii, despre care Rezia spunea că sunt pe jumătate morţi, i-a cules el de pe câmpiile Greciei. Comunicaţia e sănătate; comunicaţia e fericire. Comunicaţia... murmură el.

– Ce spui tu, Septimus? îl întrebă Rezia nebună de spaimă, văzându-l că vorbeşte singur.

O trimise pe Agnes să fugă după doctorul Holmes. Soţul ei, spunea, înnebunise. Abia dac-o mai recunoştea.

– Brută! Brută! strigă Septimus văzând natura umană, adică pe doctorul Holmes, intrând în cameră.

– Ei, ce se întâmplă? spuse doctorul Holmes în felul cel mai amabil din lume. Spunem prostii ca să ne speriem soţia? Nu-i nimic, are să-i dea ceva care să-l facă să doarmă. Şi dacă au bani destui, spuse doctorul Holmes privind ironic prin odaie, să facă tot ce pot şi să se ducă în Harley Street; dacă nu au încredere în el, spuse doctorul Holmes, cu o privire mai puţin binevoitoare.

Era douăsprezece fix; Big Ben bătea douăsprezece; bătăile lui erau duse de vânt peste partea de nord a Londrei; se dizolvau în cele ale altor orologii, amestecându-se într-un fel impalpabil, eteric, cu norii şi cu dârele de fum şi murind în înalt, printre pescăruşi – bătu de douăsprezece în timp ce Clarissa Dalloway îşi întindea rochia verde pe pat, iar soţii Warren Smith mergeau pe Harley Street. Aveau programare la douăsprezece. Probabil, se gândi Rezia, asta e casa lui sir William Bradshaw, cea în faţa căreia e automobilul cenuşiu. (Cercurile de plumb se topeau în aer.)

Şi aşa şi era – automobilul lui sir William Bradshaw; plat, puternic, cenuşiu, cu nişte iniţiale simplu îmbinate pe caroserie, parcă sugerând că fastul heraldic era deplasat când era vorba de omul acesta, un duh vindecător, un preot al ştiinţei; şi, pentru că automobilul era cenuşiu, ca să se asorteze cu sobra lui suavitate,

blănuri cenușii, cuverturi argintiu-cenușii erau îngrămădite înăuntru, ca să-i țină înaltei doamne de cald în timp ce aștepta. Căci adesea sir William ieșea la șaizeci de mile sau mai mult distanță de oraș, ca să-i viziteze pe bogați, pe bolnavi, cei care își puteau permite să plătească onorariul foarte mare pe care, pe foarte bună dreptate, sir William îl reclama pentru avizul său. Lady Bradshaw aștepta cu genunchii înfășurați în pături un ceas sau mai bine, sprijinită pe spate, gândindu-se uneori la pacient, alteori, în chip scuzabil, la zidul de aur care se înălța minut cu minut în timp ce aștepta; zidul de aur se înălța între ei și toate vicisitudinile și neliniștile (le suportase cu vitejie, avuseseră și ei încercările lor) până când s-a simțit închisă într-un ocean calm peste care suflă doar vânturi parfumate; respectată; admirată; invidiată, nemaiavând să-și dorească aproape nimic, îi părea doar rău că este prea grasă; mari dineuri date colegilor în fiecare marți seara; când și când – inaugurarea unui bazar; primiri la Palat; și, vai, prea puțin timp cu soțul ei, a cărui muncă sporea întruna: un băiat repurtând succese la Eton; i-ar fi plăcut să aibă și o fată; ocupații avea, oricum, din belșug; bunăstarea copiilor; supravegherea epilepticilor vindecați, și fotografia; în timpul așteptărilor ei, dacă se afla prin preajmă o biserică în construcție sau o biserică ruinată, dădea un bacșiș paracliserului, obținea cheia și făcea fotografii pe care cu greu le-ai fi putut deosebi de ale unui profesionist.

Sir William nu mai era tânăr. Muncise din greu; își dobândise situația doar prin capacitatea lui (era fiul unui prăvăliaș); își iubea meseria; făcea o excelentă figură la ceremonii și știa să vorbească – toate acestea ajunseseră să-i dea, la vremea când a fost înnobilat, o privire grea, o privire ostenită (șirul neîntrerupt al clienților, responsabilitățile și privilegiile atât de împovărătoare ale profesiunii sale); oboseala aceasta, împreună cu părul lui cărunt, sporea extraordinara distincție a înfățișării sale și îi dădea reputația (de maximă importanță pentru cineva care tratează maladii nervoase) nu numai a unei abilități fulgerătoare și a unei aproape infailibile acurateți de

diagnostic, ci şi aceea de căldură; tact; înţelegere a sufletului omenesc. Înţelese de cum intrară (se numeau Warren Smith); fu sigur că a înţeles starea omului; era un caz extrem de grav. Era un caz de completă epuizare – completă epuizare fizică şi nervoasă, cu toate simptomele într-un stadiu avansat, cum se convinsese în două-trei minute (scriind răspunsurile la întrebările sale, murmurate discret, pe o fişă roză).

De câtă vreme îl tratează doctorul Holmes?

Şase săptămâni.

A prescris puţină bromură? A spus că nu e nimic grav? O, da (practicienii aceştia de medicină generală! se gândi sir William. Trebuia să-şi cheltuiască jumătate din timp ca să îndrepte boacănele lor. Unele erau ireparabile).

– V-aţi distins în mod deosebit în război?

Pacientul repetă întrebător cuvântul „război".

Ataşează cuvintelor sensuri de natură simbolică. Un simptom important de notat pe fişă.

Războiul? întrebă pacientul. Războiul european – acest mic tărăboi de elevi, cu praf de puşcă? Dacă s-a distins? Uitase, uitase într-adevăr. În război, în cel adevărat, eşuase.

– Da, s-a distins în mod deosebit, îl asigură Rezia pe doctor, a fost avansat.

– Iar cei de la serviciu au despre dumneavoastră o părere superlativă? murmură sir William, aruncând o privire peste scrisoarea, redactată în termeni foarte generoşi, a domnului Brewer. Aşadar, nu aveţi nici un necaz, nici o grijă financiară, nimic?

Comisese o crimă înspăimântătoare şi fusese condamnat la moarte de natura umană.

– Am... Am, începu el, comis o crimă.

– N-a făcut nimic rău, îl asigură Rezia pe doctor. Dacă domnul Smith e bun să aştepte puţin, spuse sir William, trebuie să stea de vorbă cu doamna Smith, în camera alăturată. Soţul ei e foarte serios bolnav, îi spuse sir William. Ameninţă că se sinucide?

O da, spuse ea plângând. Dar nu spune asta serios, adăugă. Nu, firește. Totul e să se odihnească, spuse sir William; odihnă,

odihnă, odihnă; o lungă odihnă în pat. Există un sanatoriu încântător, la țară, unde soțul ei se va bucura de o îngrijire desăvârșită. Fără ea? întrebă. Din nefericire, da; oamenii care ne sunt cei mai dragi nu ne priesc când suntem bolnavi. Dar nu era nebun, nu-i așa? Sir William spuse că el nu vorbește niciodată de „nebunie"; numea astfel de lucruri lipsă de simț al măsurii. Bine, dar soțul ei avea antipatie pentru doctori. O să refuze să se ducă acolo. Pe scurt și cu blândețe sir William o lămuri care este situația în astfel de cazuri. Amenințase că se sinucide. Nu există alternativă. Așa era legal. Va sta în pat într-o casă frumoasă la țară. Infirmierele erau admirabile. Sir William avea să-l viziteze o dată pe săptămână. Dacă doamna Warren Smith este absolut sigură că nu mai are nimic de întrebat – nu-și zorea niciodată pacienții – se vor întoarce la soțul ei. Nu mai avea nimic de întrebat – nu pe sir William.

Astfel că se înapoiară la ființa cea mai exaltată din lume; la criminalul care își înfrunta judecătorii; victima expusă pe înălțimi; fugarul; marinarul înecat; poetul odei nemuritoare; stăpânul care trecuse din viață în moarte; la Septimus Warren Smith, care stătea în fotoliu sub luminator contemplând fotografia lui lady Bradshaw în ținută de Curte și murmura mesaje despre frumusețe.

– Am terminat mica noastră conversație, spuse sir William.

– Spune că ești foarte bolnav, spuse Rezia plângând.

– Am convenit ca ar fi bine să mergeți într-un sanatoriu, adăugă sir William.

– Unul dintre sanatoriile lui Holmes? rânji sarcastic Septimus.

Insul îi făcu o impresie neplăcută. Pentru că era în sir William, al cărui tată fusese negustor, un respect înnăscut pentru maniere și îmbrăcăminte, respect pe care orice formă de neglijență îl irita; pe lângă asta, și într-un sens mai profund, era în sir William, care nu avusese niciodată timp să citească, o invidie adânc îngropată împotriva oamenilor cultivați care veneau în cabinetul lui și lăsau să se înțeleagă că medicii, a căror profesiune solicită constant facultățile cele mai înalte, sunt oameni fără cultură.

– Unul din sanatoriile *mele*, domnule Warren Smith, spuse unde o să vă învăţăm să vă odihniţi.

Încă ceva doar.

Era sigur că atunci când domnul Warren Smith era sănătos era ultimul om de pe lume care să-şi sperie soţia. Spusese însă că are de gând să se omoare.

– Toţi avem clipele noastre de depresie, spuse sir William.

Dacă te-ai poticnit o dată, îşi repetă Septimus, natura umană te prigoneşte. Holmes şi Bradshaw te prigonesc. Cutreieră deşertul. Zboară urlând prin pustietate. Te pun pe scaunul de tortură, îţi răsucesc degetele. Natura umană e necruţătoare.

– Are uneori accese? întrebă sir William cu stiloul pe o fişă roz.

Era treaba lui, răspunse Septimus.

– Nimeni nu trăieşte doar pentru el, spuse sir William, aruncând o privire la fotografia soţiei sale în ţinută de Curte.

– Şi vă aşteaptă o carieră strălucită, spuse sir William. Scrisoarea lui Brewer era pe masă. O carieră excepţional de strălucită.

Dar dacă spune? Dacă transmite mesajul? Or să-l lase în pace atunci Holmes, Bradshaw?

– Eu... Eu... bâlbâi.

Dar ce crimă săvârşise? Nu izbutea să-şi amintească.

– Da? îl încuraja sir William. (Numai că ora era cam târzie.)

Iubire, arbori, unde era crima? – care era mesajul lui?

Nu izbutea să şi-l amintească.

– Eu... Eu... bâlbâi Septimus.

– Încercaţi să vă gândiţi cât mai puţin la dumneavoastră, spuse cu blândeţe sir William. Era limpede că nu putea fi lăsat în libertate.

Mai doreau să-l întrebe ceva? Sir William avea să aranjeze totul (îi şopti el Reziei) şi o s-o anunţe după-amiază între cinci şi şase.

– Lăsaţi totul pe seama mea, spuse el încheind.

Niciodată, niciodată, de când era, nu îndurase Rezia tortură mai mare. Ceruse ajutor şi fusese părăsită! Nu le fusese de nici un folos! Sir William Bradshaw era un om rău.

Numai întreţinerea automobilului îl costa, de bună seamă, o mulţime de bani, spuse Septimus când ieşiră în stradă.

Se strânse de braţul lui. Fuseseră părăsiţi.

Dar ce voia mai mult?

Acorda pacienţilor săi trei sferturi de oră; şi dacă în ştiinţa aceasta extenuantă care are drept obiect ceva despre care nu ştim la urma urmei, nimic – sistemul nervos, creierul uman – un medic pierde simţul măsurii, eşuează ca medic. Trebuie să fim sănătoşi; şi sănătatea înseamnă măsură; aşa că atunci când un om îţi intră în cabinet şi spune că este Hristos (o iluzie curentă) şi că are un mesaj, cum au cei mai mulţi, şi ameninţă, cum fac adesea, că se omoară, trebuie să invoci măsura; să prescrii odihnă în pat; odihnă în singurătate; tăcere şi odihnă; odihnă fără prieteni, fără cărţi, fără mesaje; şase luni de odihnă; până când omul care la sosire cântărea patruzeci şi cinci de kilograme cântăreşte la plecare şaptezeci şi şase.

Măsura, divina măsură, zeiţa lui sir William, pe care sir William o dobândise în timp ce vizita spitale, pescuia somon, îi făcea în Harley Street un fiu lui lady Bradshaw, care pescuia şi ea somon şi făcea fotografii greu de deosebit de cele ale unui profesionist. Datorită cultului măsurii, sir William nu numai că prospera el însuşi, dar făcea şi Anglia să prospere, îi interna nebunii, interzicea naşterile, penaliza deznădejdea, îi împiedica pe cei anormali să-şi propage ideile până când ajungeau şi ei să împărtăşească simţul său de măsură – al său, dacă erau bărbaţi, al lui lady Bradshaw dacă erau femei (lady Bradshaw broda, împletea, stătea patru seri din şapte acasă cu fiul ei), astfel că, pe lângă faptul că îl respectau colegii, că era temut de subalterni, prietenii şi rudele bolnavilor săi simţeau pentru el cea mai vie recunoştinţă deoarece îi obliga pe aceşti Hristoşi profetici, bărbaţi sau femei care prevesteau sfârşitul lumii sau venirea Domnului, să stea în pat şi să bea lapte, după prescripţiile lui sir

William; sir William, cu cei treizeci de ani de experienţă a cazurilor de felul acesta şi cu instinctul său infailibil: asta e nebunie, asta nu; cu simţul său de măsură.

Dar Măsura are o soră, mai puţin zâmbitoare, mai teribilă, o zeiţă care şi acum – în arşiţa şi nisipurile Indiei, în noroiul şi mlaştina Africii, în suburbiile Londrei, pe scurt, oriunde climatul sau diavolul îi ispiteşte pe oameni să se abată de la credinţa cea dreaptă, de la credinţa ei – şi acum surpă altare, dărâmă idoli şi înalţă în locul lor severul ei chip. Convertire e numele ei şi se înfruptă din voinţa celor slabi, pentru că-i place să impresioneze, să se impună, adoră să-şi vadă trăsăturile întipărite pe faţa mulţimii. La Hyde Park Corner, în picioare pe un butoi, ţine predici; se drapează în alb şi păşeşte smerit, travestită în dragoste frăţească, prin uzine şi parlamente; oferă ajutor, dar doreşte putere; îi azvârle brutal din calea ei pe cei de altă părere, pe nemulţumiţi; îi oblăduieşte pe cei care, cu privirile ridicate spre ea, îşi iau lumina, cu supunere, din ochii ei. Şi această doamnă (Rezia Warren Smith ghicise) sălăşluia în inima lui sir William, deşi ascunsă, cum e de cele mai multe ori, sub un travesti plauzibil; sub vreun nume onorabil: iubire, datorie, jertfire de sine. Cum mai muncea – cum se căznea să adune fonduri, să propage reforme, să iniţieze instituţii! Dar convertirea, zeiţă exigentă, preferă cărămizii sângele şi se înfruptă cu extrem rafinament din voinţa umană. Bunăoară, lady Bradshaw. Acum cincisprezece ani voinţa ei cedase. Nimic palpabil; nici o scenă, nici o zarvă; doar lenta scufundare, parcă a unei bărci care ia apă, a voinţei sale într-a lui. Suav era zâmbetul ei, rapidă i-a fost supunerea; dineurile din Harley Street, cu opt-nouă feluri de mâncare, cu zece-cincisprezece convivi din elita profesiunii, erau calme şi distinse. Numai că, pe măsură ce seara trecea, o imperceptibilă plictiseală sau poate jenă, o zvâcnire nervoasă, un gest stângaci, o poticnire, o confuzie indicau ceea ce era foarte dureros de crezut – că biata lady mintea. Cândva, demult, pescuise somon în voia ei: acum, grăbită să hrănească aviditatea de dominaţie, de putere care sclipea atât de onctuos în ochii soţului ei, ea se

strângea, se chircea, se estompa, se reteza, se trăgea înapoi, se furişa; astfel că, fără a şti exact ce anume făcea seara dezagreabilă şi provoca presiunea aceasta în creştetul capului (ceea ce ar fi putut foarte bine să fie din vina conversaţiei profesionale, sau a oboselii unui mare medic a cărui viaţă, spunea lady Bradshaw, „nu e a lui, ci a pacienţilor săi"), seara era, hotărât, dezagreabilă: astfel că musafirii, când bătea ora zece, abia ieşiţi în Harley Street, respirau cu încântare; uşurare care însă era refuzată pacienţilor săi.

În cabinetul cenuşiu, cu tablouri pe pereţi şi cu mobile de preţ, sub luminatorul de sticlă mată, pacienţii aflau întinderea abaterilor lor; ghemuiţi în fotolii, îl priveau executând, spre binele lor, un exerciţiu ciudat; îşi repezea mâinile în lături, apoi le aducea brusc pe şolduri, pentru a dovedi (dacă pacientul era îndărătnic) că sir William era stăpân pe acţiunile lui, pe când pacientul, nu. În acest punct, unii mai slabi de înger se frângeau; izbucneau în plâns, se dădeau bătuţi; alţii, inspiraţi de Dumnezeu ştie ce nebunie fără frâu, îi spuneau lui sir William de la obraz că e un farsor blestemat; puneau la îndoială, împingând impietatea şi mai departe, viaţa însăşi. La ce bun să trăieşti? întrebau ei. Sir William răspundea că viaţa e un lucru bun. Bineînţeles, lady Bradshaw, cu penele ei de struţ, atârna deasupra căminului, cât despre venitul lui, acesta se ridica la douăsprezece mii pe an. Dar cu noi, protestau ei, viaţa n-a fost atât de mărinimoasă. Iar el admitea că e aşa. Le lipsea simţul măsurii. Şi poate, la urma urmei, nu există Dumnezeu. El dădea din umeri. Pe scurt, să trăim sau să nu trăim nu e o treabă care ne priveşte pe fiecare? Nu, aici greşeau. Sir William avea în Surrey un prieten la care se învăţa, ceea ce sir William admitea cu francheţe că e o artă dificilă, simţul măsurii. Pe lângă asta, mai erau iubirea de soţie; onoarea; curajul; o carieră strălucită. Dacă nici acestea nu dădeau rezultate, sir William invoca în ajutorul său asigurarea ordinii şi binele societăţii care, cum remarca el pe un ton foarte liniştit, vor avea grijă, în Surrey, ca aceste impulsuri antisociale, generate mai ales de lipsa unui sânge

sănătos, să fie ţinute sub control. Şi în clipa aceea se strecura din ascunzătoarea ei şi se urca pe tron zeiţa aceea a cărei desfătare este să calce în picioare răzvrătirea, să pecetluiască, de neşters, chipul ei pe sanctuarele altora. Goi, fără apărare, cei istoviţi, cei fără prieteni primeau pecetea voinţei lui sir William. Se năpustea, devora, îi închidea. Tocmai amestecul acesta de hotărâre şi de omenie făcea ca sir William să fie în aşa măsură iubit de rudele victimelor sale.

Dar Rezia Warren Smith îşi spunea plângând, în timp ce străbătea Harley Street, că nu poate să-l sufere pe omul acesta.

Fărâmiţând şi tăind felii, împărţind şi subîmpărţind, ceasurile de pe Harley Street ronţăiau din ziua de iunie, dădeau sfaturi de supunere, exaltau autoritatea şi lăudau în cor supremele avantaje ale simţului măsurii, până în clipa când movila timpului căzu atât de mult, încât un ceas comercial, atârnat deasupra unui magazin din Oxford Street, anunţă, vesel, fratern, ca şi când pentru domnii Rigby şi Lowndes ar fi fost o plăcere să dea gratis această informaţie, că era ora unu şi jumătate.

Dacă ridicai ochii, observai că fiecare literă a numelui lor reprezenta o oră; fără să-ţi dai seama, le erai recunoscător lui Rigby şi Lowndes că îţi oferă o oră garantată de Greenwich; şi această recunoştinţă (rumega Hugh Whitbread învârtindu-se prin faţa vitrinei) lua mai târziu în chip firesc forma unei achiziţii de ciorapi sau de pantofi de la Rigby şi Lowndes. Aşa rumega el. Era obiceiul lui. Nu cobora adânc. Atingea suprafeţe; limbile moarte, cele vii, viaţa la Constantinopol, Paris, Roma; călărie, vânătoare, tenis, trecuse prin fiecare cândva. Gurile rele spuneau că acuma face de gardă la Buckingham Palace, în ciorapi de mătase şi pantaloni până la genunchi. Nimeni nu ştia ce anume păzeşte, dar făcea de gardă într-un fel extrem de eficient. Plutise pe crema societăţii engleze cincizeci şi cinci de ani. Cunoscuse prim-miniştri. Profunzimea afecţiunilor sale era notorie. Şi, dacă era adevărat că nu luase parte la nici unul dintre marile evenimente ale vremii, nici nu deţinuse funcţii importante, i se datorau una sau două modeste reforme: una era o ameliorare a adăposturilor

publice; cealaltă, protecţia bufniţelor în Norfolk; fetele în casă aveau motive să-i fie recunoscătoare; iar numele lui în josul scrisorilor către *Times*, prin care cerea o strângere de fonduri, făcea apel la public să apere, să cruţe, să cureţe gunoiul, să micşoreze fumul şi să suprime imoralitatea din parcuri, impunea respect.

Şi chiar era magnific, oprit pentru o clipă (în timp ce sunetul jumătăţii de oră se stingea) să privească cu ochi critic, de cunoscător, ciorapii şi pantofii; impecabil, grav, ca şi când ar fi privit lumea de la o anumită înălţime, şi îmbrăcat pe măsură; dar era conştient de obligaţiile pe care le impun statura, bogăţia, sănătatea, şi respecta cu stricteţe, chiar atunci când nu era absolut necesar, mici acte de curtenie, ceremonii demodate care dădeau manierelor sale o anume calitate, ceva demn de imitat, ceva care ţi-l amintea: n-ar fi luat, bunăoară, niciodată masa la lady Bruton, pe care o cunoştea de douăzeci de ani, fără să-i aducă, oferindu-i-l cu mâna întinsă, un buchet de garoafe şi fără s-o întrebe pe Miss Brush, secretara lui lady Bruton, despre fratele ei din Africa de Sud, lucru care, cine ştie de ce, o emoţiona atât de mult pe Miss Brush, deşi lipsită cum era de cel mai mic atribut al farmecului feminin, încât răspundea: „Vă mulţumesc, o duce bine în Africa de Sud", când el de fapt, de şase ani, o ducea foarte rău în Portsmouth.

În schimb, lady Bruton îl prefera pe Richard Dalloway, care sosi în aceeaşi clipă. S-au întâlnit la uşă.

Lady Bruton îl prefera firește pe Richard Dalloway. Era făcut dintr-un material mult mai fin. Totuşi n-o să-i lase să-l denigreze pe bietul, dragul ei Hugh. N-ar fi putut să-i uite niciodată bunătatea – fusese, cu adevărat, deosebit de bun – nu mai ştia bine în ce împrejurare anume. Dar fusese – deosebit de bun. Şi de altfel diferenţa dintre un bărbat şi altul nu e mare lucru. Nu înţelesese niciodată ce rost are să-i tai pe oameni bucăţi, cum făcea Clarissa Dalloway – să-i tai bucăţi şi apoi să-i lipeşti din nou la un loc; în orice caz, nu atunci când ai şaizeci şi doi de ani. Luă garoafele lui Hugh zâmbind în felul ei colţuros şi sever. Le

spuse că în afară de ei nu mai vine nimeni. Invitaţia ei era un pretext ca s-o ajute să iasă dintr-o dificultate...

– Dar întâi să mâncăm, spuse ea.

Aşa că prin uşile batante începu o forfotă mută şi fermecătoare de fete cu şorţuri şi bonete albe, nu slujitoare ale necesităţii, ci iniţiate în misterul sau în marele iluzionism practicat de doamnele din Mayfair de la unu şi jumătate la două, când la un semn al mâinii, traficul se opreşte şi în locul lui se înfiripă amăgirea aceasta adâncă, întâi în privinţa mâncării – parcă n-ar costa nimic; şi apoi masa care se aşterne singură, spontan, cu argint şi cristal, mici împletituri de rafie, cupe cu fructe roşii; brume străvezii de smântână cafenie voalează calcanul; în tăvi înoată bucăţi de pui; focul arde, colorat, festiv; şi odată cu vinul şi cafeaua (care nu costă nimic) se iscă dinaintea ochilor visători năluciri voioase; ochi blând gânditori; ochi cărora viaţa le apare muzicală, tainică; ochi care se însufleţesc acum, să privească cu bucurie frumuseţea garoafelor roşii pe care lady Bruton (ale cărei mişcări erau întotdeauna colţuroase) le aşezase lângă farfuria ei; de aceea Hugh Whitbread, simţindu-se împăcat cu lumea întreagă şi totodată cu desăvârşire sigur de el, spuse, aşezându-şi furculiţa:

– Ce încântător ar arăta pe dantela rochiei dumneavoastră!

Miss Brush fu violent şocată de această familiaritate, îl califică în mintea ei drept un tip prost crescut. Miss Brush o făcu pe lady Bruton să râdă.

Lady Bruton luă garoafele, ţinându-le cam ţeapăn, cu un gest aproape identic cu cel al generalului care ţine în mână un sul de pergament în tabloul din spatele ei; rămase neclintită, dusă. Ce era ea, strănepoata generalului? Stră-strănepoata lui? se întrebă Richard Dalloway. Sir Roderick, sir Miles, sir Talbot – asta era. Era remarcabil cât de bine se păstra în familia aceasta asemănarea la femei. Ar fi putut fi ea însăşi un general de dragoni. Iar Richard ar fi servit bucuros sub ordinele ei; avea pentru ea cel mai mare respect; se complăcea cu duioşie în gânduri despre aceste bătrâne doamne de neam mare, cu genealogii şi,

în felul său cordial, i-ar fi făcut plăcere să aducă vreo câțiva tineri exaltați dintre cunoștințele lui să ia prânzul cu ea; de parcă o femeie de felul ei putea fi educată de niște simpatici entuziaști băutori de ceai! Îi cunoștea ținutul de baștină. Îi cunoștea familia. Aveau o viță, încă roditoare, sub care se așezaseră Lovelace sau poate Herrick – ea nu citea niciodată nici măcar un cuvânt dintr-o poezie, dar așa umbla povestea. Mai bine să aștepte, ca să le pună întrebarea care o frământa (să adreseze sau nu un apel publicului și dacă da, în ce termeni etc.), să aștepte până își vor fi băut cafeaua, se gândi lady Bruton; și își așeză garoafele lângă farfurie.

– Ce face Clarissa? întrebă ea pe neașteptate.

Clarissa susținuse întotdeauna că lady Bruton nu o simpatizează. La drept vorbind, lady Bruton avea reputația că o interesează mai mult politica decât oamenii; că vorbește ca un bărbat; că fusese amestecată prin anii optzeci într-o intrigă notorie care începea acum să fie menționată în memorii. Ce era sigur era că în salonul ei se găsea un alcov, și în acest alcov o masă, și pe masa aceasta o fotografie, a generalului sir Talbot Moore, acum decedat, care scrisese pe masa aceea (într-o seară din anii optzeci), în prezența lui lady Bruton, cu știința, poate chiar la sfatul ei, o telegramă prin care li se ordona trupelor britanice să înainteze, într-un prilej istoric. (Ea păstrase tocul și spunea povestea.) Iată de ce, atunci când întreba în felul ei brusc: „Ce face Clarissa?" soților le venea greu să-și convingă soțiile, și de fapt, oricât de devotați, se îndoiau în sinea lor ei înșiși, că lady Bruton poartă interes unor femei care încurcau adesea calea bărbaților lor, îi împiedicau să accepte posturi în străinătate și trebuiau duse la mare tocmai în toiul sesiunii parlamentare, pentru a se întrema după gripă. Și cu toate acestea întrebarea ei: „Ce face Clarissa?" era pentru femei un semn infailibil de simpatie din partea unei prietene aproape complet tăcute, ale cărei vorbe (șase-șapte propoziții într-o viață întreagă) însemnau recunoașterea unei anume camaraderii feminine care, pe dedesubtul prânzurilor masculine, o unea pe lady Bruton cu

doamna Dalloway, într-o ciudata alianţă, ele, care se întâlneau rar şi când se întâlneau păreau că-şi sunt indiferente sau ostile.

– M-am întâlnit cu Clarissa de dimineaţă în parc, spuse Hugh Whitbread, scurmând în adâncul farfuriei, încântat să-şi acorde acest omagiu, dat fiind că ajungea să păşească în Londra ca să întâlnească imediat pe toată lumea; dar lacom, unul dintre cei mai lacomi oameni pe care-i cunoscuse în viaţa ei, se gândi Milly Brush, care îi observa pe bărbaţi cu o inflexibilă nepărtinire şi care era în stare de un devotament fără capăt, în special faţă de propriul ei sex, pentru că era noduroasă, ştearsă, colţuroasă şi complet lipsită de farmec feminin.

– Ştiţi cine e în oraş? întrebă lady Bruton amintindu-şi brusc. Vechiul nostru prieten, Peter Walsh.

Zâmbiră cu toţii. Peter Walsh! Şi domnul Dalloway se bucură cu adevărat, se gândi Milly Brush; iar domnul Whitbread se gândeşte numai la pui.

Peter Walsh! Toţi trei, lady Bruton, Hugh Whitbread şi Richard Dalloway, îşi amintiră acelaşi lucru – cu câtă patimă fusese Peter îndrăgostit; cum fusese respins; plecase în India; devenise plantator; îşi stricase viaţa; şi Richard Dalloway ţinea foarte mult la dragul, la vechiul lui amic. Milly Brush observă asta; observă o adâncime în negrul ochilor săi; îl văzu ezitând; chibzuind; ceea ce o interesa, cum de altfel domnul Dalloway o interesa întotdeauna: ce-o fi gândind, se întreba ea, despre Peter Walsh?

Că Peter Walsh fusese îndrăgostit de Clarissa; că imediat după prânz avea să se întoarcă acasă s-o vadă pe Clarissa; că are să-i spună că o iubeşte, exact aşa. Da, are să-i spună.

Milly Brush era odată cât pe-aci să se îndrăgostească de aceste tăceri; şi domnul Dalloway era, în orice împrejurare, un om atât de demn de încredere; şi, pe deasupra, un gentleman. Acuma ea avea patruzeci de ani, iar lady Bruton nu avea decât să-şi încline uşor capul ori să şi-l întoarcă puţin mai brusc şi Milly Brush primea semnul oricât de adânc ar fi fost cufundată în aceste meditaţii ale unui spirit detaşat, ale unui suflet necorupt, pe care viaţa nu putea să-l amăgească, pentru că viaţa nu-i

dăruise nici podoaba cea mai lipsită de preţ; nu tu buclă, zâmbet, buză, obraz, nas – absolut nimic; lady Bruton nu avea decât de înclinat uşor capul şi Perkins primea instrucţiuni să se zorească cu cafelele.

– Da; Peter Walsh s-a întors, spuse lady Bruton. Lucrul era vag măgulitor pentru ei toţi. Se întorsese, strivit, înfrânt, la ţărmurile lor adăpostite. Să-l ajute însă, reflectau ei, e cu neputinţă; caracterul lui avea un cusur. Hugh Whitbread spuse că, firește, puteai să menţionezi numele lui Peter Walsh domnului Cutare sau Cutare. Se încrunta în chip lugubru, cu aerul unui om cu greutate, la gândul scrisorilor pe care le va scrie şefilor serviciilor guvernamentale cu privire la „vechiul meu prieten, Peter Walsh" şi aşa mai departe. Dar din toate astea n-avea să iasă nimic – sau nimic durabil, din pricina caracterului său.

– Încurcat cu vreo femeie, spuse lady Bruton. Ghiciseră cu toţii că *asta* se afla la temeiul lucrurilor.

– De altfel, spuse Jady Bruton, grăbită să abandoneze subiectul, o să auzim toată povestea chiar de la Peter.

(Şi cafeaua tot nu mai venea.)

– Adresa lui? murmură Hugh Whitbread; şi imediat se produse o cută în curentul serviciului care curgea pe lângă lady Bruton zi după zi, colectând, interceptând, învăluind-o într-o ţesătură fină care amortiza şocurile, atenua întreruperile şi învăluia casa din Brook Street într-o plasă fină în care lucrurile aveau un loc şi de unde erau luate fiecare la timpul său, cu precizie şi rapiditate, de cărunta Perkins, care era la lady Bruton de treizeci de ani şi care acum scrise adresa şi i-o înmână domnului Whitbread; acesta îşi scoase portofelul, îşi înălţă sprâncenele şi, strecurând adresa printre documente de cea mai mare importanţă, spuse că are s-o convingă pe Evelyn să-l invite la prânz.

(Aşteptau, pentru a aduce cafeaua, ca domnul Whitbread să isprăvească.)

Hugh e foarte încet, se gândi lady Bruton. Se îngraşă, observă ea, Richard se menţinea mereu în cea mai bună formă.

Începea să-şi piardă răbdarea; întreaga ei fiinţă se orienta ferm, de neabătut, măturând imperios la o parte toate aceste fleacuri inutile (Peter Walsh şi interesele lui), către subiectul care îi absorbea atenţia, şi nu numai atenţia, ci şi fibra aceea care era axa sufletului ei, acea parte esenţială din ea fără de care Millicent Bruton n-ar fi fost Millicent Bruton; acel proiect al ei de a face ca tineri de ambele sexe, născuţi din părinţi respectabili, să emigreze şi să se instaleze în Canada unde aveau bune perspective de prosperitate. Exagera, îşi pierduse poate simţul măsurii. Pentru ceilalţi emigraţia nu era remediul evident, ideea sublimă. Nu era pentru ei (nici pentru Hugh, nici pentru Richard, nici măcar pentru devotata domnişoară Brush) supapa egoismului înăbuşit pe care o femeie puternică şi marţială, bine hrănită, cu o bună ascendenţă, cu impulsuri directe, cu sentimente limpezi şi cu putere introspectivă redusă (deschisă şi simplă – de ce nu poate fi toată lumea deschisă şi simplă? întrebă ea) îl simte crescând în ea după ce i-a trecut tinereţea şi pe care trebuie să-l proiecteze asupra unui obiect – poate emigraţia, poate emanciparea; dar, oricare ar fi acest obiect în jurul căruia secreta zilnic esenţa sufletului ei, el devine, în mod inevitabil, prismatic, lucios, pe jumătate oglindă, pe jumătate piatră preţioasă; când ascuns cu grijă, de teamă să nu râdă lumea; când etalat cu mândrie. Pe scurt, emigraţia devenise în bună măsură lady Bruton.

Dar trebuia să scrie. Şi o scrisoare către *Times*, obişnuia ea să-i spună domnişoarei Brush, o costa mai mult efort decât să organizeze o expediţie în Africa de Sud (ceea ce în timpul războiului şi făcuse). După o dimineaţă de luptă, scrisori începute, rupte, începute din nou, simţea de fiecare dată slăbiciunea naturii ei de femeie cum n-o simţea cu nici un alt prilej şi îşi îndrepta ca recunoştinţă gândul către Hugh Whitbread, care avea – de asta nu se îndoia nimeni – arta de a scrie scrisori către *Times*.

O fiinţă cu o constituţie atât de deosebită de a ei, cu un atât de rafinat simţ al limbii; în stare să formuleze lucrurile aşa cum le plăcea editorilor să fie formulate; avea o pasiune pe care n-o puteai numi, pur şi simplu, lăcomie. Adesea lady Bruton se

abţinea să-i judece pe bărbaţi din consideraţie pentru acordul misterios pe care ei, dar nu şi femeile, îl aveau cu legile universului; ştiau cum să spună lucrurile; cunoşteau tradiţiile; aşa că, dacă Richard o sfătuia şi dacă Hugh îi scria ce avea de spus, era aproape sigură că nu greşeşte. Îl lăsă deci pe Hugh să-şi mănânce sufleul; îl întrebă despre Evelyn; aşteptă până îşi aprinseră ţigările, apoi spuse:

– Milly, vrei să aduci hârtiile?

Şi domnişoara Brush ieşi din cameră, se întoarse; aşeză hârtiile pe masă; iar Hugh îşi scoase stiloul; stiloul lui de argint, care avea în urma lui douăzeci de ani de serviciu, spuse el, deşurubându-i capacul. Era încă în perfectă stare: îl arătase producătorilor; nu exista nici un motiv, spuneau ei, pentru care să se fi uzat vreodată; ceea ce era, într-un fel, spre lauda lui Hugh şi spre lauda sentimentelor pe care le exprima tocul său (aceasta e impresia pe care o avu Richard Dalloway) când Hugh începu să scrie cu grijă majusculele, cele de la începutul alineatului, înflorite cu cercuri, şi astfel dădu, în chip miraculos, încâlcelilor lui lady Bruton un sens, o gramatică pe care lady Bruton, asistând la miraculoasa transformare, simţea că editorul de la *Times* va fi obligat să le respecte. Hugh era încet. Hugh era stăruitor. Richard spuse că trebuie încercat. Hugh propuse modificări din respect pentru sentimentele cititorilor, ceea ce, spuse el cam acru văzând că Richard râde, „trebuie luat în consideraţie", şi citi cu glas tare: „cum, prin urmare, opinia noastră este că timpurile sunt coapte... tineretul excedentar al populaţiei noastre mereu în creştere... ceea ce datorăm morţilor...", toate, lucruri pe care Richard le socotea umplutură şi baliverne, dar, firește, inofensive, iar Hugh continua să evoce în ordine alfabetică sentimente de cea mai înaltă noblețe, scuturând cenuşa de ţigară de pe jiletcă şi rezumând din loc în loc ce spusese până atunci până când, în sfârşit, dădu citire proiectului unei scrisori despre care lady Bruton era sigură că e o capodoperă. Oare chiar gândul ei suna aşa?

Hugh nu putea să garanteze că editorul o va publica; avea să se întâlnească însă cu cineva la dejunul oficial.

La care lady Bruton, care făcea rar un gest graţios, strânse grămadă la piept toate garoafele lui Hugh, apoi îşi repezi mâinile înainte şi îl numi „primul meu ministru". Nu ştia ce s-ar fi făcut fără ei amândoi. Se ridicară. Şi Richard Dalloway se duse ca de obicei să privească un moment portretul generalului, pentru că avea de gând, îndată ce va avea o clipă de răgaz, să scrie o istorie a familiei lui lady Bruton.

Iar Millicent Bruton era foarte mândră de familia ei. Dar puteau să mai aştepte, puteau să mai aştepte spuse ea, privind tabloul; înţelegând prin asta că cei din familia ei, militari, oameni de stat, amirali, fuseseră oameni de acţiune, care îşi făcuseră datoria; iar cea dintâi datorie a lui Richard era către ţara lui; dar generalul are o înfăţişare frumoasă, spuse ea; şi toate documentele îl aşteptau pe Richard la Aldmixton, gata pentru când va sosi vremea; adică, înţelegea ea, guvernarea laburistă. „A, ştirile din India!" strigă ea.

Şi apoi, în timp ce stăteau în hol şi îşi luau mănuşile galbene din cupa de pe masa de malahit, iar Hugh îi oferea domnişoarei Brush, cu o politeţe absolut deplasată, cine ştie ce bilet refuzat sau altă amabilitate de care ei îi era silă din adâncul inimii şi se făcu roşie ca sfecla, Richard, cu pălăria în mână, se întoarse către lady Bruton şi spuse:

– Diseară vă vedem la serata noastră? la care lady Bruton îşi reluă aerul de măreţie pe care redactarea scrisorii îl spulberase. Poate va veni sau poate nu va veni, Clarissa avea o energie admirabilă. Seratele o îngrozeau pe lady Bruton. Şi apoi, începea să îmbătrânească. Asta le aducea ea la cunoştinţă, stând în prag; frumoasă; foarte dreaptă; în timp ce câinele pechinez se întindea în spatele ei, iar domnişoara Brush dispărea în fundal cu braţele încărcate de hârtii.

Şi lady Bruton urcă cu paşi grei, maiestuoşi, în camera ei şi se lungi, cu un braţ întins, pe sofa. Suspină, sforăi, nu pentru că ar fi adormit, ci doar pentru că era somnoroasă şi greoaie, ca un

câmp de trifoi în soarele acestei zile fierbinți de iunie, cu forfotă de albine și cu fluturi galbeni. Se întorcea mereu la timpurile acelea din Devonshire, unde sărise pâraiele pe Patty, poneiul ei, cu Mortimer și cu Tom, frații ei. Și apoi câinii; șobolanii; tatăl și mama ei pe peluză, sub copaci, luându-și ceaiul afară, și straturile de dalii, nalba, iarba de pampas; iar ei, ticăloșii cei mici, mereu gata să facă vreo boroboață! se furișau acasă prin hățișuri, să nu-i vadă nimeni, mânjiți cum erau după cine știe ce poznă. Și bătrâna dădacă, cât putea s-o certe pentru rochiile ei!

Dumnezeule, își amintea ea – era miercuri pe Brook Street. Băieții ăștia buni și de treabă, Richard Dalloway, Hugh Whitbread plecaseră pe o zi fierbinte ca asta pe străzile al căror vuiet ajungea până la ea, cum stătea întinsă pe sofa. Avea putere, situație, venit. Trăise în fruntea vremii ei. Avusese prieteni buni; îi cunoscuse pe oamenii cei mai capabili din zilele ei. Murmurul Londrei urca până la ea și mâna ei, sprijinită pe spătarul sofalei, se încleștă pe un baston imaginar, asemenea celui pe care îl ținuseră, de bună seamă, strămoșii ei; ținându-l, i se părea, somnoroasă și greoaie cum era, că poruncește unor batalioane în marș spre Canada și acelor băieți buni care merg prin Londra, acestui teritoriu al lor, și acelui petic de covor, Mayfair.

Iar ei se îndepărtau tot mai mult de ea, legați cu un fir subțire (de vreme ce luaseră masa cu ea) care avea să se tot întindă, să se tot subțieze în timp ce ei mergeau prin Londra; prietenii noștri parcă ne-ar fi legați de trup, după ce au prânzit cu noi, cu un fir subțire care (în timp ce ea moțăia pe sofa) se încețoșa în dangătul clopotelor care băteau ora sau chemau la slujbă, așa cum un fir stingher de păianjen e atins de stropii de ploaie și se lasă în jos sub povara lor. Și așa adormi.

Iar Richard Dalloway și Hugh Whitbread ezitară la colțul spre Conduit Street exact în clipa când Millicent Bruton, întinsă pe sofa, lăsă firul să se rupă; începu să sforăie. Vânturi potrivnice se înfruntau la colțul străzii. Se opriră să se uite într-o vitrină; nu doreau nici să cumpere, nici să stea de vorbă, doar să se despartă, numai că, din cauza vânturilor potrivnice care se înfruntau la

colțul străzii, din cauza unei poticneli a curenților care străbat trupul, două forțe ciocnindu-se într-un vârtej, dimineața și după-amiaza, se opriră. Un afiș de ziar se înălță în aer, elegant, la început ca un zmeu, apoi se opri, se repezi, fâlfâi; voalul unei doamne porni să plutească. Storuri galbene vibrau. Viteza traficului dimineții începu să scadă și câteva căruțe răzlețe huruiau în voie pe străzile aproape pustii. În Norfolk, la care Richard Dalloway era pe jumătate dus cu gândul, un vânt lin și cald întorcea petalele; înfiora apele; încrețea pajiștile înflorite. Cosașii, care se așezaseră după gardurile vii ca să alunge, dormind, osteneala dimineții, desfăceau perdelele de fire verzi; dădeau la o parte globuri tremurătoare de păpădie, ca să vadă cerul; albastrul, neclintitul, învăpăiatul cer de vară.

Conștient că privea o cană de argint cu două toarte din epoca lui Iacob I și că Hugh Whitbread admira condescendent, cu aere de cunoscător, un colier spaniol al cărui preț se gândea să-l afle pentru eventualitatea că i-ar plăcea Evelynei – Richard era totuși toropit; nu era în stare să gândească sau să se miște. Viața azvârlise la mal epava aceasta; vitrine pline de pietre colorate, și rămâneai acolo amorțit de letargia bătrâneții, țeapăn de rigiditatea bătrâneții, privind. Lui Evelyn Whitbread o să-i facă, probabil, plăcere să cumpere colierul acesta spaniol – probabil ca da. Nu-și putu opri un căscat. Hugh intră în magazin.

– Ai dreptate! spuse Richard, urmându-l.

Dumnezeu îi era martor că nu avea poftă să cumpere coliere cu Hugh. Dar în trup sunt curenți. Dimineața se întâlnește cu după-amiaza. Purtat ca o șalupă precară peste valuri adânci, adânci, stră-străbunicul lui lady Bruton, cu memoriile lui și campaniile lui din America de Nord cu tot, fu înghițit și se duse la fund. Și Millicent Bruton, de asemenea. Se scufundă. Lui Richard puțin îi păsa ce se va alege de emigrație; de scrisoarea aceea, dacă editorul o s-o publice sau nu. Colierul atârna întins între admirabilele degete ale lui Hugh. Să-l dea unei fete, dacă simte nevoia să cumpere bijuterii – oricărei fete, oricărei fete de pe stradă. Căci lipsa de rost a acestei vieți îl frapa cu putere pe

Richard – să cumperi coliere pentru Evelyn. Dacă ar fi avut un băiat, i-ar fi spus: Muncește, muncește. Dar o avea pe Elizabeth a lui; o adora pe Elizabeth a lui.

– Aș dori să-l văd pe domnul Dubonnet, spuse Hugh în felul său nonșalant de om de lume. Reieșea că acest Dubonnet avea măsura gâtului doamnei Whitbread sau, și mai ciudat, îi cunoștea gusturile în materie de bijuterii spaniole și cuantumul posesiunilor ei în această direcție (lucru pe care Hugh nu și-l amintea). Toate acestea îi părură lui Richard Dalloway teribil de bizare. El nu-i făcea daruri Clarissei niciodată, în afară de o brățară acum doi-trei ani, un dar neizbutit. Ea n-o purta niciodată, îl durea să-și aducă aminte că n-o purta niciodată. Și așa cum firul stingher de păianjen, după ce a plutit șovăielnic de ici-colo se agață de vârful unei frunze, tot așa spiritul lui Richard, revenindu-și din letargie, se îndreaptă către soția lui, Clarissa, pe care Peter Walsh o iubise atât de pătimaș; și Richard avu o bruscă viziune a ei la dejunul de atunci; el și Clarissa; viața lor alături; și trase tava cu bijuterii vechi spre el și, luând întâi broșa aceasta, apoi inelul acela, întrebă: „Cât costă?", dar nu era sigur de gustul său. Dorea să deschidă ușa salonului și să intre întinzând ceva; un dar pentru Clarissa. Dar ce? Hugh era însă din nou el însuși. Era nespus de plin de emfază. Evident, după ce fusese clientul acestui magazin timp de treizeci și cinci de ani, nu avea de gând să se lase tras pe sfoară de un băiețandru care nu-și cunoaște meseria. Într-adevăr, după cât se părea, Dubonnet ieșise și Hugh nu voia să cumpere nimic până când domnul Dubonnet nu se hotăra să se întoarcă; la care tânărul se înroși și execută corect mica lui înclinare. Totul era perfect corect. Și totuși Richard n-ar fi putut rosti vorbele acelea pentru nimic în lume! Nu putea înțelege de ce oamenii aceștia suportau o atât de detestabilă insolență. Hugh devenea un imbecil intolerabil. Richard Dalloway nu-i putea suporta prezența mai mult de un ceas. Și, scoțându-și scurt melonul în chip de salut, Richard făcu colțul spre Conduit Street, grăbit, da, foarte grăbit să străbată

firul de păianjen al legăturii dintre el şi Clarissa; se va duce direct acasă, la ea, în Westminster.

Dorea însă să intre aducând ceva. Flori? Da, flori, de vreme ce nu avea încredere în gustul său la bijuterii, oricât de multe flori, trandafiri, orhidee, pentru a celebra ceea ce, dacă te gândeai bine, era un eveniment; ceea ce simţise în legătură cu ea când au vorbit despre Peter Walsh la dejun; şi ei nu vorbeau niciodată despre asta; de ani de zile nu vorbiseră despre asta; ceea ce, se gândi el, apucându-şi trandafirii albi şi roşii (un buchet enorm în hârtie satinată) este cea mai mare greşeală din lume. Vine o vreme când lucrul acesta poate fi spus; suntem însă prea timizi pentru a-l spune, se gândi el, băgând în buzunare mărunţişul şi se îndreptă, strângând marele lui buchet, spre Westminster pentru a spune răspicat exact aşa (orice va crede ea despre el), întinzându-i florile: „Te iubesc". De ce nu? Era cu adevărat un miracol dacă te gândeai la război şi la miile de amărâţi care, cu viaţa înaintea lor, fuseseră îngropaţi grămadă şi erau acum aproape uitaţi; era un miracol. Iar pe el iată-l străbătând Londra pentru a-i spune Clarissei răspicat că o iubeşte. Ceea ce nu spunem niciodată, se gândi el. În parte, din lene; în parte, din sfială. Şi Clarissa – era greu să te gândeşti la ea; doar dintr-un impuls subit, precum cel de la dejun, când izbutise s-o vadă foarte deslušit; viaţa lor întreagă. Se opri, ca să traverseze; şi îşi repetă – era o natură simplă şi necoruptă, pentru că făcuse excursii, vânase; era stăruitor şi încăpăţânat, îi sprijinise pe cei umiliţi şi acţionase în Camera Comunelor după conştiinţa lui: rămăsese simplu şi în acelaşi timp devenise cam tăcut, cam rigid – îşi repetă că era un miracol că se însurase cu Clarissa; un miracol – viaţa lui fusese un miracol, se gândi el; şovăia să traverseze. Dar i se răscolea sângele să vadă mici făpturi de cinci sau şase ani traversând Piccadilly singure. Poliţia ar fi trebuit să oprească circulaţia imediat. Nu avea nici o iluzie în privinţa poliţiei londoneze. Şi chiar strângea mărturii asupra proastei sale funcţionări; şi zarzavagiii ambulanţi, cărora nu li se permitea să-şi oprească în stradă căruţa; şi prostituatele, Dumnezeule mare, nu

a lor era vina, nici a tinerilor, ci a detestabilului nostru sistem social etc.; chibzuia la toate acestea, era evident, chibzuia la toate acestea, cărunt, încăpățânat, elegant, curat, în timp ce traversa parcul să-i spună soției lui că o iubește.

Da, o să-i spună asta răspicat, când o să intre în cameră. Pentru că e de o mie de ori păcat să nu spunem niciodată ce simțim, se gândi el, traversând Green Park și observând cu plăcere cum familii întregi, familii sărmane, stăteau tolănite la umbra copacilor; copii zvârlind din picioare; sugând lapte; pungi de hârtie aruncate peste tot, care puteau fi ușor culese (dacă lumea se plângea) de unul dintre acești gentlemeni grași în uniformă; pentru că el era de părere că fiecare parc și fiecare scuar trebuia, în timpul lunilor de vară, să fie deshise pentru copii (iarba parcului se aprindea și se stingea, iluminându-le pe mamele sărace din Westminster și pe pruncii care se târau pe lângă ele, ca și cum o lampă galbenă s-ar fi clătinat deasupra lor). Ce putea fi făcut însă pentru femeile vagabonde de soiul acestei sărmane creaturi care ședea lungită, sprijinindu-se într-un cot (ca și când s-ar fi trântit la pământ, liberă de orice legătură omenească, să observe cu atenție, să reflecteze cu îndrăzneală, să cântărească motivele și țelurile, necuviincioasă, cu gura slobodă, caraghioasă), nu-și dădea seama. Purtându-și florile ca pe o armă, Richard Dalloway ajunse în dreptul ei; trecu de ea, absorbit; totuși a fost timp de ajuns să scapere între ei o scânteie – ea râse văzându-l, el zâmbi fără supărare, reflectând la problema femeilor vagabonde; nici gând să schimbe vreo vorbă. Iar el avea să-i spună răspicat Clarissei că o iubește. Fusese gelos odinioară pe Peter Walsh; gelos din pricina Clarissei. Dar ea îi spusese adeseori că avusese dreptate să nu se mărite cu Peter Walsh; ceea ce, dacă o cunoșteai pe Clarissa, era, în chip evident, adevărat; avea nevoie de sprijin. Nu pentru că ar fi fost slabă; dar avea nevoie de sprijin.

Cât despre Buckingham Palace (ca o bătrână primadonă în alb care apare pe scenă), nu puteai să-i conteşti o anume demnitate, aprecie el, nici să disprețuiești ceea ce, la urma urmelor,

este, pentru milioane de oameni (o mică mulțime aștepta la poartă să-l vadă pe rege ieșind), un simbol, oricât de absurd ar fi fost lucrul acesta; un copil cu o cutie de pietre ar fi reușit mai bine, se gândi el; privi monumentul reginei Victoria (își amintea că o văzuse trecând în trăsură prin Kensington, cu ochelarii ei de corn), soclul lui alb, maternitatea lui copleșitoare; dar îi plăcea să fie guvernat de descendenta lui Horsa; îi plăcea continuitatea; și impresia că tradițiile trecutului trec din mână în mână. Trăise într-o epocă mare. Și, de fapt, chiar viața lui era un miracol; nu încăpea nici o îndoială; iată-l, în floarea vieții, ducându-se acasă, în Westminster, să-i spună Clarissei că o iubește. Asta e fericirea, se gândi el.

Asta e fericirea, își spuse, pătrunzând în Dean's Yard. Big Ben începea să bată, întâi avertismentul, muzical; apoi ora, irevocabilă. Să fii invitat la prânz te face să-ți iroșești întreaga după-masă, se gândi el, apropiindu-se de ușa casei sale.

Sunetul Big Ben-ului inundă salonul Clarissei unde ea, așezată la masa ei de scris, era teribil de plictisită; îngrijorată; plictisită. Era perfect adevărat că n-o invitase pe Ellie Henderson; făcuse însă asta dinadins. Dar uite ce-i scria doamna Marsham: „Îi spusese lui Ellie Henderson că are s-o întrebe pe Clarissa – Ellie dorea atât de mult să vină".

Dar unde era scris că trebuie să le invite la seratele ei pe toate femeile plicticoase din Londra? De ce se amestecă doamna Marsham? Și Elizabeth care stătea închisă de atâta vreme cu Doris Kilman! Nu putea să-și închipuie ceva mai respingător. Să te rogi la ora asta cu o femeie ca ea. Și sunetul clopotului inundă odaia cu valul său melancolic; care se retrase și se umflă din nou ca să mai cadă o dată, când ea auzi, distrată, că ceva dibuie, ceva zgârie la ușă. Cine să fie la ora asta? Trei, Dumnezeule mare! Deja trei! Într-adevăr, cu o rectitudine și cu o demnitate copleșitoare, ceasul bătu trei; și nu mai auzi nimic altceva; dar clanța ușii se aplecă și intră Richard! Ce surpriză! Intră Richard, întinzându-i flori. Greșise odată față de el la Constantinopol; iar lady Bruton, ale cărei prânzuri se spunea că sunt extraordinar

de amuzante, n-o invitase, îi întindea flori – trandafiri, trandafiri roşii şi albi. (El însă nu se putea hotărî să-i spună că o iubeşte; nu chiar atât de răspicat.)

Dar ce minunate sunt, spuse ea luând florile, înţelesese; înţelesese fără să-i spună el nimic; Clarissa lui. Le puse în vază, pe poliţa căminului. Ce minunat arată! spuse ea. A fost amuzant, întrebă? Întrebase lady Bruton de ea? Peter Walsh se înapoiase. Scrisese doamna Marsham. S-o invite şi pe Ellie Henderson? Femeia aceea, Kilman, era sus.

– Bine, dar hai să ne aşezăm câteva minute, spuse Richard.

Camera părea atât de goală! Toate scaunele erau împinse la perete. Ce se apucaseră să facă?

A, era pentru serată; nu, nu uitase de serată. Peter Walsh se înapoiase. Da; o vizitase. Urma să obţină un divorţ; era îndrăgostit de o femeie de acolo. Nu se schimbase câtuşi de puţin. Ea era în salon, cârpindu-şi rochia...

– Mă gândeam la Bourton, spuse ea.

– A fost şi Hugh la prânz, spuse Richard. Şi pe el îl întâlnise Clarissa! Bine, dar ajunsese de nesuportat. Cumpărând coliere pentru Evelyn; mai gras ca oricând; un imbecil insuportabil.

– Şi mi-a venit gândul: „Aş fi putut să mă mărit cu tine", spuse ea, gândindu-se cum şedea Peter acolo cu nodul lui mic de cravată; cu briceagul acela, deschizându-l, închizându-l. Cum a fost întotdeauna, doar îl ştii.

Au vorbit despre el la prânz, spuse Richard. (Dar nu putea să-i spună că o iubeşte. O ţinea de mână. Asta e fericirea, se gândi el.) Redactaseră o scrisoare către *Times* pentru Millicent Bruton. Cam la atâta era bun Hugh.

– Şi scumpa noastră domnişoară Kilman? întrebă el. Clarissa găsea trandafirii absolut încântători; la început erau strâns înmănuncheaţi; acum se răsfiraseră de la sine.

– Kilman a sosit tocmai când terminam de mâncat, spuse ea. Elizabeth s-a făcut roşie foc. S-au închis sus. Cred că se roagă.

Doamne! Treaba asta nu-i era pe plac; dar astfel de lucruri trec dacă le laşi în pace.

– Cu un impermeabil şi o umbrelă, spuse Clarissa.

Nu-i spusese „Te iubesc"; dar o ţinea de mână. Asta e fericirea, asta este, se gândea el.

Şi de ce aş fi eu obligată să le invit pe toate femeile plicticoase din Londra? spuse Clarissa. Dacă doamna Marsham dă o serată, ea, Clarissa, o să-i facă invitaţiile?

– Biata Ellie Henderson, spuse Richard – ciudat cât de mult ţine Clarissa la seratele ei, se gândi el.

Dar Richard n-avea idee cum trebuie să arate un salon cu musafiri. Totuşi, ce are să spună? Dacă îşi făcea atâtea griji pentru aceste serate, n-are s-o mai lase să le dea. Oare îi părea rău că nu se măritase cu Peter? Dar trebuie să plece. Trebuie să iasă, spuse el ridicându-se. Stătu locului o clipă parcă ar fi vrut să spună ceva; şi ea se întreba ce anume? De ce? A, trandafirii.

– O şedinţă de comitet? îl întrebă în timp ce el deschidea uşa.

– Armenii, spuse el; sau poate „albanezii".

Oamenii au demnitatea lor; singurătatea lor: chiar între soţ şi soţie e un abis; e un lucru pe care suntem datori să-l respectăm, se gândi Clarissa privindu-l cum deschide uşa; nu vrem să fim privaţi nici noi de el, nici să-l luăm fără consimţământ de la soţul nostru, altfel ne pierdem independenţa, respectul de sine – ceva, dacă te gândeşti bine, nepreţuit.

Richard se întoarse cu o pernă şi un pled.

– Un ceas de repaus complet după prânz, spuse el. Şi se duse.

Spune Richard şi pace! Va stărui să spună: „Un ceas de repaus complet după prânz" până la sfârşitul timpurilor pentru că un doctor prescrisese cândva aşa. Aşa era el, lua de bun tot ce spuneau doctorii; era un aspect al adorabilei, divinei sale candori, cum nu mai avea nimeni altul; datorită ei Richard se ducea şi făcea ce era de făcut, în timp ce ea şi Peter îşi iroseau timpul ciorovăindu-se. Acum făcuse deja jumătate din drum spre Camera Comunelor, spre armenii, albanezii lui, după ce o aşezase pe sofa privind la trandafirii lui. Iar lumea spunea: „Clarissa Dalloway e o răsfăţată", îi păsa mai mult de trandafirii ei decât de armeni. Hăituiţi până la moarte, ciopârţiţi, degeraţi,

victime ale cruzimii şi ale nedreptăţii (îl auzise pe Richard spunând asta de nenumărate ori) – nu, era incapabilă să simtă ceva pentru albanezi, sau era vorba de armeni? Dar îi erau dragi trandafirii ei (oare asta nu le era armenilor de vreun folos?) – singurele flori pe care suporta să le vadă tăiate. Dar Richard era deja la Camera Comunelor; la comitetul lui, după ce îi rezolvase ei toate dificultăţile. Dar nu; vai, nu era adevărat. Nu reuşise să vadă bine motivele de a n-o invita pe Ellie Henderson. O s-o invite, bineînţeles, dacă el aşa dorea. Dacă tot i-a adus pernele, are să se întindă... Dar... dar – de ce oare se simţea aşa dintr-odată, fără nici un motiv conştient, disperat de nefericită? Ca o persoană care a scăpat o perlă sau un diamant în iarbă şi răsfiră cu multă atenţie firele înalte, într-o parte şi în alta, şi caută pretutindeni în zadar, şi până la urmă îl zăreşte la rădăcini, aşa cercetă ea fapt cu fapt; nu, nu era Sally Seton spunând că Richard n-o să facă niciodată parte din Cabinet pentru că avea o minte de mâna a doua (îşi aduse ea aminte); nu, puţin îi păsa; şi nici nu era ceva în legătură cu Elizabeth şi cu Doris Kilman; acestea erau doar fapte. Era un sentiment, un sentiment neplăcut pe care îl avusese parcă la începutul zilei; ceva pe care îl spusese Peter, combinat cu o impresie deprimantă pe care o avusese în camera ei, scoţându-şi pălăria: şi ce spusese Richard; adăugase ceva, dar ce spusese el? Iată-i trandafirii. Seratele ei! Asta era! Seratele ei! Amândoi o judecaseră foarte nedrept, râseseră de ea fără nici un temei, din pricina seratelor ei. Asta era! Asta era!

Bine. Cum să se apere? Acum, că ştia ce este, se simţea pe deplin fericită. Ei credeau, sau cel puţin Peter credea, că ei îi făcea plăcere să se impună; că se bucura să aibă în preajma ei personaje celebre; nume mari; pe scurt, că era, pur şi simplu, o snoabă. Peter crede probabil aşa. Richard socotea doar că e o prostie din partea ei să-i placă agitaţia când ştia că îi face rău la inimă. Era copilăresc, credea el. Şi amândoi greşeau cumplit. Ce-i plăcea ei era pur şi simplu viaţa.

– De aceea fac asta, îi spuse ea, cu voce tare, vieţii.

De când stătea întinsă pe sofa, claustrată, menajată, prezența acestui lucru pe care ea îl simțea atât de evident dobândise existență materială; învesmântată în sunetul străzii, însorită, cu răsuflarea caldă, murmurând, legănând storurile. Dar presupunând că Peter i-ar spune: „Bine, bine, dar seratele tale – ce rost au seratele tale?" tot ce i-ar fi putut răspunde (și nu-i puteai cere nimănui să înțeleagă) ar fi fost: Sunt o ofrandă; ceea ce suna îngrozitor de vag. Dar ce drept avea Peter să susțină că viața-i o călătorie ușoară? – Peter, mereu îndrăgostit, mereu îndrăgostit de cine nu trebuie? Ce e dragostea ta? l-ar fi putut întreba. Și știa ce-o să-i răspundă; că acesta e lucrul cel mai important din lume și că probabil nici o femeie nu poate înțelege asta. Foarte bine. Dar putea vreun bărbat să înțeleagă ce voia ea să spună? Despre viață? Nu și-i putea închipui pe Peter sau pe Richard ostenindu-se să dea o serată fără absolut nici un motiv.

Dar, pentru a merge acum mai adânc, dincolo de ceea ce spunea lumea (și cât de superficiale, cât de fragmentare sunt aceste judecăți!), în propriul ei spirit, ce semnificație avea pentru ea lucrul acesta pe care îl numea viață? O, era foarte ciudat. Iată-l pe Cutare din South Kensington; altul, din Bayswater; și un altul, să zicem, din Mayfair. Iar ea avea o conștiință mereu constantă a existenței lor; simțea că e așa păcat; simțea că e așa dezolant; și simțea ce bine ar fi să poată fi adunați la un loc. Și-i aduna la un loc. Și aceasta era o ofrandă; să îmbini, să creezi; dar pentru cine?

Ofrandă de dragul ofrandei, poate. Oricum, acesta era darul ei. Altceva nu avea, fie cât de neînsemnat; nu era în stare să gândească, să scrie, nici măcar să cânte la pian. Încurca armenii cu turcii; îi plăcea succesul; detesta lipsa de confort; avea nevoie să fie iubită; debita oceane de prostii; și până azi, dacă o întrebai unde e Ecuatorul, nu știa să spună.

N-are importanță, treacă o zi după alta; miercuri, joi, vineri, sâmbătă; să te scoli devreme; să vezi cerul; să treci prin parc; să te întâlnești cu Hugh Whitbread, apoi să intre pe neașteptate Peter; apoi acești trandafiri; era de ajuns. După toate acestea, ce

neverosimilă era moartea! – totul să se termine; şi nimeni în lumea întreagă n-are să ştie cât de dragi îi fuseseră toate; cum, fiecare clipă...

Uşa se deschise. Elizabeth ştia că mama ei se odihneşte. Intră foarte încet. Rămase perfect nemişcată. Oare un mongol naufragiat pe coasta Norfolkului (cum spunea doamna Hilbery) se unise cu doamnele Dalloway, să fie poate o sută de ani de atunci? Căci cei din familia Dalloway, în general, erau blonzi; cu ochi albaştri; Elizabeth, dimpotrivă, era brună; avea ochi chinezeşti într-o faţă palidă; un mister oriental; era potolită, chibzuită, domoală. Avusese, încă de copil, un desăvârşit simţ al umorului; acum însă, la şaptesprezece ani, fără să se poată înţelege câtuşi de puţin de ce, devenise foarte serioasă; ca o zambilă prinsă încă într-o teacă de un verde sclipitor, cu muguri abia rumeniţi, o zambilă care n-a avut destul soare.

Stătea absolut neclintită şi îşi privea mama; dar uşa era deschisă şi dincolo de uşă era domnişoara Kilman, Clarissa ştia bine; domnişoara Kilman, în impermeabilul ei, trăgând cu urechea la orice şi-ar fi spus.

Da, domnişoara Kilman stătea pe palier şi purta un impermeabil; avea însă motivele ei. Întâi, era ieftin; al doilea, trecuse de patruzeci de ani; şi, la urma urmelor, nu se îmbrăca pentru a plăcea. În plus, era săracă; degradant de săracă. Altfel n-ar fi acceptat să se angajeze la oameni ca soţii Dalloway; oameni bogaţi cărora le plăcea să fie buni. Domnul Dalloway, ca să fie dreaptă, fusese bun. Dar Doamna Dalloway, nu. Fusese doar condescendentă. Provenea din clasa cea mai lipsită de valoare – bogaţii, cu o spoială de cultură. Aveau casa plină de lucruri costisitoare; tablouri, covoare, o mulţime de servitori. Considera că e cu totul îndreptăţită să primească tot ce făcea pentru ea Dalloway.

Domnişoara Kilman fusese frustrată. Da, cuvântul nu era excesiv, căci oare o fată nu are dreptul la puţină fericire? Iar ea nu fusese fericită niciodată, mai din lipsă de farmec, mai din sărăcie. Apoi, tocmai când să aibă oarecare perspective la şcoala

domnişoarei Dolby, a venit războiul; iar ea nu fusese niciodată în stare să spună minciuni. Domnişoara Dolby a socotit că are să se simtă mai bine cu oamenii care aveau despre germani aceleaşi idei ca ea. A trebuit să plece. Era adevărat că familia ei era de origine germană: în secolul al optsprezecelea îşi scria numele Kiehlman; dar fratele ei a murit pe front. A fost concediată pentru că nu voia să susţină că toţi germanii sunt nişte ticăloşi – doar avea prieteni germani, doar singurele zile fericite din viaţă le petrecuse în Germania! Şi, la urma urmelor, putea să predea istoria. A fost silită să accepte ce i se oferea. Lucra la Quakeri când dăduse peste ea domnul Dalloway. O angajase (ceea ce era cu adevărat generos din partea lui) să îi dea lecţii de istorie fiicei sale. Pe lângă asta mai ţinea din când în când prelegeri în cadrul Universităţii populare etc. Apoi Mântuitorul venise la ea (şi aici ea îşi pleca de fiecare dată capul). Văzuse lumina harului acum doi ani şi trei luni. De atunci nu mai invidia femei de felul Clarissei Dalloway; îi era doar milă de ele.

Îi era milă de ele şi le dispreţuia din adâncul inimii; stătea în picioare pe covorul moale şi se uita la vechea gravură: fetiţa cu manşon. Câtă vreme dăinuia luxul acesta, ce nădejde de mai bine puteai să ai? În loc să stea întinsă pe sofa – „Mama se odihneşte", spuse Elizabeth – ar fi trebuit să fie într-o uzină; în spatele unei tejghele; doamna Dalloway şi toate cucoanele distinse de teapa ei!

Cu sufletul otrăvit şi aprins, domnişoara Kilman intrase acum doi ani şi trei luni într-o biserică. Îl auzise pe reverendul Edward Whittaker predicând; pe băieţi cântând; văzuse luminile solemne coborând şi poate din pricina muzicii, poate dintr-a glasurilor (şi ea îşi mângâia singurătatea serilor cântând la vioară; dar sunetul era doar un scârţâit chinuitor; nu avea ureche), sentimentele fierbinţi şi clocotitoare care fierbeau şi tălăzuiau în ea s-au potolit în timp ce stătea acolo, şi plânse din belşug şi se duse să-l viziteze acasă la el în Kensington pe domnul Whittaker. Era mâna Domnului, spuse el. Domnul îi arătase calea. Astfel că acuma, ori de câte ori clocoteau în ea sentimente

fierbinți și dureroase, ura aceasta față de doamna Dalloway, pica aceasta pe lume, se gândea la Dumnezeu. Se gândea la domnul Whittaker. După agitație venea calmul. O dulce savoare îi umfla vinele, i se întredeschiseră buzele și, stând teribilă pe palier în impermeabilul ei, privea cu o fermă și sinistră seninătate la doamna Dalloway care ieșea din cameră cu fiica ei.

Elizabeth spuse că și-a uitat mănușile. Asta pentru că domnișoara Kilman și mama ei se urau. Nu putea suporta să le vadă împreună. Alergă pe scări în sus să-și caute mănușile.

Dar domnișoara Kilman n-o ura pe doamna Dalloway. Își îndreptă ochii ei mari de culoarea agrișelor spre Clarissa, cercetă obrazul ei mic și roz, trupul ei delicat, aerul ei de prospețime și de eleganță, și domnișoara Kilman se gândi: Proasto! Neghioabo! Tu nu știi nici ce-i necazul, nici ce-i bucuria; ți-ai irosit viața cu fleacuri! Și în ea urcă o dorință imperioasă s-o doboare, s-o demaște. Ar fi ușurat-o s-o poată trânti la pământ. Dar nu trupul; sufletul ei prefăcut dorea să-l supună; s-o facă să simtă puterea ei. Numai de-ar fi fost în stare s-o facă să plângă; să-i sfărâme mândria; s-o umilească; s-o facă să îngenuncheze plângând și să strige: Ai dreptate! Dar aceasta era voia Domnului, nu a domnișoarei Kilman. Trebuia să fie o biruință religioasă. Și de aceea privea neclintit; de aceea o privea încruntat.

Clarissa era de-a dreptul șocată. O creștină – femeia asta! Femeia asta îi înstrăinase fata! Cum putea să comunice ea cu prezențe nevăzute! Greoaie, urâtă, banală, lipsită de gentilețe și de grație, cunoștea sensul vieții!

– O însoțești pe Elizabeth la cumpărături? întrebă doamna Dalloway.

Domnișoara Kilman răspunse că da. Stăteau acolo. Domnișoara Kilman n-avea de gând să se facă plăcută. Trăise întotdeauna din munca ei. Cunoștea absolut toată istoria modernă în amănunt. Punea cât putea deoparte din micul ei venit pentru ideile în care credea; în timp ce femeia aceasta nu făcea nimic, nu credea în nimic; își creștea fata – iat-o însă, cu sufletul la gură, pe fata asta frumoasă, pe Elizabeth.

Aşadar, ieşeau la cumpărături. Ciudat lucru însă, cum stătea domnişoara Kilman aşa (şi stătea, puternică şi mută ca un monstru preistoric în platoşa lui, gata de luptă), clipă de clipă impresia pe care o făcea scădea, ura (care viza idei, nu persoane) se fărâmiţa, domnişoara Kilman îşi pierdea răutatea, statura, devenea clipă de clipă pur şi simplu domnişoara Kilman, într-un impermeabil, o făptură pe care, Dumnezeu e martor, Clarissa ar fi vrut s-o ajute.

Văzând cum monstrul se face din ce în ce mai mic, Clarissa începu să râdă. Spunând la revedere, râdea.

Plecară împreună, domnişoara Kilman şi Elizabeth, coborâră scările.

Cu un impuls subit, cu o spaimă violentă, căci femeia aceasta o separa de fata ei, Clarissa se aplecă peste balustradă şi strigă:

– Să nu uiţi de serată! Să nu uiţi de serata noastră de azi!

Dar Elizabeth deschisese deja uşa de la intrare; trecea un camion; nu răspunse.

Dragoste şi religie! se gândi Clarissa, întorcându-se în salon, fremătând toată. Cât de detestabile, cât de detestabile sunt! Acum, că nu avea în faţă trupul domnişoarei Kilman, o copleşi ideea. Cele mai crude lucruri din lume, se gândi, le vedea stângace, încinse, tiranice, ipocrite, iscoditoare, geloase, infinit de crude şi de lipsite de scrupule, îmbrăcate într-o manta impermeabilă, pe palier; dragostea şi religia. Oare ea încercase vreodată să convertească pe cineva? Oare nu dorise întotdeauna ca fiecare să fie el însuşi şi atât? Şi se uită pe fereastră la bătrâna doamnă care urca vizavi scările. N-are decât să urce scările dacă aşa vrea ea; să se oprească; sau, aşa cum Clarissa o văzuse adesea, să se ducă în camera ei, să dea la o parte perdelele şi să dispară din nou în fundal. Simţeai un fel de respect – femeia aceasta bătrâna care privea pe fereastră, care nu ştia câtuşi de puţin că se uită cineva la ea. Era în asta ceva solemn – dar dragostea şi religia ar nimici tot, orice ar fi, intimitatea sufletului. Odioasa Kilman ar nimici tot. Cu toate acestea, era o privelişte care o făcea să-i vină să plângă.

Da, şi dragostea nimiceşte. Tot ce e frumos, tot ce e adevărat. Uite, bunăoară Peter Walsh. Un om fermecător, inteligent, cu idei despre toate. Dacă voiai să te informezi despre Pope, să spunem, sau despre Addison ori pur şi simplu să spui prostii, cum sunt oamenii, ce sens au lucrurile, Peter se pricepea ca nimeni altul. Peter e cel care o ajutase; cărţi, Peter îi împrumutase. Uite însă ce femei iubeşte – vulgare, triviale, banale. Peter îndrăgostit – a venit s-o vadă după atâţia ani şi despre ce-a vorbit? Despre el. Oribilă pasiune! Degradantă pasiune! îşi spuse gândindu-se la Kilman şi la Elizabeth a ei în drum spre magazinul universal al Armatei şi al Flotei.

Big Ben bătu jumătatea de oră.

Ce lucru extraordinar, ce ciudat, da, mişcător, era s-o vezi pe bătrâna doamnă (erau vecine de atâţia ani) îndepărtându-se de fereastră, ca şi când ar fi fost legată de sunetul acela, de funia aceea. Aşa uriaş cum era, avea o legătură cu ea. Jos, jos, în mijlocul lucrurilor obişnuite, limba clopotului, căzând, făcea clipa solemnă. Bătrâna era silită de sunetul acela, aşa îşi închipuia Clarissa, să se mişte, să plece – dar unde? Clarissa încercă s-o urmărească cu privirea cum se întoarce şi dispare, dar boneta albă abia i se mai vedea mişcându-se de ici-colo la celălalt capăt al camerei. La ce bun crezuri, şi rugăciuni, şi impermeabile? Câtă vreme, se gândea Clarissa, acesta e miracolul, acesta misterul; adică bătrâna doamnă pe care o putea vedea mergând de la scrin până la oglindă, încă o mai putea zări. Şi supremul mister pe care Kilman ar fi spus că l-a rezolvat sau Peter ar fi spus că l-a rezolvat, dar pe care Clarissa era convinsă că amândoi erau foarte, foarte departe de a-l rezolva, era pur şi simplu acesta: aici e o cameră; dincolo, alta. Rezolvă asta religia sau iubirea?

Iubirea, dar în clipa aceea celălalt ceas, ceasul care bătea întotdeauna cu două minute după Big Ben, se insinua, cu poala plină de mărunţişuri şi de fleacuri pe care le scutură la pământ, ca şi când, da, Big Ben, nimic de spus, făcea, cu maiestatea lui, legea, atât de solemn, atât de drept, dar ea trebuie să-şi mai

amintească şi de tot felul de lucruri mărunte – doamna Marsham, Ellie Henderson, paharele de îngheţată – tot felul de lucruri mărunte, valuri clipocind şi dansând în dâra acelei bătăi solemne care se aşternea plată ca o fâşie de aur pe mare. Doamna Marsham, Ellie Henderson, paharele de îngheţată. Gata, trebuie să telefoneze imediat.

Volubil, agitat, ceasornicul întârziat suna, sosind în dâra Big Ben-ului, cu poala plină de fleacuri. Lovite, zdrobite de năvala trăsurilor, de brutalitatea camioanelor, de înaintarea grăbită a miriade de bărbaţi colţuroşi, de femei gătite, de domurile şi de turnurile ministerelor şi spitalelor, ultimele rămăşiţe ale acestei poale pline de mărunţişuri şi de fleacuri păreau să se spulbere, ca spuma unui val istovit, de trupul domnişoarei Kilman care se oprise o clipă în stradă ca să spună în şoaptă: „Trupul e de vină".

Trupul era cel care trebuia stăpânit. Clarissa Dalloway o insultase. La asta se aştepta. Dar ea, Kilman, nu biruise; nu-şi supusese trupul. Urâtă, stângace, Clarissa Dalloway a râs de ea că e aşa; şi îi reînviase dorinţele trupeşti, pentru că nu-i era totuna cum arată în comparaţie cu Clarissa. Şi nici să vorbească nu putea ca ea. Dar de ce-ar dori să-i semene? De ce? O dispreţuia pe doamna Dalloway din adâncul inimii. Nu era serioasă. Nu era bună de nimic. Viaţa ei era o urzeală de deşertăciune şi de amăgire. Şi totuşi Doris Kilman fusese biruită. Când Clarissa Dalloway a râs de ea, fusese gata să izbucnească în lacrimi, ăsta era adevărul. „Trupul, trupul", murmură ea (avea obiceiul să gândească cu glas tare), şi încercă să-şi potolească sentimentul acesta răscolitor şi dureros, în timp ce străbătea Victoria Street. Se ruga lui Dumnezeu. Era urâtă, n-avea ce face; şi nu-şi putea permite rochii frumoase, Clarissa Dalloway a râs – se va gândi însă intens la altceva până va ajunge la cutia de scrisori. De altfel, o avea pe Elizabeth. Are să se gândească însă la altceva; are să se gândească la Rusia; până va ajunge la cutia de scrisori.

Ce plăcut trebuie să fie, spuse ea, la ţară; se lupta, cum o învăţase domnul Whittaker, împotriva acestui sentiment de ranchiună faţă de o lume care o umilise, îşi bătuse joc de ea, o

alungase, începând cu această înjosire – un trup urât de care oamenilor le era silă. Oricum şi-ar aranja părul, fruntea ei rămânea ca un ou, cheală, albă. Nu-i venea bine nici o îmbrăcăminte. Putea să-şi cumpere orice. Iar pentru o femeie asta însemna, firește, să nu întâlnească niciodată un bărbat. Ea nu va fi niciodată pentru nimeni cea dintâi. În ultima vreme i se păruse uneori că, exceptând-o pe Elizabeth, nu trăia decât pentru mâncare; pentru comodităţile ei, cina ei, ceaiul ei; noaptea, sticla ei de apă caldă. Trebuie însă să luptăm; să învingem; să avem încredere în Dumnezeu. Domnul Whittaker îi spusese că toate acestea au un rost. Dar nimeni nu ştia ce supliciu e acesta! El spusese, arătând spre crucifix, că Dumnezeu ştie tot. Dar de ce trebuie ea să sufere când alte femei, ca de pildă Clarissa Dalloway, fuseseră scutite? Pentru a înţelege, trebuie să suferim, spusese domnul Whittaker.

Trecuse de cutia de scrisori, iar Elizabeth intrase deja în raionul cu tutun, cafeniu şi răcoros, din magazinul universal al Armatei şi al Flotei şi ea tot îşi mai murmura ce-i spusese domnul Whittaker despre înţelegerea pe care o dă suferinţa, despre trup. „Trupul", murmură ea.

La ce raion voia să meargă? o întrerupse Elizabeth.

– Jupoane, spuse ea scurt şi o luă drept spre ascensor.

Urcară. Elizabeth o conduse când într-o parte, când în alta; o conduse, absentă cum era, ca pe un copil mare, ca pe un cuirasat greoi. Uite jupoanele, cafenii, decente, vărgate, frivole, solide, vaporoase; absentă cum era, alese ceva uluitor, încât vânzătoarea o crezu nebună.

Elizabeth se întreba, în timp ce juponul era împachetat, la ce s-o fi gândind domnişoara Kilman. Să ne luăm ceaiul, spuse domnişoara Kilman, trezindu-se, venindu-şi în fire. Îşi luară deci ceaiul.

Elizabeth se întreba dacă domnişoarei Kilman îi e, într-adevăr, foame. Acesta era felul ei de a mânca, mânca cu multă poftă; se uita din când în când la farfuria de fursecuri de pe masa de alături; apoi, când o doamnă şi un copil s-au aşezat acolo şi

copilul a luat fursecul, oare într-adevăr domnişoara Kilman fusese contrariată? Da, domnişoara Kilman fusese contrariată. Dorise fursecul acela – pe cel roz. Plăcerea de a mânca era aproape singura plăcere fără vină care-i rămăsese şi simţea că şi asta îi era zădărnicită!

Când oamenii sunt fericiţi au o rezervă, îi spuse ea lui Elizabeth, din care poţi scoate la nevoie, în timp ce ea era ca o roată fără cauciuc (îi plăceau astfel de metafore), hurducată de orice pietricică – aşa spunea după ce termina lecţia şi mai rămânea o vreme în picioare, rezemată de cămin, ţinând în mână mapa ei cu cărţi, „ghiozdanul" cum îi spunea, în fiecare marţi dimineaţa, după lecţie. Vorbea şi despre război. La urma urmei, existau şi oameni care nu credeau că englezii au întotdeauna dreptate. Se scriseseră cărţi în privinţa asta. Existau şi alte puncte de vedere. Ar vrea Elizabeth să meargă cu ea să-l asculte pe Cutare? (un bătrân cu o înfăţişare extraordinară). Apoi domnişoara Kilman a dus-o la o biserică din Kensington şi au luat ceaiul cu un preot. Domnişoara Kilman îi împrumutase lui Elizabeth cărţi. Dreptul, medicina, politica, toate profesiunile sunt deschise femeilor din generaţia dumitale, spunea domnişoara Kilman. În ce-o privea însă, cariera ei era complet distrusă, şi era oare vina ei? Dumnezeule mare, spunea Elizabeth, nu.

Şi atunci mama ei intra să-i spună că a sosit un pachet de la Bourton şi oare i-ar face plăcere domnişoarei Kilman nişte flori? Era întotdeauna foarte, foarte drăguţă cu domnişoara Kilman, dar domnişoara Kilman înghesuia florile grămadă şi nu ştia să spună fleacuri, şi ce-o interesa pe domnişoara Kilman o plictisea pe mama ei, şi era penibil să le vezi împreună; şi domnişoara Kilman îşi dădea importanţă şi părea foarte urâtă, dar domnişoara Kilman era teribil de inteligentă. Elizabeth nu se gândea niciodată la săraci. Aveau din belşug tot ce le trebuia, mama ei îşi lua zilnic micul dejun în pat; i-l ducea sus Lucy; şi îi plăceau doamnele bătrâne pentru ca erau ducese şi erau descendentele vreunui lord. Dar domnişoara Kilman îi spusese (într-una din dimineţile de marţi după terminarea lecţiei):

„Bunicul meu ţinea un magazin de vopsele în Kensington". Domnişoara Kilman se deosebea în totul de oricare dintre oamenii pe care îi ştia ea; te făcea să te simţi atât de măruntă.

Domnişoara Kilman mai luă o ceaşcă de ceai. Elizabeth, cu ţinuta ei orientală, cu misterul ei de nepătruns, şedea perfect dreaptă; nu, nu mai dorea nimic, îşi căută mănuşile – mănuşile ei albe. Erau sub masă. Nu, să nu plece încă! Domnişoara Kilman nu putea s-o lase să plece! Fiinţa aceasta tânără, atât de frumoasă; fata aceasta pe care o iubea cu adevărat. Mâna ei mare se deschise şi se închise pe masă.

– Dar efectul era parcă puţin ratat, se gândi Elizabeth. De altfel chiar voia să plece.

– Dar, spuse domnişoara Kilman, încă n-am terminat.

Atunci, firește, Elizabeth are să aştepte. Era însă cam înăbuşitor acolo.

– O să te duci la serată, diseară? o întreba domnişoara Kilman. Elizabeth credea că da; aşa dorea mama ei. Nu trebuie să se lase absorbită de serate, îi spuse domnişoara Kilman, muşcând din restul eclerului cu ciocolată.

– Nu-i plăceau prea mult seratele, spuse Elizabeth. Domnişoara Kilman îşi deschise gura, împinse puţin înainte bărbia şi înghiţi restul de ecler cu ciocolată, apoi îşi şterse degetele şi clăti ceaiul de pe fundul ceştii.

Simţea că e pe punctul să plesnească. Era un chin îngrozitor. Dacă ar fi putut s-o apuce, s-o strângă, dacă ar fi putut s-o facă pe deplin şi pentru totdeauna a ei şi apoi să moară: asta era tot ce mai dorea. Să stea însă aşa, fără să găsească nimic de spus; s-o vadă pe Elizabeth că se întoarce împotriva ei; să simtă că până şi ei i-e silă de ea – asta era prea mult; asta nu putea să îndure. Degetele ei groase se chirciră.

– Nu merg niciodată la serate, spuse domnişoara Kilman, aşa, numai ca s-o mai reţină pe Elizabeth. Lumea nu mă invită la serate, şi simţea, vorbind, că egoismul ei o făcea să piardă tot; domnul Whittaker o prevenise; nu se putea însă reţine. Suferise atât de îngrozitor. De ce m-ar invita? spuse. Sunt urâtă, sunt

nefericită. Îşi dădea seama că era prostesc. Dar spunea toate acestea din pricina oamenilor ăstora care treceau – oameni purtând pachete, care o dispreţuiau. Şi totuşi, ea era Doris Kilman. Avea o diplomă. Era o femeie care răzbise singură în viaţă. Cunoştinţele ei de istorie modernă erau mai mult decât respectabile.

– Nu mi-e milă de mine, spuse ea, mi-e milă... avea de gând să spună „de mama dumitale", dar nu, nu putea, nu lui Elizabeth. Mi-e mult mai milă de alţii.

Ca o făptură mută care a fost dusă la o poartă fără să înţeleagă de ce stă acolo, tânjind să fugă, să o ia la goană, Elizabeth Dalloway şedea şi nu spunea nimic. Oare avea domnişoara Kilman de gând să mai spună ceva?

– Să nu mă uiţi cu totul, spuse Doris Kilman; glasul îi tremura. Departe, pe câmp, în zare, făptura cea mută galopa înspăimântată.

Mâna cea mare se deschise şi se închise.

Elizabeth îşi întoarse capul. Veni chelneriţa. Trebuie plătit la casă, spuse Elizabeth şi plecă, smulgându-i, aşa simţea domnişoara Kilman, mărunţaiele din ea, întinzându-le, mergând, prin încăpere; şi apoi, cu o răsucire finală, plecându-şi foarte politicos capul, se duse.

Plecase. Domnişoara Kilman şedea la masa de marmură printre ecleruri, izbită o dată, de două, de trei ori de şocuri de suferinţă. Plecase. Frumuseţea plecase; tinereţea plecase.

Şedea. Se ridică, plecă poticnindu-se printre măsuţe, clătinându-se uşor într-o parte şi-n alta, şi cineva veni după ea cu juponul, şi se pierdu în mulţime, şi fu prinsă între cufere destinate special pentru India; apoi nimeri în raionul pentru naşteri şi rufărie de sugari, se împletici printre toate bunurile lumii, perisabile sau trainice, jamboane, medicamente, flori, papetărie, cu tot felul de mirosuri, când dulci, când acre; se văzu împleticindu-se aşa, cu pălăria într-o parte, cu faţa foarte roşie, se văzu, cât era de mare, într-o oglindă; şi până la urmă ieşi în stradă.

Turnul catedralei Westminster se înalţa în faţa ei, locaşul Domnului. În mijlocul circulaţiei, era locaşul Domnului. Porni cu încăpăţânare, ducându-şi pachetul spre celălalt sanctuar, Westminster Abbey, unde, înălţându-şi mâinile ca pe un cort dinaintea feţei, se aşeză lângă ceilalţi care, ca ea, căutaseră acolo adăpost; credincioşi de tot felul, acum fără rang social şi aproape fără sex, cu mâinile înălţate înaintea feţelor; îndată însă ce le lăsau, erau burghezi cuviincioşi, englezi şi englezoaice, unii dintre ei dornici să vadă figurile de ceară.

Dar domnişoara Kilman îşi ţinea cotul dinaintea feţei. Când rămânea singură; când era lume în jurul ei. Alţi credincioşi intrau în stradă să-i înlocuiască pe vizitatori şi ea continua, în timp ce oamenii priveau şi treceau târându-şi paşii pe lângă mormântul Soldatului Necunoscut, continua să-şi ţină degetele peste ochi şi încerca, în acest dublu întuneric, căci lumina în Westminster Abbey era precară, să năzuiască dincolo de vanităţi, de dorinţe, de comodităţi, să scape de ură şi de iubire. Mâinile îi zvâcneau. Părea că dă o luptă. Şi totuşi altora Dumnezeu le era accesibil şi lină cărarea spre el. Domnul Fletcher, pensionar, de la Ministerul de Finanţe, doamna Gorham, văduva celebrului K.C., se apropiară de el cu simplitate şi, după ce se rugară, se rezemară de spătar şi se lăsară cuprinşi de plăcerea muzicii (orga cânta molcom), şi o văzură pe domnişoara Kilman la capătul şirului, rugându-se, rugându-se şi, fiindcă tocmai ieşiseră în pragul lumii lor lăuntrice, se gândiră la ea cu simpatie, ca la un suflet care străbate aceleaşi teritorii; un suflet croit dintr-o substanţă imaterială; nu o femeie, un suflet.

Dar domnul Fletcher trebuia să plece. Trebuia să treacă pe lângă ea şi deoarece era îngrijit ca un mire, fu puţin mâhnit de dezordinea bietei doamne; părul despletit; pachetul pe jos. Nu-i făcu imediat loc să treacă. Dar, cum domnul Fletcher stătea să privească în jur, la marmurile albe, la geamurile cenuşii, la bogăţiile acumulate (era extrem de mândru de Westminster Abbey), talia, vigoarea şi puterea acestei femei care îşi muta în răstimpuri genunchii (îi era atât de aspru drumul către Dumnezeu –

atât de tenace dorinţele), îl impresionară, aşa cum o impresionaseră şi pe doamna Dalloway (în după-amiaza aceea nu-şi putuse lua gândul de la domnişoara Kilman), pe reverendul Edward Whittaker şi pe Elizabeth.

Iar Elizabeth aştepta un omnibuz în Victoria Street. Era atât de plăcut să stai afară! Se gândi că poate nu trebuie să se întoarcă acasă chiar acum. O să ia un omnibuz. Şi deja, cum stătea acolo aşteptând, cu hainele ei bine croite, începea... Oamenii începeau s-o compare cu un plop, cu aurora, cu o zambilă, cu o căprioară, cu o apă curgătoare, cu un crin de grădină; şi asta o făcea să-şi simtă viaţa ca o povară, pentru că prefera cu mult să fie lăsată să facă ce-i place, la ţară, dar era comparată cu crinii, şi trebuia să meargă la serate, şi Londra era atât de plicticoasă în comparaţie cu viaţa de la ţară, doar cu tatăl ei şi cu câinii.

Omnibuzele veneau în viteză, se opreau, porneau din nou – caravane spectaculoase, sclipitor lăcuite cu roşu şi galben. Dar în care să se urce? Nu avea nici o preferinţă. Firește, n-are să se înghesuie. Avea înclinare către pasivitate, îi lipsea expresia, dar avea ochi frumoşi, chinezeşti, orientali şi, cum spunea mama ei, cu nişte umeri atât de frumoşi şi cu ţinuta ei atât de dreaptă, era întotdeauna o încântare s-o priveşti; şi în ultima vreme, mai ales seara, când era mai interesată de ce e în jur, căci animată nu era niciodată, părea aproape frumoasă, foarte impunătoare, foarte senină. La ce se gândea oare? Toţi bărbaţii se îndrăgosteau de ea, ceea ce, sincer, o plictisea din cale afară. Într-adevăr, era începutul. Mama ei observase – începeau complimentele. Dar nu-i păsa deloc de toate acestea – de pildă de felul în care se îmbrăca – şi asta o necăjea uneori pe Clarissa, deşi probabil nu era nimic grav în toţi puii aceştia de căţel şi în toţi cobaii răpciugoşi de care se ocupa, şi asta îi dădea un anume farmec. Şi acuma ataşamentul acesta ciudat pentru domnişoara Kilman. Oricum, se gândea Clarissa, citind din baronul Marbot, pe la trei dimineaţa, pentru că nu putea dormi, asta dovedeşte că are inimă.

Dintr-odată Elizabeth înainta şi se urcă cu multă uşurinţă în omnibuz, cea dintâi. Ocupă un loc pe imperială. Impetuoasa

creatură – un pirat – se urni, țâșni înainte; trebui să se apuce de bară pentru a-și păstra echilibrul, căci un pirat era cutezător, fără scrupule, te trântea fără milă, făcea ocoluri primejdioase, înșfăca un pasager cu îndrăzneală sau nu voia să știe de un altul, se strecura ca un țipar, cu aroganță, printre obstacole, apoi se repezea insolent cu toate pânzele sus în Whitehall. Și s-a mai gândit oare Elizabeth la biata domnișoară Kilman, care o iubea fără gelozie, pentru care fusese ca o căprioară slobodă, ca luna deasupra unei poieni? Era încântată că scăpase. Aerul proaspăt era o desfătare. La magazinul universal al Armatei și al Flotei fusese atât de înăbușitor. Și acum goana aceasta prin Whitehall părea o cavalcadă; și la fiecare mișcare a omnibuzului frumosul trup îmbrăcat în culoare de căprioară răspundea cu suplețe, ca al unui călăreț, ca figura de la prora unei corăbii, căci bătaia vântului o despletea puțin; căldura dădea obrajilor ei paloarea lemnului vopsit în alb; și ochii ei frumoși, nesiliți să întâlnească alți ochi, căutau țintă înainte, fără expresie, sclipitori, cu privirea fixă, incredibil de inocentă, a statuilor.

Ce o făcea pe domnișoara Kilman atât de greu de suportat era faptul că vorbea întruna de suferințele ei. Și oare – avea dreptate? Dacă a-i ajuta pe săraci înseamnă să participi la ședințele comitetelor și să pierzi zilnic ore peste ore (cât erau la Londra abia îl vedea), tatăl ei făcea toate astea, slavă Domnului; – dacă asta însemna pentru domnișoara Kilman să fii creștin; dar era atât de greu de spus. O, ar fi vrut să mai meargă puțin, încă un penny până în Strand? Atunci poftim încă un penny. O să meargă până în Strand.

Îi erau dragi ființele bolnave. Și toate profesiunile sunt deschise pentru femeile din generația voastră, spunea domnișoara Kilman. Ar putea să se facă medic. Ar putea să se facă fermier. Animalele sunt adesea bolnave. Ar putea să aibă o mie de acri de pământ, să aibă oameni care să depindă de ea. S-ar duce și i-ar vizita în căsuțele lor. Iată Somerset House. Poți să fii un fermier excelent – și ideea aceasta, destul de curios, deși contribuise la ea și domnișoara Kilman, se datora aproape în întregime faptului că

privea Somerset House. Ce minunat şi ce serios arată această mare clădire cenuşie. Şi îi plăcea să se simtă între oameni care muncesc. Îi plăceau aceste biserici care, ca nişte siluete de hârtie cenuşie, mărgineau cursul Strandului. Aici era cu totul altfel decât în Westminster, se gândi ea, coborând la Chancery Lane. Era atât de serios; atât de activ. Pe scurt, i-ar fi plăcut să aibă o meserie. S-ar fi făcut doctor, fermier, ar fi intrat poate, dacă ar fi găsit că e necesar, în Parlament, totul din pricina Strandului.

Paşii harnici ai acestor oameni grăbiţi să se ducă la treburile lor, mâinile care aşază piatră peste piatră, minţile veşnic ocupate nu cu flecăreli banale (să compare femei cu plopi – ceea ce era destul de amuzant, firește, dar foarte neghiob), ci cu gânduri despre corăbii, despre afaceri, despre legi, despre guvernare, şi pe lângă asta atât de maiestuoase (era în Temple), voioase (vedea râul), pioase (iată biserica din Temple) o făceau să fie absolut hotărâtă, orice ar spune mama ei, să se facă ori fermier, ori medic. Numai că, firește, era puţin cam leneşă.

Şi era mult mai bine să nu sufle o vorbă despre lucrurile acestea. Sună atât de neghiob! Astfel de lucruri se întâmplă uneori când eşti singur – clădiri care nu poartă numele arhitectului, mulţimi de oameni care se întorc din oraş şi care au mai multă putere decât un preot din Kensington, decât oricare dintre cărţile pe care i le împrumutase domnişoara Kilman, mai multă putere să deştepte ceea ce zace adormit, amorf şi sfios pe prundişurile din adâncul spiritului nostru, să-l aducă la suprafaţă, aşa cum un copil îşi întinde dintr-odată braţele; era, poate, doar atât, un oftat, o întindere a braţelor, un impuls, o revelaţie, lucruri care au efecte durabile şi apoi se duc din nou la fund, pe prundişul din adânc. Trebuie să se ducă acasă. Trebuie să se îmbrace pentru cină. Dar ce oră era? Unde era un ceas?

Se uită pe Fleet Street. Făcu doi-trei paşi spre Saint Paul, cu sfială, ca un om care pătrunde în vârful picioarelor, explorând o casă străină, noaptea, cu o lumânare în mână, pe furiş, ca nu cumva stăpânul casei să deschidă uşile dormitorului său şi s-o întrebe ce caută acolo, şi nu îndrăznea să se abată pe aleile

ciudate, pe străzile lăturalnice, cum n-ar fi îndrăznit într-o casă străină să deschidă uşi care puteau fi ale dormitorului sau ale salonului, sau să ducă drept în cămară. Căci nici un Dalloway nu venea de obicei în Strand; ea era un pionier, un drumeţ răzleţ care se aventurează, încrezător în steaua lui.

În multe privinţe, şi mama ei ştia asta, era extrem de necoaptă, încă un copil care îşi iubeşte păpuşile, papucii vechi; o copiliţă; şi era un lucru fermecător acesta. Numai că, pe lângă aceasta, în familia Dalloway dăinuia tradiţia serviciului public. Stareţe, directoare de colegiu, demnitare în republica femeilor – fără să strălucească, nici una dintre ele, asta erau. Înaintă încă puţin spre Saint Paul. Îi plăcea voioşia, căldura de soră, de mamă, de frate care se simţea în zarva aceea. Găsea în ea ceva bun. Zgomotul era teribil; şi brusc se auziră trompete (erau şomerii) răsunând, vibrând metalic în vuietul mulţimii; muzică militară; pas de marş; şi totuşi chiar dacă trăgeau să moară – chiar dacă o femeie îşi dădea sufletul şi cel care o veghea, deschizând fereastra odăii în care ea tocmai îndeplinea acest act de supremă demnitate, ar fi privit jos, în Fleet Street, zarva aceea, muzica aceea militară ar fi urcat spre el triumfală, consolatoare, indiferentă.

Nu era ceva conştient. Nu era ceva în care să se distingă norocul sau soarta cuiva şi tocmai de aceea era, chiar pentru cei năuciţi de veghi în aşteptarea ultimelor înfiorări ale conştiinţei pe faţa muribunzilor, consolator.

Oamenii care uită ne pot răni, ingratitudinea lor ne poate roade sufletul, dar glasul acesta, curgând nesecat, an după an, târăşte cu el tot ce-i iese în cale; această făgăduinţă; acest camion; această viaţă; această procesiune; se înfăşoară în jurul lor şi le duce cu el, aşa cum în dura alunecare a unui gheţar gheaţa cuprinde o schijă de os, o petală albastră, nişte stejari şi le rostogoleşte mai departe.

Dar era mai târziu decât îşi închipuise. Mama ei n-ar fi văzut cu ochi buni hoinăreala aceasta de una singură. Se înapoie la Strand.

O boare de vânt (în ciuda căldurii, era vânt) suflă un voal subțire și negru peste soare și peste Strand. Fețele deveniră terne; omnibuzele își pierdură brusc strălucirea. De fapt, deși norii erau ca niște munți albi, atât de denși încât puteai să te închipui cioplind din ei cu o toporișca aschii dure, cu povârnișuri largi și aurii, poiene ale unei grădini cerești, și semănau leit cu niște clădiri neclintite strânse deasupra lumii pentru adunările zeilor, totuși erau în continuă mișcare. Formele se succedau ca pentru a îndeplini un plan hotărât dinainte, când se lăsa un pisc, când un întreg bloc de formă piramidală care până atunci stătuse neclintit înainta spre mijloc sau conducea solemn procesiunea către un alt liman. Deși păreau fixați la locul lor, imobili într-o perfectă unanimitate, nimic nu putea fi mai proaspăt, mai liber, mai sensibil, decât suprafața lor albă ca zăpada sau viu lucitoare ca aurul; schimbări, porniri, surpări, totul era prompt în puterea maiestuoasei alcătuiri; și în ciuda neclintirilor grave, a vigorii și a soliditații lor acumulate, când scăpărau asupra pământului lumină, când întuneric.

Cu calm și pricepere, Elizabeth Dalloway se urcă în omnibuzul de Westminster.

Luminile și umbrele care când făceau peretele cenușiu, când bananele galben-aprins, când făceau Strandul cenușiu, când făceau omnibuzele galben-aprins, i se păreau lui Septimus Warren Smith, întins pe sofa în salon, că pleacă și vin, lansează chemări, fac semne spre ceva; privea cum se aprinde și se stinge lumina de aur fluid, cu sensibilitatea uluitoare a unei ființe vii, pe trandafiri, pe tapet. Afară, arborii își trăgeau frunzișul prin adâncurile aerului ca pe un năvod; în odaie era sunet de ape și printre valuri străbăteau glasuri de pasări cântând. Toate puterile lumii își revărsau asupra lui comorile, iar mâna îi era întinsă pe spătarul sofalei așa cum își văzuse mâna, când făcea baie, plutind întinsă pe valuri, în timp ce în depărtare, pe țărm, auzea câini lătrând, lătrând în depărtare. Nu te mai teme, îi spunea în trup inima, nu te mai teme.

Nu-i era frică. În fiecare clipă natura îi dădea de înţeles printr-un semn voios că pata aceasta de aur care dădea ocol peretelui – acolo, acolo, acolo – că e hotărâtă, fluturându-şi panaşul, scuturându-şi pletele, aruncându-şi mantia când pe un umăr, când pe altul, cu gesturi frumoase, întotdeauna frumoase, stând lângă el să-i şoptească prin căuşul palmelor împreunate cuvinte din Shakespeare, să-şi destăinuie sensul.

Rezia, la masă, răsucea în mâini o pălărie şi-l privea; îl văzu că zâmbeşte. Aşadar, se simţea bine. Dar nu putea suporta să-l vadă zâmbind. Asta nu era căsnicie; şi cum îl putea socoti drept bărbatul ei pe omul acesta cu priviri ciudate, care tresărea mereu, râdea, şedea tăcut ceasuri după ceasuri sau o apuca de mână şi îi spunea să scrie. Sertarul mesei era plin de însemnările acestea; despre război; despre Shakespeare; despre mari descoperiri; că nu există moarte. În ultima vreme devenea brusc agitat fără nici un motiv (şi atât doctorul Holmes, cât şi sir William Bradshaw spuneau că nimic nu este mai rău pentru el decât stările de agitaţie) şi dădea din mâini şi striga că el ştie adevărul! Ştia tot! Omul acela, prietenul care murise în război, Evans, venise, spunea el. Cânta după paravan. Ea nota cu exactitate tot ce-i spunea. Unele lucruri erau foarte frumoase; altele, pure absurdităţi. Şi Septimus se oprea întotdeauna la mijloc, trecea la altceva; dorea să adauge ceva; auzea ceva nou: asculta cu mâna ridicată. Dar ea nu auzea nimic. Şi odată au dat peste fata care deretica odaia, citind una din foile acestea şi râzând zgomotos. A fost ceva groaznic. L-a făcut pe Septimus să denunţe, strigând, cruzimea omenească – cum se sfârtecă unii pe alţii. Pe cei căzuţi, spunea, îi sfârtecă. „Holmes ne prigoneşte", spunea el. Şi născocea tot felul de lucruri depre Holmes; Holmes îi mânca din budincă; Holmes citea Shakespeare – şi urla de râs sau de furie, pentru că doctorul Holmes părea să reprezinte pentru el ceva oribil, îl numea „natura umană". Şi apoi mai erau viziunile. Se înecase, spunea el adesea, şi zăcea pe un ţărm stâncos, iar deasupra lui ţipau pescăruşii. Se uita în jos, peste marginea sofalei, la mare. Sau auzea muzică. De fapt, nu era decât o flaşnetă sau

un om care striga pe stradă. Dar el obişnuia să strige: „Ce frumos!" Şi lacrimi îi şiroiau pe obraz, ceea ce era pentru ea lucrul cel mai îngrozitor, să vadă plângând un bărbat ca Septimus, care luptase, care era curajos. Şi stătea întins, ascultând, până începea brusc să strige că se prăbuşeşte, adânc, adânc, în flăcări! Iar ea mai să vadă flăcări, atât de vie era impresia lui. Dar nu era nimic. Erau singuri în cameră. A fost un vis, îi spunea până izbutea să-l potolească, uneori însă i se făcea frică şi ei. Cosea şi ofta.

Oftatul ei era gingaş şi încântător, ca o adiere de vânt în pădure, seara. Ba lăsa din mână foarfeca; ba se întorcea să ia ceva de pe masă. Un mic foşnet, un mic scârţâit, o mică izbitură construiau ceva nedefinit acolo, pe masa lângă care şedea şi cosea. Printre gene, vedea conturul ei estompat; trupul ei mic, îmbrăcat în negru; chipul şi mâinile ei; întoarcerile ei către masă, când lua de pe ea un mosor sau (avea obiceiul să rătăcească lucrurile) îşi căuta mătasea. Făcea o pălărie pentru una din fetele doamnei Filmer, cea măritată, care se numea – uitase cum se numea.

– Cum o cheamă pe fata măritată a doamnei Filmer? întrebă.

– Doamna Peters, spuse Rezia. Se temea că pălăria e prea mică, spuse ea, ridicând-o în faţa ei. Doamna Peters era o femeie trupeşă; dar ei nu-i plăcea. Lucra pentru ea doar pentru că doamna Filmer fusese atât de bună cu ei – „Azi-dimineaţă mi-a dat struguri", spuse ea – astfel că Rezia voia să-şi arate într-un fel recunoştinţa. Serile trecute intrase în cameră şi o găsise pe doamna Peters, care credea că ei erau plecaţi, ascultând gramofonul.

– Adevărat? întrebă el. Asculta gramofonul? Da; îi spusese de altfel despre asta atunci; o găsise pe doamna Peters ascultând gramofonul. El începu, cu multă precauţie, să deschidă ochii, să vadă dacă gramofonul era într-adevăr acolo. Dar lucrurile adevărate – lucrurile adevărate îl răscoleau prea violent. Trebuie să fie precaut. Nu are de gând să înnebunească, întâi se uită la revistele de mode de pe raftul de jos, încet-încet, la gramofon şi la pâlnia lui verde. Nimic nu putea fi mai precis. Şi astfel, prinzând curaj, se uită la bufet; la farfuria cu banane; la gravura

reginei Victoria şi a prinţului consort, la policioara căminului, pe care era vasul cu trandafiri. Nici unul dintre lucrurile astea nu mişca. Toate erau neclintite; toate erau reale.

– E o femeie cu limbă răutăcioasă, spuse Rezia.

– Cu ce se ocupă domnul Peters? întrebă Septimus.

– A, spuse Rezia, încercând să-şi aducă aminte. Parcă doamna Filmer spusese că e comis-voiajor la o societate. Acum e la Hull, spuse ea.

„Acum!" Ea rostise cuvântul cu accentul ei italian, îl spusese chiar ea. Îşi umbri ochii aşa ca să-i vadă doar puţin câte puţin, întâi bărbia, apoi nasul, apoi fruntea, de teamă să nu fie deformate sau să nu aibă pe ele cine ştie ce semn groaznic. Dar nu, uite-o, perfect naturală, cosând, cu mutrişoara puţin bosumflată, şi expresia aplecată şi melancolică pe care o au femeile când cos. Dar nu era nimic îngrozitor în toate astea, îşi spuse el ca să se liniştească, privindu-i a doua şi apoi a treia oară faţa, mâinile, doar nu era nimic înfricoşător sau dezgustător la ea cum sta acolo, în plină zi, cosând! Doamna Peters avea o limbă răutăcioasă. Domnul Peters era la Hull. Atunci de ce să se exalte şi să profetizeze? De ce să fugă, stigmatizat şi prigonit? De ce să-l facă norii să tremure şi să hohotească de plâns? De ce să caute adevăruri şi să proclame mesaje când Rezia şedea lângă el şi-şi înfigea ace cu gămălie în rochie, la piept, iar domnul Peters era la Hull? Miracole, revelaţii, torturi, singurătate, cufundări în mare, adânc, adânc, în flăcări, toate se irosiseră pentru că avea impresia, privind-o pe Rezia cum dichiseşte pălăria de paie pentru doamna Peters, că vede un aşternut înflorat.

– E prea mică pentru doamna Peters, spuse Septimus.

Pentru întâia oară de atâtea zile vorbea cu tonul lui obişnuit! Firește că era... ridicol de mică, spuse ea. Dar aşa îi ceruse doamna Peters.

Septimus îi luă pălăria din mâini. E pălăria unei maimuţe de flaşnetar.

Ce mult se bucura! De săptămâni nu râseseră aşa împreună, amuzându-se între ei, cu intimitatea oamenilor căsătoriţi. Asta

însemna că, dacă doamna Filmer ar fi intrat, sau doamna Peters, sau oricine altcineva, nimeni n-ar fi înţeles de ce râdeau ea şi Septimus.

– Uite, spuse ea, înfigând un trandafir în pălărie, într-o parte. Nu fusese atât de fericită niciodată! Niciodată, de când exista!

Acum era şi mai ridicolă, spuse Septimus. Acum sărmana femeie arăta ca un porc în târg. (Nimeni n-o făcuse vreodată să râdă cum o făcea Septimus.)

Ia să văd, ce avea ea în cutia ei de lucru? Avea panglici şi mărgele, pompoane, flori artificiale. Rezia le răsturnă pe masă. El începu să combine culori – într-adevăr, era neîndemânatic, nu era în stare să facă un pachet, dar avea un ochi admirabil şi adesea făcea bine ce făcea, uneori alandala, firește, dar uneori nespus de bine.

– O să aibă o pălărie splendidă! murmură el, luând una şi alta, în timp ce Rezia, îngenuncheată lângă el, privea peste umărul lui. Acum era gata – adică modelul, acum trebuie să-l coasă ea. Dar să aibă foarte, foarte multă grijă, spuse el, să nu schimbe nimic din ce făcuse el.

Şi Rezia se apucă să coasă. Când cosea, se gândi el, scotea un sunet ca al unui ceainic pus la foc mic; clocotea, murmura, nu se oprea o clipă, degetele ei ferme, mici şi ascuţite ciupeau şi înţepau. Acul ei fulgera drept la ţintă. Soarele poate intra şi ieşi, pe pompoane, pe tapet, dar el are să aştepte, se gândi, întinzându-şi picioarele, privindu-şi ciorapul încreţit, la capătul sofalei; are să aştepte acolo, la căldură, în ochiul acesta de aer liniştit, ca acela de care dai uneori la marginea unei păduri, seara, unde, datorită unei adânciturii în pământ ori cine ştie cărei îmbinări de copaci (trebuie să fii ştiinţific mai presus de orice), căldura stăruie, şi aerul adie pe obraz ca aripa unei păsări.

– Uite-o, spuse Rezia, învârtind pălăria doamnei Peters pe vârful degetelor. Deocamdată ajunge. Mai târziu... şi vorbele ei se pierdură într-un susur, pic, pic, pic, ca un robinet bucuros că e lăsat să curgă.

Era minunat. Nu făcuse niciodată ceva de care să se simtă atât de mândră. Era ceva atât de real, de substanţial, pălăria doamnei Peters.

– Ia uită-te puţin la ea, spuse el.

Da, va fi toată viaţa fericită să vadă pălăria aceasta. Redevenise deci el însuşi, râsese. Fuseseră singuri, numai ei doi. O să-i fie dragă toată viaţa pălăria aceasta.

Îi spuse s-o încerce.

– Bine, dar o să fiu caraghioasă! strigă ea, dând fuga la oglindă şi privindu-se când dintr-o parte, când din cealaltă. Apoi şi-o scoase repede, pentru că bătea cineva la uşă. Să fie oare din partea lui sir William Bradshaw? Trimisese deja răspuns?

Nu! Era doar fetiţa care aducea ziarul de seară.

Şi se petrecu atunci ce se petrecea mereu – ce se petrecea în fiecare seară a vieţii lor. Fetiţa îşi sugea degetul la uşă; Rezia îngenunchea lângă ea; Rezia gungurea, o săruta; Rezia scotea o pungă de bomboane din sertarul mesei. Aşa se întâmpla întotdeauna. Întâi un lucru, apoi altul. Aşa construia ea seara, făcea întâi un lucru, apoi altul. Dansau, ţopăiau, ea şi fetiţa, în jurul odăii. El luă ziarul. Echipa din Surrey fusese bătută măr. Era un val de căldură. Rezia repetă: Surrey fusese bătut măr. Era un val de căldură, şi făcea şi din asta o parte a jocului ei cu nepoata doamnei Filmer, râdeau amândouă, sporovăiau deodată, prinse în jocul lor. Septimus era tare obosit. Era tare fericit. Are să doarmă, închise ochii. Dar îndată ce nu mai văzu nimic, sunetele jocului deveniră mai vagi şi mai ciudate şi păreau strigătele unor oameni care caută şi nu găsesc şi trec şi se duc mai departe, tot mai departe.

Tresări, înspăimântat. Ce era în faţa lui? Farfuria cu banane pe bufet. Nu era nimeni în cameră. (Rezia plecase să ducă fetiţa la mama ei; era ora ei de culcare.) Deci asta era: să rămână singur pentru totdeauna. Asta era condamnarea pronunţată la Milano când intrase în cameră şi le văzuse croind cu foarfeca pălării din postav; să fie singur pentru totdeauna.

Era singur cu bufetul şi cu bananele. Era singur, părăsit pe înălţimea lui pustie, întins – dar nu era culmea unui deal, nu era un pisc de stâncă; era sofaua din salonul doamnei Filmer. Dar vedeniile, chipurile, glasurile morţilor unde erau? În faţa lui era un paravan cu trestii negre şi rândunele albastre. Acolo unde văzuse înainte munţi, unde văzuse chipuri, unde văzuse frumuseţe, acuma nu era decât un paravan.

– Evans! strigă. Nici un răspuns. Chiţăise un şoarece sau foşnise o perdea. Acestea erau glasurile morţilor. Paravanul, găleata cu cărbuni, bufetul, iată ce-i rămânea. Hai atunci să privească paravanul, găleata cu cărbuni şi bufetul... dar Rezia dădu buzna în cameră flecărind.

Venise o scrisoare. Planurile tuturor erau date peste cap. Până la urmă, doamna Filmer n-o să se poată duce la Brighton. Şi nu mai era când s-o anunţe pe doamna Williams, şi Rezia găsea că lucrul e într-adevăr foarte, foarte supărător, când îi căzură privirile asupra pălăriei şi se gândi... poate... ea... putea puţin să... Glasul ei se stinse într-o melodie bucuroasă.

– Ah, drace! strigă ea (înjurăturile ei erau o glumă între ei doi); se rupsese acul. Pălăria, copilul, Brighton, acul. Rezia clădea; întâi un lucru, apoi altul, clădea, cosând.

Voia să-l întrebe dacă, mutând trandafirul, pălăria arăta mai bine. Se aşează la capătul sofalei.

Acum erau pe deplin fericiţi, spuse ea deodată, lăsând pălăria. Da, acum putea să-i spună orice. Putea să-i spună tot ce-i trecea prin cap. Poate acesta fusese primul lucru pe care îl simţise în seara aceea, la cafenea, când intraseră Septimus şi camarazii lui englezi. Intrase, cam sfios, privind în jur şi, când şi-a agăţat-o, pălăria i-a căzut, îşi aducea aminte asta. Ştia că e englez, dar nu unul din namilele acelea de englezi care-i plăceau surorii sale, el era slab; dar avea în obraji culori frumoase, proaspete; şi nasul lui mare, ochii lui scânteietori, felul lui puţin aplecat de a şedea, o făcuseră să se gândească, cum îi spusese Rezia adesea, la un şoim tânăr, în seara aceea, când îl văzuse întâia oară, în timp ce jucau domino, iar el intrase – un şoim

tânăr; dar cu ea era întotdeauna foarte blând. Nu-l văzuse niciodată ieşit din fire sau beat, doar amărât câteodată din pricina acelui război crâncen, dar chiar atunci, când intra ea, el uita de toate. Orice, orice în lumea asta, te miri ce necaz mărunt în legătură cu lucrul ei, tot ce i se năzărea să spună, el înţelegea imediat. Nici familia ei nu era aşa. Pentru că era mai vârstnic decât ea şi pentru că era atât de inteligent – cât de serios era, voia ca ea să citească Shakespeare înainte de a fi în stare să citească în englezeşte o poveste de copii! – pentru că avea mult mai multă experienţă decât ea, putea să-i fie un sprijin. Şi ea, de asemenea, putea să fie un sprijin pentru el.

Stai, pălăria aceasta. Şi apoi (se făcea târziu) sir William Bradshaw.

Îşi duse mâinile la cap, aşteptând să-i spună dacă-i place pălăria sau nu şi în timp ce ea stătea aşteptând, cu privirile plecate, el îi simţea sufletul, ca o pasăre care sare din creangă în creangă, coboară, se aşază ici-colo, mereu cu mişcări fără greş; putea să-i urmărească gândul în timp ce stătea acolo – avea una din acele atitudini relaxate, degajate care-i erau firești – şi, orice-ar fi spus el, zâmbea îndată ca o pasăre care se lasă ferm pe o creangă cu toate ghearele.

Dar îşi aduse aminte. Bradshaw spusese: „Oamenii care ne sunt cei mai dragi ne fac rău când suntem bolnavi". Bradshaw spusese că trebuie să înveţe să se odihnească. Bradshaw spusese că trebuie să se despartă de ea.

– Trebuie, „trebuie", de ce „trebuie"? Ce putere avea oare Bradshaw asupra lui? Ce drept are Bradshaw să-mi spună mie „trebuie"? întrebă el.

– Deoarece ai spus că vrei să te sinucizi, spuse Rezia. (Slavă Domnului, acum putea să-i spună lui Septimus orice.)

Aşadar era în puterea lor! Holmes şi Bradshaw îl urmăreau! Bruta cu nările roşii adulmeca în toate locurile tăinuite! Poate să spună „trebuie"! Unde erau hârtiile lui? Lucrurile pe care le scrisese?

Îi aduse hârtiile, lucrurile pe care le scrisese, lucrurile pe care le scrisese ea pentru el. Le trânti vraf pe sofa. Începură să se uite

la ele împreună. Diagrame, desene, omuleți și femeiușți cu bețe în loc de brațe, cu aripi la spate – da, aripi erau; cercuri trase în jurul unei monede de un șiling, de șase pence – sori și stele; prăpăstii în zigzag pe care urcau șiruri de alpiniști legați unii de alții cu frânghie, semănau leit cu niște cuțite și furculițe; petice de mare cu niște mutrișoare care ieșeau râzând din ceva care semăna oarecum cu niște valuri: harta lumii. Arde-le! strigă el. Acum însemnările; cum cântă morții după tufișurile de rododendron; ode închinate timpului; conversații cu Shakespeare; Evans, Evans, Evans – mesajele lui din lumea morților; arborii să nu mai fie tăiați; spune-i prim-ministrului. Dragostea universală: sensul lumii. Arde-le! strigă el.

Dar Rezia le acoperi cu mâinile. Unele erau foarte frumoase, se gândi ea. Are să le lege (nu avea un plic) cu o fâșie de mătase.

Chiar dacă îl vor lua, spuse ea, o să se ducă cu el. Nu-i puteau despărți fără voia lor.

Potrivindu-le margine pe margine, făcu un pachet și îl legă mai mult fără să privească, așezată aproape, așezată lângă el, se gândi Septimus, ca și când și-ar fi răsfirat petalele în jur. Era un pom în floare; și printre ramurile ei se întrezărea chipul unui legislator care ajunsese într-un sanctuar unde nu se mai temea de nimeni; nici de Holmes; nici de Bradshaw; un miracol, un triumf, cel din urmă și cel mai mare. Uluit, o văzu că urcă cumplita scară, ducându-i în spate pe Holmes și pe Bradshaw, doi oameni care nu cântăreau niciodată mai puțin de șaptezeci de kilograme, care își trimiteau soțiile la Curte, oameni care câștigau zece mii pe an și vorbeau despre măsură; ale căror verdicte erau diferite (căci una spunea Holmes și alta Bradshaw), totuși erau judecători; care confundau viziunea cu dulapul; nu vedeau nimic clar, totuși hotărau, pedepseau. Dar ea triumfa asupra lor.

– Uite! spuse ea. Hârtiile erau împachetate. Nimeni nu le mai putea vedea. O să le pună bine undeva.

Și, spuse ea, nimic n-o să-i poată despărți. Ședea alături de el și-i dădea numele păsării aceleia, șoim sau corb, care deși era

o pasăre rea şi o mare pacoste a holdelor, semăna leit cu el. Nimeni nu-i poate despărţi, spuse ea.

Apoi se ridică să se ducă în dormitorul lor, să facă bagajul, dar auzind glasuri jos, la intrare, şi gândindu-se că e doctorul Holmes, dădu fuga pe scări să-l împiedice să urce.

Septimus o auzi vorbind pe scări cu doctorul Holmes.

– Scumpă doamnă, am venit ca prieten, spunea Holmes.

– Nu. Nu vă pot primi să-l vedeţi pe soţul meu, spuse ea.

Parcă o vedea, o găinuşă care îi stătea în cale cu aripile întinse. Dar Holmes stăruia.

– Scumpă doamnă, îngăduiţi-mi..., spuse Holmes, dând-o la o parte (Holmes era un bărbat voinic).

Holmes urcă scările. O să deschidă larg uşa. O să spună, „Ehei, frica, ţi-e cam frică!" Holmes are să-l înşface. Dar nu; nici Holmes, nici Bradshaw. Se ridică clătinându-se, săltând când pe un picior când pe altul, şi cercetă cuţitul de pâine al doamnei Filmer, un cuţit frumos pe al cărui mâner era scris „Pâine". Dar nu, nu trebuie murdărit. Gazul? Era prea târziu acum. Holmes se apropia. Ar fi putut folosi un brici, dar Rezia, aşa făcea ea întotdeauna, le împachetase. Mai rămânea doar fereastra, fereastra asta mare, de casă cu chirie în stil Bloomsbury; şi treaba asta obositoare, plicticoasă şi cam melodramatică de a deschide fereastra şi de a se arunca. Aşa îşi închipuie ei tragediile, nu el, nici Rezia (căci Rezia era de partea lui). Lui Holmes şi lui Bradshaw le plăceau astfel de lucruri. (Se aşează pe pervaz.) Dar are să aştepte chiar până la ultima clipă. Nu voia să moară. Viaţa era bună. Soarele cald. Numai fiinţele omeneşti... Un bătrân care cobora scările de la intrarea casei din faţă se opri şi se uită la el. Holmes era la uşă. „Prinde-mă dacă poţi!" strigă Septimus şi se aruncă cu putere, cu violenţă, pe grilajul doamnei Filmer.

– Laşul! strigă doctorul Holmes, dând uşa de perete. Rezia alergă la fereastră, văzu; înţelese. Doctorul Holmes şi doamna Filmer se ciocniră. Doamna Filmer îi aruncă Reziei şorţul peste ochi şi o duse în camera de culcare. Urmă o mare vânzoleală pe scări, în sus şi în jos. Doctorul Holmes intră – alb ca hârtia,

tremurând tot, cu un pahar în mână. Trebuie să aibă curaj şi să bea ceva, spuse el (Ce era? Ceva dulce), căci soţul ei era îngrozitor de mutilat, n-o să-şi mai revină, nu trebuie să-l vadă, trebuie cruţată cât mai mult cu putinţă, va avea de îndurat ancheta, biata femeie. Cine ar fi putut să prevadă aşa ceva? Un impuls subit, nu era vina nimănui, câtuşi de puţin (îi spuse el doamnei Filmer). Şi de ce dracu' făcuse el asta, doctorul Holmes nu-şi putea închipui.

În timp ce bea lichidul acela dulce, i se părea că deschide nişte ferestre mari, că iese afară, într-o grădină. Dar unde? Un ceas bătea ora – una, două, trei; ce rezonabil era sunetul; comparat cu toate izbiturile şi şuşotelile acestea; era ca Septimus. O cuprindea somnul. Dar ceasul continua să bată, patru, cinci, şase, iar doamna Filmer care îşi flutura şorţul (n-or să aducă trupul în casa, nu-i aşa?); părea să facă parte din grădina aceea; ca un steag. Văzuse odată un steag desfăşurându-se încet de pe un catarg, la Veneţia, unde se dusese cu mătuşa ei. Oamenii morţi în luptă erau salutaţi aşa, iar Septimus făcuse războiul. Dintre amintirile ei, cele mai multe erau frumoase.

Îşi puse pălăria şi începu să alerge prin nişte lanuri de grâu – unde să fi fost? – pe un deal, undeva, aproape de mare, căci se vedeau corăbii, pescăruşi, fluturi. Se aşezară pe o faleza stâncoasă. Şi la Londra stăteau aşa, şi, pe jumătate visând, îi ajungeau pe uşa camerei de culcare ropot de ploaie, şoapte, foşnet de spice uscate, mângâierea mării care, după cum i se părea, îi cuprinsese sub bolta ei arcuită şi îi murmura, cum stătea întinsă pe ţărm şi se simţea risipită, ca nişte flori care ning pe un mormânt.

– E mort, spuse ea, zâmbindu-i bietei bătrâne care o păzea, cu ochii ei cinstiţi, albastru-deschis, aţintiţi asupra uşii (N-o să-l aducă aici, nu-i aşa?) Dar doamna Filmer pufni. O, nu, o, nu! Îl duceau de acolo. Să nu-i fi spus? Soţul şi soţia ar trebui să fie împreună, se gândi doamna Filmer. Trebuie să facă însă cum îi spusese medicul.

– Lăsaţi-o să doarmă, spuse doctorul Holmes, luându-i pulsul. Rezia văzu în dreptul ferestrei, întunecată, forma vastă a trupului său. Era aşadar doctorul Holmes.

Unul din triumfurile civilizaţiei, se gândi Peter Walsh. E unul din triumfurile civilizaţiei, în timp ce răsuna, limpede şi ascuţit, clopotul ambulanţei. Rapid, cu precizie, ambulanţa se îndrepta spre spital după ce culesese prompt, uman, vreun biet amărât; un om lovit la cap, doborât de boală, lovit de un vehicul acum poate nu mai mult de un minut în timp ce traversa, cum ni se poate întâmpla chiar nouă. Asta era civilizaţia, îl frapase acum, la înapoierea lui din Orient – eficacitatea, organizarea, spiritul comunal al Londrei. Fiecare camion, fiecare trăsură se dădea, disciplinat, la o parte ca să lase ambulanţa să treacă. Să fie ceva morbid? Era, mai degrabă, mişcător, respectul pe care îl arătau ambulanţei şi victimei dinăuntru – oameni ocupaţi, care se grăbeau spre casă, se gândeau, văzând ambulanţa, la soţiile lor; sau, poate, cât de uşor ar fi putut fi ei acolo, întinşi pe o targă cu un doctor şi o infirmieră alături... Of, dar dacă începi să evoci doctori, cadavre, gândul devine morbid, sentimental; o undă de plăcere, chiar un soi de voluptate asociată impresiei vizuale erau un avertisment că nu e bine să persiste în astfel de gânduri – fatale pentru artă, fatale pentru prietenie. Adevărat. Şi totuşi, se gândi Peter Walsh, în timp ce ambulanţa dispărea după colţ, dar clopotul cu sunet limpede şi ascuţit se mai auzea încă de pe strada următoare şi de mai departe, de pe Tottenham Court Road pe care o traversa bătând fără răgaz, totuşi acesta e privilegiul singurătăţii; în intimitate poţi să faci ce-ţi place. Poţi să şi plângi, dacă nu te vede nimeni. Sensibilitatea aceasta îl compromisese în societatea anglo-indiană; plângea când nu trebuia şi râdea de asemeni. E în mine ceva, se gândi el, oprit lângă o cutie de poştă, care s-ar putea dizolva acuma în lacrimi. De ce, Dumnezeu ştie. O frumuseţe probabil şi povara zilei care, începând cu vizita la Clarissa, îl extenuase cu arşiţa ei, cu intensitatea ei şi cu susurul unei impresii după alta picurând în pivniţa aceea unde stăteau,

adânci, obscure şi nimeni n-o să ştie vreodată, în parte din motivul acesta, secretul ei, complet şi inviolabil, viaţa îi părea ca o grădină necunoscută, plină de cotloane şi de unghere, uimitoare, da; clipe ca acestea îţi tăiau, de-a dreptul, răsuflarea; iată una dintre ele venind către el, lângă cutia poştală din faţa muzeului britanic, o clipă în care lucrurile vin să se unească; ambulanţa; viaţa şi moartea. Rafala aceasta de emoţie parcă îl aspira în sus, pe un acoperiş foarte înalt, iar ce rămânea din el era pustiu ca un ţărm de mare presărat cu cochilii albe. Asta îl compromisese în societatea anglo-indiană.

Clarissa, odinioară, mergând cu el undeva, pe imperiala unui omnibuz, sau măcar o Clarissa în sensul superficial al cuvântului, emotivă, când disperată, când nespus de voioasă, fremătând toată pe atunci şi o tovarăşă de drum atât de plăcută, descoperind din înaltul omnibuzului mici scene năstruşnice, nume, oameni, căci aveau obiceiul să exploreze Londra şi să aducă acasă saci plini de comori strânse în piaţa Caledoniei – Clarissa avea pe vremea aceea o teorie – aveau amândoi o grămadă de teorii, mereu teorii, cum fac tinerii. Era destinată să explice sentimentul lor de nemulţumire: nu cunoşteau oamenii; nu erau cunoscuţi. Cum să se fi cunoscut? Te întâlneşti cu cineva zilnic; apoi nu-l mai vezi şase luni sau ani de zile. Era nesatisfăcător, conveneau ei, cât de puţin cunoşti oamenii. Dar, spunea ea, şezând în omnibuz şi străbătând Shaftesbury Avenue se simţea pretutindeni; nu „aici, aici, aici"; şi bătea în spătarul scaunului; ci pretutindeni. Dădea din mână, mergând pe Shaftesbury Avenue. Erau toate acestea. Astfel că, pentru a o cunoaşte pe ea sau pe oricine, trebuiau căutaţi oamenii care îi completau; şi chiar locurile. Avea afinităţi bizare cu oameni cu care nu schimbase o vorbă vreodată, o femeie care trecea pe stradă, un bărbat din spatele unei tejghele – până şi copaci sau hambare. Concluzia extremă era o teorie transcendentală care, pentru că îi era groază de moarte, îi îngăduia să creadă, sau să pretindă (era doar atât de sceptică!) că, de vreme ce apariţiile noastre, adică partea din noi care apare, sunt atât de trecătoare comparate cu cealaltă, partea

nevăzută din noi, care se întinde departe, înseamnă că partea nevăzută poate supraviețui, poate fi cumva recuperată, atașată unei persoane sau alteia, sau chiar bântui anumite locuri, după moarte. Poate – poate.

Dacă se uita înapoi la această lungă prietenie de aproape treizeci de ani, teoria se potrivea din plin. Oricât de scurte, de abrupte, de dureroase adesea fuseseră întâlnirile lor efective ținând seama și de absențele lui, de întreruperi (în dimineața aceea, bunăoară, intrase Elizabeth, ca un mânz cu picioare lungi, frumoasă, tăcută, exact când începea să vorbească cu Clarissa), efectul lor asupra vieții lui fusese imens. Era în asta un mister. Ți se dădea un grăunte tăios, ascuțit, aspru – întâlnirea efectivă; teribil de dureroasă în jumătate din cazuri; și totuși în absență, în locurile cele mai neașteptate, înflorea, se deschidea, își răspândea parfumul, puteai s-o atingi, s-o guști, să privești în jurul tău, s-o simți și s-o înțelegi pe deplin, după ce zăcuse pierdută ani și ani. Astfel, Clarissa venise la el; pe bordul vasului; în Himalaya; evocată de lucrurile cele mai fără noimă (așa cum Sally Seton, neroada aceea generoasă, entuziastă, își amintea de *el* când vedea hortensii albastre). Avusese asupra lui o influență mai mare decât oricine. Și, mereu în felul acesta, îi apărea în față fără să fi vrut el așa, rece, critică, o lady; sau răpitoare, romantică, amintindu-i de un câmp, de o holdă din Anglia. O văzuse mai des la țară decât la Londra. Imagini peste imagini de la Bourton...

Ajunsese la hotel. Traversă holul, plin de fotolii și de sofale roșii, de plante fanate cu frunze ascuțite, își luă cheia din cârligul tabloului. Domnișoara îi înmână câteva scrisori. Urcă scările – o vedea cel mai adesea la Bourton, spre sfârșitul verii, când rămânea acolo o săptămână, uneori chiar două, cum se obișnuia pe atunci. Iat-o întâi în picioare pe culmea unui deal, cu rochia fluturând în vânt, ținându-și părul cu o mână, arătând cu cealaltă, strigând spre ei – vedea în vale Severnul. Ori într-o pădure, punând un ceainic la fiert – avea mâini tare neîndemânatice; fumul făcea temenele; le sufla în obraz; fața ei mică și roz se străvedea prin fum; a cerut apă de la o bătrână care a ieșit apoi

în uşa căsuţei să-i vadă plecând. Mergeau întotdeauna pe jos; ceilalţi, cu trăsura. Trăsura o plictisea, nu-i plăceau animalele, în afară de câinele acela al ei. Băteau drumurile cale de mile. Se oprea brusc ca să se orienteze, îl călăuzea înapoi peste câmpuri, şi tot timpul discutau, vorbeau despre poezie, vorbeau despre oameni, vorbeau despre politică (pe vremea aceea ea era radicală); cât mergeau, nu băga de seamă nimic în jurul ei, doar când se oprea, exclama în faţa unei privelişti sau a unui arbore şi îl făcea şi pe el să privească; apoi, din nou mai departe, peste mirişti, ea mergând în frunte, cu o floare pentru mătuşa ei, niciodată obosită de mers, deşi era firavă; dădeau buzna în Bourton odată cu amurgul. Apoi, după cină, bătrânul Breitkopf deschidea pianul şi cânta, deşi n-avea nici un pic de voce, iar ei şedeau cufundaţi în fotolii, străduindu-se să nu râdă, dar pufnind de fiecare dată şi râdeau, râdeau – râdeau de nimic anume. Se presupunea că Breitkopf nu-i vede. Şi apoi, dimineaţa, sus, jos înaintea casei, ca o codobatură...

A, o scrisoare de la ea! Plicul acesta albastru; era scrisul ei. Şi trebuia s-o citească, încă una din acele întrevederi menite să fie dureroase! Îi era al naibii de greu să-i citească scrisoarea. Ce bucurie mare a fost să-l vadă! Trebuia să-i spună asta. Asta era tot.

Dar destul cât să-l tulbure. Îl contraria. Ar fi preferat să nu-i fi scris aşa. Venită peste gândurile lui, scrisoarea ei era ca un ghiont în coaste. De ce nu-l lăsa în pace? La urma urmei, se măritase cu Dalloway şi trăise foarte fericită alături de el toţi anii aceştia.

Hotelurile nu sunt locuri prea consolatoare. Departe de asta! În cuierul acesta îşi atârnaseră pălăria o infinitate de oameni. Până şi mustele, dacă te gândeai bine, se aşezaseră pe nasul altor oameni. Cât despre curăţenia care îl izbise în obraz, nu era atât curăţenie, cât vacuitate, răceală; ceva convenit şi obligatoriu. O matroană uscată trecea totul în revistă în zori, adulmecând, iscodind, punându-le pe slujnicele cu nasul vânăt de frig să cureţe din răsputeri, ca şi când locatarul următor ar fi fost o halcă de carne care trebuie servită pe o tavă perfect curată. Pentru dormit, un pat; pentru a şedea, un fotoliu; ca să te speli pe dinţi şi

să te razi, un pahar, o oglindă. Cărţile, scrisorile, halatul alunecau pe impersonalul rips al odăii ca nişte impertinenţe distonante. Ceea ce-l făcea să vadă toate acestea era scrisoarea Clarissei. „Ce bucurie să te văd!" Trebuia să-i spună asta! împături hârtia; o împinse la o parte; nimic n-o să-l poată face s-o recitească!

Pentru ca scrisoarea să-i fi ajuns la şase trebuia să se fi aşezat s-o scrie imediat după ce-a plecat el; i-a pus un timbru; a trimis şi pe cineva la poştă cu ea. Asta era Clarissa. Vizita lui o răscolise. Simţise intens; o clipă, când i-a sărutat mâna, regretase, îl invidiase chiar, poate îşi amintise (văzuse asta în privirea ei) de o vorbă a lui – poate aceea că, dacă se va mărita cu el, ei doi vor schimba lumea; şi acuma? Între două vârste; mediocritatea; apoi, cu vitalitatea ei de neînfrânt, se constrânsese să îndepărteze gândurile acestea, căci era în ea un flux de viaţă cum nu mai văzuse la nimeni, puternic, rezistent, în stare să treacă peste obstacole şi s-o poarte triumfal către ţel. Da; simţise însă reacţia imediat ce a ieşit din cameră, îi păruse groaznic de rău pentru el; se gândise ce putea, din toată lumea asta, să-i dea ca să-i facă plăcere (în afară, bineînţeles, de un singur lucru) şi şi-o închipuia foarte bine ducându-se, cu obrajii şiroind de lacrimi, la masa ei de scris şi scriind dintr-un avânt rândul acela care îl întâmpinase la sosire: „Atât de fericită să te văd!" Şi era sinceră. Peter Walsh îşi desfăcuse şireturile de la ghete.

Căsnicia lor n-ar fi fost însă reuşită. Celălalt lucru se întâmplase însă, la urma urmei, într-un chip mult mai firesc.

Ciudat lucru; aşa era; o mulţime de oameni credeau aşa. Peter Walsh, care se descurcase onorabil, care îndeplinise corect funcţiile obişnuite, era simpatizat, dar socotit puţin excentric, îşi dădea aere – era ciudat că avea el, mai ales acum, când era cărunt, o privire satisfăcută; o privire de om care nu spune tot. E ceea ce îl făcea atrăgător pentru femei, cărora le plăcea să simtă că firea lui nu era exclusiv virilă. Avea ceva neobişnuit, ceva ascuns. Poate pentru că îi erau dragi cărţile – nu te vizita niciodată fără să-ţi ia cartea de pe masă (în clipa aceasta citea,

iar şireturile îi atârnau pe podea); poate pentru că era un gentleman, ceea ce se vedea în felul în care îşi scutura pipa de scrum şi, firește, în felul cum se purta cu femeile. Căci era un lucru fermecător şi ridicol cât de uşor putea să-l învârtă pe degete o fată fără dram de minte. Dar o făcea pe riscul ei. Cu alte cuvinte, deşi putea să fie atât de puţin distant şi, cu veselia şi buna lui creştere, tovărăşia lui atât de atrăgătoare, totul mergea doar până la un punct. Ea spunea ceva – nu, nu; el vedea foarte limpede cum stau lucrurile. Nu poate fi de acord cu asta – nu, nu. Pe de altă parte, era în stare să strige şi să se zguduie de râs şi să se ţină de coaste când se spunea o glumă, între bărbaţi; în materie de mâncăruri se pricepea ca nimeni altul în India. Era un bărbat. Dar nu felul de bărbat pe care eşti obligată să-l respecţi – slavă Domnului; nu ca maiorul Simmons, de pildă; câtuşi de puţin, se gândea Daisy când, în ciuda celor doi copilaşi ai ei, îi compara.

Îşi scoase ghetele, îşi goli buzunarele. Odată cu briceagul scoase un instantaneu al lui Daisy; Daisy şezând pe verandă, toată în alb, cu un fox-terier pe genunchi; fermecătoare, foarte brună; cea mai bună fotografie pe care i-o văzuse. Lucrurile decurseseră, la urma urmei, atât de firesc; cu mult mai firesc decât în cazul Clarissei. Fără scandaluri. Fără supărări. Fără scene şi fără frământări. Un drum uşor. Şi fata aceea brună şi adorabilă de pe verandă exclama (parcă o auzea): Firește, firește că o să-i dea tot (reacţiile ei erau excesive), tot ce doreşte! striga ea, dând fuga în calea lui fără să se uite cine îi vede. Şi avea numai douăzeci şi patru de ani! Şi avea doi copii, Dumnezeule mare!

Da, intrase într-o astfel de încurcătură la vârsta lui. Noaptea, când se trezea, gândul acesta revenea cu multă putere. Să spunem că se căsătoresc. Pentru el ar fi foarte bine, dar pentru ea? Doamna Burgess, o femeie de treabă şi deloc flecară, era de părere că plecarea aceasta a lui în Anglia, cu scopul evident de a consulta avocaţi, ar putea s-o facă pe Daisy să mai reflecteze, să se gândească mai bine ce face. Era în joc poziţia ei, spunea doamna Burgess; bariera socială; renunţarea la copii. Mai

devreme sau mai târziu o să fie o femeie cu proastă reputaţie, târându-se prin noroiul suburbiilor sau, mai probabil, o declasată (ştii, spunea ea, cum ajung femeile acestea, fardate excesiv). Dar Peter Walsh nu-şi făcea griji din pricina asta. Încă n-avea de gând să moară, în orice caz, ea trebuia să hotărască; să judece, chibzuia el, călcând prin cameră în ciorapi, netezind cutele cămăşii de frac, pentru că urma să se ducă probabil la serata Clarissei, dacă nu se va duce cumva la un music-hall sau nu va rămâne în casă să citească o carte pasionantă scrisă de cineva pe care îl cunoscuse la Oxford. Şi dacă o să se pensioneze, asta o să facă – o să scrie. O să meargă la Oxford şi o să facă cercetări în Biblioteca Bodleiană. Zadarnic fata cea brună, adorabilă, da fuga la capătul terasei, zadarnic făcea semn cu mâna; zadarnic striga că puţin îi pasă de ce spune lumea. Iată-l, omul care reprezenta totul pentru ea, gentlemanul desăvârşit, seducător, distins (pentru că vârsta lui nu avea nici o importanţă), iată-l cum umblă printr-o cameră de hotel din Bloomsbury, se rade, se spală şi, ridicând căni, punând jos briciul, continuă să facă cercetări în Biblioteca Bodleiană şi să găsească soluţia a două-trei mici probleme care îl interesează. Şi se va opri să sporovăiască cu cine se va nimeri şi, din pricina asta, va întârzia tot mai mult la prânz, va rata întâlniri; iar când Daisy o să-l roage şi o să-l roage s-o sărute, sau o să-i facă o scenă, n-o să poată fi la înălţime (deşi ţinea sincer la ea) – pe scurt, pentru că ar fi mai bine, cum spunea doamna Burgess, să-l uite sau să şi-l amintească doar cum era în august 1922, o siluetă în picioare, la o răscruce, în amurg, mereu mai îndepărtată pe măsură ce docarul o ducea, legată strâns pe scaunul din spate; dar mâinile ei sunt întinse şi, văzând că silueta se micşorează şi se şterge, tot mai strigă că o să facă orice în lume, orice, orice, orice... Nu ştia niciodată ce gândeşte lumea, îi era din ce în ce mai greu să se concentreze. Devenea absent; devenea tot mai absorbit de grijile lui; când posac, când vesel; depinzând de femei, distrat, morocănos, din ce în ce mai puţin capabil (aşa se gândea el în timp ce se bărbierea) să înţeleagă de ce nu poate Clarissa, pur şi

simplu, să le găsească o locuinţă şi să fie drăguţă cu Daisy; s-o prezinte în lume. Şi atunci ar fi liber – liber să ce? Să umble de ici-colo, să dea târcoale (în clipa aceasta scotea tot felul de chei, de hârtii), să se repeadă şi să guste, să fie singur, într-un cuvânt, să-şi ajungă; şi totuşi nimeni, firește, nu depindea mai mult de alţii (se încheie la jiletcă); asta îi fusese fatal. Nu se putea ţine departe de fumoare, îi plăceau coloneii, îi plăcea golful, îi plăcea bridgeul şi mai ales compania femeilor, şi gingăşia prieteniei lor, şi fidelitatea, şi curajul, puterea dragostei lor care, deşi nu era lipsită de neajunsuri, i se părea (şi faţa cea drăgălaşă, brună, adorabilă, uite-o pe maldărul de plicuri) demnă de atâta admiraţie, o floare atât de magnifică, crescută pe culmile vieţii omeneşti, şi totuşi el nu era pe măsura acestor lucruri, din pricina tendinţei lui de a vedea contextul lucrurilor (Clarissa minase ceva în el pentru totdeauna), de a se plictisi foarte repede de devotamentele mute şi de a avea nevoie de varietate în dragoste, deşi l-ar fi scos din fire dacă Daisy ar fi iubit pe altcineva, l-ar fi scos din fire! Căci avea o fire geloasă, nestăpânit de geloasă, îndurase chinuri groaznice! Dar unde-i era briceagul; ceasul, sigiliul, carnetul de cecuri şi scrisoarea Clarissei pe care n-are s-o recitească, dar la care îi plăcea să se gândească, şi fotografia lui Daisy? Şi acum la cină.

Lumea lua masa.

Aşezaţi în jurul meselor mici, împodobite cu vaze de flori, în ţinută de seară sau de oraş, cu şalurile şi poşetele aşezate alături, dându-şi aerul că se simt în largul lor, pentru că nu erau învăţaţi cu atâtea feluri de mâncare la cină; încrezători în ei, pentru că îşi puteau permite să plătească; obosiţi, pentru că străbătuseră Londra în lung şi-n lat cât fusese ziua de lungă, cumpărând, vizitând locuri; curioşi, pentru că au întors capul, au ridicat ochii când a intrat acest gentleman cu înfăţişare plăcută, purtând ochelari cu ramă de corn; de treabă, pentru că ar fi fost bucuroşi să facă mici servicii, indiferent care, să-ţi împrumute mersul trenurilor sau să-ţi dea informaţii utile; dorinţa aceasta a lor, pulsând în ei, dându-le ghes din adânc să-şi creeze

legături fie ele bazate doar pe un loc de naştere comun (Liverpool, de exemplu) sau pe descoperirile că au prieteni cu acelaşi nume, cu privirile lor furişe, cu tăcerile lor jenate şi cu retragerile lor subite în glumele şi în izolarea familială, iată-i luând masa în timp ce domnul Walsh intra şi se aşeza la o masă mică de lângă perdea.

Nu ceea ce spunea, pentru că, fiind singur, nu se putea adresa decât chelnerului, ci felul său de a examina lista, de a arăta cu degetul un vin anume, de a sta drept la masă, de a lua cina cu seriozitate, fără lăcomie, iată ce îi câştigă respectul lor; respect care, rămas neexprimat aproape până la sfârşitul cinei, izbucni la masa unde şedea familia Morris, în momentul când domnul Walsh a fost auzit spunând, la sfârşit, „Pere Bartlett". De ce vorbise atât de moderat şi totuşi de ferm, cu aerul unuia care ştie ce e disciplina şi se ştie în drepturile sale, întemeiate pe dreptate, nici Charles Morris tânărul, nici Charles Morris bătrânul, nici domnişoara Elaine, nici doamna Morris nu ştiau. Dar când rostise „Pere Bartlett", stând singur la masă, simţiră că domnul acela contase pe sprijinul lor într-o privinţă legitimă; era campionul unei cauze care deveni imediat şi a lor, astfel că ochii lor îi întâlneau pe ai lui cu simpatie şi când ajunseră, cu toţii deodată, în fumoar, un mic schimb de cuvinte între ei devenise inevitabil.

Nimic foarte profund – doar că Londra era aglomerată; se schimbase în ultimii treizeci de ani; că domnul Morris prefera Liverpoolul; că doamna Morris vizitase expoziţia de flori din Westminster şi că ei toţi îl văzuseră pe prinţul de Wales. Şi, totuşi, se gândi Peter Walsh, nici o familie din lume nu poate fi comparată cu familia Morris; absolut nici una; şi relaţiile dintre ei sunt fără cusur, şi puţin le pasă de înalta societate, şi le place ce le place, şi Elaine se pregăteşte să poată participa la afacerile familiei, iar băiatul obţinuse o bursă la Leeds, şi bătrâna doamnă (care avea cam vârsta lui) mai are trei copii acasă; şi au două automobile, dar domnul Morris mai repară şi acuma ghete duminica; minunat, absolut minunat, se gândi Peter Walsh, care

se legăna uşor înainte şi înapoi, cu paharul de lichior în mână, între scaune de piele roşie şi scrumiere, foarte încântat de sine, pentru că cei din familia Morris ţineau la el. Da, ţineau la un om care spusese „Pere Bartlett". Simţea că ţin la el.

Se va duce la serata Clarissei. (Familia Morris pleca; dar se vor mai întâlni.) Voia să se ducă la serata Clarissei, pentru că voia să-l întrebe pe Richard ce făceau în India – neghiobii de conservatori. Şi ce piesă se joacă? Şi muzica... Da, firească, şi simplă flecăreală.

Căci acesta e adevărul despre sufletul nostru, se gândi el, despre eul nostru, care, ca un peşte, locuieşte în mări adânci şi se mlădiază printre tenebre croindu-şi drumul între tulpini de alge uriaşe, spre întinderi scânteind în soare şi iarăşi, mereu şi mereu în bezna rece, adâncă, inscrutabilă; ţâşneşte brusc la suprafaţă şi se joacă printre valurile încreţite de vânt; cu alte cuvinte, are o nevoie imperioasă să se scuture, să se cureţe, să se aprindă, stând de vorbă. Care sunt intenţiile guvernului – Richard Dalloway are să ştie – în ce priveşte India?

Deoarece era o noapte foarte caldă şi vânzătorii de ziare umblau pe străzi cu placarde care proclamau, cu mari litere roşii, că era un val de căldură, scaune împletite erau aşezate pe treptele hotelului şi gentlemeni care beau cu paiul şi fumau cu un aer detaşat, şedeau în ele. Într-unul şedea şi Peter Walsh. Ai fi spus că în ziua aceea, ziua londoneză abia începea. Ca o femeie care şi-a scos rochia de stambă şi şorţul alb, s-a îmbrăcat în albastru, şi şi-a pus perle, ziua se schimba, îşi lepăda hainele de rând, se înveşmânta în voaluri, se prefăcea în seară şi, cu acelaşi oftat de încântare pe care îl scoate o femeie când lasă să-i cadă juponul, şi ziua se despuia de praf, căldură, culoare; circulaţia se rărea; după învălmăşeala camioanelor urmau automobilele, claxonând, avântându-se; şi din loc în loc, în frunzişul des al scuarurilor, atârna o lumină intensă. Abdic, părea să spună seara pălind şi stingându-se deasupra crestelor şi a înălţimilor, boltite, ascuţite, de hoteluri, de locuinţe, de magazine, mă sting, începea ea să

spună, dispar, dar Londra nici nu voia să audă, își repezea baionetele în cer, o țintuia, o silea să fie părtașă a desfătărilor ei.

Căci marea revoluție a verii, opera domnului Willett avusese loc după ultima vizită a lui Peter Walsh în Anglia. Prelungirea serii era pentru el un lucru nou. Era ceva care, pe drept cuvânt, te însufleţea, într-adevăr, fetele tinere treceau cu servietele sub braţ, nespus de bucuroase că sunt libere, mândre, în tăcere, că păşesc pe acest caldarâm faimos, şi o bucurie anume, ieftină, de bâlci dacă vreţi, dar totuşi o intensă bucurie le îmbujora obrajii. Şi se îmbrăcau bine; ciorapi roz; pantofi frumoşi. Le aşteptau două ore de cinematograf. Erau mai vii, mai rafinate în lumina galben-albastră a serii; iar pe frunzele din scuar lumina aceasta avea o strălucire sumbră, lividă – parcă ar fi fost coborâte în apele mării – frunzişul unei cetăţi scufundate. Frumuseţea aceasta îl uluia; şi îi dădea şi curaj, pentru că ceilalţi anglo-indieni întorşi în ţară (cunoştea o mulţime), stăteau, cum se şi cuvenea, la Clubul Oriental, trăgând otrăviţi concluzia că e sfârşitul lumii, dar el, uite, era aici, tânăr ca întotdeauna; îi invidia pe tineri pentru seara lor de vară şi pentru toate celelalte şi dobândind, din vorbele unei fete, din râsul unei chelneriţe – lucruri impalpabile pe care nu puteai pune mâna – aproape certitudinea că întreaga acumulare piramidală care în tinereţea lui părea de neclintit se deplasase. Se presase pe vârf – fuseseră apăsaţi; mai ales femeile, ca acele flori pe care Helena, mătuşa Clarissei, obişnuia, şezând sub lampă după cină, să le preseze între foi de sugativă gri, punând deasupra dicţionarul lui Littré. Murise. Auzise despre ea de la Clarissa, spre sfârşit nu mai vedea cu un ochi. Ce lucru potrivit – o capodoperă a naturii – ca bătrâna domnişoară Parry să fi început să se prefacă în sticlă. Trebuie să fi murit ca o pasăre pe ger, înţepenită pe o cracă. Aparţinea unei alte vremi, dar fiind atât de neştirbită, atât de completă, se va arăta mereu în zare, ca o piatră albă, înaltă, ca un far care marchează o etapă trecută a acestei aventuroase şi lungi, lungi călătorii, a acestei interminabile – se căută de mărunţiş, să cumpere un ziar şi citi despre Surrey şi Yorkshire

(întinsese această monedă de milioane de ori) Surrey era din nou bătut măr – al acestei interminabile vieţi. Dar crichetul nu era doar un joc. Crichetul era un lucru important. Nu se putuse niciodată abţine de la citirea unei informaţii despre crichet. Citi întâi scorurile, în ediţia specială, apoi că era o zi de caniculă; apoi despre un asasinat. Faptele repetate de milioane de ori se îmbogăţesc, deşi s-ar putea spune că prin asta îşi pierd suprafaţa. Trecutul îmbogăţeşte, şi experienţa, şi să-ţi fi fost dragi un om sau doi, şi astfel câştigi puterea care lipseşte celor tineri, de a reteza scurt, de a face ce-ţi place, să nu-ţi pese nici cât negru sub unghie de ce spune lumea, să te duci şi să vii fără să aştepţi mare lucru (lăsă ziarul din mână şi se ridică de la masă) ceea ce de fapt (îşi căută pălăria şi haina) nu era cu totul adevărat în ceea ce-l privea, nu astă-seară, pentru că iată-l pornind la o serată, la vârsta lui, cu impresia certă că o să i se întâmple ceva deosebit. Dar ce?

Frumuseţe, în orice caz. Nu frumuseţea brută a ochiului. Nu era, pur şi simplu, frumuseţe – Bedford Place care dă în Russell Square. Nu numai linia dreaptă, vidul, firesţe; simetria unui coridor; pe lângă aceasta, erau ferestre luminate, un pian, un gramofon cântând; o impresie de plăcere care se ascunde, dar se dezvăluie în răstimpuri, când, prin fereastra fără perdele, fereastra deschisă, văzu grupuri şezând la masă, tineri care se mişcă lent în cerc, conversaţii între bărbaţi şi femei, cameriste fără treabă care privesc afară (ciudate comentariile lor, după ce şi-au terminat treaba), ciorapi puşi la uscat pe streşini, un papagal, câteva plante. Atrăgătoare, misterioasă, infinit de bogată, viaţa aceasta. Şi în marele scuar prin care trăsurile pătrund şi se îndepărtează în goană, zăbovesc perechi care flirtează, se îmbrăţişează, se ascund sub cascada unui arbore; mişcător lucru, atât de tăcuţi, atât de absorbiţi încât treceai discret, timid, parcă te-ai fi găsit în prezenţa unei sfinte ceremonii pe care ar fi fost un sacrilegiu s-o întrerupi. Interesant lucru. Şi aşa mai departe, printre scânteieri şi străluciri.

Pardesiul lui uşor se deschidea în bătaia vântului, Peter mergea în felul acela indescriptibil care era numai al lui, puţin

aplecat, cu paşi uşori, cu mâinile la spate şi ochii lui mai semănau încă puţin a ochi de şoim; mergea cu paşi uşori prin Londra, spre Westminster, privind atent.

Ce Dumnezeu, toată lumea îşi lua cina în oraş? Aici un valet deschidea o uşă ca să treacă o bătrână doamnă cu pas mândru, purtând pantofi cu cataramă şi, în păr, trei pene purpurii de struţ. Erau deschise uşi în faţa unor doamne înfăşurate ca nişte mumii în şalurile lor cu flori strălucitoare pe ele, doamne cu capul gol şi, în cartierele respectabile, din case cu mici grădini în faţă şi cu coloane de stuc, ieşeau femei, îmbrăcate uşor, cu piepteni în păr (dăduseră o fugă până sus să vadă copiii); le aşteptau bărbaţii, cu pardesiele deschise de vânt, şi motorul pornea. Toată lumea ieşea. Din pricina uşilor care se deschideau, a coborârilor, a pornirilor, puteai să-ţi închipui că Londra întreagă se îmbarcă în luntri legate de mal, legănându-se pe ape, ca şi când tot oraşul s-ar fi îmbrăcat pentru un carnaval. Şi pe Whitehall, bătut de lumina argintie, patinau, patinau fără odihnă păianjeni, şi în jurul felinarelor se simţeau musculiţe; era atât de cald încât oamenii, în grupuri, stăteau de vorbă pe stradă. Iar aici, în Westminster, iată un judecător, de bună seamă ieşit la pensie, care stătea înfipt în poarta casei sale, îmbrăcat de sus până jos în alb. Probabil un anglo-indian.

Uite aici o vânzoleală de femei care zbiară, femei bete; dincoace, doar un poliţist şi case mari, vagi în umbra serii, case înalte, case boltite, biserici, parlamentul şi sirena unui vapor pe râu, un sunet găunos, înceţoşat. Dar iată strada ei, aceasta, a Clarissei; trăsuri coteau în goană, ca apa în jurul pilonului unui pod; i se părea că sunt atrase toate aici, pentru că duceau oameni care mergeau la serata ei, serata Clarissei.

Fluxul rece al impresiilor vizuale nu mai ajungea până la conştiinţa lui, ca şi când ochiul ar fi fost o cupă prea plină şi şi-ar fi lăsat prisosul să se scurgă, neînregistrat, pe pereţii lui de porţelan. E vremea să se trezească mintea. E vremea ca timpul să se încordeze, acum, când intră în casă, în casa luminată, unde uşa stătea deschisă, unde se opreau maşini din care coborau

femei strălucitoare: sufletul trebuie să se pregătească să îndure cu vitejie. Deschise lama cea mare a briceagului său.

Lucy coborî scările ca o furtună, se strecură în salon să netezească o faţă de masă, să aranjeze un scaun, să se oprească o clipă gândindu-se că oricare dintre vizitatori va trebui să admită în sinea lui ce curat, ce sclipitor, ce frumos, ce îngrijit era totul când va vedea frumoasa argintărie, dantelăria de bronz a căminului, tapiţeria nouă a scaunelor şi perdelelor de creton galben; le admiră pe toate pe rând; auzi zarvă de glasuri; lumea urca deja la dineu; trebuie s-o şteargă!

Vine şi prim-ministrul, vesti Agnes: aşa auzise vorbindu-se la cină, spuse ea intrând cu o tavă de pahare. Ce importanţă, ce importanţă cât de mică putea să mai aibă un prim-ministru? La ora aceasta a nopţii îi era totuna doamnei Walker, invadată de farfurii, sosiere, strecurătoare, tigăi, pui în aspic, şerbetiere, crutoane, lămâi, castroane de supă, castroane de pudding, care, oricât de înverşunat ar fi spălate ele la bucătărie, păreau să-i stea toate grămadă în cap, pe masa de la bucătărie, pe scaune, în vreme ce focul duduia şi gemea, luminile electrice scânteiau şi supeul nu era încă servit. Doamna Walker atâta mai simţea, că puţin îi pasă dacă mai vine şi un prim-ministru pe deasupra.

Doamnele urcă deja scările, spuse Lucy; doamnele se duceau sus pe rând, iar doamna Dalloway, rămasă ultima, trimitea, ca mai întotdeauna, câte-un mesaj la bucătărie. „Complimentele mele doamnei Walker", îi transmisese într-o noapte. Mâine-dimineaţă or să comenteze mâncărurile – supa, somonul; somonul – doamna Walker ştia bine asta – nefiert, pentru că neliniştită de pudding, lăsa somonul în seama lui Jenny; aşa că somonul era întotdeauna nefiert. Dar o doamnă cu păr blond şi bijuterii de argint, spunea Lucy, întrebase despre felul întâi dacă fusese într-adevăr gătit în casă? Dar ce-o sâcâia pe doamna Walker, în timp ce învârtea şi iar învârtea farfuriile şi aţâţa focul şi apoi îl potolea, era somonul; un hohot de râs se auzi din camera unde se mânca; un glas care spunea ceva; apoi alt hohot de

râs – erau domnii care se amuzau după plecarea doamnelor. Vinul de Tokay, spuse Lucy, dând buzna. Domnul Dalloway a trimis după vinul din pivniţele împăratului, vinul imperial.

Fu dus prin bucătărie. Peste umăr Lucy anunţă că domnişoara Elizabeth arăta minunat; nu-şi mai putea lua ochii de la ea; era în rochia roz şi purta colierul pe care i-l făcuse cadou domnul Dalloway. Jenny să nu uite de câine, foxterierul domnişoarei Elizabeth; pentru că muşcă, a trebuit să fie închis şi domnişoara Elizabeth se gândeşte că s-ar putea să aibă nevoie de ceva. Jenny să nu uite de câine. Dar Jenny nu putea să meargă sus, doar casa era plină de lume. Un automobil la poartă deja! Sună – şi domnii mai sunt încă jos, bând Tokay!

Auzi, urcau scările; sosise primul venit şi acum or să sosească unul după altul; prin urmare doamna Parkinson (angajată special pentru serată) are să lase uşa holului deschisă şi holul va fi ticsit de domni care aşteaptă (aşteptau în picioare, netezindu-şi părul), în timp ce doamnele îşi scoteau mantourile în camera de lângă culoar; unde le ajuta doamna Barnet, bătrâna Ellen Barnet, care servise familia timp de patruzeci de ani şi venea în fiecare vară să le ajute pe doamne, care îşi amintea de mame din vremea când ele erau fetiţe, care, deşi foarte la locul ei, dădea mâna; spunea foarte respectuos „milady" şi totuşi avea un fel mucalit al ei de a se uita la doamnele tinere şi, în acelaşi timp, de a o ajuta cu atâta tact pe lady Lovejoy, al cărei sutien păţise ceva. Şi ele simţiră, vrând-nevrând, lady Lovejoy şi domnişoara Alice, că în materie de perie şi de pieptene faptul că o cunoşteau pe doamna Barnet de treizeci de ani le crea o situaţie oarecum privilegiată – „de treizeci de ani, milady". Doamnele tinere, spuse lady Lovejoy, nu se rujau odinioară pe când stăteau la Bourton. Dar domnişoara Alice nici nu are nevoie de ruj, spuse doamna Barnet privind-o afectuos. Apoi doamna Barnet se aşează în vestiar, netezind blănurile, întinzând şalurile spaniole, făcând ordine pe masa de toaletă şi ştiind foarte bine, în ciuda blănurilor şi a broderiilor, cine era cu adevărat o doamnă şi cine

nu. Ce bătrânică de treabă, spuse lady Lovejoy urcând scările, e dădaca Clarissei.

Apoi lady Lovejoy luă o ţinută rigidă. „Lady şi domnişoara Lovejoy", spuse ea domnului Wilkins (angajat special pentru serată). Avea un stil admirabil, cum se apleca şi se îndrepta, se apleca şi se îndrepta şi anunţa cu o perfectă imparţialitate „Lady şi domnişoara Lovejoy... Sir John şi lady Needham... Domnişoara Weld... Domnul Walsh". Stilul lui era admirabil; viaţa lui de familie trebuie să fi fost ireproşabilă, numai că părea imposibil ca o fiinţă cu buze verzui şi cu obraji raşi să fi putut cădea în greşeala de a-şi complica viaţa cu copii.

„Ce plăcere să vă văd!" spunea Clarissa. Spunea asta fiecăruia. Ce plăcere să vă văd! Era cum era ea mai rău – expansivă, nesinceră. Mare greşeală făcuse că venise. Mai bine rămânea acasă şi îşi citea cartea, se gândi Peter Walsh; sau să se fi dus la un music-hall: trebuia să fi rămas acasă, aici nu cunoştea pe nimeni.

Doamne, o să fie un eşec, simţea Clarissa până în măduva oaselor, în timp ce bătrânul lord Lexham, oprit în faţa ei, îi cerea scuze pentru soţia lui care răcise la garden-party-ul de la Buckingham Palace. îl vedea pe Peter cu coada ochiului cum o judecă, acolo, în colţ. Şi la urma urmelor, de ce făcea ea toate astea? De ce să ţintească spre culmi şi să treacă prin flăcări? Măcar dacă focul acesta ar mistui-o, într-un fel sau în altul! S-o prefacă în cenuşă! Mai bine orice, mai bine să-şi scuture torţa şi s-o trântească pe pământ decât să scadă, să se împuţineze, ca o lumânare, ca o Ellie Henderson! Era teribil cum putea Peter s-o arunce în stările acestea doar venind şi stând într-un colţ. O făcea să se vadă cum este: exagerată. Stupid lucru. Dar atunci de ce venea, doar ca s-o judece? De ce să ia mereu, să nu dea niciodată? De ce să nu-şi rişte micul lui punct de vedere personal? Uite-l că pleacă de acolo, trebuie să-i vorbească. Dar n-o să aibă prilejul. Asta e viaţa – umilinţă, renunţare. Lordul Lexham îi spunea că soţia lui nu-şi punea blana la garden-party pentru că „draga mea, voi doamnele sunteţi toate la fel" – ştiut fiind că lady

Lexham are pe puţin şaizeci şi cinci de ani! Era încântător să vezi perechea aceasta de bătrâni cum se răsfaţă unul pe altul. Bătrânul lord Lexham îi era drag. Iar serata ei însemna ceva, ceea ce o făcea să-i vină rău văzând că totul merge prost, că totul era la pământ. Indiferent ce, orice explozie, orice oroare era mai bine decât să-ţi vezi invitaţii umblând de ici-colo fără ţel sau înfundându-se într-un colţ ca Ellie Henderson, care nici măcar nu-şi dădea osteneala să se ţină dreaptă.

Lin, perdeaua galbenă, cu toate păsările paradisului pe ea, se umfla şi parcă simţeai intrând în încăpere un fâlfâit de aripi, absorbit apoi îndărăt. (Ferestrele erau deschise.) „Să fie curent?" se întrebă Ellie Henderson. Răcea uşor. Dar nu-i păsa dacă asta o s-o coste mâine nişte strănuturi. Nu, se gândea la fetele astea tinere cu umerii goi; o învăţase să se gândească la alţii tatăl ei, un bătrân infirm, fost paroh la Bourton, acum mort; iar răcelile ei nu-i coborau niciodată în piept, niciodată. Se gândea la fete, la fetele tinere cu umerii goi; fusese toată viaţa o bucăţică de om cu păr rar şi cu un profil uscăţiv: deşi acum, trecută de cincizeci de ani, începea să emane un fel de blândă rază, ceva devenit distincţie prin purificarea atâtor ani de dăruire de sine, dar care se stingea mereu din pricina afectării ei exasperate, a panicii ei cronice, provocate de un venit de trei sute de lire şi de neajutorarea ei (nu era în stare să câştige un ban), ceea ce o făcea timidă şi din ce în ce mai puţin aptă să frecventeze oameni bine îmbrăcaţi care, în timpul sezonului, făceau asta seară de seară; le ajungea să spună servantelor „O să pun cutare şi cutare", în timp ce Ellie Henderson dădea fuga să cumpere cinci-şase flori roz, ieftine, şi apoi îşi arunca un şal peste vechea ei rochie neagră. Căci invitaţia la serata Clarissei îi sosise în ultimul moment. Nu era prea bucuroasă. Avea un fel de bănuială, Clarissa parcă nu avusese de gând s-o invite anul acesta.

Şi de ce s-o fi invitat? N-ar fi avut chiar nici un motiv în afară de faptul că se cunoşteau dintotdeauna. Erau verişoare. În mod firesc, însă, drumurile lor se despărţiseră; Clarissa era doar atât de curtată. Pentru ea, să meargă la o serată era un eveniment.

Măcar să vezi atâtea rochii frumoase şi tot era o încântare. Fata aceea în roz, coafată modern, nu era Elizabeth? Cât a crescut! Totuşi nu poate avea mai mult de şaptesprezece ani. E foarte, foarte frumoasă. Se pare că acuma fetele, când ies prima oară în lume, nu se mai îmbracă în alb cum se obişnuia altădată. (Să încerce să nu uite nimic ca să-i povestească lui Edith.) Fetele poartă rochii drepte, mulate pe corp, care nu le acoperă gleznele. Nu le şade bine, se gândi ea.

Pentru că avea vederea slabă, Ellie Henderson îşi cam întindea gâtul înainte; şi nu era prea necăjită că n-avea cu cine sta de vorbă (nu cunoştea aproape pe nimeni). Părea să fie foarte interesant să priveşti pe toată lumea de acolo; probabil oameni politici; prietenii lui Richard Dalloway; dar Richard Dalloway însuşi era cel care simţea că nu e în stare s-o lase pe biata făptură să rămână acolo singură toată seara.

– Ce faci, Ellie, cum se poartă lumea cu tine? spuse el în felul lui jovial, şi Ellie Henderson, cuprinsă de nervozitate, roşind şi gândindu-se că era extrem de drăguţ din partea lui să vină să stea de vorbă cu ea, spuse că cei mai mulţi oameni suportă mai greu căldura decât frigul.

– Da, aşa e, spuse Richard Dalloway. Aşa e.

Dar ce puteai să mai spui?

– Ei, Richard, spuse cineva apucându-l de braţ şi, Dumnezeule, era Peter, bătrânul Peter Walsh. Era nespus de bucuros să-l vadă! Nu se schimbase deloc. Şi plecară împreună, traversând direct camera, bătându-se reciproc pe umeri, ca nişte oameni care nu s-au văzut de mult, se gândi Ellie Henderson privindu-i cum pleacă, sigură că îl ştia de undeva pe omul acesta. Un bărbat înalt, între două vârste, cu ochi destul de frumoşi, brun, cu ochelari, semănând puţin cu John Burrows. De bună seamă, Edith o să ştie cine este.

Perdeaua şi zborul ei de păsări ale paradisului se umflă din nou. Iar Clarissa văzu – îl văzu pe Ralph Lyon întinzând-o la loc şi continuând să stea de vorbă. Aşadar, nu era totuşi un faliment! Acum lucrurile o să meargă bine – serata ei. Începuse. Pornise.

Dar încă mai atârna de un fir. Pentru moment trebuia să mai rămână acolo. Năvălea o grămadă de lume.

– Colonelul şi doamna Garrod... Domnul Hugh Whitbread... Domnul Bowley... Doamna Hilbery... Lady Mary Maddox... Domnul Quin... psalmodia Wilkins. Schimba şase-şapte cuvinte cu fiecare, apoi plecau mai departe, se duceau mai departe în camere; într-o realitate, nu într-un neant, de vreme ce Ralph Lyon îndreptase perdeaua.

În ce-o priveşte pe ea, era un efort prea mare. Nu simţea nici o plăcere. Putea să fie oricine altcineva – stând acolo; oricine ar fi putut face asta; totuşi simţea oarecare admiraţie pentru acest oricine, nu se putea împiedica să nu simtă că, oricum, toate acestea erau opera ei, că stâlpul acesta în care simţea că se metamorfozase marca o etapă; într-adevăr, destul de ciudat, uitase complet cum arată, nu se simţea decât un ţăruş înfipt la capătul scărilor ei. De câte ori dădea o serată, avea impresia aceasta că e altceva decât ea însăşi, că fiecare era ireal într-un fel; şi mult mai real în alt fel. Lucrul, se gândi ea, se datorează în parte felului în care sunt îmbrăcaţi, în parte faptului că ieşiseră din rutina lor obişnuită, şi în parte decorului; puteai să spui lucruri pe care altfel nu le-ai fi putut spune, lucruri care cereau un efort. Nu ea însă, cel puţin nu încă.

– Ce încântată sunt să vă văd! spuse ea. Scumpul meu sir Harry! Sir Harry cunoştea pe toată lumea de acolo.

Ce era foarte ciudat era ce simţeai văzându-i cum urcă scările unul după altul, doamna Mount şi Celia, Herbert Ainsty, doamna Dakers – o, şi lady Bruton!

– Ce amabilă aţi fost că aţi venit! spuse ea, şi era sinceră – era aşa ciudat, stând acolo, să-i vezi venind mereu, trecând, unii foarte bătrâni, unii...

Ce nume? Lady Rosseter? Dar cine Dumnezeu era lady Rosseter?

– Clarissa! Glasul! Era Sally Seton! Sally Seton! După atâţia ani! O recunoştea ca printr-o ceaţă. Căci nu aşa arăta Sally Seton

pe vremea când Clarissa ţinea strâns cana cu apă caldă. Să te gândeşti că era în casa aceasta, în casa aceasta! Nu, nu aşa.

Învălmăşite, încurcate, vesele, cuvintele se îmbulzeau – în trecere prin Londra; auzise de la Clara Haydon; ce noroc să te pot vedea! Am venit şi eu aşa – fără invitaţie...

Poţi aşeza cana cu apă caldă domol. Strălucirea ei se stinsese. Şi totuşi era nemaipomenit s-o revezi, mai bătrână, mai fericită; mai puţin adorabilă. S-au sărutat, întâi pe un obraz, apoi pe celălalt, în uşa salonului, şi Clarissa se întoarse, ţinând-o de mână pe Sally, şi îşi văzu odăile pline, auzi zarva glasurilor, văzu candelabrele: perdelele umflate de vânt şi trandafirii pe care i-i adusese Richard.

– Am cinci găligani de băieţi, spuse Sally.

Avea un egoism fără urmă de complicaţii, dorinţa cea mai manifestă ca lumea să se intereseze întotdeauna întâi de ea şi Clarissa o iubea pentru că rămăsese aşa. „Nu-mi vine să cred!" exclamă ea, aprinzându-se toată de plăcere gândindu-se la trecut.

Dar, vai, Wilkins; Wilkins avea nevoie de ea; Wilkins proclama cu un glas puternic şi autoritar, ca şi când întreaga companie ar fi trebuit mustrată şi gazda recuperată din frivolitatea ei, un nume:

– Prim-ministrul, spuse Peter Walsh.

Prim-ministrul? Să fie chiar el, se minună Ellie Henderson. Are ce să-i povestească lui Edith!

Nu-ţi venea să râzi de el. Arăta ca un om obişnuit. Puteai să-l aşezi într-o prăvălie şi să cumperi de la el prăjituri – bietul băiat, înzorzonat cu firet de aur din cap până-n picioare. Trebuia însă să recunoşti că atunci când a făcut înconjurul saloanelor, întâi cu Clarissa, apoi escortat de Richard, s-a descurcat foarte bine. Încerca să pară cineva. Era amuzant de privit. Nimeni nu se uita la el. Au continuat cu toţii să converseze, totuşi era perfect evident că toţi ştiau, simţeau până în măduva oaselor maiestatea acestui om care trecea pe lângă ei; acest simbol a ceea ce

reprezentau cu toţii, societatea engleză. Bătrâna lady Bruton, şi arăta şi ea foarte bine, foarte impunătoare în dantelele ei, se ridică şi, străbătând demn mulţimea invitaţilor, se retrase cu el într-o cameră mică, o cameră care ajunse imediat să fie supravegheată, păzită şi un fel de freamăt şi de foşnet străbătu în chip evident pe toată lumea: prim-ministrul!

Doamne Dumnezeule, snobismul englezilor! se gândi Peter Walsh stând într-un colţ. Ce mult le plăcea să se îmbrace în fireturi de aur şi să aducă omagii! Ia te uită! Trebuie să fie – drace, chiar era – Hugh Whitbread, adulmecând prin preajma celor mari, puţin mai gras, puţin mai alb, admirabilul Hugh!

Avea întotdeauna aerul că e de serviciu, se gândi Peter, o fiinţă privilegiată, dar misterioasă, depozitarul a numeroase secrete pe care era gata să le apere cu preţul vieţii, deşi nu erau decât mărunte cancanuri divulgate de un valet de Curte şi care mâine vor fi în toate ziarele. Acestea erau jucăriile lui şi încărunţise jucându-se cu ele, ajunsese în pragul bătrâneţii, bucurându-se de respectul şi de afecţiunea tuturor celor care au privilegiul de a cunoaşte acest produs tipic al colegiilor engleze. Era inevitabil ca cineva să construiască în jurul lui Hugh un astfel de context; acesta era stilul lui, stilul acelor scrisori admirabile pe care Peter le citise, la mii de mile peste mare, în *Times*, mulţumind Domnului că era departe de acest viespar infect de mici bârfe, chiar dacă nu auzea în schimb decât cum flecăresc maimuţele şi cum îşi bat culii nevestele. Un tânăr măsliniu, student la o universitate sau alta, stătea reverenţios lângă el. O să-l protejeze, o să-l iniţieze, o să-l înveţe cum să-şi croiască un drum. Căci nimic nu-i plăcea mai mult decât să facă acte de tandră amabilitate, să facă să palpite inimile doamnelor bătrâne, de bucurie că se mai gândeşte cineva la ele, aşa bătrâne şi necăjite cum erau, când ele credeau că le-a uitat toată lumea, dar iată-l apărând pe scumpul Hugh care zăboveşte un ceas întreg să stea de vorbă despre trecut, să evoce fleacuri, să laude checul făcut acasă, deşi Hugh putea mânca chec cu o ducesă în

fiecare zi lăsată de la Dumnezeu şi, dacă te uitai cum arată, probabil chiar petrecea o groază de timp în chipul acesta plăcut. Atoatejudecătorul, Atotiertătorul o să-l ierte, poate. Peter Walsh era fără îndurare. Nemernici trebuie să existe şi, Dumnezeu ştie, poate ticăloşii care ajung la spânzurătoare pentru că au zdrobit capul unei fete într-un tren sunt, în ansamblu, mai puţin dăunători decât Hugh Whitbread şi amabilitatea lui! Uite la el cum păşeşte pe vârfuri, cum iese dansând, ploconindu-se şi făcând temenele în calea prim-ministrului şi a lui lady Bruton, cu intenţia vădită ca toată lumea să observe că el are privilegiul de a-i spune ceva, ceva personal, lui lady Bruton. Lady Bruton se opri. Dădu din cap, capul ei frumos şi bătrân. Probabil îi mulţumea pentru cine ştie ce act de slugărnicie. Avea linguşitorii ei, funcţionari inferiori din ministere, care se zbăteau să-i facă mici servicii în schimbul cărora îi invita la masă. Dar ea era, moralmente, un vlăstar al secolului al optsprezecelea. Nu puteai să-i reproşezi nimic.

Şi acum Clarissa îşi escorta prim-ministrul spre ieşire, dezinvoltă, scânteietoare, cu maiestatea părului ei cărunt. Purta cercei şi o rochie verde-argintie, de sirenă. Părea că alunecă pe valuri şi că îşi împleteşte părul, căci mai avea încă acest dar; să fie; să existe; să însumeze totul într-o clipă a trecerii ei; se întoarse, îşi agăţă eşarfa de rochia cuiva, o desprinse, râse, totul cu o perfectă degajare şi cu aerul unei fiinţe care pluteşte în elementul ei. Totuşi, uşor, vârsta o atinsese cu aripa ei; tot aşa o sirenă priveşte în oglinda ei soarele amurgind pe valuri într-o seară foarte limpede. Iradia o aură de tandreţe; severitatea ei, afectarea ei, rigiditatea ei erau acuma străbătute de o căldură lăuntrică şi, urându-i rămas-bun omului aceluia îndesat, cu fireturi de aur, care, Domnul aibă-l în paza lui, se silea din răsputeri să pară important, Clarissa avea o inefabilă demnitate; o cordialitate desăvârşită; părea că a ajuns la capătul tuturor lucrurilor, la extremul ţărm, şi că acum, vrând binele lumii întregi, trebuie să-şi

ia rămas-bun pentru totdeauna. Astfel de gânduri îi deştepta. (Dar nu era îndrăgostit de ea.)

Da, prim-ministrul a fost foarte drăguţ că a venit, îşi spunea Clarissa. Şi, străbătând alături de el camera în care erau şi Sally, şi Peter, şi Richard – foarte încântat, şi toată lumea asta înclinată într-o oarecare măsură s-o invidieze, simţise beţia clipei, o dilataţie a fibrelor inimii înseşi care părea că vibrează şi că se înalţă, dreaptă; – de bună seamă, deşi în fond asta era ce simţeau ceilalţi; da, deşi lucrurile acestea îi făceau plăcere, deşi simţea furnicătura şi aţâţarea lor, toate aceste aparenţe, aceste triumfuri (Peter, bunăoară, dragul ei Peter, care o găseşte atât de strălucitoare) aveau ceva găunos; erau în afară, tangibile, dar nu erau în inimă; poate pentru că îmbătrânea, în orice caz n-o mai mulţumeau ca altădată; şi brusc, privindu-l pe prim-ministru coborând scările, rama aurită a picturii lui sir Joshua, fetiţa cu manşon, i-o evocă, violent, pe Kilman; Kilman, vrăjmaşa ei. Iată ceva satisfăcător; ceva real. O, cât o ura – exaltată, ipocrită, coruptă; şi atât de puternică; o sedusese pe Elizabeth; femeia care se strecurase în casa lor ca să fure şi să pângărească (Ce prostie! ar spune Richard). O ura: o iubea. Avem nevoie de duşmani, nu de prieteni – nu de doamna Durrant şi de Clara, de sir William şi de lady Bradshaw, de domnişoara Truelock şi de Eleanor Gibson (pe care le vedea urcând scările). S-o caute dacă au nevoie de ea. Trebuia să se ocupe de serată!

Iată-l pe vechiul ei prieten, sir Harry.

– Scumpe sir Harry! spuse ea, îndreptându-se spre arătosul bătrân care făcuse mai multe picturi proaste decât doi membri ai academiei de la St John's Wood la un loc (picturile lui reprezentau, în mod invariabil, oi stând la apusul soarelui în nişte bălţi şi pătrunzându-se de umezeală sau, dat fiind că artistului nu-i lipsea o anume ştiinţă a gestului, sugerând, prin ridicarea unui picior dinainte şi prin clătinarea coarnelor „Apropierea Străinului" – toate activităţile lui, mesele în oraş, cursele, erau întemeiate pe oi stând la apusul soarelui în bălţi şi pătrunzându-se de umezeală).

– Ce vă face să râdeţi? îl întrebă ea. Într-adevăr, Willie Titcomb, sir Harry şi Herbert Ainsty râdeau cu toţii. Dar nu, sir Harry nu-i putea povesti Clarissei Dalloway (deşi o plăcea atât de mult; o găsea un exemplar perfect al tipului ei şi ameninţa să-i facă portretul) amintirile lui de la music-hall. O tachina pentru serata ei. Nici un strop de brandy. Cercurile acestea, spuse, erau mai presus de el. Totuşi avea simpatie pentru ea; o respecta, în ciuda blestematului şi dificilului ei rafinament de lume mare, care îl punea în imposibilitatea de a o pofti pe Clarissa Dalloway să i se aşeze pe genunchi.

Şi veni spre ei flăcăruia aceea rătăcitoare, fosforescenţa aceea vagă, bătrâna doamnă Hilbery, întinzându-şi mâinile spre căldura acelui râs (era vorba de Duce şi de Lady), care părea să-i potolească o anume nelinişte ce o necăjea când se trezea cu noaptea în cap şi nu avea nici un chef să-i ceară fetei în casă o ceaşcă de ceai: certitudinea că trebuie să murim.

– Nu vor să ne spună nimic, zise Clarissa.

– Dragă Clarissa! exclamă doamna Hilbery. Astă-seară, spuse ea, arată leit ca mama ei, aşa cum a văzut-o ea întâia oară, mergând printr-o grădină, cu o pălărie gri.

Şi ochii Clarissei se umplură de lacrimi. Mama ei mergând printr-o grădină! Dar, vai, trebuia să plece.

Pentru că iată-l pe profesorul Brierly, care ţine cursuri despre Milton, stând de vorbă cu junele Jim Hutton (care era incapabil chiar pentru o serată ca aceasta să-şi centreze cravata şi să-şi împiedice părul de a sta vâlvoi) şi putea vedea, chiar de la această distanţă, că se certau. Căci profesorul Brierly era un ins foarte sucit. În ciuda rangului, a onorurilor, a catedrelor care îl separau de scribii cei mărunţi, simţea instantaneu când atmosfera nu era favorabilă bizarului amestec care era el; cunoştinţe prodigioase şi timiditate; un farmec geros, lipsit de cordialitate; naivitate amestecată cu snobism; când vedea părul rău pieptănat al unei cucoane sau pantofii unui tânăr, se înfiora, pentru că îi revelau o lume subterană, desigur foarte stimabilă, de răzvrătiţi,

de tineri aprigi, cu pretenţii de geniu; atunci, cu o clătinare uşoară a capului, cu un fornăit – humpf! – proclama valoarea moderaţiei; a unei cât de sumare frecventări a clasicilor, pentru a putea preţui pe Milton. Profesorul Brierly (pentru Clarissa era limpede) n-o prea scotea la capăt în privinţa lui Milton cu junele Jim Hutton (care purta ciorapi roşii pentru că cei negri erau la spălătorie). Îi întrerupse.

Spuse că-i place Bach. Îi plăcea şi lui Hutton. Asta era ce îi lega şi Hutton (un poet detestabil) avusese întotdeauna convingerea că printre doamnele din lumea bună care aveau interes pentru arte, doamna Dalloway nu avea pereche. Era curios cât putea să fie de rigidă, în muzică, nu avea păreri originale. Era cam pedantă. Dar ce înfăţişare plină de farmec! Ştia să facă din casa ei un loc atât de agreabil, dacă n-ar fi fost profesorii aceştia ai ei. Clarissa era cât pe-aci să-l smulgă de acolo şi să-l aşeze dinaintea pianului, în camera din fund. Pentru că el cânta divin.

– Dar zgomotul! spuse ea. Zgomotul!

– E semnul unei serate reuşite. Salutând politicos, profesorul se îndepărtă cu paşi uşori.

– Ştie tot ce se poate şti în lumea asta despre Milton, spuse Clarissa.

– Într-adevăr? spuse Hutton, care avea de gând să facă întregul Hampstead să asiste la felul în care îl va imita pe profesor: Profesorul despre Milion; Profesorul despre moderaţie; Profesorul îndepărtându-se cu paşi uşori.

Trebuie să schimbe câteva vorbe cu perechea aceea, spuse Clarissa, lord Gayton şi Nancy Blow.

Nu se putea spune că *ei* adaugă ceva la zarva seratei. Stăteau alături lângă perdelele galbene şi nu-şi spuneau nimic (perceptibil). Vor pleca peste puţin în altă parte, împreună; şi nu aveau în nici o împrejurare prea multe de spus. Priveau şi-atâta tot. Le ajungea. Arătau atât de curaţi, atât de sănătoşi, ea cu un ten de piersică, făcut din pudră şi fard, iar el atât de frecat, de răzuit, cu nişte ochi de pasăre, că un glonţ n-ar fi putut să-l străpungă, nici

o lovitură să-l nimerească. Lovea, sărea, cu precizie, pe loc. Zăbala lui făcea să freamăte gurile poneilor. Avea onorurile lui, monumentele ancestrale, flamuri atârnând în biserica neamului său. Avea îndatoririle lui; arendaşii; mama şi surorile; îşi petrecuse toată ziua la Camera Lorzilor şi despre asta şi vorbeau – crichet, veri, filme – când veni la ei doamna Dalloway. Lord Gayton avea pentru ea o mare simpatie. La fel, domnişoara Blow. Avea maniere atât de fermecătoare!

– Sunteţi nişte îngeri... este minunat că aţi venit! spuse ea. Avea o slăbiciune pentru lorzi; îi era dragă tinereţea, iar Nancy, îmbrăcată la preţuri exorbitante de cei mai mari artişti din Paris, dădea impresia, cum sta acolo, că pe trupul ei crescuse în mod spontan un volănaş verde.

– Aveam de gând să se danseze, spuse Clarissa.

Căci tinerii nu ştiu să converseze. Şi de ce-ar fi conversat? Să strige, să se îmbrăţişeze, să-şi arunce mingi, să se trezească în zori; să ducă zahăr poneilor; să sărute şi să mângâie boturile unor pechinezi adorabili; şi apoi, plini de fior şi de elan, să se arunce în apă şi să înoate. În schimb, enormele resurse ale limbii engleze, capacitatea pe care, orice s-ar spune, o conferă de a împărtăşi sentimente (la vârsta lor, ea şi cu Peter ar fi stat toată seara să discute) nu era pentru ei. Vor rămâne aşa, tineri, opriţi în tinereţea lor. Vor fi nesfârşit de buni cu oamenii de pe moşiile lor, dar singuri probabil vor fi cam fără haz.

– Ce păcat! spuse ea. Am sperat să se danseze.

Cât de drăguţ fusese din partea lor că au venit! Dar nici vorbă de dans. Saloanele erau ticsite.

Iat-o pe bătrâna mătuşă Helena, în şalul ei. Ce păcat, trebuia să-i părăsească – pe lord Gayton şi pe Nancy Blow. Iat-o pe bătrâna domnişoară Parry, mătuşa ei.

Da, domnişoara Helena Parry nu murise: domnişoara Parry trăia. Trecuse de optzeci de ani. Urca scările încetişor, cu un baston. Fusese instalată într-un fotoliu (Richard se îngrijise de asta). Oamenii care fuseseră în Birmania prin anii şaptezeci erau

conduşi la ea fără excepţie. Pe unde era Peter? Se înţelegeau atât de bine odinioară. Dacă se pomenea de India sau chiar de Ceylon, ochii ei (numai unul era de sticlă) deveneau încet-încet mai adânci, se făceau albaştri şi vedeau, nu făpturi omeneşti – nu avea amintiri duioase, nici mândre iluzii cu privire la viceregi, generali, răscoale – vedeau orhidee, trecători prin munţi şi pe ea însăşi, dusă pe spinări de culi peste piscuri singuratice, să scoată din rădăcini orhidee (specimene uluitoare, nemaivăzute) pe care le picta cu acuarele; o englezoaică de neîmblânzit, foarte iritată dacă războiul – aruncând, de pildă, o bombă chiar la uşa ei – o tulbura din meditaţia ei despre orhidee şi despre propria ei persoană călătorind prin India în preajma anilor şaizeci – dar iată-l pe Peter.

– Vino să stai de vorbă cu mătuşa Helena despre Birmania, spuse Clarissa.

Şi când te gândeşti că nu schimbase o vorba cu ea toată seara!

– O să stăm de vorbă mai târziu, spuse Clarissa, ducându-l la mătuşa Helena, cu şalul ei alb, cu bastonul ei.

– Peter Walsh, spuse Clarissa.

Nu-i amintea nimic.

O invitase Clarissa. Era obositor; era zgomotos; dar o invitase Clarissa. Şi venise. Ce păcat că locuiau la Londra – Richard şi Clarissa. Chiar numai pentru sănătatea Clarissei şi tot ar fi fost mai bine să locuiască la ţară. Dar Clarissei îi plăcuse întotdeauna societatea.

– A fost în Birmania, spuse Clarissa.

A! Nu fu în stare să reziste tentaţiei de a mai pomeni o dată ce spusese Darwin cu privire la cărticica ei despre orhideele din Birmania.

(Clarissa trebuia să stea de vorbă cu lady Bruton.)

Fără îndoială că acum cărticica ei despre orhideele din Birmania era uitată, dar avusese trei ediţii până în 1870, îi spuse ea lui Peter. Îşi aduce acuma aminte de el. Venea la

Bourton (şi el o lăsase în salon fără să-i spună o vorbă, îşi aminti Peter Walsh, în seara aceea când Clarissa îl chemase să meargă cu barca).

– Lui Richard i-a făcut atât de multă plăcere să ia masa la dumneavoastră! îi spuse Clarissa lui lady Bruton.

– Richard mi-a fost de mare folos, replică lady Bruton. Mi-a ajutat să scriu o scrisoare. Ce mai faci dumneata?

– O, foarte bine! spuse Clarissa. (Lady Bruton nu putea să sufere ca soţiile oamenilor politici să fie bolnave.)

– Iată-l pe Peter Walsh! spuse lady Bruton (căci niciodată nu găsea nimic de spus Clarissei; deşi ţinea la ea. Avea o sumedenie de calităţi frumoase, dar nu aveau nimic în comun – ea şi Clarissa. Ar fi fost mai bine dacă Richard s-ar fi însurat cu o femeie mai puţin fermecătoare, dar care să-l fi ajutat mai mult în munca lui. Pierduse ocazia de a intra în Cabinet). „Iată-l pe Peter Walsh!" spuse ea, strângând mâna acestui simpatic păcătos, acest individ foarte capabil care ar fi putut să-şi facă un nume, dar nu-şi făcuse (mereu încurcat cu câte-o femeie) şi, firește, bătrâna domnişoară Parry. Admirabilă bătrână!

Lady Bruton se opri lângă fotoliul domnişoarei Parry; un grenadier spectral, drapat în negru, care îl invita pe Peter Walsh la masă; cordială, dar fără vorbe de prisos, nepomenind absolut nimic despre flora sau fauna Indiei. Fusese acolo, firește; locuise pe rând la trei viceregi; considera că unii dintre funcţionarii civili din India sunt deosebit de capabili; dar ce tragedie – starea de lucruri din India! Prim-ministrul tocmai îi spunea (bătrânei domnişoare Parry, înfofolită cum era în şalul ei, puţin îi păsa de ce tocmai îi spusese ministrul), şi lady Bruton ar fi fost bucuroasă să ştie care era părerea lui Peter Walsh, proaspăt sosit din miezul lucrurilor, şi o să-l prezinte lui sir Sampson, căci fără glumă, nu mai putea să doarmă noaptea gândindu-se, ea, fiică de soldat, ce nebunie, mai bine spus, ce crimă se comite acolo. Acum era o femeie bătrână şi nu mai era în stare de mare lucru. Dar casa ei, slujitorii ei, excelenta ei prietenă Milly Brush – îşi

mai amintea de ea? – nu aşteptau decât să se apeleze la ei – dacă puteau fi de folos. Lady Bruton nu vorbea niciodată despre Anglia, dar această insulă de oameni, pământul acesta drag îl avea în sânge (fără să-l citească pe Shakespeare) şi dacă vreodată o femeie ar fi putut purta coif şi trage cu săgeata, duce o oaste la atac, guverna cu o dreptate inflexibilă hoardele barbare şi zăcea tăcută sub un scut într-o biserică sau sub un tumul verde, pe coasta unui deal preistoric, femeia aceasta ar fi fost Millicent Bruton. Privată, din pricina sexului ei şi a unei anume indolenţe mentale, de putere logică (îi era peste putinţă să scrie o scrisoare pentru *Times),* avea mereu în minte ideea Imperiului şi dobândise din tovărăşia ei cu această Divinitate în zale o ţinută dreaptă ca ţeava de puşcă, o atitudine energică, încât nici în moarte nu ţi-o puteai închipui despărţită de pământ sau cutreierând teritorii pe care, ca un duh de steag, să fi încetat să mai fluture Union Jack. Să nu mai fii englez chiar între morţi – nu, nu! Cu neputinţă!

Oare asta e lady Bruton? (pe care o cunoscuse cândva). Peter Walsh încărunţit? se întreba lady Rosseter (care fusese odinioară Sally Seton). Şi asta era, desigur, domnişoara Parry – bătrâna mătuşă morocănoasă care locuia la Bourton. N-o să uite niciodată cum alergase goală pe culoar şi fusese chemată la domnişoara Parry! Şi Clarissa! o, Clarissa! Sally o apucă de braţ.

Clarissa se opri lângă ei.

– Nu pot să stau, spuse ea. Vin eu mai târziu. Aşteptaţi. Să aştepte, adică, până pleacă toată lumea. O să mă întorc, spuse ea, privindu-i pe prietenii ei de demult, Sally şi Peter, care îşi dădeau mâna; iar Sally, amintindu-şi fără îndoială de trecut, râdea.

Dar glasul ei era stors de cuceritoarea bogăţie de altădată; ochii ei nu mai erau scânteietori ca pe vremea când fuma, când dădea fuga goală-puşcă pe culoar să-şi ia punga cu buretele, iar Ellen Atkins întrebase: Ce-ar fi fost dacă ar fi văzut-o domnii? Dar toată lumea o ierta. Într-o noapte şterpelise din cămară un

pui, fiindcă-i îi era foame; fuma în camera de culcare; uitase în barcă o carte scumpă şi rară. Dar toată lumea o adora (în afară, poate, de *papa).* Din pricina ardorii ei; a vitalităţii ei; – picta, scria. Bătrânele din sat mai întrebau şi azi de fiecare dată „ce mai face prietena dumneavoastră cu rochie roşie, era atât de ageră". Îl acuzase pe Hugh Whitbread, nici mai mult, nici mai puţin decât pe Hugh Whitbread (şi uite-l acolo pe vechiul ei prieten Hugh stând de vorbă cu ambasadorul Portugaliei), că a sărutat-o în fumoar, drept pedeapsă pentru că susţinuse că femeile trebuie să aibă drept de vot. De ce nu, câţi bărbaţi proşti nu-l au! Şi Clarissa îşi amintea că a trebuit s-o înduplece să nu-l denunţe în timpul rugăciunii familiale – ar fi fost în stare s-o facă, îndrăzneaţă cum era, nesăbuită, cu o pasiune melodramatică de a fi mereu în centrul atenţiei şi de a crea scene şi, se gândea Clarissa, toate acestea trebuiau să ducă la un sfârşit cumplit şi tragic; moartea ei; martirajul ei; şi în loc de asta se măritase, cu totul pe neaşteptate, cu un bărbat chel, purtând o floare mare la butonieră, care era, după cât se spunea, proprietarul unor filaturi de bumbac din Manchester. Şi avea cinci băieţi!

Sally şi Peter se aşezaseră alături. Stăteau de vorbă; ce lucru familiar – conversaţia lor. Au să discute despre trecut. Cu ei doi (mai mult chiar decât cu Richard) îşi împărţea trecutul: grădina; copacii; bătrânul Joseph Breitkopf cântând fără să aibă voce, din Brahms; tapetul din salon; mirosul rogojinilor. Sally va rămâne mereu o parte din acest trecut; Peter va rămâne mereu. Dar trebuia să-i lase. Iată-i pe sir William şi pe lady Bradshaw, care nu-i erau deloc simpatici.

Trebuie să se ducă la lady Bradshaw (îmbrăcată în gri şi argintiu, legănându-se ca o morsă pe marginea bazinului, lătrând după invitaţii, ducesa, soţia tipică de om ajuns), trebuia să se ducă la lady Bradshaw şi să-i spună...

Dar lady Bradshaw i-o luă înainte.

– Am sosit scandalos de târziu, scumpă doamnă Dalloway; mai că nu îndrăzneam să intrăm.

Şi sir William, care arăta foarte distins, cu părul lui cărunt şi cu ochii albaştri, spuse da, nu putuseră rezista tentaţiei. Discuta cu Richard, desigur, despre decretul acela pe care voia să-l vadă votat în Camera Comunelor. De ce oare o crispa să-l vadă stând de vorbă cu Richard? Arăta a ce era, un mare medic. Un om care, în meseria lui, era în frunte, foarte puternic, puţin uzat. Şi pe buna dreptate: ce cazuri i se prezentau! – oameni profund zdruncinaţi; oameni în pragul demenţei; soţi şi soţii. Era obligat să hotărască în situaţii îngrozitor de dificile. Şi totuşi – simţea că n-ai vrea pentru nimic în lume ca sir William să te vadă nefericit. Nu; nu omul acesta.

– Cum îi merge la Eton fiului dumneavoastră? o întrebă pe lady Bradshaw.

N-a putut sa intre în echipa de crichet, spuse lady Bradshaw, din pricina unui oreion. Iar taică-său era chiar mai necăjit decât el, se gândi ea, „pentru că", spuse ea, „nici el nu e altceva decât un copil mare".

Clarissa se uită la sir William, care vorbea cu Richard. Nu arăta a copil – nici măcar puţin a copil.

Însoţise odată pe cineva care mergea să-l consulte. Fusese perfect judicios; deosebit de rezonabil. Dar, Dumnezeule – ce uşurare să ieşi din nou în stradă! În anticameră, îşi aminti ea, era un nenorocit care plângea. Nu ştia însă ce e cu sir William; nu înţelegea exact de ce-i repugna. Numai Richard era de aceeaşi părere cu ea: „nu-i plăcea ceva din fondul lui". Era însă extraordinar de competent. Vorbeau despre proiectul acela de lege. Sir William pomeni, cu glas scăzut, de un caz. Se raporta la ceea ce spunea el despre efectele tardive ale şocului de bombardament. Proiectul trebuie să conţină un articol în acest sens.

Coborând glasul, trăgând-o pe doamna Dalloway în adăpostul comunei lor feminităţi şi al mândriei lor comune pentru ilustrele calităţi ale soţilor lor şi pentru deplorabila lor tendinţă de a lucra peste puteri, lady Bradshaw (biata gâscă – nu te poţi supăra pe ea) îi povestea în şoaptă cum „tocmai când

să iasă, soţul meu a fost chemat la telefon, un caz foarte trist. Un om tânăr (asta îi spunea acuma sir William domnului Dalloway) se sinucisese. Făcuse războiul". O, se gândi Clarissa, o moarte în mijlocul seratei mele.

Plecă mai departe, în camera mică unde stătuseră prim-ministrul şi lady Bruton. Poate era cineva acolo. Dar nu era nimeni. Scaunele încă mai păstrau urma prim-ministrului şi a lui lady Bruton, ea, întoarsă spre el cu deferenţă, el şezând ţeapăn, autoritar. Nu era nimeni. Splendoarea seratei se prăbuşea, atât de ciudat era să intri acolo singură, în rochie de seară.

Ce-i venise familiei Bradshaw să vorbească de moarte la serata ei? Un tânăr se sinucisese. Iar ei vorbeau de asta la serata ei – vorbeau despre moarte. Se sinucisese – dar cum? Când i se vorbea de o nenorocire, brusc, înainte de orice, trupul ei trăia scena; rochia ei lua foc; trupul ei ardea. Se aruncase de la o fereastră. Pământul ţâşnise în jurul lui; vârfurile ruginite l-au străpuns, orbeşte, sfârtecându-l. Iată-l zăcând, şi în creier îi zvâcneşte ceva surd, îi zvâcneşte, îi zvoneşte, şi apoi sufocarea, bezna. Iată ce vedea. De ce făcuse asta? Iar sir William şi lady Bradshaw vorbiseră de moarte la serata ei!

Aruncase cândva un şiling în Serpentină, atât şi nimic mai mult. Dar el aruncase tot. Ceilalţi însă continuau să trăiască (trebuie să se întoarcă, saloanele erau încă pline; tot mai sosea lume). Vor îmbătrâni (toată ziua se gândise la Bourton, la Peter, la Sally). Un singur lucru are importanţă; un lucru înfăşurat în vorbe goale, desfigurat, înceţoşat, un lucru din propria ei viaţă lăsat să se scurgă zilnic, să decadă în alterare, minciuni, vorbe goale. El însă îl păstrase neatins. Moartea e o sfidare. Moartea e o încercare de a comunica, pentru că oamenii se simt neputincioşi să ajungă la centru, un centru care, în mod mistic, le scapă mereu; apropierile se desfac; extazul păleşte, suntem singuri, fiecare. În moarte e o îmbrăţişare.

Dar tânărul acesta care se omorâse – se azvârlise în adânc luându-şi comoara cu el? „Dacă ar fi să mor acum, acum ar fi o fericire moartea", îşi spusese cândva demult, coborând trepte, în alb.

Şi apoi unii oameni sunt poeţi, gânditori. Dar dacă a avut o astfel de pasiune şi s-a dus la sir William Bradshaw, un mare medic, pe care ea îl simţea în chip confuz un om rău, lipsit de sex şi de dorinţă, extrem de politicos cu femeile, în stare însă să-ţi facă un rău anume, cu neputinţă de exprimat, să-ţi violeze sufletul, asta era – dacă tânărul acesta s-a dus la el, şi sir William l-a asuprit, aşa, cu marea lui putere, oare n-a ajuns el să-şi spună (simţea că aşa trebuie să fi fost): Viaţa a ajuns de neîndurat; oamenii de felul acesta fac viaţa de neîndurat?

Şi mai era spaima (o simţise chiar în dimineaţa aceasta); copleşitoarea neputinţă; părinţii ne-o încredinţează, această viaţă, s-o trăim până la capăt, s-o străbatem cu seninătate; în adâncul inimii ei sălăşluia o crâncenă teamă. Chiar acum, adesea, dacă Richard n-ar fi fost lângă ea citind din *Times*, ca să se poată adăposti ca o pasăre, ca să poată, frecând aşchie de aşchie, lucru de lucru, să reaprindă, să înalţe iar, plină de un freamăt viu, bucuria aceea nemăsurată, ar fi pierit. Ea scăpase. Dar tânărul acela se omorâse.

Într-un anume sens, era pentru ea un dezastru, o dezonoare. Era pedeapsa ei să vadă cum se scufundă şi dispar azi un bărbat, mâine o femeie, iar ea să fie silită să rămână aici în rochia ei de seară. Uneltise; trişase. Nu fusese niciodată cu totul admirabilă. Fusese dornică de succes, lady Bexborough şi toate celelalte. Şi cândva mergea pe terasa de la Bourton.

Ciudat, de necrezut; niciodată nu fusese atât de fericită. Nimic nu era destul de lent; nimic nu dura prea mult. Nu există nici o plăcere mai presus de aceasta, se gândi ea, punând scaunele la locul lor, aliniind o carte pe raftul bibliotecii, plăcerea aceasta de a fi isprăvit cu triumfurile tinereţii, de a se fi topit în apele vieţii, de a o regăsi, cu o tresărire de bucurie, în soarele care răsare, în ziua care apune. Nu o dată, la Bourton, în

timp ce ei stăteau de vorbă, se dusese să se uite la cer; sau îl văzuse printre umerii celor din jur, la cină; îl văzuse şi la Londra, în nopţile fără somn. Se duse la fereastră.

Era ceva din ea, cât de năstruşnică părea ideea, ceva din ea în cerul acesta al lumii ei, cerul acesta de peste Westminster. Desfăcu perdelele; privi. O, ce lucru neaşteptat! – În camera de vizavi bătrâna doamnă privea drept la ea! Se ducea la culcare. Şi cerul. Crezuse că va fi un cer solemn, că va fi un cer întunecat, rotindu-şi încet chipul, încărcat de frumuseţe. Dar iată-l, palid, cenuşiu, străbătut în goană de nori vaşti şi subţiri. Era ceva nou pentru ea. Se stârnise vântul. Se ducea la culcare, doamna din camera de vizavi. Era fascinant s-o priveşti pe doamna aceasta bătrână, traversând odaia, venind la fereastră. Oare-o vedea? Era fascinant, în timp ce lumea mai râdea şi mai vorbea tare în salon, s-o priveşti pe femeia asta bătrână ducându-se liniştită la culcare. Îşi trăgea oblonul. Orologiul începu să bată. Tânărul se sinucisese; dar nu-i era milă de el; orologiul bătea ora, unu, două, trei, iar ei nu-i era milă de el; aşa cum stăteau acum lucrurile. Aşa! doamna cea bătrână stinsese lumina! Întreaga casă era acum în întuneric, aşa cum stăteau acum lucrurile, repetă ea, şi îi urcară spre buze vorbele. Nu te mai teme de arşiţa soarelui. Acum trebuie să se întoarcă la ei. Dar ce noapte extraordinară! Simţea că-i seamănă foarte mult – tânărului care se omorâse. Era bucuroasă că făcuse asta; lepădase viaţa în timp ce ceilalţi continuau să trăiască. Orologiul bătea. Cercurile de plumb se topeau în aer. Dar trebuie să se întoarcă. Trebuie să se urnească. Trebuie să-i găsească pe Sally şi Peter. Şi, din camera mică, intră din nou în salon.

– Dar unde e Clarissa? spuse Peter. Şedea pe sofa alături de Sally. (După atâţia ani de când se ştiau, nu era în stare să-i spună „Lady Rosseter".) Unde s-a dus femeia asta? întrebă el. Unde-i Clarissa?

Sally presupunea, şi de altfel şi Peter, că erau acolo oameni importanţi, politicieni, pe care nici unul, nici altul nu-i cunoşteau decât din vedere, după fotografiile din ziarele ilustrate, şi cu care Clarissa trebuie să fie amabilă, să stea de vorbă. Era, de bună seamă, cu ei. Dar iată-l pe Richard Dalloway care nu ajunsese în Cabinet. N-a reuşit? se gândea Sally. Nu prea citea ziarele, îi vedea uneori menţionat numele. Ce să-i faci, ducea o viaţă foarte izolată, în sălbăticiune, cum ar fi spus Clarissa, între mari negustori, mari industriaşi, oameni care, la urma urmei, făceau ceva. De altfel şi ea făcuse ceva pe lumea asta. „Am cinci băieţi!" îi spuse lui Peter. Dumnezeule mare, cât s-a putut schimba! Dulceaţa maternităţii; şi egoismul ei. Ultima oară se văzuseră, îşi aminti Peter, printre conopide, în lumina lunii, frunzele erau „ca bronzul nelucrat", cum spusese ea, în maniera ei literară; şi culesese un trandafir. Îl făcuse să meargă în lung şi în lat, în noaptea aceea groaznică de după scena de la izvor; trebuia să prindă trenul de miezul nopţii. Dumnezeule, plânsese!

Vechea lui manie, să-şi deschidă briceagul, se gândi Sally, de câte ori se anima îşi tot deschidea şi închidea briceagul. Fuseseră foarte, foarte intimi, ea şi Peter Walsh, pe vremea când el era îndrăgostit de Clarissa, şi ce scenă groaznică, ridicolă, la prânzul acela, din cauza lui Richard Dalloway. Ea îl numise pe Richard Dalloway „Wickham". De ce să nu-i zică „Wickham" lui Richard? Clarissa luase foc! Şi de atunci nici nu se mai văzuseră, ea şi Clarissa, poate de cinci-şase ori în ultimii zece ani. Iar Peter Walsh plecase în India şi auzise vag că a avut o căsnicie nefericită *şi* nu ştia dacă are copii şi nici nu putea să-l întrebe, pentru că se schimbase. Era cam zbârcit, dar mai blând, se gândi ea, şi ţinea sincer la el pentru că era legat de tinereţea ei şi încă mai păstra un mic exemplar din Emily Brönte pe care i-l dăruise el, şi de bună seamă scria. Pe atunci avea intenţia să scrie.

– Ai scris ceva? îl întrebă ea, răsfirându-şi mâna, mâna ei fermă şi bine făcută, pe genunchi, un gest pe care Peter şi-l mai amintea.

– Nici un cuvinţel! spuse Peter Walsh şi ea râse.

Era încă atrăgătoare, era încă cineva, Sally Seton. Dar cine era Rosseter ăsta? La nuntă purta două camelii, asta era tot ce ştia Peter despre el. „Au zeci de mii de servitori, kilometri de sere", scrisese Clarissa; cam aşa ceva. Sally admise cu un hohot de râs.

– Da, am un venit de zece mii pe an – excluzând sau nu impozitul, nu-şi amintea, pentru că bărbatul ei, pe care trebuie să-l cunoşti, care o să-ţi fie simpatic, spuse ea, făcea toate astea în locul ei.

Sally, care fusese cândva în zdrenţe. Ca să vină la Bourton amanetase inelul pe care străbunicul ei îl primise de la Maria Antoaneta – ţinea bine minte?

A, da, îşi aminti Sally; îl mai avea încă, un inel cu rubin pe care Maria Antoaneta i-l dăruise străbunicului ei. Pe vremea aceea nu avea nici un ban şi drumul la Bourton însemna de fiecare dată o încurcătură groaznică. Dar mersul la Bourton însemna foarte mult pentru ea – o ajutase să rămână în toate minţile, era convinsă, atât de oribilă era viaţa ei de-acasă. Dar toate acestea erau lucruri de demult – trecuseră toate acum, spuse ea, şi domnul Parry murise; şi domnişoara Parry mai trăia încă. În viaţa lui nu rămăsese atât de trăsnit! spuse Peter. Fusese absolut sigur că a murit. Şi căsnicia Clarissei, presupunea Sally, fusese fericită? Şi fata aceea foarte frumoasă, foarte stăpână pe ea era Elizabeth, acolo, lângă perdele, în roz.

(E ca un plop, e ca un râu, e ca o zambilă, se gândea Willie Titcomb. O, la ţară e mult mai bine decât aici, faci ce vrei! Îşi auzi lătrând câinele, Elizabeth era sigură.) Nu seamănă nici pic cu Clarissa, spuse Peter Walsh.

– O, Clarissa! spuse Sally.

Iată ce simţea Sally. Îi datora enorm Clarissei. Fuseseră prietene, nu cunoştinţe, prietene, şi parcă o vedea şi-acuma pe Clarissa, toată în alb, mergând pe lângă casă cu braţele pline de flori – şi până azi straturile de tutun îi amintesc de Bourton.

Dar – înţelege Peter oare? – îi lipseşte ceva. Ce-i lipseşte? Nu farmecul; avea un farmec nespus. Dar ca să vorbească deschis (şi îşi dădu seama că Peter era un prieten vechi, un prieten adevărat – ce importanţă are absenţa? Ce importanţă are depărtarea? Simţise adesea nevoia să-i scrie, dar rupea scrisorile, totuşi simţea că înţelege, oamenii înţeleg şi fără vorbe, cum înţelegi că ai îmbătrânit, da, îmbătrânise, în după-amiaza aceea îşi vizitase fiii la Eton, aveau oreion), ca să vorbească foarte deschis, cum putuse ea să facă asta? Să se mărite cu Richard Dalloway? Un vânător, un om care se gândeşte numai la câinii lui. Pur şi simplu, când intra într-o cameră mirosea a grajd. Şi apoi toate astea? Făcu un semn cu mâna.

Uite-l pe Hugh Whitbread; trecea, cu jiletca lui albă, searbăd, gras, orb pentru tot în afară de mulţumirea lui de sine şi de buna lui stare.

– Pe *noi* n-o să ne recunoască, spuse Sally, şi nici nu avu curajul să-i atragă atenţia. Vasăzică ăsta era Hugh! admirabilul Hugh! Şi cu ce se ocupă? îl întrebă ea pe Peter.

Lustruieşte pantofii regelui şi numără sticlele la Windsor, o informă Peter. Peter tot limbă ascuţită are! Sally, trebuie să fii sinceră, spuse Peter, ce-a fost cu sărutul acela, al lui Hugh?

Pe gură, îl asigură ea, în fumoar, într-o seară. Se dusese glonţ la Clarissa, turbată. Hugh nu face astfel de lucruri! spusese Clarissa, admirabilul Hugh! Ciorapii lui Hugh erau, fără excepţie, cei mai frumoşi pe care îi văzuse vreodată – şi acum, fracul lui. Fără cusur! Avea copii?

– Nu e om aici care să nu aibă şase băieţi la Eton, îi spuse Peter, în afară de mine. El, slavă Domnului, n-avea nici unul. Nici băieţi, nici fete, nici nevastă. Nu prea pare să regrete, spuse Sally. Arată mai tânăr, se gândi ea, decât oricare dintre ei.

Făcuse o prostie în multe privinţe, spuse Peter, că se însurase aşa; „era complet gâscă", spuse el, dar adăugă, „am avut şi clipe foarte bune împreună". Cum adică? se întrebă Sally; ce vrea să spună? Era ciudat, îl cunoştea, şi totuşi nu ştia nimic din ce i se

întâmplase. Spunea asta din orgoliu? Foarte probabil; la urma urmei, trebuie să-l fi umilit (deşi era un original, un soi de spiriduş, un om deloc obişnuit) faptul că era singur la vârsta lui, fără cămin, fără un loc unde să se ducă. Dar nu-i aşa că o să stea la ei câteva săptămâni? Fireşte că o să stea; se gândeşte cu plăcere să stea cu ei, şi aşa Sally ajunse să spună ce-o durea. Richard şi Clarissa nu fuseseră niciodată la ei în toţi anii aceştia, îi chemaseră de nenumărate ori. Clarissa (Clarissa, fireşte) nu voia să vină. Pentru că, spuse Sally, Clarissa era, în adâncul inimii ei, snoabă – erai silit să admiţi asta, snoabă. Şi asta era ce le despărţea, era convinsă. Clarissa considera că ea făcuse o mezalianţă, pentru că bărbatul ei era – şi era mândră de asta – fiu de miner. Fiecare ban pe care îl aveau fusese câştigat de el. Când era copil (glasul ei tremură), căra saci grei.

(Şi o s-o ţină aşa, simţi Peter, ceasuri întregi; fiu de miner; lumea considera că făcuse o mezalianţă; cei cinci fii ai mei; şi încă ce? – răsaduri, hortensii, crini egipteni foarte, foarte rari, care nu cresc la nord de canalul Suez, dar ea şi un grădinar dintr-o suburbie a Manchesterului aveau straturi întregi, zău, straturi întregi! Da, Clarissa scăpase de toate acestea, lipsită cum era de această exuberantă maternitate.)

Era, oare, snoabă? Da, în multe feluri. Dar unde era, de atâta vreme? Se făcea târziu.

– Şi totuşi, spuse Sally, cum am auzit de serata Clarissei am simţit că nu pot să *nu* vin – că trebuie s-o revăd (unde mai pui că stau pe Victoria Street, la un pas de aici). Aşa că am venit pur şi simplu nepoftită. Dar, îi şopti ea, spune-mi, te rog. Cine e?

Era doamna Hilbery care căuta uşa. Ce târziu era! Şi, murmură ea, pe măsură ce înainta noaptea, pe măsură ce oamenii se răresc, îţi întâlneşti vechii prieteni; unghere liniştite; privelişti fără pereche. Oare ştiau ei, îi întrebă, că sunt înconjuraţi de o grădină vrăjită? Lumini şi arbori şi lacuri cu scânteieri minunate, şi cerul. Câteva lămpi feerice, spusese Clarissa Dalloway, în grădină! Clarissa era o zână! E un parc... Nu ştia cum îi cheamă,

dar ştia că sunt prieteni, prieteni fără nume, cântece fără cuvinte, cele mai frumoase. Dar erau atâtea uşi, atâtea locuri neaşteptate încât nu-şi găsea drumul.

– Bătrâna doamnă Hilbery, spuse Peter; dar aceea cine era? Doamna care stătuse toată seara lângă perdea, fără să scoată o vorbă? Era o faţă cunoscută; legată de Bourton. De bună seamă, era persoana care croia rufărie la masa cea mare de lângă fereastră. Davidson, parcă aşa o chema?

– O, e Ellie Henderson, spuse Sally. Clarissa era cam dură cu ea. Îi era verişoară, tare săracă. Clarissa *era* dură cu oamenii.

Da, cam era, spuse Peter. Şi totuşi, spuse Sally, cu focul acela al ei, cu o pornire de entuziasm care i-o făcea dragă lui Peter în zilele de demult, dar de care se temea puţin acum, se temea de efuziunile ei excesive – cât de generoasă era Clarissa cu prietenii ei! Şi ce calitate rară era, şi cum uneori, noaptea sau de Crăciun, când se gândea la ce-i dăduse bun viaţa, aşeza prietenia ei în frunte. Erau tineri pe atunci; da. Clarissa avea o inimă curată; da. Peter o s-o considere sentimentală. Şi era. Ajunsese, cu vremea, să creadă că nu merită să spui decât ceea ce simţi cu adevărat. Inteligenţa e o prostie. Trebuie să spunem, fără subtilităţi, doar ceea ce simţim.

– Dar, spuse Peter Walsh, eu nu ştiu ce simt.

Bietul Peter, se gândi Sally. De ce nu vine Clarissa să stea de vorbă cu ei? După asta tânjea. Ştia ea bine. Tot timpul se gândise numai la Clarissa şi se tot jucase cu briceagul.

Viaţa nu mi s-a părut simplă, spuse Peter. Relaţiile lui cu Clarissa nu fuseseră simple. Asta îi stricase viaţa, spuse el. (Doar fuseseră atât de intimi, el şi Sally Seton – ar fi fost absurd să nu-i spună.) Nu putem iubi de două ori, spuse el. Ce să-i fi răspuns? Totuşi, e mai bine să fi fost îndrăgostit decât să nu fi fost (dar ar crede-o sentimentală – putea fi atât de sarcastic). Să vină să stea cu ei la Manchester. Ai dreptate, spuse el. Foarte mare dreptate. O să meargă cu plăcere să stea la ei, îndată ce va fi terminat ce are de făcut la Londra.

Şi Clarissa îl iubise mai mult decât l-a iubit vreodată pe Richard, Sally era absolut sigură.

– Nu, nu, nu! spuse Peter (Sally nu trebuia să spună asta – mersese prea departe). Băiatul ăsta de treabă – uite-l la capătul camerei, neschimbat, mereu acelaşi, bunul Richard. Cu cine stă de vorbă? întrebă Sally, cine e domnul acela foarte distins? Pentru că trăia în sălbăticie, avea o curiozitate insaţiabilă să afle cine erau oamenii pe care-i vedea. Dar Peter nu ştia. Nu-i plăcea mutra lui, spuse, probabil un ministru. Dintre toţi oamenii aceştia, Richard i se părea lui cel mai bun – cel mai dezinteresat.

– Dar cu ce s-a ocupat? întrebă Sally. Asistenţă socială, probabil. Oare erau fericiţi împreună, Clarissa şi el? întrebă Sally (ea, Sally, era extrem de fericită); întreba pentru că trebuie să admită că nu ştie nimic despre ei, trecea doar la concluzii, aşa cum se face, pentru că ce putem şti chiar despre oamenii lângă care trăim zi de zi? întrebă ea. Nu suntem, în fond, cu toţii nişte prizonieri? Citise o piesă admirabilă despre un om care zgâria pe zidurile celulei sale şi îşi dăduse seama că asta e adevărat şi despre viaţă – scrijelim pe ziduri. Adesea, când relaţiile cu oamenii i se păreau fără nădejde (oamenii sunt aşa dificili), ieşea în grădina ei şi găsea între florile ei o pace cum nici un bărbat şi nici o femeie nu-i dăduseră vreodată. Nu; lui verzele nu-i spuneau nimic; el prefera fiinţele omeneşti, spuse Peter. Da, oamenii tineri sunt frumoşi, spuse Sally, privind-o pe Elizabeth, care traversa salonul. Ce puţin seamănă cu Clarissa, la anii ei! Reuşise să se lămurească puţin în privinţa ei? Nu-şi descleşta gura. Nu prea, nu încă, conveni Peter. E ca un crin, spuse Sally, un crin pe malul unui lac. Dar Peter nu era de acord cu ideea că nu putem înţelege nimic. Putem înţelege tot, spuse el; cel puţin el înţelegea.

Dar aceştia doi, şuşoti Sally, aceştia doi care vin acuma (nu zău, o să trebuiască să plece dacă Clarissa nu vine curând), bărbatul acesta distins şi soţia lui cu figura cam comună care conversaseră cu Richard – ce puteai să ştii despre nişte oameni ca ei?

– Că sunt niște detestabili șarlatani, spuse Peter aruncându-le în treacăt o privire. O făcu pe Sally să râdă.

Dar sir William Bradshaw se opri lângă ușă să privească tabloul. Se uită în colțul pânzei, să vadă numele gravorului. Soția lui se uită și ea. Pe sir William Bradshaw îl interesa atât de mult arta!

Când ești tânăr, spuse Peter, ești prea impresionabil ca să-i poți cunoaște pe oameni. Acum, când ești bătrân, de cincizeci și trei de ani pentru a fi exact (Sally avea cincizeci și cinci, la trup, spuse ea, dar avea inima unei fete de douăzeci de ani); așadar acum, când ești matur, spuse Peter, poți înțelege și cu toate acestea nu-ți pierzi puterea de a simți. Nu, e-adevărat, spuse Sally. Simțea mai adânc, mai pătimaș cu trecerea anilor. Parcă sporește, vai, spuse Peter, dar omul trebuie să se bucure pentru asta – ceea ce trăise el îi dovedea că experiența sa sporește mereu. Avea pe cineva în India. I-ar plăcea să-i vorbească lui Sally despre ea. I-ar fi plăcut ca Sally s-o cunoască. E măritată, spuse el. Are doi copii mici. Să vină cu toții la Manchester, spuse Sally – să-i promită înainte de a se despărți.

– Uite-o pe Elizabeth, spuse el, nu simte nici jumătate cât noi, nu încă.

– Dar, spuse Sally privind-o pe Elizabeth cum se duce la tatăl ei, se poate vedea că țin unul la altul. Simțea asta după felul în care Elizabeth se dusese la tatăl ei.

Tatăl ei o privise, în timp ce conversa cu familia Bradshaw, și se întrebase: cine e fata asta frumoasă? Și își dăduse brusc seama că e Elizabeth a lui și că n-o recunoscuse, atât era de frumoasă în rochia ei roz! Elizabeth, stând de vorbă cu Willie Titcomb, simțise că tatăl ei o privește. Așa că se duse la el și acuma, când serata era pe sfârșite, stăteau alături privind cum pleacă lumea, cum camerele devin tot mai goale, cu lucruri risipite pe parchet. Până și Ellie Henderson pleca, aproape ultima, deși nimeni nu-i adresase un cuvânt, dar dorise să vadă tot, ca să-i povestească lui Edith. Richard și Elizabeth erau bucuroși că se

terminase, dar Richard era mândru de fata lui. Şi nu avusese de gând să-i spună, dar nu se putu stăpâni. O privise, îi spuse el, şi se întrebase: cine e fata asta frumoasă? Şi era fata lui! Asta o făcu fericită. Dar bietul ei câine se auzea urlând.

– Richard a câştigat cu timpul. Ai dreptate, spuse Sally. Mă duc să schimb o vorbă cu el. Trebuie să-mi iau rămas-bun. Ce e mintea, spuse lady Rosseter ridicându-se, în comparaţie cu inima?

– Vin şi eu, spuse Peter, dar continuă să mai şadă o clipă. Ce e groaza aceasta? Ce e acest extaz? se gândi el. Ce mă umple de o emoţie atât de mare?

Clarissa, spuse el.

Pentru că ea era în faţa lui.

OPERE XX

„Virginia Woolf poate fi descrisă drept o estetă apocaliptică, pentru care existența umană și lumea întreagă sunt în final justificate doar ca fenomene estetice. [...] Pentru ea realitatea se schimbă cu fiecare percepție nouă, iar ideile sunt umbre care mărginesc momentele privilegiate."

Harold Bloom
CANONUL OCCIDENTAL

ISBN 978-973-54-0107-8

www.rao.ro
www.raobooks.com

rao
international
publishing
company